

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK
ANABİLİM DALI

ELEKTRİK ENERJİSİ TOPTAN SATIŞ SÖZLEŞMELERİ

Yüksek Lisans Tezi

Hilal KOÇ

ANKARA-2021

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK
ANABİLİM DALI

ELEKTRİK ENERJİSİ TOPTAN SATIŞ SÖZLEŞMELERİ

Yüksek Lisans Tezi

Hilal KOÇ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Hasan AYRANCI

ANKARA-2021

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK
ANABİLİM DALI

ELEKTRİK ENERJİSİ TOPTAN SATIŞ SÖZLEŞMELERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Hasan AYRANCI

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı ve Soyadı

İmzası

1-Prof. Dr. Hasan AYRANCI

2- Prof. Dr. Mustafa Fadıl YILDIRIM

3-Dr. Öğr. Üyesi Vehbi Umut ERKAN

Tez Savunması Tarihi

22.01.2021

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Prof. Dr. Hasan AYRANCI danışmanlığında hazırladığım “Elektrik Enerjisi Toptan Satış Sözleşmeleri” (Ankara, 2021) adlı yüksek lisans tezindeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.(.../.../....)

Hilal KOÇ

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
KISALTMALAR.....	V
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ELEKTRİK ENERJİSİ PİYASASI

§1. GENEL OLARAK ELEKTRİK ENERJİSİ PİYASASI	4
I. ELEKTRİK ENERJİSİ KAVRAMI	4
II. ELEKTRİK ENERJİSİNİN HUKUKİ NİTELİĞİ	6
III. PİYASANIN GENEL GÖRÜNÜMÜ	13
IV. LİSANS ALMA ZORUNLULUĞU	17
A. Lisansın Hukuki Niteliği	19
B. Lisansın Tabi Olduğu Usul ve Esaslar	21
C. Lisansa Tabi Faaliyetler.....	22
D. Lisansın Başlangıcı ve Sona Ermesi	23
V. PİYASAYA DEVLET MÜDAHALESİNİN HUKUKİ DAYANAKLARI.....	24
VI. ELEKTRİK ENERJİSİ PİYASASINDA SERBESTLEŞME SÜRECİ.....	26
§2. ELEKTRİK ENERJİSİ PİYASASININ TEMEL FAALİYETLERİ.....	31
I. GENEL OLARAK	31
II. ÜRETİM FAALİYETİ.....	32
III. İLETİM FAALİYETİ.....	34
IV. DAĞITIM FAALİYETİ	35
V. PERAKENDE SATIŞ FAALİYETİ.....	36
VI. TOPTAN SATIŞ FAALİYETİ.....	38
VII. PİYASA İŞLETİM FAALİYETİ	39
VIII. İTHALAT VE İHRACAT FAALİYETİ.....	40
§3. TOPTAN SATIŞ PİYASASI	41

I. GENEL OLARAK	41
II. TOPTAN SATIŞ PİYASASI MODELLERİ	43
A. İkili Anlaşmalar Modeli	43
B. Organize Piyasalar Modeli	45
1. Merkezi Piyasalar	45
2. Enerji Borsaları.....	47
C. Karma Piyasalar.....	48
D. Türkiye’de Kabul Edilen Piyasa Modeli	48
III. TÜRKİYE ELEKTRİK TOPTAN SATIŞ PİYASASI	51
A. Fiziksel Elektrik Ticareti	51
1. İkili Anlaşmalar Piyasası	51
a. İkili Anlaşmalar.....	51
b. Tezgâh Üstü Piyasalar.....	54
2. Vadeli Elektrik Piyasası.....	55
3. Spot Piyasalar	57
a. Gün Öncesi Piyasası.....	57
b. Gün İçi Piyasası	59
4. Gerçek Zamanlı Piyasalar.....	61
a. Dengeleme Güç Piyasası.....	61
b. Yan Hizmetler Piyasası.....	62
B. Fiziki Olmayan Elektrik Ticareti	62
1. Türev Piyasalar	62
2. Organize Piyasalar	64
a. Vadeli İşlem Sözleşmeleri.....	65
b. Opsiyon Sözleşmeleri	66
IV. TOPTAN SATIŞ PİYASASINDA REKABET HUKUKU DÜZENLEMELERİ	66

İKİNCİ BÖLÜM

ELEKTRİK ENERJİSİ PİYASASINDA TOPTAN SATIŞ SÖZLEŞMELERİ

§.4. SÖZLEŞMENİN TANIMI VE ÖZELLİKLERİ	72
I. SÖZLEŞMENİN TANIMI	72
II. SÖZLEŞMENİN ÖZELLİKLERİ	74

A. Borç Doğuran Bir Sözleşme Olması	75
B. Rızai Olması	76
C. Sürekli Edimli Olması	78
D. Sebebe Bağlılık İlkesi.....	80
III. SÖZLEŞMENİN HUKUKİ NİTELİĞİ	82
A. Satış Sözleşmesi Görüşü	84
B. Sui Generis Sözleşme Görüşü	87
IV. SÖZLEŞMENİN UNSURLARI	88
A. Elektrik Enerjisi veya Kapasitesi Tedariki.....	88
B. Bedel.....	89
C. Tarafların Anlaşması	91
D. Anlaşmanın Piyasa İşletmecisine Bildirilmesi	92
V. ŞEKİL	93
VI. SÖZLEŞMENİN TARAFLARI	94
A. Sözleşme Borçlusu	94
1. Üretim Şirketleri	94
2. Tedarik Şirketleri	96
3. Kamu Tedarik Şirketleri	98
B. Sözleşme Alacaklısı.....	98
§5. SÖZLEŞME HÜKÜMLERİ	99
I. TARAFLARIN YÜKÜMLÜLÜKLERİ	99
A. Satıcının Yükümlülükleri	99
1. Elektrik Enerjisi veya Kapasitesi Sağlama	99
a. Enerjinin Gerekli Nitelikte Olması	99
b. Sürekli Hazır Bulundurma Yükümlülüğü	101
c. İfa Yeri	103
2. İkili Anlaşmalara İlişkin Bildirim Yükümlülüğü	105
3. Enerjinin Nakli Sebebiyle Oluşan Maliyete Katlanma Yükümlülüğü	106
4. Fatura Düzenleme Yükümlülüğü.....	109
5. Bilgi Verme Yükümlülüğü	110
B. Alıcının Yükümlülükleri.....	112
1. Bedel Ödeme Yükümlülüğü	112
a. Bedelin Belirlenmesi	114

b. Bedel Ödeme Zamanı ve Yeri.....	116
2. Teslim Alma Yükümlülüğü	119
3. Teminat Sunma Yükümlülüğü.....	120
4. Sayaç Bulundurma Yükümlülüğü	122
II. VERGİ VE VERGİ BENZERİ MALİ YÜKÜMLÜLÜKLERE İLİŞKİN DÜZENLEMELER.....	123
III. YETKİ SÖZLEŞMESİNE İLİŞKİN DÜZENLEMELER.....	126
IV. GENEL İŞLEM ŞARTLARI.....	127
A. Genel Olarak.....	127
B. Genel İşlem Şartlarının Benzer Hukuki Kavramlarla Karşılaştırılması	129
C. Genel İşlem Şartlarının Unsurları.....	131
D. Genel İşlem Şartlarının Denetimi.....	131
E. Toptan Satış Sözleşmelerinde Genel İşlem Şartları.....	134
V. CEZAI ŞARTLAR.....	136
VI. TAHKİME İLİŞKİN DÜZENLEMELER.....	140
A. Genel Olarak.....	140
B. Enerji Şart Anlaşması	142
C. Elektrik Piyasasında Tahkim	144
§6. SÖZLEŞMEDEN DOĞAN SORUMLULUK.....	145
I. ASLİ EDİM YÜKÜMLÜLÜKLERİ BAKIMINDAN	145
A. Ayıptan Doğan Sorumluluk.....	146
B. Temerrüt Hükümleri	150
1. Alıcının Temerrüdü	152
2. Satıcının Temerrüdü	155
II. YAN YÜKÜMLÜLÜKLER BAKIMINDAN.....	156
III. SORUMSUZLUK ANLAŞMALARI	157
§.7. SÖZLEŞMENİN SONA ERMESİ	159
I. GENEL OLARAK	159
II. SÖZLEŞMENİN KENDİLİĞİNDEN SONA ERMESİ.....	161
A. Belirli Süreli Sözleşmelerde Sürenin Sona Ermesi	162
B. Tüzel Kişiliğin Sona Ermesi.....	163

C. İmkânsızlık	164
III. SÖZLEŞMENİN HUKUKİ İŞLEM İLE SONA ERMESİ	168
A. Tarafların Anlaşması İle Sözleşmenin Sona Ermesi	169
B. Fesih.....	170
SONUÇ.....	172
KAYNAKÇA	186
ÖZET.....	203
ABSTRACT	205

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ATK	: Alman Tahkim Kurumu
AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AYM	: Anayasa Mahkemesi
Bakanlık	: Enerji Ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
DUY	: Elektrik Piyasası Dengeleme ve Uzlaştırma Yönetmeliği
DSİ	: Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü
E.	: Esas
EDPSİHKY	: Elektrik Dağıtım ve Perakende Satışına İlişkin Hizmet Kalitesi Yönetmeliği
EPDK	: Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu
EPIAŞ	: Enerji Piyasaları İşletme A.Ş.
EPK	: 6446 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu
EPLY	: Elektrik Piyasası Lisans Yönetmeliği
EPTHY	: Elektrik Piyasası Tüketici Hizmetleri Yönetmeliği
EPTY	: Elektrik Piyasası Tarifeler Yönetmeliği
EŞY	: Elektrik Şebeke Yönetmeliği
EÜAŞ	: Türkiye Elektrik Üretim A.Ş.

GSM	: Global System for Mobile Communications
GWh	: Gigawatt saat
HMK	: Hukuk Muhakemeleri Kanunu
ICSID	: International Center Of Settlement Of Investment Disputes
IEC	: International Electrotechnical Commission
İİBF	: İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
K.	: Karar
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
kV	: Kilovolt
kWh	: Kilowatt saat
m.	: Madde
MTK	: Milletlerarası Tahkim Kanunu
OSB	: Organize Sanayi Bölgesi
PMUM	: Piyasa Mali Uzlaştırma Merkezi
REMIT	: Regulation on Wholesale Energy Market Integrity and Transparency
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
SSC	: Stockholm Chamber of Commerce
TBK	: 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	: Türk Ceza Kanunu

TEAŞ	: Türkiye Elektrik Üretim, İletim A.Ş.
TEDAŞ	: Türkiye Elektrik Dağıtım A.Ş.
TEİAŞ	: Türkiye Elektrik İletim Anonim Şirketi
TEK	: Türkiye Elektrik Kurumu
TETAŞ	: Türkiye Elektrik Ticaret ve Taahhüt A.Ş.
TMK	: Türk Medeni Kanunu
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
UNCITRAL	: United Nations Commission On International Trade Law
VIOP	: Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasası
vd.	: ve devamı
Y.	: Yıl

GİRİŞ

Elektrik enerjisi günümüzde insanlığın temel ihtiyaçlarından biri haline gelmiştir. Öyle ki bireylerin elektrik enerjisine olan ihtiyacının karşılanması kamu hizmeti olarak değerlendirilmektedir. Hatta elektrik hizmetlerine erişim doktrinde bazı yazarlar tarafından evrensel hizmet olarak nitelendirilmektedir. Bu nedenle elektrik sağlama hizmetleri uzun süre devlet tekelinde yürütülmüştür. Zamanla elektriğe olan talebin artması, elektrik üretiminin yüksek maliyet gerektiren bir faaliyet olması ve ekonomide yaşanan gelişmeler neticesinde elektrik piyasasında rekabete ve özelleştirmeye dayalı serbestleşme politikaları uygulanmaya başlanmıştır. Serbestleşme politikaları kapsamında piyasa, faaliyetlerine göre ayrıştırılmış, devletin piyasadaki rolü denetleme ve düzenleme faaliyetleriyle sınırlandırılmıştır.

Serbestleşme ile özel hukuk tüzel kişilerinin piyasaya katılımının önü açılmış olmakla birlikte, piyasaya girişler tamamen serbest bırakılmamıştır. Piyasada faaliyette bulunmak için kural olarak lisans alınması gerekmektedir. Piyasada yürütülen faaliyetlerin herbiri farklı niteliktedir. Bu durum birden çok lisansın oluşturulmasına neden olmaktadır.

Piyasa faaliyetlerinin ayrıştırılmasıyla elektrik tedarikine ilişkin farklı sözleşme türleri meydana gelmiştir. Elektriğin tekrar satışı amacıyla tedarikini konu edinen toptan satış sözleşmeleri de bu sözleşme türlerinden biridir. Toptan satış sözleşmeleri ikili anlaşmalar, organize piyasa işlemleri, tezgâh üstü piyasa işlemleri gibi çeşitli araçlarla gerçekleştirilebilen, çoğu zaman yüksek miktarlarda enerji tedarikini konu edinen sözleşmelerdir. Bu sözleşmeler genellikle piyasada fiyat oluşumu açısından belirleyicidir.

Bu çalışmanın amacı, elektrik piyasasının yapısı ve işleyişini genel hatları ile açıklamak, elektriğin toptan satışının gerçekleştirildiği piyasalar ve bu piyasalarda

gerçekleştirilen işlemler hakkında bilgi vermek, toptan satış sözleşmelerini hukuki yönleriyle değerlendirmektir.

Elektrik enerjisi piyasasında toptan satış sözleşmelerini konu edinen bu çalışma iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde öncelikle elektrik enerjisine ve piyasada faaliyette bulunmanın ön koşulu olan lisanslara ilişkin açıklamalara yer verilmiş, ardından piyasanın serbestleşme süreci detaylı olarak ele alınmıştır. Elektriğin üretiminden tüketiciye ulaştırılmasına kadar geçen süreçte gerçekleştirilen temel faaliyetlerin incelenmesi, piyasanın anlaşılabilmesi bakımından önemli görüldüğünden diğer konulara geçilmeden önce elektrik piyasasının temel faaliyetlerine değinilmiştir. Temel piyasa faaliyetleri açıklandıktan sonra diğer ülkelerde uygulanan temel piyasa modelleri ana hatlarıyla açıklanmıştır. Birinci bölümün son kısmında ise ülkemizde tercih edilen piyasa modeli detayları ile açıklanarak, fiziksel ve fiziksel olmayan enerji ticaretinin gerçekleştirildiği piyasalar ayrıntılarıyla incelenmiştir.

İkinci bölümde ilk olarak toptan satış sözleşmelerinin tanımı, özellikleri, hukuki niteliği, sözleşmenin unsurları ve tarafları ele alınmıştır. Sonrasında ise tarafların yükümlülükleri incelenmiştir. Enerji piyasası regülasyona tabi bir piyasa olduğundan piyasaya ilişkin pek çok emredici hüküm bulunmaktadır. Bu nedenle tarafların yükümlülüklerinin bir kısmı mevzuattan kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte toptan satış sözleşmelerinin çoğu zaman yüksek bedeller ödenmesini öngören sözleşmeler olması tarafların sözleşmenin içeriğini detaylı olarak düzenlemesine ve sözleşmeye ilişkin olarak tahkim anlaşması, sorumsuzluk anlaşması gibi ek unsurlara yer vermesine neden olmaktadır. Çalışmada tarafların yükümlülükleri, sözleşme hükümleri ve sözleşmenin sona ermesine ilişkin hususlar mevzuatta yer alan düzenlemeler de göz önünde bulundurularak değerlendirilmiştir. İkinci bölümde başlıklar oluşturulurken toptan satış sözleşmesinin gerçekleştirildiği piyasa işlemleri mümkün olduğunca ayrı ayrı ele alınmaya çalışılmıştır.

Nihayet çalışmanın sonuç başlıklı son kısmında, ele alınan konulara ilişkin genel bir değerlendirmeye yer verilmiş ve konu hakkındaki görüşlerimiz ifade edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ELEKTRİK ENERJİSİ PİYASASI

Ş1. GENEL OLARAK ELEKTRİK ENERJİSİ PİYASASI

I. ELEKTRİK ENERJİSİ KAVRAMI

Enerji ekonominin temel unsurlarından biridir. Güçlü bir ekonominin varlığı güvenilir¹, sürdürülebilir², yeterli ve ucuz enerjinin varlığı ile mümkündür³. Bu nedenle ekonominin gelişiminde enerjiye erişim ve enerjinin piyasaya arzına ilişkin politikalar büyük önem taşımaktadır. Elektrik enerjisi, geniş bir kullanım alanına sahip olması

¹ Dünya Enerji Konseyi enerji güvenliği kavramını “Bir devletin kendi vatandaşlarına güvenilir ve sürdürülebilir, kesintisiz enerji hizmeti sağlayabilme yeteneği” olarak tanımlamaktadır.

² Enerji kaynaklarında dışa bağımlılık sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması açısından tehlike arz etmektedir. 1973 yılında Petrol İhraç Eden Arap Ülkeleri Birliği, Arap-İsrail savaşı sırasında İsrail’i destekleyen ülkelere petrol satış fiyatlarını fahiş düzeylerde arttırmış, bunun neticesinde alıcı ülkeler ciddi bir krizle karşı karşıya kalmışlardır. Tarihte OPEC krizi veya petrol krizi olarak bilenen bu olay enerjide dışa bağımlılığın ekonomiye etkilerini açıkça göstermektedir. 1973 yılında yaşanan petrol krizinden önce de Arap ülkeleri sahip oldukları petrol kozunu kullanmaya çalışmış ancak birbirleriyle yeterince koordine olamamaları ve alıcı ülkelerin alternatif kaynaklara yönelmesi nedeniyle bu girişimlerinde etkili olamamışlardır. 1973 yılında ise Arap ülkeleri önceki yıllardan çıkardıkları dersler sonucu ellerindeki petrol kozunu etkin bir şekilde kullanmayı başarmışlardır. Petrol krizi sebebiyle ABD, Almanya, Fransa, Birleşik Krallık, Japonya ve Hollanda başta olmak üzere pek çok ülkenin büyüme oranları 1974-1975 yıllarında negatif yönlü seyretmiştir. Hatta kriz nedeniyle Japonya İsrail ile ilişkilerini kesme noktasına gelmiştir. Petrol krizi enflasyon ve işsizlik oranlarını da etkilemiş, ABD’de 1972 yılında %3,3 olan yıllık enflasyon oranı 1973 yılında %6,2’ye, 1974 yılında ise %11,1’e yükselmiştir. ABD’de 1973 yılında %4,89 olan işsizlik oranı ise 1975 yılında %8,47’ye kadar çıkmıştır.

³**Aral, Fahrettin / Ayrancı, Hasan:** Enerji Sözleşmeleri, Ankara 2010, s. 146; **Coşkun, Ali:** "Türkiye’de Elektrik Enerjisi Sorunu ve Ekonomik Gelişmemizdeki Önemi", Journal of Social Policy Conferences, Y. 1985, C. 0, S. 34, s. 71-83, s. 73.

nedeniyle stratejik açıdan önemli enerji kaynaklarından biridir. Bununla birlikte kural olarak henüz depolanamaması, genellikle türdeş olması gibi özellikleri elektriği diğer enerji türlerinden ayırmakta ve daha karmaşık bir yapı oluşturmaktadır. Bu durum elektriğin hukuki ve teknik açıdan özel olarak ele alınmasını gerektirmektedir.

Elektrik enerjisi sahip olduğu özellikler nedeniyle ticari olarak değer atfedilebilecek şekilde depolanamamaktadır⁴. Elektrik, üretildiği anda kullanılması gereken, genel itibarıyla depolanma özelliği olmayan bir enerji türüdür⁵. Elektriğin bu özelliği sistemin dengede tutulmasını zorunlu kılmaktadır.

⁴ **Ayrancı**, Enerji, s. 146.

⁵ **Ayrancı**, Enerji, s. 45; **Aslan, Y. /Katırcıoğlu, E./Altınay, G./Ardıyok, Ş./Gültekin, B./Önal, E./Akçaoğlu, C.:** Elektrik Piyasasında Rekabet ve Regülasyon, Ankara 2007, s 284; **Özel Ç./ Özel, F./Özcan Büyüktanır, B.G.:** “Elektrik Piyasasında Elektrik Sağlama Amaçlı Sözleşmeler”, Yaşar Üniversitesi Dergisi, Y. 2013, S. 8, s. 2078; **Gönen, Yakup:** Türkiye’de Elektrik Kamu Hizmetinin Yürütülmesi ve Lisans Usulü, Ankara 2011, s. 10; **Aker, Halit:** “Perakende Elektrik Satımı İle İlgili Mevzuata Genel Bir Bakış ve Borcunu Ödemeyen Abonenin Elektriğinin Kesilmemesine İlişkin Bazı Yargıtay Kararları Hakkında Değerlendirmeler”, Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi, C. 3, S. 2, s. 1-22, s. 3.

Elektrik her yerde kural olarak türdeştir⁶. Şebekeye aktarılan enerji kim tarafından üretilirse üretilsin aynıdır. Elektriğin bu özelliği şebekeden çekilen elektriğin kimin tarafından üretildiğinin tespit edilmesini imkansızlaştırır⁷.

Elektrik enerjisine karakterini veren diğer bir özellik elektrik enerjisinin direncin en az olduğu yolu takip etmesidir. Bu durum üretilen elektriğin önceden belirlenen son tüketiciye özel olarak gönderilmesini engellemektedir⁸. Zira elektrik enerjisi hat üzerinden ilerlerken direnç faktörüne göre hareket ederek kendi yolunu bulmaktadır.

II. ELEKTRİK ENERJİSİNİN HUKUKİ NİTELİĞİ

Sözleşmelerin en önemli unsurlarından biri şüphesiz konu unsurudur. Sözleşme ilişkisinden kaynaklanan uyuşmazlıkların çözümü, sözleşmenin yorumlanması gibi hususlarda esas olan sözleşmede yer alan hükümlerin uygulanmasıdır. Ancak sözleşmenin uyuşmazlığa ilişkin bir düzenleme içermemesi halinde uygulanacak hükmün belirlenebilmesi için öncelikle sözleşmenin ve sözleşme konusunun hukuki niteliğinin belirlenmesi gerekmektedir⁹.

⁶ Elektrik enerjisi ülkelere ve kullanım amacına göre farklı akım ve frekanslar üzerinden sağlanmaktadır. Ülkemizde şehirlerde kullanılan elektrik 220 Volt ve tek fazlı akım (monofaze), sanayi elektriği 380 Volt ve üç fazlı akım (trifaze) olarak sağlanmaktadır. Alternatif akımın (AC) frekansı ise 50 Herzdir. Avrupada şehirlerde kullanılan elektrik enerjisi 220 Volt ve 50 Herzdir. Amerika gibi bazı ülkelerde ise 110 Volt ve 50 Herzdir. Japonya’da 100 Volt olan elektrik enerjisi ülkenin doğusunda 50 Herz, batısında ise 60 Herz üzerinden sağlanmaktadır.

⁷ **Ayrancı**, Enerji, s. 145; **Ayrancı, Hasan**: “Hatta Bağlı Enerji Sözleşmelerinin Hukuki Niteliği“, Medeni Kanun’un ve Borçlar Kanunu’nun 90. Yılı Uluslararası Sempozyumu, Y. 2016, C. 2, s. 1071-1097, s. 1080; **Aslan/Katırcıoğlu/Altınay/Ardıyok/Gültekin/Önal/Akçaoğlu**, s. 297

⁸ **Ayrancı**, Enerji s. 39; **Yavuz, Mustafa**: Elektrik Tedarik Sözleşmeleri –Özellikle İkili Anlaşma-, İstanbul 2010, s.20.

⁹ **Ayrancı**, Enerji, s. 143; **Aslan/Katırcıoğlu/Altınay/Ardıyok/Gültekin/Önal/Akçaoğlu**, s. 284.

Sözleşmelerin hukuki niteliği ayıplı mal ve ayıplı hizmet, temerrüt, hasarın intikali gibi konularda farklı hükümlerin uygulanmasını gerektirmektedir. Sözleşme konusunun ayıplı olmasına ilişkin bir uyuşmazlık söz konusu olduğunda ya da sözleşmede boşluk bulunması gibi hallerde uygulanacak hükmün belirlenebilmesi için öncelikli olarak sözleşme konusunun hukuki niteliğinin belirlenmesi gerekmektedir¹⁰. Bu nedenle elektrik tedarik sözleşmeleri açısından da öncelikli olarak belirlenmesi gereken husus, sözleşmenin konusunu oluşturan elektriğin hukuki niteliğidir.

4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun¹¹ 762 nci maddesinde taşınır eşya “*Taşınır mülkiyetin konusu, nitelikleri itibarıyla taşınabilen maddi şeyler ile edinilmeye elverişli olan ve taşınmaz mülkiyetin kapsamına girmeyen doğal güçlerdir.*” şeklinde tanımlanmaktadır. Anılan hükümde yer alan “edinilmeye elverişli olan” ifadesiyle kast edilen doğal güçlerin hakimiyet altına alınabilmesidir¹². Taşınmaz mülkiyetin kapsamında olmaması ise bir taşınmazda var olan ve enerji üretmeye elverişli doğal güçlerden faydalanma hakkının, bağımsız ve sürekli bir hakka konu edilerek tapu kütüğünde yer alan bağımsız bir sayfaya kaydedilememiş olmasıdır¹³.

¹⁰ **Aslan/Katircioğlu/Altınay/Ardıyok/Gültekin/Önal/Akçaoğlu**, s. 284.

¹¹ 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu, 22.11.2001 tarihinde kabul edilerek, 08.12.2001 tarihli ve 24607 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır.

¹² **Oğuzman, M Kemal / Selçi, Özer / Oktay – Özdemir, Saibe**: Eşya Hukuku, 22. Bası, İstanbul 2020, s. 848; **Ertas, Şeref**: Eşya Hukuku, İzmir 2020, s. 512; **Serozan, Rona**: Eşya Hukuku I, İstanbul 2014, s. 256; **Sirmen, Lale**: Eşya Hukuku, 8. Baskı, Ankara 2020, s. 533; **Nomer, N. Haluk / Ergüne, M. Serkan**: Eşya Hukuku, 7. Bası, İstanbul 2019, s. 270; **Akipek, Jale / Akıntürk, Turgut / Ateş, Derya**: Eşya Hukuku, İstanbul 2018, s.581.

¹³ **Sirmen**, s. 534.

Öğretideki bir görüşe, Türk Medeni Kanunu, elektrik enerjisi ve diğer enerji türlerinin taşınır eşya niteliğinde olmasından ziyade, bunlara da taşınır mülkiyetine konu eşyaya ilişkin hükümlerin uygulanması gerektiğini öngörmektedir¹⁴.

Bir diğer görüş ise doğal güçler üzerinde mülkiyet ve zilyetlik olamayacağını ileri sürmektedir. Zira doğal güçlere ilişkin istihkak davası açılmayacağı gibi bunlar rehne de konu edilemez. Bu görüşü savunanlar doğal güçlere yapay olarak bir mülkiyet hakkı tanınmasına gerek olmadığını, doğal güçlerin üretim ve iletimine ilişkin araçlara tanınan mülkiyet hakkı ile koruma altına alınacağını ileri sürülmektedir¹⁵. Ancak üretim ve iletim araçlarına tanınan mülkiyet, sadece bu eşyaların kendi varlıklarına ilişkindir.

Elektrik enerjisinin, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 762 nci maddesinde yer alan doğal güçler ifadesi kapsamında değerlendirilmesi mümkündür¹⁶. Elektrik hatlar üzerinden taşınabilen, edinilmeye elverişli bir enerji türüdür. Elektrik enerjisi tapu kütüğünde ayrı sayfaya kaydedilen bağımsız ve sürekli bir hakka konu olmadığı sürece Türk Medeni Kanunu'nun 704 üncü maddesinde sayılan taşınmaz mülkiyetine konu varlıklar arasında yer almaz¹⁷.

6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun taşınır satışının konusunu düzenleyen 209 uncu maddesinin birinci fıkrası “ *Taşınır satışı, Türk Medenî Kanunu uyarınca taşınmaz*

¹⁴ Oğuzman / Seliçi / Oktay – Özdemir, s. 849 vd.; Sirmen, s. 534; Akipek / Akıntürk / Ateş, s. 581.

¹⁵ Akipek / Akıntürk / Ateş, s. 581.

¹⁶ Ayranç, Enerji s. 145; Aslan/Katırcıoğlu/Altınay/Ardıyok/Gültekin/Önal/Akçaoğlu, s. 294-295; Esener Turhan/Güven Kudret: Eşya Hukuku, 8. Baskı, Ankara 2019, s.362 vd.

¹⁷ Türk Medeni Kanunu'nun 704 üncü maddesinde taşınmaz mülkiyetinin konusunu oluşturan varlıklar tahdidi olarak sayılmıştır. Anılan madde uyarınca; arazi, tapu kütüğünde ayrı sayfaya kaydedilen bağımsız ve sürekli haklar, kat mülkiyeti kütüğüne kayıtlı bağımsız bölümler taşınmaz mülkiyetinin konusunu oluşturmaktadır.

sayılanlar dışında kalan ve diğer kanunlarda taşınır olarak belirtilen şeylerin satışdır.

” hükmü ile taşınır ve taşınmaz tanımları konusunda Türk Medeni Kanunu’na atıf yapmaktadır. Böylece elektriğin Türk Borçlar Medeni Kanunu’nda da dolaylı bir şekilde taşınır olarak kabul edildiği görülmektedir.

6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’unun 3 üncü maddesinde hizmet “ *Bir ücret veya menfaat karşılığında yapılan ya da yapılması taahhüt edilen mal sağlama dışındaki her türlü tüketici işleminin konusunu,* “ mal ise “ *Alışverişe konu olan; taşınır eşya, konut veya tatil amaçlı taşınmaz mallar ile elektronik ortamda kullanılmak üzere hazırlanan yazılım, ses, görüntü ve benzeri her türlü gayri maddi malları,* “ ifadeleriyle tanımlanmaktadır. 6502 sayılı Kanun’da elektriğin tanımına yer verilmemiştir. Hizmet tanımında mal satışı dışında kalan her şeyin hizmet olarak değerlendirildiği görülmektedir. Böylece doğal güçlerden olan elektrik enerjisi hizmet kategorisinden dışlanmış olmaktadır¹⁸. Hizmet tanımı her ne kadar mal sağlama dışındaki her işlemi kapsayacak şekilde kaleme alınmış olsa da dar yorumlanmaktadır. Mal kavramı daha geniş bir kapsamda değerlendirilmektedir¹⁹. Mal tanımı içerisinde geçen “taşınır eşya” ifadesi bizi dolaylı olarak yine Türk Medeni Kanunu’nda yer alan taşınır eşya

¹⁸ **Aslan/Katircioğlu/Altınay/Ardıyok/Gültekin/Önal/Akçaoğlu**, s. 295.

¹⁹ **Ayrancı**, Enerji, s. 144; CENGİZ, TKHK’da mal kavramının tercih edilmesini geniş bir uygulama alanı oluşturduğu gerekçesiyle eleştirerek, mal kavramı yerine ürün kavramının kullanılmasını önermektedir (**İlhan, Cengiz**: Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Şerh, Ankara 2006, s. 14 vd.). Bununla birlikte TKHK’da yalnızca ürün niteliğini haiz mallar değil, konut ve tatil amaçlı taşınmazlar da mal olarak değerlendirilmekte ve bu kapsamda düzenlenmektedir. Söz konusu öneri TKHK’un uygulama alanını oldukça daraltacak bir öneridir. Hizmet kavramı ise hukukumuzda oldukça geniş kapsamlı olmakla beraber TKHK’da belirtilen hizmet kavramı yalnızca tüketiciye sunulan hizmeti ele almaktadır (**Kadioğlu, Kamil**: “4077 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’da 4822 Sayılı Kanun’la Yapılan Değişiklikler Hakkında İnceleme”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Y. 2004, S. 55, s. 295-316, s.297).

tanımına götürmekte ve doğal güçlerin, dolayısıyla elektriğin taşınır olduğu sonucuna ulaştırmaktadır²⁰.

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun²¹ “Hırsızlık” başlıklı 141 inci maddesinin ikinci fıkrasında “*Ekonomik bir değer taşıyan her türlü enerji de taşınabilir mal sayılır.*” ifadesine yer verilmekteydi²². Hükmün yürürlükte olduğu dönemde elektrik enerjisinin Türk Ceza Kanunu açısından mal olarak nitelendirilmiş olduğu görülmektedir. Anılan hükmün yürürlükten kaldırılmasının ardından, kaçak elektrik kullanımı Türk Ceza

²⁰ Elektriğin üretimi, nakli, dağıtımı, ticareti ve tüketimi farklı niteliklere sahiptir. Elektriğin nakli sözleşmenin içeriğine göre eser ya da vekâlet sözleşmesi olabileceği gibi bileşik veya karma sözleşme de olabilir. Buna karşın elektriğin kendisi ise bir maldır. Dolayısıyla her sözleşme kendi içerisinde incelenmelidir. Konumuzu oluşturan toptan satış sözleşmeleri açısından değerlendirilmesi gereken esaslı nokta sözleşmenin konusu oluşturan elektriğin niteliğidir.

²¹ 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, 26.09.2004 tarihinde kabul edilerek, 12.10.2004 tarihli ve 24607 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

²² Türk Ceza Kanunu’nda yer alan 141/2 ve 142/1-f hükümlerinin Anayasa’ya aykırılığı iddiası ile Anayasa Mahkemesi nezdinde açılan iptal davasında; hırsızlığın taşınır mal varlığına yönelik ihlal eylemi olduğu, elektrik enerjisinin taşınır mal olup olmadığı konusunda belirleme yetkisinin Eşya Hukukunun da içinde yer aldığı Medeni Hukuka ait olduğu, elektrik enerjisinin taşınır mal olup olmadığı konusunun Medeni Hukukta tartışmalı olduğu, Türk Ceza Kanunu’nun 141/2. maddesine yer alan “*ekonomik bir değer taşıyan her türlü enerji de taşınır mal sayılır*” hükmü ile Medeni Hukuk alanına girerek, bu alanın belirlemesi gereken bir hususta kendini yetkili addettiği, bu durumun hukuk devletine vurgu yapan Anayasa’nın 2 nci maddesine aykırılık teşkil ettiği hususlarına yer verilmiştir. Söz konusu davaya ilişkin olarak verilen 24.05.2012 tarih, 2011/132 E., 2012/82 K. sayılı kararda Anayasa Mahkemesi “*Kaçak elektrik kullanma eyleminin kanun koyucu tarafından suç olarak nitelendirilmesini takdir yetkisi kapsamında değerlendirmek gerekir.*” gerekçesi ile her iki fıkranın da Anayasa’ya aykırı olmadığına karar vermiştir. Kaçak elektrik kullanımı, 05.07.2012 tarihli ve 28344 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 6352 sayılı ve 02.07.2012 tarihli Kanun’un 82. maddesi ile Türk Ceza Kanunu’nun 142. maddesinin birinci fıkrasının (f) bendinin, 105. maddesi ile Türk Ceza Kanunu’nun 141. maddesinin ikinci fıkrasının yürürlükten kaldırılmasıyla hırsızlık suçunun kapsamı dışına çıkarılmıştır.

Kanunu'nun 163 üncü maddesine eklenen üçüncü fıkra ile karşılıksız yararlanma suçunun kapsamına dâhil edilmiştir²³.

Kaçak ve usulsüz elektrik enerjisi tüketimine ilişkin hususlar elektrik piyasası mevzuatında ise Elektrik Piyasası Tüketici Hizmetleri Yönetmeliği'nde²⁴ düzenlenmiştir²⁵.

²³ 6352 sayılı Kanun'un 82, 83 ve 105 inci maddeleriyle, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda gerçekleştirilen değişiklikler sonucunda kaçak ve usulsüz elektrik kullanımı hem nitelikli hırsızlık olmaktan çıkarılarak karşılıksız yararlanma suçu kapsamına alınmış hem de söz konusu fiil için öngörülen ceza azaltılmıştır. Türk Ceza Kanunu'nun 142 nci maddesinin birinci fıkrasının mülga edilen (f) bendinde hırsızlık suçunun elektrik enerjisi hakkında işlenmesi halinde iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası uygulanacağı hükme bağlanmıştı. 163 üncü maddenin üçüncü fıkrasında ise abonelik esasına göre yararlanılabilen elektrik enerjisinin, sahibinin rızası olmaksızın ve tüketim miktarının belirlenmesini engelleyecek şekilde tüketilmesi halinde kişi hakkında bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasına hükmedileceği düzenlemiştir.

²⁴ Elektrik Piyasası Lisans Yönetmeliği, 02.11.2018 tarihli ve 28809 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

²⁵ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 25.09.2002 tarih, 2002/4-608 E., 2003/ 643 K. sayılı kararında elektrik, su doğalgaz, havagazı gibi tabii kuvvetlerin satışının da taşınır satışı niteliğinde olduğunu belirtmiştir. Yargıtay 17. Ceza Dairesinin 09.04.2018 tarih, 2018/ 2096 E., 2018 / 4906 K. sayılı kararında yer verilen *"...rıza olmadan kullanılarak yarar sağlanan elektrik enerjisinin TCK'nın 141/1. fıkrasında belirtilen ve hırsızlık suçunun konusunu oluşturan "Taşınır bir mal" olup olmadığına bakmak gerekir. TCK'nın 141/2. fıkrasının 6352 sayılı Kanun ile yürürlükten kaldırılması elektrik enerjisini taşınır bir mal olmaktan çıkarmış mıdır? Ceza Kanunu'nda düzenlenmiş maddelerde geçen ancak başka kanunlarda içerik ve niteliği düzenleme konusu yapılmış konularda içerik ve niteliği tespit amacıyla kavram ve müesseselerin düzenlendiği temel kanunlara bakmak gerektiği aşikârdır... Taşınır mal konusu temel kanunlardan olan Medeni Kanun 762. maddesinde "Taşınır mal mülkiyetinin konusu, nitelikleri itibarıyla taşınabilen maddi şeyler ile edinmeye elverişli olan ve taşınmaz mülkiyetinin kapsamına girmeyen doğal güçlerdir." şeklinde düzenlenmiştir. Sorumuzun cevabını TCK'nun mülga 141/2. fıkrasında değil taşınır maldan ne anlaşılması gerektiğini düzenleyen MK'nun 762. maddesinin son kısmında yer alan "...Edinmeye elverişli olan.... doğal güçler" kavramında*

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, 05.12.2020 tarih, 2019/1289 E., 2017/505 K. sayılı kararında yer alan “ ...Buna göre taşınurlar (menkuller) “nitelikleri itibarıyla taşınabilen maddi şeyler ile edinmeye elverişli olan ve taşınmaz mülkiyetinin kapsamına girmeyen doğal güçler ” olarak tanımlanmıştır (TMK, m.762). Bu bakımdan bir yerden diğer bir yere bağımsız olarak, özünde bir değişiklik olmadan taşınabilen her türlü maddi eşya (örneğin çanta, koltuk, sandalye, buğday, arpa veya eldeki davada söz konusu olduğu üzere otomobil) satımı taşınır satımı niteliğinde olduğu gibi, taşınmaz mülkiyetine dâhil

aramak gerekecektir. Bu konudaki doktrindeki görüşlere göre; Bunlar edinmeye (temellüke) elverişli olmalıdır. Bundan maksat kişilerin hâkimiyet altına alarak yararlanabilme imkânıdır. Elektrik enerjisinde bu niteliktedir. TMK bu düzenleme ile taşınır mal kavramına ikinci bir tür olarak doğal güçleri de sokmaktadır. Ancak birinci türdeki maddi mallarda taşınır mal niteliği bunların doğal yapıları icabı mevcutken elektrik, su, atom ve radyoaktif enerji gibi doğal güçlerde bu nitelik kanundan doğmaktadır. İstenilen maksat dâhilinde kullanılabilen ve gayrimenkule dâhil olmayan tabi kuvvetler menkul eşya hükmünde kabul edilmektedir. MK'nun 762. maddesi doğal güçlerin sosyal ve özellikle teknik bakımdan taşıdıkları önemi dikkate alarak onları düzenlemek istenmiş ve MK'nun 762'deki hüküm bu sebeple getirilmiştir. Enerjisinin ekonomik değeri vardır. Onun için kanun koyucu ekonomik değeri olan tabi kuvvetler- doğal güçler üzerinde mülkiyet hakkının kurulabileceğini kabul etmekle, hak sahibine aynı haklara benzer bir tasarruf ve koruma imkânı sağlamış olmaktadır. Sonuç olarak Türk Medeni Kanun'u 762. maddesi ile doğal güçler ve doğal güçlerden olduğu doktrinde açıkça kabul edilen elektrik enerjisi taşınır mal niteliğinde olup, bu halde TCK'nın 141/1. ve 142. maddelerde koruma altına alınan taşınır mallara yönelik suçundan konusunu oluşturacağı açıktır. Bu bilgiler ışığında;

- 1)Elektrik enerjisinin abonelik esasına göre yararlanılabilen haline yönelik eylemlerde TCK'ndaki özel düzenleme olan 163/3. fıkrası gereği "Karşılıksız yararlanma" suçunun,
- 2)Bir gerçek veya tüzel kişinin istediği maksat dâhilinde kullanılacak şekilde hak ve tasarruf alanına girmiş abonelik esasına göre yararlanma imkânı olmayan haline yönelik eylemlerde ise elektrik enerjisinin taşınır mal niteliği sebebiyle TCK'nın da düzenlenen hırsızlık suçunu ve işleniş şekline göre de bu suçun basit veya nitelikli halini oluşturacaktır...” ifadeleri Yüksek Mahkemenin elektriği hala taşınır mal olarak kabul ettiğini göstermektedir (<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, son erişim tarihi 07.07.2020).

olmayan ve temellüke (mülk edinmeye) elverişli bulunan elektrik, su, havagazı, doğalgaz, elektrik gibi tabii kuvvetlerin satımı da taşınır satımı niteliğindedir. Bu bakımdan taşınır (menkul) satımını “taşınmaz (gayrimenkul) olmayan her şeyin satımıdır” şeklinde tanımlamak daha isabetli olacaktır. ” ifadeleriyle elektriği taşınır olarak nitelendirmiştir²⁶.

Elektrik enerjisinin, Avrupa Birliği hukukunda ve üye devletlerin hukukunda mal olarak kabul edildiği görülmektedir²⁷. Elektriğin mal ya da hizmet olarak sınıflandırılması AB açısından mal ve hizmetlerin serbest dolaşımının farklı hükümlere tabi olması nedeniyle önemlidir²⁸.

III. PİYASANIN GENEL GÖRÜNÜMÜ

Teknolojinin sürekli olarak gelişmesi, elektrik enerjisine olan talebi de arttırmaktadır. Elektrik enerjisinin üretimi karmaşık bir yapılanmayı ve yüksek miktarlarda yatırımı gerektirmektedir. Bu nedenle günümüzde devletler elektrik enerjisine olan talebi karşılamakta zorlanmaktadır. Piyasanın serbestleştirilmesi²⁹,

²⁶ Söz konusu karar Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun elektriğin hukuki niteliğine ilişkin değerlendirmelere yer verdiği son tarihli kararıdır. Yargıtay’ın konuya ilişkin görüş değişikliği bulunmamaktadır.

²⁷ Avrupa Birliği Hukukunda elektriğin mal olarak kabul edildiğine ilişkin Adalet Divanı Kararları için bkz: Case C- 393/92 Gemeente Almelo and others [1994], ECR I- 01477; Case C- 158/94 Commission v Italy [1997], ECR I- 5789; Case C6/64 Costa v E.N.E.L [1964], ECR 585; Case C- 379/98 PreussenElektra AG v Schhleswag AG [2001], ECR I-2099.

²⁸ AB kurucu anlaşmasında malların ve hizmetin serbest dolaşımının düzenlendiği hükümlere bakıldığında, hizmetlerin serbest dolaşımına ilişkin konularda üye devletlere daha fazla inisiyatif tanınmış olduğu görülmektedir.

²⁹ Serbestleşme, piyasalara yasal giriş engellerinin azaltılması, kaldırılması veya faaliyeti gerçekleştirecek firma sayısının belirlenmesine ilişkin konuları kapsamaktadır (Ünal, Onur: “ Elektrik Piyasası Oluşumu “, Ankara Barosu Dergisi, Y. 2007, C. 65, S. 4, s. 83-98, s. 84).

üretimin arttırılması ve maliyetlerin düşürülmesi amacıyla tercih edilen temel politikalarından biri olarak uygulanmaktadır. Ancak enerji güvenliğinin ve elektrik tedarikinde sürekliliğin sağlanması için gerekli tedbirlerin alınması ve piyasanın denetim altında tutulması da önem arz etmektedir. Bahsedilen sebeplerle devletler sahip olduğu şartlar altında en uygun yapılanmayı sağlama eğilimindedir.

Ülkemizde zaman içerisinde artan ihtiyaçlara cevap verilebilmesi ve ülke ekonomisine en uygun yapılanmanın oluşturulması amacıyla, elektrik piyasasında dikey bütünleşik yapıda ayrılmaya gidilerek liberal bir piyasa yapısı oluşturulması amaçlanmıştır³⁰. Bu doğrultuda elektrik piyasası faaliyetlerine göre ayrıştırılmış, piyasada faaliyet göstermek lisans³¹ alma şartına bağlı tutulmuştur³². Lisans alma şartı ilk olarak 4628 sayılı Kanun ile getirilmiştir. 4628 sayılı Kanun'dan önceki dönemde ise piyasada faaliyette bulunmak isteyen özel hukuk tüzel kişileri, elektriğin üretim, iletim,

³⁰ 20.02.2001 tarihli ve 4628 sayılı Enerji Piyasası Düzenleme Kurumunun Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun ile elektrik piyasasında özelleştirme ve ayrılmaya dayalı piyasa yapısının esasları belirlenmiştir. Dikey bütünleşik yapı, bir faaliyet alanında üretimden perakende satışa kadar olan sürecin tek bir işletme tarafından gerçekleştirilmesidir. Elektrik enerjisi sektöründe dikey bütünleşik yapı, elektriğin üretiminden nihai kullanıcıya ulaştırılmasına kadar geçen sürecin tek bir tüzel kişi tarafından gerçekleştirilmesi esasına dayanır. Ayrışma ise dikey bütünleşik yapıda yer alan ve rekabete açılması mümkün olan faaliyetlerin farklı işletmeler tarafından yürülebilecek şekilde birbirinden ayrılmasını ifade etmektedir. Ayrışma elektrik enerjisi sektörü açısından üretim, dağıtım, iletim gibi faaliyetlerin farklı tüzel kişiler tarafından gerçekleştirilmesi sağlayacak piyasa yapısının oluşturulmasıdır. Ayrışma sürecine ilişkin detaylı bilgi için bkz. §1, VI.

³¹ Lisans, 6446 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu'nun 3 üncü maddesinde "*Tüzel kişilere piyasada faaliyet gösterebilmeleri için bu Kanun uyarınca verilen izin*", Enerji Piyasası Lisans Yönetmeliğinin 4. maddesinin birinci fıkrasında ise "*Piyasada faaliyet göstermek isteyen tüzel kişiye Kurumca verilen izin belgesi*" ifadeleri ile tanımlanmaktadır.

³² **Ayrancı**, Enerji, s.57.

dağıtım ve ticaretini yap-işlet-devret modeli çerçevesinde yetkilendirilmek suretiyle gerçekleştirmekteydi.

6446 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu'na göre temel piyasa faaliyetleri; üretim, iletim, dağıtım, piyasa işletimi, toptan ve perakende satış, ithalat ve ihracat faaliyetleridir. Ancak lisans kategorilerinin belirlenmesi, sadece piyasa faaliyetlerinin niteliğine göre ayrılması esasına dayandırılmamış, piyasa yapısı da göz önünde tutulmuştur. Elektrik Piyasası Lisans Yönetmeliği'nin 8 inci maddesi uyarınca piyasada faaliyete bulunmayı amaçlayan tüzel kişilere verilmesi öngörülen lisanslar; üretim lisansı, OSB üretim lisansı, iletim lisansı, piyasa işletim lisansı, dağıtım lisansı, OSB dağıtım lisansı ve tedarik lisansı olarak belirlenmiştir. İthalat ve ihracat faaliyetleri için ayrı bir lisans oluşturulmayarak, anılan faaliyetlere tedarik lisansı ve üretim lisansı kapsamında gerçekleştirilebilecek faaliyetler arasında yer verilmiştir (EPK m. 12; EPLY m.30/1; EPLY 34/1).

Enerji piyasasında dikey bütünleşik yapıda ayrılmaya gidilmesi farklı sözleşme türlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur³³. Dikey bütünleşik yapıda ithalat, iletim, dağıtım gibi işlemlerin tamamı tek bir işletme tarafından gerçekleştirilmekteydi. Bu dönemde “tedarik” tüm enerji sözleşmelerini kapsayan genel bir ifade olarak kullanılmaktaydı. Ayrışma sonucu oluşan yapıda farklı işletmeler piyasada faaliyet göstermeye başlamış ve tedarik kavramı yerini sistem kullanım anlaşması, yan hizmet anlaşması, ikili anlaşmalar, abonelik sözleşmeleri gibi farklı, kural olarak özel hukuk hükümlerine tabi, sözleşme türleri almıştır³⁴.

Özel hukuk hükümlerine tabi sözleşmelerin oluşmasıyla enerji hukuku, hem özel hukukun hem de devletin sektöre müdahaleleri nedeniyle kamu hukukunun etkisinin

³³ Ayrancı, Hatta Bağlı Enerji, s. 1075.

³⁴ Ayrancı, Hatta Bağlı Enerji, s. 1075.

görüldüğü bir alan haline gelmiştir³⁵. Piyasada akdedilen her sözleşme, gerçekleştirilen her işlem kendine ait özellikleri sebebiyle farklı kurallara tabidir.

Bu sözleşme türleri arasında ikili anlaşmalar Kurul onayına tabi olmamaları nedeniyle diğer sözleşmelerden ayrılmaktadır³⁶. Bununla birlikte, serbestleşme sürecinin başlarında yapılan ikili anlaşmaların düzenlemeye tabi olması öngörülmüştür³⁷. Böylece geçiş döneminde piyasanın büyük çaplı dengesizliklere maruz kalmaması ve piyasanın mali risklere maruz kalmadan serbestleştirilmesi amaçlanmıştır³⁸.

Piyasaya ilişkin temel amaçlardan biri, serbest piyasa yapısının oluşturulmasıdır. Ancak serbestleşme sürecine ilişkin bir diğer önemli konu piyasa güvenliğinin sağlanmasıdır. Devlet, regülasyonlar³⁹ yoluyla piyasa faaliyetlerinin güvenli bir şekilde

³⁵ **Ayrancı**, Hatta Bağlı Enerji, s. 1075.

³⁶ İkili anlaşmalar, gerçek ve tüzel kişiler arasında özel hukuk hükümlerine tabi olarak, elektrik enerjisi ve/veya kapasitenin alınıp satılmasına dair yapılan ticari anlaşmalardır. İkili anlaşmaların Kurul onayına tabi olmadığı Elektrik Piyasası Kanunu'nda açıkça ifade edilmiştir.

³⁷ Bu kapsamda yapılacak ilk anlaşmalar, piyasa katılımcıları arasında en az bir tarafı kamu olan “düzenlemeye tabi ikili anlaşmalar” olarak tanımlanmaktadır. Piyasanın açıldığı ilk yıl için bu anlaşmaların serbest olmayan piyasaya yapılacak satışların tamamına yakın miktarını ve serbest piyasaya yapılacak satışların bir kısmını kapsayacağı ve söz konusu anlaşmaların sayısının zaman içerisinde azalarak, beşinci yıl sonunda yerini piyasada müzakereye açık arz fazlası miktarına bağlı olarak düzenlemeye tabi olmayan ikili anlaşmalara bırakacağı öngörülmüştür (**EPDK**: Elektrik Piyasası Uygulama El Kitabı, Nisan 2003, s. 19 vd.). Serbestleşme sürecine ilişkin detaylı bilgi için bkz. §1, VI.

³⁸ **EPDK**: Elektrik Piyasası Uygulama El Kitabı, Nisan 2003, s. 20.

³⁹ Regülasyon doktrinde bir görüşe göre, belirli bir faaliyeti konu edinen sosyal/ekonomik politika hedeflerinin gerçekleşmesi için kullanılan yasal enstrümanlar olarak tanımlanmaktadır (**Recep/İliman, Tarık**: “Türkiye’deki Düzenleyici ve Denetleyici Kuruluşlar: İdari Para Cezalarının Hukuksal Zeminlerinin Değerlendirilmesi”, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C. 3, S. 1, s. 23-36, s. 23). Bir diğer görüşe göre ise, regülasyon kavramı belirli bir faaliyeti konu edinen kuralların belirlenmesinin yanı sıra bu kurallara riayet edilip edilmediğine ilişkin denetimin yapılmasını da

sürdürülmesini sağlamaktadır. Devlet müdahalesi olmaksızın işleyen bir piyasada aksaklıkların yaşanması, kamu yararının yeterince gözetilmemesi gerçekleşmesi muhtemel risklerdendir. Devlet, özellikle düzenleyici kurumları vasıtasıyla uyguladığı enerji politikaları sayesinde piyasa güvenliğini sağlamayı amaçlamaktadır⁴⁰.

IV. LİSANS ALMA ZORUNLULUĞU

Katılımcıların piyasada faaliyet göstermesi kural olarak 6446 sayılı Kanun ve Elektrik Piyasası Lisans Yönetmeliği ile belirlenen usuller çerçevesinde lisans almalarına bağlıdır⁴¹. Mali açıdan güçlü bir piyasa oluşturabilmek için piyasaya girişlerde belirli

İçermektedir (**Ulusoy, Ali:** “Regülasyon Kurumları Hakkında Genel Bir Değerlendirme”, Ankara Barosu Dergisi, Y. 2000, S. 2, s. 46; **Tekinsoy, Ayhan:** “Bağımsız İdari Otoriteler ve Regülasyon Anlayışı – Tartışmalar, Sorunlar”, Ankara Barosu Dergisi, Y. 2007, C. 65, S. 2, s. 119-134, s. 129). Regülasyon, uygulama alanı bakımından yapılan ayrıma göre “ekonomik regülasyon” ve “sosyal regülasyon” olarak ikiye ayrılmaktadır. Bu ayrım uyarınca, ekonomik regülasyon piyasaya giriş ve çıkışların, fiyatlandırmanın, karlılık ve rekabetin düzenlenmesini içermekte, sosyal regülasyon ise genellikle sağlık, güvenlik ve çevre gibi sosyal karakteri ağır basan konulara özgülenmektedir (**Şahin, Cenk:** Amerikan Federal İdare Hukukunda “Regülasyon” (Ve Türk İdare Hukukuna Yansımaları), İstanbul 2010, s. 2; **Südüpak, Ömer Buğra:** “İpekyolu Güzergahında Hazar Denizi Bölgesindeki Doğalgaza Genel Bakış ve Türkiye’de Doğalgaz Regülasyonları”, Enderun Dergisi, Y. 2018, C. 2, S. 1, s.9-23, s. 21). Elektrik enerjisi piyasasında regülasyon, hizmetin üretiminde ve sunumunda teknik ve güvenlikle ilgili kurallara uyulmasını denetlemenin yanı sıra eksik rekabet koşulları altında fiyatların doğrudan veya dolaylı olarak regüle edilmesini ifade etmektedir (**Zenginobuz, Ünal:** Elektrik Sektöründe Özelleştirme, Rekabet ve Regülasyon, Perşembe Konferansları, Ankara 2000, s. 101-147, s. 113 vd.; **Koç, Özgür Emre/Gülşen, Mustafa Alpin:** “Elektrik Enerjisi Piyasasında Regülasyon ve Bağımsız Düzenleyici Kurumlar: Türkiye Örneği”, Sosyoekonomi Dergisi, C. 26, s. 37-51.s. 41).

⁴⁰ **Koç/Gülşen,** s. 38.

⁴¹ **Aslan/Katırcıoğlu/Altınay/Ardıyok/Gültekin/Önal/Akçaoğlu,** s. 304.

standartların kabul edilmiş olması, elektriğin mahiyeti de göz önünde bulundurulduğunda, yerinde bir yaklaşımdır⁴².

6446 Sayılı Elektrik Piyasası Kanunu'nun 4 üncü maddesinde lisans almak koşuluyla yürütülebilecek faaliyetlerin neler olduğu belirtilmiştir. Bu faaliyetler piyasanın temel faaliyetleridir. Bununla birlikte istisnai durumlarda lisans almadan faaliyette bulunulması mümkündür. Yani piyasa katılımcıları piyasada faaliyette bulunmak için kural olarak lisans almak zorunda olmakla beraber istisnai durumlarda lisans almaksızın da faaliyette bulunabilirler⁴³.

Elektrik Piyasası Kanunu'nun 4 üncü maddesinin üçüncü fıkrası, piyasada faaliyet gösterecek özel hukuk tüzel kişilerinin anonim veya limited şirket olarak kurulmasını ve payları borsada işlem gören anonim şirketler hariç, anonim şirket paylarının nâma yazılı düzenlenmesini öngörmektedir (EPK m.4/3). Bilindiği gibi sermaye şirketlerine ilişkin düzenlemelerde sermayenin korunması amacı ön planda tutulmaktadır. Kanun koyucu, piyasa katılımcısı şirketlerin anonim veya limited şirket olarak kurulmasını öngörerek, bu şirketlerin mali yapısının hukuken diğer şirket tiplerine göre daha korunaklı olmasını sağlamaktadır. Şirket paylarının nâma yazılı olarak düzenlenmesi ise pay sahiplerinin kimliğinin tespitini kolaylaştırmaktadır. Bu sayede hem sorumlu kişiye erişim kolaylaşmakta hem de işlemlerin hızlı bir şekilde gerçekleşmesi sağlanmaktadır. Bedeli tamamen ödenmeyen nâma yazılı pay senetleri kural olarak şirketin onayı olmadan devredilemez (TTK m. 491). Şirket onayı ile devrin gerçekleşmesi halinde, payı iktisap ederek pay defterine kaydedilen kişi kalan bedeli ödemekle yükümlü olur (TTK m. 501). Nâma yazılı payın devrine ilişkin hükümler şirket sermayesini korumaya yönelik hükümlerdir. Elektrik enerjisi piyasasında anonim şirket paylarının nâma yazılı

⁴² **Yavuz**, İkili Anlaşma, s. 49.

⁴³ Detaylı bilgi için bkz. §1, IV, C.

düzenlenmesi, katılımcıların sağlam bir sermaye yapısına sahip olmasını sağlamaya yönelik olarak gerçekleştirilen bir düzenlemedir.

A. Lisansın Hukuki Niteliği

Lisans, bir özel hukuk tüzel kişinin kamu hizmeti yürütmek amacıyla tek taraflı olarak yaptığı başvuru üzerine görevlendirilmesidir. Diğer bir deyişle lisans, özel hukuk tüzel kişilerinin piyasada faaliyette bulunmasını sağlayan tek taraflı bir idari işlemdir⁴⁴. Elektrik piyasasında lisans alınabilmesi için öncelikli olarak başvuruda bulunulması gerekmektedir. Kurum tarafından yapılan inceleme sonucunda, gerekli niteliklerin varlığına kanaat getirilmesi halinde, başvuruda bulunan kişilere lisans verilmektedir.

Lisanslar Anglo-Sakson hukukunda sözleşme gibi hüküm ifade etmesine karşılık Türk hukukunda ruhsat usulüne yakın bir şekilde düzenlenmiştir⁴⁵. Bu nedenle lisans alma işlemi bir sözleşme olarak düşünülmemelidir⁴⁶. Sözleşmede iki taraf bulunmakta iken lisans idareye yapılan başvuru neticesinde kişinin tek taraflı olarak idare tarafından yetkilendirilmesi işlemidir. Yani lisans tarafların karşılıklı anlaşması ile değil idarenin tek yanlı işlemiyle verilmektedir⁴⁷.

⁴⁴ **Ulusoy, Ali:** “Telekomünikasyon Alanındaki Ara Bağlantı (Şebekeler Arası İrtibat ve İşbirliği) Sözleşmelerinin Hukuksal Niteliği”, AÜHFD, Y. 2001, C.50, S. 2, s. 147-158, s. 150; **Gözler, Kemal/ Kaplan Gürsel:** İdare Hukuku Dersleri, Bursa 2020, s. 506; **Yavuz,** İkili Anlaşmalar, s. 49.

⁴⁵ ULUSOY, “lisans sözleşmelerinin” Anglo-Sakson hukukunu benimseyen ülkelerde iki taraf arasındaki herhangi bir sözleşmeden farklı olmadığını, Kara Avrupası hukukunu benimseyen ülkelerde ise idari sözleşme olarak kabul edildiğini ve bunlara kamu hukuku rejminin uygulandığını ifade etmektedir (**Ulusoy,** Telekomünikasyon, s. 149 vd.).

⁴⁶ **Kent, Bülent:** Türk ve Alman Hukukunda Elektrik Piyasasının Düzenlenmesi ve Düzenleyici Kurumları, Ankara 2012, s. 109-110.

⁴⁷ Anayasa Mahkemesi GSM hizmetlerinin özelleştirilmesine ilişkin 4000 sayılı Yasaya ilişkin verdiği kararda, “ ...*Ulaştırma Bakanlığı, işletme lisans ve ruhsatlarını kuşkusuz şirket yönetiminin önerilerini*

İdari düzenleyici işlemlere yapılan atıflar ve mevzuatta yer alan lisansa ilişkin emredici hükümlerle, lisans sahibine tek taraflı olarak yükümlülük getirilebilmektedir. Lisansa ilişkin düzenlemelerin emredici olması mevzuatta gerçekleştirilen değişikliklerin lisansla tadil işlemine gerek kalmaksızın doğrudan uygulanmasını sağlamaktadır⁴⁸. Bahsedilen husular lisansın hukukumuzda sözleşmelerden farklı olarak düzenlenmiş olduğunu göstermektedir.

Bu noktada ruhsat usulü ile lisans arasındaki ilişkinin de değerlendirilmesi yerinde olacaktır. Ruhsat, özel hukuk tüzel kişilerinin kamu hizmeti olarak kabul edilen bir faaliyeti icra etmesini sağlayan ve idare tarafından verilen izindir⁴⁹. Lisans ve ruhsat kavramları oldukça benzer kavramlardır⁵⁰. Elektrik piyasasında verilen lisanslara

dikkate alarak verecektir. Ancak, birinci fıkradaki katma değerli hizmetlere ilişkin işletme lisans ve ruhsat sözleşmelerinin Türk Telekomünikasyon Anonim Şirketi tarafından yapılması durumunda da sözleşmelerin "imtiyaz sözleşmesi", daha geniş bir tanımla "idarî sözleşme" olma niteliği değişmeyecektir. Çünkü 1. maddenin açıklanmasında belirtildiği gibi, Türk Telekomünikasyon Anonim Şirketi 233 sayılı KHK kurallarına bağlı bir kamu tüzelkişisidir. Özel hukuk hükümlerine bağlılığı faaliyetleri ile yapacağı özel hukuk sözleşmeleri ile sınırlıdır. Ulaştırma Bakanlığının söz konusu fıkra gereğince, işletme lisans ve ruhsatına ilişkin sermaye şirketleriyle yapacağı sözleşmelerin idarî sözleşme olacağı kuşkusuzdur." ifadeleri ile söz konusu kararda yer alan lisans ve ruhsatları sözleşme olarak nitelendirmiştir (AYM, 22.12.1994 tarih, 1994/70 E., 1994/65-2 K. sayılı kararı, <http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/Karar/Content/673d10d7-bf79-4c0f-ab42-f6d116bcc21a?excludeGerekce=False&wordsOnly=False>, son erişim tarihi 16.03.2020).

⁴⁸ **Yavuz**, İkili Anlaşma, s. 51-52.

⁴⁹ **Günday, Metin**: İdare Hukuku, 11. Baskı, Ankara 2017, s.362; **Bilgin, Ebru**: Elektrik Piyasasındaki Lisansların Hukuki Rejimi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2010, s. 72.

⁵⁰ İdare hukuku kaynaklarında "lisans usulü" yerine kamu hizmetinin görülüş usulü olarak "ruhsat/ izin usulü" ibaresinin kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca, idare hukuku kaynaklarının çoğunda ruhsat usulü kamu hizmetinin özel kişilere gördürülüş usulleri başlığı altında yer almaktadır. (**Gözübüyük, A. Şeref / Tan, Turgut**: İdare Hukuku Cilt I, Ankara 2019, s. 581; **Gözler / Kaplan**, s. 506). Ancak ULUSOY ruhsat

bakıldığında kamu hukuku tüzel kişilerinin de lisans almalarının mümkün olduğu görülmektedir⁵¹. Oysa ruhsat yalnızca özel hukuk kişilerine verilen izni ifade etmektedir. Diğer bir farklılık ise ruhsatın çoğunlukla tekel niteliğinde olmayan kamu hizmetlerinin gördürülmesi sırasında verilen bir izin olmasına karşın lisansın tekel niteliğinde olan hizmetlerin gördürülmesi sırasında da veriliyor olmasıdır⁵². Elektriğin iletiminin doğal tekel niteliğinde olmasına karşın bu faaliyetin yürütülebilmesinin de lisans alınması şartına bağlandığı görülmektedir⁵³.

B. Lisansın Tabi Olduğu Usul ve Esaslar

Lisansın tabi olacağı esas ve usuller genel olarak 6446 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu ile belirlenmiştir. Lisansa ilişkin detaylara ise 02.11.2013 tarihli ve 28809 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Elektrik Piyasası Lisans Yönetmeliği’nde yer verilmiştir.

Piyasada faaliyette bulunmak için lisans alınması yeterli değildir. Piyasa katılımcıları, ilgili faaliyet alanına göre mevzuatın gerekliliklerini yerine getirmek zorundadır. Ayrıca mevzuatta tahdidi olarak belirlenen işlemler için Kuruldan izin alınması gerekmektedir.

usulü ile özel hukuk tüzel kişisinin yetkilendirilebileceği gibi kamu hukuku tüzel kişisinin de yetkilendirilebileceğini belirtmektedir (**Ulusoy**, Kamu Hizmeti incelemeleri, İstanbul 2004, s. 37- 38).

⁵¹ TEİAŞ, EÜAŞ ve TEDAŞ kamu iktisadi teşebbüsü niteliğinde olmalarına karşın lisans almakla yükümlüdürler. Bu kuruluşlar faaliyetlerini EPDK’dan almış oldukları lisanslar kapsamında yürütmektedir.

⁵² **Gönen**, s. 220-221.

⁵³ Anayasa Mahkemesi, elektrik iletimini ve dağıtımını hem doğal yapısı hemde ekonomik yapısı yönünden gerçek bir tekel olması nedeniyle, bu hizmetlerin yürütülmesinin özel kişilere devrini veya bu hizmetlerin özel kişilere gördürülmesini imtiyaz verilmesi olarak değerlendirmektedir (AYM, 22.12.1994 tarih, 1994/70 E., 1994/65-2 K. sayılı kararı).

Kural olarak her faaliyet ve tesis için ayrı lisans alınması gerekmektedir. Piyasa katılımcısı, tarifesi düzenlemeye tabi bir faaliyet yürütüyor ise her bölge için ayrıca lisans almak zorundadır. Bu halde lisans sahibi tüzel kişi tek lisansla birden fazla bölgede faaliyette bulunamaz.

Lisans kural olarak en fazla 49 yıllığına verilmektedir. Ancak üretim, iletim ve dağıtım lisansları en fazla on yıllığına verilmektedir (EPK m. 5).

C. Lisansa Tabi Faaliyetler

Lisansa tabi faaliyetlerin neler olduğu Elektrik Piyasası Kanun'nda ve Elektrik Piyasası Lisans Yönetmeliği'nde yer alan hükümlerle düzenlenmektedir. Buna göre; üretim, iletim, dağıtım, toptan satış, perakende satış, ithalat, ihracat, piyasa işletimi faaliyetlerinin yürütülebilmesi için lisans alınması gerekmektedir (EPK m. 4; EPLY m. 5). Piyasada gerçekleştirilecek faaliyetler bakımından esas olan lisans alınmasıdır. Bununla birlikte Kanunda istisnai hallere de yer verilmiştir.

Elektrik Piyasası Lisans Yönetmeliği'nin 7 nci maddesinde lisans alınmasına gerek olmaksızın gerçekleştirilebilecek faaliyetler tahdidi olarak sayılmaktadır. Mezkûr madde kapsamında gerçekleştirilen faaliyetler için lisans alma zorunluluğunun olmadığı gibi faaliyeti gerçekleştiren kişilerin şirket kurma yükümlülüğü de bulunmamaktadır. Buna göre;

- İletim, dağıtım ya da imdat gruplarıyla bağlantısı olmayan, izole çalışan üretim tesisleri,

- Kurulu gücü bir megavatın altında olan veya Cumhurbaşkanı kararıyla belirlenen kurulu güç üst sınırının altında kalan yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı üretim tesisleri⁵⁴,
- Belediyelerin arıtma tesisi ve katı atık tesislerinde kullanılmak üzere elektrik üreten üretim tesisleri,
- Mikrokojenerasyon tesisleri ve Bakanlık tarafından belirlenn verimlilik değerini sağlayan kojenerasyon tesisleri,
- Ürettiği enerjiyi iletim veya dağıtım sistemine vermeden kullanan yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı üretim tesisleri,
- Kurulun belirleyeceği limitler ve esaslar çerçevesinde, elektrik depolama ve talep tarafı katılımı kapsamında gerçekleştirilen piyasa faaliyetleri,
- Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü tarafından, elektrik aboneliği DSİ'ye ait tarımsal sulama amaçlı tesislerin elektrik ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kurulan, yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı üretim tesisleri,

lisans alınmasını gerektirmeyen durumlardır.

D. Lisansın Başlangıcı ve Sona Ermesi

Lisans sahiplerinin faaliyete bulunabilmesi ve belirli sözleşmeleri yapabilmesi açısından lisansın başlangıç ve sona erme anlarının belirlenmesi önem arz etmektedir. Elektrik Piyasası Kanunu'nun 5 inci maddesi uyarınca piyasada faaliyette bulunma hakkı lisansın verildiği an itibari ile başlamaktadır. Bu hak lisansın sona erme anına kadar varlığını devam ettirir. Lisans sürenin bitimi ile başka bir işleme gerek kalmaksızın

⁵⁴ 10.05.2019 tarihli ve 30770 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 09.05.2019 tarihli ve 1044 sayılı Cumhurbaşkanı Kararı ile lisanssız üretim tesislerinde kurulu güç üst sınırı 1 megavattan 5 megavata yükseltilmiştir.

kendiliğinden sona ermektedir. Buna karşın lisans sahibi tüzel kişinin iflasının kesinleşmiş olması, lisans sahibinin talebi ve lisans verilmesine esas şartların kaybedilmesi hâllerinde ise lisans Kurul kararı ile sona ermektedir (EPK m.5/6; EPLY m. 26).

Lisans sahibi tüzel kişinin talep etmesi durumunda lisansın iptalinin Kurul kararına bağlanmış olması dikkat çekicidir. Piyasaya girişlerde olduğu gibi piyasadan çıkışlarda da tüzel kişinin talebinin yanı sıra Kurul kararının gerekli olduğu görülmektedir (EPK m.5/6; EPLY m. 26/1). Her ne kadar bu durum serbestleşmenin temel mantığıyla uyumuyor olsa da enerji güvenliğinin sağlanması açısından gerekli tedbirlerin alınabilmesi için zorunlu bir durumdur. Bahsedildiği üzere devlet elektrik enerjisinin önemi nedeniyle piyasanın güvenliğini sağlama yükümlülüğü altındadır.

V. PİYASAYA DEVLET MÜDAHALESİNİN HUKUKİ DAYANAKLARI

Elektrik enerjisi piyasası sahip olduğu önem nedeniyle düzenlenmesi ve gözlem altında tutulması gereken piyasalardandır⁵⁵. Devletin piyasaya müdahaleleri, Anayasa

⁵⁵ Elektrik enerjisi piyasası, piyasanın deregülasyona tabi tutulmasını zorlaştıran “sui generis” özelliklere sahiptir. Elektriğin az sayıda “makul” alternatifi bulunması, elektriğe olan talebin zamansal bakımdan önemli ölçüde değişken olması bu özelliklerden bazılarıdır. Esnek olmayan talep eğrisi, tüketicileri kısıtlı zamanında veya piyasa hâkimiyetinin söz konusu olduğu durumlarda fiyat artışlarına karşı hassas kılmaktadır. Elektriği “farklı” kılan özelliklerinden bir diğeri de mevcut koşullarda depolanmasının kural olarak mümkün olmaması ve üretilerek sisteme verildikten sonra gidiş yolunun kontrol edilememesidir. Voltaj düşmelerinin, elektrik kesintilerinin veya sistemden kaynaklanabilecek diğer aksaklıkların önüne geçilebilmesi için elektriğin, devamlı dengelenmek suretiyle bir dizi bölgesel iletim şebekesinden alınması veya üzerine ekleme yapılması gereklidir. Kaldı ki, iletim şebekelerinin eş zamanlı kullanımına ilişkin, döngü akışı ve tıkanıklık sorunları gibi dışsal faktörler de bulunmaktadır. Elektrik teminindeki süreçte iletim ve dağıtım hala doğal tekel olarak kabul edilmekte ve bu da üretim aşaması ile yüksek seviyede bir koordinasyonu zorunlu kılmaktadır. Elektriğin deregülasyonunda ise “piyasa güçleri”nin, diğer bir ifadeyle

tarafından korunan sözleşme özgürlüğü ve mülkiyet haklarına⁵⁶ yönelik bir ihlal oluşturmaktadır⁵⁷. Bu nedenle piyasaya yönelik müdahalelerin anayasal dayanağının bulunması şarttır.

Anayasa'nın ekonomik hayata ilişkin devlete yüklediği sorumluluk 167 nci maddesinde yer alan “*Devlet, para, kredi, sermaye, mal ve hizmet piyasalarının sağlıklı ve düzenli işlemlerini sağlayıcı ve geliştirici tedbirleri alır; piyasalarda fiilî veya anlaşma sonucu doğacak tekelleşme ve kartelleşmeyi önler.*” ifadeleri ile düzenlenmektedir. Bunun yanı sıra Anayasa'nın “Tüketicilerin korunması” başlıklı 172 nci maddesinin gerekçesinde de devlet serbest rekabet şartlarını oluşturmak ve kartel oluşumunu önlemekle yükümlü tutulmaktadır. Anayasa'nın 48 inci maddesinin ikinci fıkrasında ise “*Devlet, özel teşebbüslerin millî ekonominin gereklerine ve sosyal amaçlara uygun yürümesini, güvenlik ve kararlılık içinde çalışmasını sağlayacak tedbirleri alır.*” hükmüne yer verilmek suretiyle devletin ekonomik düzeni ve güvenliği sağlamakla görevli olduğu belirtilmektedir.

serbest piyasa kurallarının rolü arttıkça, belirli tüketiciler için risk derecesi artmaktadır. Regülasyon güvencesinin kaldırılması ile, sadece sınırlı bir piyasa gücüne sahip olan düşük gelirli veya kırsal alan kullanıcılarının, “hizmetin sübvansede edilmesinin yitirilmesi”, “tarife şokları” ve “sistem istikrarsızlığı” gibi olumsuz etkilere maruz kalması karşılaşılabilmektedir. Bu etkileri azaltmak adına, çapraz destekleme suretiyle evrensel bir hizmet programının yaratılması ise elektrik fiyatlarını marjinal maliyete yakınlaştırmayı hedefleyen rekabet mekanizması ile bağdaşmamaktadır. Bahsedilen tüm bu etkenler elektrik enerjisi sektöründe regülasyonu zorunlu kılmaktadır (detaylı bilgi için ayrıca bkz. **Şahin, Cenk**, s. 281 vd.).

⁵⁶ Anayasa'nın 48 inci maddesinde herkesin dilediği alanda çalışma ve sözleşme yapma hürriyetine sahip olduğu, 35. maddesinde ise herkesin mülkiyet ve miras haklarına sahip olduğu açıkça düzenlenmiştir.

⁵⁷Aslan/Katircioğlu/Altınay/Ardıyok/Gültekin/Önal/Akçaoğlu, s. 172-173.

Anayasa hükümlerini ve gerekçelerini bir bütün olarak yorumladığımızda, devletin ekonomik hayatın güvenli bir şekilde işlemlerini ve piyasalarda rekabetin korunmasını sağlamakla yükümlü olduğunu görmekteyiz⁵⁸. Bu nedenle, devletin Anayasa ile kendisine verilen bu görevlerini yerine getirirken gerekli gördüğü durumlarda piyasaya yönelik müdahalelerde bulunması mümkündür. Ancak bu müdahalelerin Anayasa ile belirlenen sınırları aşmayacak şekilde gerçekleştirilmesi gerekmektedir⁵⁹. Piyasaya yönelik müdahaleler, Anayasa’da varılmaya çalışılan sonucun elde edilebilmesi ve piyasanın güvenli ve etkin bir biçimde işleyebilmesi için; esnek, sürekli, şeffaf, hukuki açıklılığa ve belirliliğe sahip olmalıdır⁶⁰.

VI. ELEKTRİK ENERJİSİ PİYASASINDA SERBESTLEŞME SÜRECİ

Anadolu’da ilk kez 1902 yılında oluşmaya başlayan elektrik endüstrisi günümüze kadar çeşitli gelişimler göstererek gelmiştir. Bu süreç içerisinde ülkemizde ve dünyada yaşanan birçok siyasi, ekonomik, bilimsel gelişme elektrik enerjisi piyasasını da etkilemiş ve piyasanın şekillenmesinde rol oynamıştır.

Anadolu’da ilk elektrik santrali 1902 yılında Adana Tarsus’ta kurulmuştur. Buna karşın önemli sayılabilecek ilk üretim tesisi 1914 yılında kurulan Silahtarağa Termik Santrali’dir. Bu üretim tesisi, Osmanlı Devleti tarafından çıkarılan Menafi-i Umumiyye

⁵⁸ **Orer, Gürsel:** “Ekonomik Kamu Düzeni ve Devletin Ekonomiye Müdahalesi”, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, Y.2015, C. 0, S. 6, s. 363-393, s. 371; **Tan, Turgut:** “Anayasal Ekonomik Düzen”, Anayasa Yargısı Dergisi, Y. 1990, C. 7, s. 161-178, s. 164 vd.

⁵⁹ Zira devletin belirli bir zümreye ayrıcalık tanıyan, piyasa düzenini bozacak nitelikte olan veya piyasaya giriş çıkışları aşırı zorlaştırarak toplum ihtiyaçlarının karşılanmasına imkân tanımayan kararlar almasının Anayasa’ya uygun olduğu düşünülemez.

⁶⁰ **Aslan/Katırcıoğlu/Altınay/Ardıyok/Gültekin/Önal/Akçaoğlu,** s. 177.

Müteallik İmtiyazat Hakkında Kanun'da⁶¹ verilen imtiyazlarla kurulan “Osmanlı Elektrik Anonim Şirketi”ne aittir⁶².

Menafi-i Umumiyye Müteallik İmtiyazat Hakkında Kanun, Cumhuriyet döneminde de yürürlükte kalmaya devam etmiş, anılan kanun kapsamında yeni elektrik imtiyazları tanınmaya devam edilmiştir. 1930'lu yıllara gelindiğinde ise 1929 yılında gerçekleşen Büyük Buhranın etkisiyle devletçi politikalar etkin olmaya başlamıştır. Bu dönemde 1580 sayılı Belediye Kanunu⁶³ ile belediyelere elektrik tesisi kurma ve işletme yetkisi verilmiştir. 1935 yılına gelindiğinde ise imtiyazlı şirketlere ait üretim tesisleri satın alınarak devletleştirilmiştir⁶⁴.

1938 yılında önemli bir başka adım atılmış, Zonguldak'ta bölgesel bir elektrik enerjisi santrali kurulmasına karar verilmiştir⁶⁵. Ardından 1948 yılında Çatalağzı Santrali kurulmuştur. Çatalağzı Santralinin kuruluşu ile dar bölgelerin ihtiyacını karşılayabilen otoprodiktör şirketlerin santrallerinin veya belediye santrallerinin yerini, bölgesel

⁶¹ Menafi-i Umumiyye Müteallik İmtiyazat Hakkında Kanun 10.06.1326 tarihinde kabul edilerek, 24.06.1326 tarihli ve 576 sayılı Takvimi Vakayı'nın 2 nci tertibinin 2 nci cildinde yayımlanmıştır.

⁶² **Özdemir, Naziye:** “İmrratorluktan Cumhuriyete Türkiye'de Elektriğin Tarihsel Gelişimi”, Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi, Y. 2016, C. 2, S. 3, s. 17-31, s. 24.

⁶³ 1580 sayılı Belediye Kanunu, 03.03.1930 tarihinde kabul edilerek, 14.04.1930 tarihli ve 1471 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

⁶⁴ Ankara Elektrik ve Adana Elektrik Türk Anonim Şirketleri 05.07.1939 tarihli ve 3688 sayılı Kanun'la, Bursa ve Müttehit Elektrik T.A.Ş. 05.07.1939 tarihli ve 3689 sayılı Kanun'la, Bursa ve Mersin Elektrik T.A. Şirketleri ise 19.07.1943 tarihli ve 4483 sayılı Kanun'la devletleştirilmiştir.

⁶⁵ <https://www.dunya.com/ekonomi/zonguldakli-komur-ureticisi-catalagzi039ni-isletmeye-talip-haberi-218631>, son erişim tarihi 31.03.2019.

ihtiyaca; devamlı, güvenilir ve ekonomik olarak cevap verebilecek ve birbirleriyle bağlantılı olması öngörülen santraller almaya başlamıştır⁶⁶.

Devletleştirme politikasının uygulanmasının ardından 1950 sonrası döneme kadar elektrik piyasasındaki hâkim güç devlet olmuştur⁶⁷. Bu dönemden sonra karma ekonomi politikasının benimsenmiş, özel şirketler tekrar piyasaya girmeye başlamıştır. Piyasaya özel sektör katılımcılarının eklenmesi ve piyasanın rekabete açılması hem fiyatların düşürmesini sağlamakta hem de artan talebin karşılanmasını kolaylaştırmaktadır⁶⁸. Ayrıca piyasanın serbestleştirilmesi ile devletin elektrik enerjisi piyasasına yapması gereken yatırımlara ilişkin maliyetler ortadan kalkmaktadır. Bu sayede yatırıma ihtiyaç duyulan diğer sektörler kaynağı ayrılarak kalkınmanın her alanda devam etmesi ve ihtiyaçların karşılanması sağlanmaktadır.

1970 yılında piyasanın gelişmesiyle Türkiye Elektrik Kurumu kurulmuş ve imtiyazlı şirketlere ait görev bölgeleri ve belediye sınırları dışında kalan tüm bölgelerde elektriğin üretim, iletim, dağıtım ve satış hizmetleri TEK'in görevi olarak belirlenmiştir⁶⁹. Bu kapsamda, Etibank, İllerbankası, DSİ gibi kamu kuruluşlarının bünyesinde olan santraller ve şebekeler TEK'e devredilmiştir⁷⁰. Ancak zaman içerisinde artan ihtiyacın karşılanmasına yönelik kamu harcamaları elektriğe olan talebe oranla yetersiz kalınca hem devletin hemde özel sektörün faaliyette bulunabileceği bir yapı sağlanmaya

⁶⁶ **Demir, Ahmet:** "Türkiye'de Cumhuriyet Döneminde Enerji Politikaları ", Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi, Y. 1980, C. 35, S.1, s. 107-127, s.113 vd.

⁶⁷ **Tatlı, Burçak:** "Türkiye Elektrik Pazarında Güncel Gelişmeler ve Avrupa Birliği Komisyonunun CEZ Kararı", İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Y. 2018, C. 9, S. 1, s. 77-104, s. 80.

⁶⁸ **Ayrancı,** Enerji, s.53.

⁶⁹ <https://www.teias.gov.tr/tr/hakimizda/tarihce>, son erişim tarihi 25.01.2019.

⁷⁰ Anılan kuruluşlara ait santral ve şebekeler 07.10.1970 tarihli ve 13559 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 15.07.1970 tarihli ve 1312 sayılı Kanun ile TEK'e devredilmiştir.

çalışılmıştır. Bu doğrultuda 1984 yılında 3096 Sayılı Kanun⁷¹ yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Anılan kanunla, TEK dışındaki yerli ve yabancı özel hukuk şirketlerinin elektrik üretimi, iletimi, dağıtımı ve ticareti yapmasının önü açılmıştır.

1993 yılına gelindiğinde izlenen politika piyasada ayrışmanın sağlanması yönündeydi. Bu politikanın bir sonucu olarak TEK, Türkiye Elektrik Üretim İletim A.Ş. (TEAŞ) ile Türkiye Elektrik Dağıtım A.Ş. (TEDAŞ) olarak iki kola ayrılmıştır⁷². Yine özelleştirme politikaları kapsamında 2000’li yıllarda TEAŞ’ın iletim, üretim ve ticaret faaliyetlerinin birbirinden ayrıştırılmış, Türkiye Elektrik İletim A.Ş. (TEİAŞ), Elektrik Üretim A.Ş. (EÜAŞ) ve Türkiye Elektrik Ticaret Taahhüt A.Ş. (TETAŞ) kurulmuştur⁷³. 2018 yılında 703 sayılı KHK⁷⁴ ile TETAŞ ve EÜAŞ, EÜAŞ bünyesinde birleştirilmiştir.

2001 yılında rekabetçi bir piyasa oluşturulması amacına uygun olarak hazırlanan 4628⁷⁵ sayılı Enerji Piyasası Düzenleme Kurumunun Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun yürürlüğe girmiştir⁷⁶. Söz konusu kanun ile serbestleşmenin ve dikey bütünleşik yapıdaki ayrışmanın etkin bir biçimde devam etmesini öngörmüştür⁷⁷. Böylece dikey

⁷¹ 3096 Sayılı Türkiye Elektrik Kurumu Dışındaki Kuruluşların Elektrik Üretimi, İletimi, Dağıtımı ve Ticareti İle Görevlendirilmesi Hakkında Kanun 04.12.1984 tarihinde kabul edilerek, 19.12.1984 tarihli ve 18610 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

⁷² TEK’in bölünmesi 93/4789 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile gerçekleştirilmiştir.

⁷³ TEAŞ’ın bölünmesi 2000/1312 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile gerçekleştirilmiştir.

⁷⁴ 703 sayılı ve 02.07.2018 tarihli Kanun Hükmünde Kararname 09.07.2018 tarihli ve 30473 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

⁷⁵ 4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu, 20.02.2001 tarihinde kabul edilerek, 03.03.2001 tarihli ve 24335 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

⁷⁶ **World Energy Council, 23rd World Energy Congress: “Türkiye Enerji Piyasasının Görünümü, Başarılar, Genel Bakış ve Fırsatlar”**, İstanbul 2016, s. 18.

⁷⁷ Rekabet ortamında özel hukuk hükümlerine göre faaliyet gösterebilecek bir piyasa yapısının oluşturulması, 4628 sayılı Kanun’un 1 inci maddesinde yer alan amaçlardan biridir.

bütünleşik yapıda yer alan faaliyetler ayrıştırılarak özel sektörün piyasaya katılımının devam etmesi amaçlanmıştır. 2001 yılında hızlanan liberalleşme süreci, sonraki yıllarda da devam etmiş, Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu (EPDK) kurulmasını⁷⁸, organize elektrik piyasasının kurulması izlemiştir.

Nihayet 2013 yılına gelindiğinde mevcut durum karşısında gelişen yeni ihtiyaçlara verilebilmesi ve serbestleşme sürecinin etkin biçimde devam edebilmesi için 6446 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu⁷⁹ yürürlüğe girmiştir. 6446 sayılı Kanun ile tıpkı 4628 sayılı mülga Enerji Piyasası Düzenleme Kurumunun Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunda olduğu gibi istikrarlı, şeffaf, rekabete açık bir piyasanın oluşturulması hedeflenmiştir. 6446 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu ile toptan satış piyasasına yönelik olarak önemli yenilikler getirilmiştir. Bu yeniliklerden biri de 2015 yılında borsa işletim lisansı olarak 1 Eylül 2015 tarihi itibarıyla enerji borsasını işletme hakkına sahip olan Enerji Piyasaları İşletme Anonim Şirketi'nin (EPIAŞ) kuruluşudur⁸⁰.

Ana hatlarıyla bahsedilen bu süreç sonucunda, dikey bütünleşik yapıda ayrılmaya gidilerek özelleştirmeler yapılması, lisans alma zorunluluğu getirilmesi gibi çeşitli düzenlemelerle piyasanın serbestleştirilmesi amaçlanmıştır. Oluşturulan nihai düzende, dikey bütünleşik yapıyı oluşturan faaliyetler birbirinden ayrılarak, bu faaliyetlerin yürütülmesi lisans alma şartına bağlı tutulmuştur. Lisans verilmesine ilişkin usüller, lisansa konu faaliyetin özelliğine göre ayrı ayrı belirlenmiştir⁸¹. Böylece ilgili işlemi yapabilecek nitelikte şirketlerin lisans sahibi olması amaçlanmıştır.

⁷⁸ <http://www.epdk.org.tr/Detay/Icerik/1-1051/kurumsaltarihce>, son erişim tarihi 26.01.2019.

⁷⁹ 6446 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu, 14.03.2013 tarihinde kabul edilerek, 30.03.2013 tarihli ve 28603 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

⁸⁰ <https://www.epias.com.tr/kurumsal/hakkimizda>, son erişim tarihi 26.01.2019.

⁸¹ **Ayrancı**, Enerji, s.58.

Piyasanın serbestleşmesine yönelik birçok düzenleme yapılmasına karşın faaliyetlerin niteliğinden dolayı iletim ve dağıtım faaliyetleri doğal tekel⁸² olarak kalmıştır. Rekabeti arttırmak amacıyla ikinci bir iletim veya dağıtım hattı kurmak, hem yüksek maliyetli olması hem de çevreye verdiği zararlar nedeniyle tercih edilmemektedir⁸³.

Piyasanın serbestleşmesiyle; artan enerji talebinin karşılanabilmesi, oluşan rekabet sayesinde fiyatların düşmesi ve enerji ihtiyacının çevreyle uyumlu olarak karşılanabilmesi amaçlanmaktadır. Rekabetin enerji üretim güvenliğini arttıracığı, güvenli bir pazar oluşturacağı ve rekabet sonucu verimliliğin artacağı düşünceleri genel olarak kabul görmektedir⁸⁴. Piyasada rekabetin sağlanmasıyla sürekli ve düşük maliyetli bir pazar oluşturulacağı düşünülmektedir.

Ş2. ELEKTRİK ENERJİSİ PİYASASININ TEMEL FAALİYETLERİ

I. GENEL OLARAK

6446 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu'nda piyasada yürütülecek faaliyetlerin neler olduğu tek tek sayılmamakla birlikte, lisans alınması şartıyla yürütülecek faaliyetler tahdidi olarak belirtmiştir. Buna göre; üretim, iletim, dağıtım, toptan ve perakende satış, piyasa işletimi, ithalat ve ihracat faaliyetleri lisans alınması şartıyla gerçekleştirilebilen faaliyetlerdir. Bu faaliyetler elektrik enerjisi piyasasının işleyişini sağlayan temel faaliyetlerdir.

⁸² Doğal tekel, talep edilen mal veya hizmetin en az maliyetle üretilmesinin tek bir teşebbüs tarafından gerçekleştirilmesinin en makul durum olarak karşımıza çıkması halidir.

⁸³ **Tatlı**, s. 84.

⁸⁴ **Eroğlu, Muzaffer**: “Enerji Sektöründe Ayrışma Uygulamaları“, Rekabet Hukuku Dergisi, Y. 2010, C. 11, S. 1, s. 109-148, s.119.

II. ÜRETİM FAALİYETİ

Üretim, 6446 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu'nda “ *Enerji kaynaklarının, elektrik üretim tesislerinde elektrik enerjisine dönüştürülmesi,* “ olarak tanımlanmaktadır. Üretim faaliyeti piyasanın var olmasını sağlayan temel faaliyetlerdendir (EPK m. 3). Maliyet ve üretilen enerji miktarının yüksekliği nedeniyle Elektrik Piyasası Kanunu bu faaliyete ayrıca önem vermektedir. Üretim faaliyeti, kanuni düzenlemelere uyulması şartıyla hem kamu tüzel kişileri hem de özel hukuk tüzel kişileri tarafından gerçekleştirilebilmektedir (EPK m. 7/1)⁸⁵.

Üretim şirketlerine ilişkin en önemli düzenleme, faaliyetin lisans alınması şartıyla yürütülebilen bir faaliyet olarak düzenlenmiş olmasıdır. Bununla birlikte, üretim faaliyetinde bulunmak isteyen tüzel kişilerin öncelikli olarak önlisans alması gerekmektedir. Önlisans ile söz konusu tüzel kişilere üretim tesisi yatırımlarına başlamaları için gerekli onay verilmiş olur. Önlisans sahibi tüzel kişiler, mevzuatta öngörülen şartları zamanında yerine getirmeleri şartıyla üretim lisansı alabilir.

Ülkemizde elektrik enerjisi üretiminde farklı kaynaklardan yararlanılmaktadır⁸⁶. Bu durum lisans verilmesine ilişkin düzenlemeleri de etkilemiştir. Üretim lisansı

⁸⁵ Elektrik piyasasında izlenen serbestleşme politikaları sonucu elektrik üretiminde özel sektörün payı yıllar içerisinde sürekli olarak artmıştır. Buna karşın kamu teşebbüsü olan EÜAŞ'ın üretimdeki payı ise azalmaktadır. Özel sektör üretim şirketlerinin üretimdeki payı; 2016 yılında %61,48, 2017 yılında %65,68, 2018 yılında % 68,23, 2019 yılında ise %71,94 olarak gerçekleşmiştir (<http://epdk.gov.tr/Detay/Icerik/3-0-0-102/yillik-rapor-elektrik-piyasasi-gelisim-raporlari>, son erişim tarihi 16.07.2020). EPDK tarafından açıklanan 2019 Yılı Elektrik Piyasası Gelişim Raporu'nda özel sektör üretim şirketlerinin üretimdeki payı %71,94, EÜAŞ'ın payı %20,17 mevcut sözleşmelere dayanarak faaliyet gösteren santrallerin payı ise %7,89 olarak belirtilmiştir. Söz konusu raporda, 2019 yılında gerçekleşen lisanslı elektrik üretimi 294.251,32 GWh olarak açıklanmıştır.

⁸⁶ **World Energy Council, 23rd World Energy Congress**, s. 21.

verilmesine ilişkin düzenlemeler üretimin hangi kaynaktan yapılacağına göre farklılık göstermektedir. Örneğin rüzgar enerjisi ve güneş enerjisine dayalı üretimde lisans başvurusu sırasında faaliyete konu bölgenin başvuruçunun mülkiyetinde olması gerekmektedir (EPLY m. 12/6). Elektrik enerjisi piyasasına ilişkin düzenlemeler incelendiğinde özellikle yerli doğal kaynaklar ve yenilenebilir enerji üretiminin teşvik edilmekte olduğu görülmektedir.

Üretim lisansı alabilmek için başvuru yapan tüzel kişiliğin anonim veya limited şirket niteliğini haiz olması ve lisans bedelini yatırması gerekmektedir. Kanunda, üretim lisansının en fazla on yıl için verilebileceği öngörmüştür (EPK m. 5/1)⁸⁷. Lisansa ilişkin diğer bir husus lisans sahibi şirketin üretebileceği yıllık toplam enerji miktarının, bir önceki yıla ait yayımlanmış Türkiye toplam elektrik üretim miktarının yüzde yirmisi ile sınırlandırılmış olmasıdır (EPK m. 7/5). Söz konusu sınırlama serbest piyasaya yönelik ciddi bir sınırlama olarak değerlendirilmektedir.

6446 sayılı Kanunu'nun 14 üncü maddesinde lisans alma ve şirket kurma zorunluluğuna ilişkin bir takım istisnalara yer verilmiştir⁸⁸. Bu kapsamda gerçekleştirilecek elektrik üretimine ilişkin detaylar ise mezkûr maddenin dördüncü fıkrasına dayanılarak çıkarılan Elektrik Piyasasında Lisanssız Elektrik Üretimine İlişkin Yönetmelik⁸⁹ ile belirlenmiştir. Anılan Yönetmelik uyarınca lisanssız üretim tesislerinde üretilen ihtiyaç fazlası elektriğin sisteme verilerek sistem işletmecisine satılması

⁸⁷ Lisans verilmesine ilişkin asgari süre kural olarak 49 yıldır. Üretim, iletim ve dağıtım lisanslarında geçerli asgari süre ise on yıl olarak belirlenmiştir (EPK m. 5/2).

⁸⁸ 6446 sayılı Kanunu'nun 14 üncü maddesinde sayılan istisnalar aynı zamanda Elektrik Piyasası Lisans Yönetmeliğinde de düzenlenmiştir. Bu istisnaların neler olduğuna ilişkin bkz. §1, IV, C.

⁸⁹ Elektrik Piyasasında Lisanssız Elektrik Üretimine İlişkin Yönetmelik, 02.10.2013 tarihli ve 28783 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

mümkündür⁹⁰. Sistem işletmecisi, sisteme aktarılan ihtiyaç fazlası elektriği Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi Üretimi Amaçlı Kullanılmasına İlişkin Kanun'a ekli I sayılı Cetvelde⁹¹ ilgisine göre belirlenen en düşük fiyattan alabilir.

III. İLETİM FAALİYETİ

İletim, gerilim seviyesi 36 kV üzerindeki hatlar üzerinden elektrik enerjisinin naklini ifade etmektedir (EPK m. 3/1). İletim faaliyeti lisansa tabi faaliyetlerdendir ve hizmetin yapısı gereği doğal tekel olarak yürütülür. Bu nedenle piyasada iletim lisansı sahibi ve faaliyet sorumlusu olan tek tüzel kişilik vardır.

Elektrik Piyasası Kanunu'nun 8 inci maddesinde iletim faaliyetinin münhasıran Türkiye Elektrik İletim Anonim Şirketi tarafından iletim lisansı kapsamında yürütüleceği açıkça belirtilmektedir. TEİAŞ'a iletim faaliyetinin yürütülmesinin yanı sıra, sistem güvenliğinin temin edilmesi, sistemin dengede tutulması gibi bir takım yükümlülükler de getirilmiştir. Zira iletim sistemine verilen ve sistemden çekilen enerji miktarının tek bir merkezden kontrol edilerek sistemin dengede tutulması, piyasa faaliyetlerinin kesintisiz ve güvenli olarak sürdürülebilmesi açıdan elzemdir.

Piyasanın güvenli bir şekilde serbestleştirilebilmesi için iletim şirketlerinin sisteme bağlanmak isteyen tüm katılımcılara karşı adil ve eşitlikçi bir yaklaşım sergilemesi gerekmektedir⁹². Serbest bir piyasada, katılımcıların faaliyette bulunmalarını engelleyici veya faaliyetlerini güçleştirici muamelelere maruz kalmaması, tüm katılımcılara eşit muamelede bulunulması gerekir. Bu nedenle doğal tekel niteliğindeki

⁹⁰ Bu tesislerin üretimlerini kendi ihtiyaçları için yapmaları esastır.

⁹¹ 5346 Sayılı Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi Üretimi Amaçlı Kullanılmasına İlişkin Kanun 10.05.2005 tarihinde kabul edilerek, 18.05.2005 tarihli ve 25819 sayılı Sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

⁹² **Ayrancı**, Enerji, s.69.

piyasalarda devlet piyasayı düzenlemek, gerekli durumlarda piyasaya yönelik müdahalelerde bulunmak zorundadır⁹³. TEİAŞ'ın tarafsız bir şekilde faaliyetlerini yürütmesini teminen piyasada faaliyet gösteren diğer kamu şirketlerinden farklı ve bağımsız bir kamusal otorite tarafından denetlenmesi önerilmektedir⁹⁴.

Elektrik Piyasası Kanunu'nun 8 inci maddesinde TEİAŞ'ın görevleri tek tek sayılmıştır. TEİAŞ'ın mezkûr madde ile sayılan faaliyetlerin dışında bir faaliyette bulunması yasaklanmıştır. Ayrıca anılan maddede TEİAŞ tarafından yürütülen bazı faaliyetlerin Kurulun iznine, bazılarının ise Bakanlığın⁹⁵ iznine tabi olduğu da düzenlenmiştir.

IV. DAĞITIM FAALİYETİ

Dağıtım faaliyeti, Elektrik enerjisinin 36 kV ve altındaki hatlar üzerinden nakledilmesi faaliyetidir (EPK m. 3/1). Yani alçak gerilimli elektrik enerjisinin naklini ifade eder. Dağıtım faaliyeti, yalnızca dağıtım lisansı sahibi tüzel kişiler tarafından yürütülebilir. Ülkemiz yirmi bir dağıtım bölgesine ayrılmıştır⁹⁶. Her dağıtım lisansı sahibi

⁹³ Devletin regülayonlar yoluyla piyasaya müdahale etmesine ilişkin detaylı bilgi için bkz. **Zenginobuz**, s. 106; **Orer**, s. 389.

⁹⁴ **Şahin, Selen**: Enerji Sektöründe Ayrışma, Yayınlanmamış Rekabet Kurumu Uzmanlık Tezi, Ankara 2012, s. 71.

⁹⁵ Elektrik Piyasası Kanunu'nun 3 üncü maddesinde yer alan, “ *Bakanlık: Enerji Ve Tabi Kaynaklar Bakanlığını*, “ifadesi ile kanunda geçen “*Bakanlık*” ifadelerinin Enerji Ve Tabi Kaynaklar Bakanlığını ifade ettiği belirtilmiştir.

⁹⁶ 02.04.2004 tarih ve 2004/22 sayılı Özelleştirme Yüksek Kurulu Kararı ile elektrik enerjisi dağıtım bölgeleri yeniden belirlenmiş ve Türkiye yirmi bir dağıtım bölgesine ayrılmıştır. Anılan dağıtım bölgeleri ise; Boğaziçi, Başkent, Gediz, Toroslar, Ayedaş, Uludağ, Akdeniz, Aydem, Sakarya, Yeşilirmak, Meram, Vangölü, Dicle, Osmangazi, Çoruh, Trakya, Aras, Çamlıbel, Fırat, Kayseri ve Akedaş'tır.

tüzel kişi kendi bölgesindeki elektrik dağıtımından sorumludur⁹⁷. Dağıtım şirketleri, lisanslarında belirtilen bölgede sayaçların okunması, bakımı ve işletilmesi hizmetlerinin yerine getirilmesinden de sorumludur.

4628 sayılı Kanun'un yürürlüğe girdiği dönemde perakende satış faaliyeti de dağıtım şirketleri tarafından yürütülmekteydi. Ancak 12.09.2012 tarihli ve 4019 sayılı Kurul Kararı ile hukuki ayrışmaya gidilerek, dağıtım ve perakende satış faaliyetlerinin 01.01.2013 tarihinden itibaren ayrı tüzel kişilikler altında gerçekleştirilmesi kararlaştırılmıştır. Kararın devamında ise "Dağıtım Ve Perakende Satış Faaliyetlerinin Hukuki Ayrıştırılmasına İlişkin Usul Ve Esaslar"a yer verilmiştir. Bu doğrultuda 01.01.2013 tarihi itibarıyla dağıtım şirketlerinin sahip olduğu perakende satış lisansları sonlandırılmıştır.

Rekabetin sağlanması açısından Elektrik Piyasası Kanunu, dağıtım şirketlerini rekabet ortamına uygun şekilde hareket etmek, piyasanın gereklerine uygun olarak sahip oldukları dağıtım sistemlerinin bakımını, yenilemesini yapmak ve gerekli olan durumlarda kapasite arttırımı yapmakla yükümlü tutmuştur (EPK m. 9/2). Dağıtım şirketleri tüm dağıtım sistemi kullanıcılarına kanuni düzenlemeler doğrultusunda eşit olarak, taraflar arasında ayırım yapmaksızın muamelede bulunmak zorundadır.

V. PERAKENDE SATIŞ FAALİYETİ

6446 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu'nda perakende satış, elektriğin tüketicilere satışı olarak tanımlanmıştır. Perakende satış işlemi üretim şirketleri ile tedarik lisansı sahibi kamu ve özel sektör tedarik şirketleri tarafından gerçekleştirilmektedir (EPK m. 10).

⁹⁷**Yıldız, İstemi:** Türkiye Elektrik Toptan Satış Piyasasında Uzun Dönemli Fiyat Projeksiyonu, Yayınlanmamış EPDK Uzmanlık Tezi, Ankara 2012, s.12.

4628 sayılı mülga Elektrik Piyasası Kanunu'nun yürürlükte olduğu dönemde dağıtım şirketleri bölgelerinde başka perakende satış şirketi ve/veya şirketleri bulunsa bile perakende satış lisansı alarak tüketicilere yönelik perakende satış faaliyetinde bulunabilmekteydi. Ancak EPDK'nın 12.09.2012 tarih ve 4019 sayılı Kararı ile dağıtım şirketlerinin, dağıtım ve perakende satış faaliyetlerini 01.01.2013 tarihinden itibaren ayrı tüzel kişilikler altında yürütmesine karar verilmiştir. Böylece dağıtım ve perakende satış faaliyetlerinde hukuki ayrışmaya gidilmiştir. Bu kapsamda, 01.01.2013 tarihi itibari ile dağıtım şirketleri sahip oldukları perakende satış lisanslarını sonlandırarak lisansa ilişkin hak ve yükümlülüklerini yeni kurulan şirketlere devretmiştir.

Üretim lisansı sahibi tüzel kişiler yalnızca serbest tüketicilere perakende satış yapabilir. Serbest olmayan tüketicilere yönelik perakende satış faaliyetinin üretim şirketleri tarafından gerçekleştirilmesi mümkün değildir.

Tedarik şirketleri ise hem serbest tüketicilere hem de serbest olmayan tüketicilere yönelik olarak perakende satış yapabilir. Serbest tüketicilerle yapılan perakende satış anlaşmalarında herhangi bir bölge sınırlaması bulunmamaktadır. Buna karşın serbest olmayan tüketicilere yönelik perakende satış faaliyeti yalnızca görevli tedarik şirketleri tarafından yürütülebilir. Serbest olmayan tüketici sadece bölgesinde bulunduğu görevli tedarik şirketinden elektrik alımı gerçekleştirebilir (EPLY m. 4).

Serbest olmayan tüketicilere yönelik satışlar Kurul tarafından onaylanan perakende satış tarifeleri üzerinden gerçekleştirilmektedir (EPLY m. 34). Serbest tüketicilerle gerçekleştirilen satışlarda uygulanacak fiyat ise kural olarak taraflar arasında gerçekleştirilen müzakereler doğrultusunda belirlenmektedir. Bu müzakerelerde perakende satış tarifesinin belirleyici olduğunu söylemek mümkündür. Diğer taraftan, son

kaynak tüketicilerine⁹⁸ yönelik elektrik tedarikinde bedel, son kaynak elektrik tarifesi uyarınca belirlenmektedir (EPTY m. 12). Son kaynak tedarik tarifesi hem tüketicinin rekabetçi piyasaya yönelmesini sağlayacak hem de son kaynak tedarikçisinin uygun bir kâr elde etmesini sağlayacak şekilde belirlenmektedir.

VI. TOPTAN SATIŞ FAALİYETİ

Toptan satış, Elektrik Piyasası Kanunu'nda “ *Elektrik enerjisinin ve/veya kapasitesinin tekrar satışı için satışı* “ olarak tanımlanmaktadır. Kanunda yer alan tanım dolayısıyla tüketicilerle toptan satış sözleşmesi yapılması mümkün değildir.

Toptan satış faaliyeti lisansa tabidir ve üretim şirketleri ile tedarik şirketleri tarafından gerçekleştirilmektedir. Faaliyetin gerek kamu gerekse özel sektör tüzel kişileri tarafından yürütmesi mümkündür (EPK m. 10). EÜAŞ, ikili anlaşmalar ve organize toptan elektrik piyasalarında faaliyette bulunan kamu tüzel kişisidir⁹⁹. Toptan satış faaliyeti rekabetin sağlanması ve piyasanın serbestleşmesi sürecinde en önemli faaliyetlerden biridir.

6446 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu'nda toptan satış piyasasına yönelik ihtiyaçlara cevap verebilecek nitelikte bir piyasanın kurularak işletilmesi öngörülmüştür (EPK m. 11). Bu kapsamda 18 Mart 2015 tarihinde tescil işlemlerini tamamlayan Enerji

⁹⁸ Son kaynak tedariki, serbest tüketici niteliğini haiz olduğu halde elektrik enerjisini, son kaynak tedarikçisi olarak yetkilendirilen tedarik lisansı sahibi şirket dışında bir tedarikçiden temin etmeyen tüketicilere elektrik enerjisi tedarikidir (EPTY m. 4).

⁹⁹ EÜAŞ'ın kamu tüzel kişisi olarak toptan satış faaliyetinde bulunması hem üretim şirketi olması hem de 02.07.2018 tarih ve 703 sayılı KHK ile TETAŞ'ın EÜAŞ bünyesine dâhil edilmiş olması dolayısıyladır. Söz konusu KHK öncesinde TETAŞ kamu tüzel kişisi olarak elektrik tedarik sözleşmeleri akdetmekteydi. TETAŞ'ın taraf olduğu mevcut sözleşmelerin, kuruluşun mülga edilmesinin ardından EÜAŞ tarafından yürütmesi öngörülmüştür.

Piyasaları İşletme Anonim Şirketi, 01 Eylül 2015 tarihinde işletim lisansı olarak faaliyetlerine başlamıştır¹⁰⁰. Vadeli elektrik piyasası, gün öncesi piyasası ve gün içi piyasası EPIAŞ tarafından işletilen toptan satış piyasalarıdır.

VII. PIYASA İŞLETİM FAALİYETİ

6446 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu'nda organize toptan satış piyasasına yönelik ihtiyaçlara cevap verebilecek nitelikte bir piyasanın kurulması ve işletilmesi öngörülmüştür (EPK m. 11). Bu kapsamda, 18 Mart 2015 tarihinde tescil işlemleri tamamlanan Enerji Piyasaları İşletme Anonim Şirketi (EPIAŞ), 01 Eylül 2015 tarihi itibarıyla işletim lisansı olarak faaliyetlerine başlamıştır¹⁰¹.

EPIAŞ, Borsa İstanbul Anonim Şirketi ve TEİAŞ tarafından 6446 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu kapsamında işletilen piyasalar dışındaki organize toptan elektrik piyasalarının işletim faaliyetini yürütmektedir. Bu kapsamda Gün Öncesi Piyasası (GÖP), Gün İçi Piyasası (GİP) ve Vadeli İşlem Piyasası EPIAŞ tarafından işletilen piyasalardır.

EPIAŞ'ın işlettiği piyasalar 6446 sayılı Kanunda tahdidi olarak belirlenmemiştir. Elektrik Piyasası Kanunu'nun 11 inci maddesinin yedinci fıkrasında EPIAŞ'ın hak ve yükümlülükleri sayılırken “ *Piyasanın gelişimi doğrultusunda görev alanına giren*

¹⁰⁰ <https://www.epias.com.tr/epias-kurumsal/hakkimizda/>, son erişim tarihi 10.03.2019.

¹⁰¹ 4628 sayılı Kanun döneminde elektrik enerjisi satışına yönelik toptan piyasalar TEİAŞ bünyesinde yer alan Piyasa Mali Uzlaştırma Merkezi (PMUM) tarafından yürütülmekteydi. 6446 sayılı Kanun'un gerekçesinde, organize elektrik piyasalarının TEİAŞ bünyesinde yürütülmesine ilişkin çeşitli sakıncaların bulunduğu belirtilmiştir. Gerekçede yer verilen sakıncaların en önemlileri; alternatif piyasa işletmeciliğine 4628 sayılı Kanun'da yer verilmemesi, TEİAŞ bünyesinde yürütülmekte olan piyasa işletim faaliyetinin TEİAŞ'ın diğer fonksiyonları olan sistem planlama ve inşaatı ile sistem işletim faaliyetinin gölgesinde kalması ve organize elektrik piyasalarının yürütülmesinin TEİAŞ içerisinde gereken öneme sahip olamamasıdır.

organize toptan elektrik piyasalarında yeni piyasalar kurulmasına yönelik çalışmaları yapmak ve Kuruma sunmak. ” ifadeleri kullanılarak yeni piyasaların oluşturulması da EPAİŞ’in yükümlülükleri arasında sayılmıştır. Dolayısıyla piyasanın ihtiyaçları ve gelişimi doğrultusunda yeni organize elektrik piyasalarının oluşturulması mümkündür.

VIII. İTHALAT VE İHRACAT FAALİYETİ

İthalat ve ihracat faaliyetleri ancak uluslararası enterkonneksiyon şartı oluşmuş ülkelerden veya bu ülkelere yönelik olarak yapılabilir (EPK m. 12)¹⁰². Diğer faaliyetlerden farklı olarak ithalat ve ihracat faaliyetinin gerçekleştirilebilmesi için lisans alınması yeterli değildir. Bunun yanı sıra faaliyette bulunacak tüzel kişilerin Bakanlığın uygun görüşü doğrultusunda Kurul onayı almış olması gerekmektedir (EPK m. 12).

Elektrik enerjisi/kapasitesinin ihracatı, elektrik tedarik lisansı sahibi şirketler ve üretim şirketleri tarafından gerçekleştirilmektedir. Buna karşın ithalat faaliyeti kural olarak yalnızca tedarik lisansı sahibi şirketler tarafından yürütülmektedir. TETAŞ’ın EÜAŞ bünyesine dâhil edilmesinin ardından EÜAŞ’a ithalat ve/veya ihracat anlaşması yapabilme ayrıcalığı tanınmıştır (EPK m. 26). Ayrıca TETAŞ’ın taraf olduğu mevcut ithalat ve/veya ihracat sözleşmelerinin de EÜAŞ tarafından yürütüleceği düzenlenmiştir¹⁰³.

¹⁰² EPDK’nın 2019 yılı verilerine göre ithalat ve ihracat faaliyetleri yalnızca Yunanistan, Gürcistan ve Bulgaristan ile gerçekleştirilmektedir.

¹⁰³ EÜAŞ’a tanınan ithalat ve/veya ihracat yapma yetkisinin mülga TETAŞ’a tanınan yetkiden çok daha fazla olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. TETAŞ yalnızca hükümetler arası anlaşmalar kapsamında enerji ithalatı ve/veya ihracatı yapma yetkisini haizdi. Buna karşın 6446 sayılı Kanun’un 26 ncı maddesinin yedinci fıkrasında yer alan “*EÜAŞ, mülga TETAŞ’ın taraf olduğu mevcut sözleşmeler kapsamında imzalanmış olan enerji alış ve satış anlaşmalarını yürütür. Elektrik enerjisi mübadele, ithalat ve ihracat*

Elektrik Piyasası İthalat ve İhracat Yönetmeliği uyarınca lisans sahibi tüzel kişiler, gerçekleştirdikleri ithalat ve/veya ihracat faaliyetlerine ilişkin olarak sistem işletmecisine Enterkonneksiyon Kullanım Anlaşmasında belirtilen bildirimleri yapmakla yükümlüdür. Sistem kullanıcısının bildirimde bulunmayarak enterkonneksiyon sistemini kullanmaya devam etmesi veya elektrik ithalatının aksamasına neden olması halinde TEİAŞ'a cezai şart ödemesi gerekmektedir. Ayrıca sistem kullanıcısının anlaşmaya veya ilgili mevzuata aykırı davranışları sonucunda ortaya çıkan zararlar da sistem kullanıcısı tarafından tazmin edilmektedir¹⁰⁴.

§3. TOPTAN SATIŞ PİYASASI

I. GENEL OLARAK

Toptan satış piyasası; elektrik enerjisi, kapasitesi veya türev ürünlerinin toptan alım satımının yapıldığı piyasadır (DUY m. 4) ve genellikle ikili anlaşmalar piyasası, tezgâh üstü piyasalar, vadeli elektrik piyasası, spot piyasalar gibi piyasalardan

anlaşmaları ile mevcut imtiyaz ve uygulama sözleşmeleri kapsamında enerji alış ve satış anlaşmaları imzalayabilir.” hükmü ile EÜAŞ'a daha geniş bir yetki tanınmıştır.

¹⁰⁴ Sistem kullanıcısının cezai şart ve tazminat ödemesine ilişkin hususlar 15.03.2012 tarih ve 3735 sayılı Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu Kararı ile onaylanan Enterkonneksiyon Kullanım Anlaşmasının 4 üncü ve 5 inci maddelerine dayanmaktadır.

oluşmaktadır¹⁰⁵. İkili anlaşmalar piyasası ve tezgâh üstü piyasalar dışında kalan piyasalar, piyasa veya sistem işletmecisi tarafından işletilmektedir¹⁰⁶.

Toptan satış piyasalarının yapısı ülkelerin izlediği enerji politikalarına göre farklılık göstermektedir. Her ülke kendi enerji politikasına uygun bir yöntem izleyerek oluşturacağı toptan satış piyasasının yapısına karar verir. Bu durum çeşitli piyasa modellerinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Örneğin Avustralya’da tüm üreticiler elektrik üretimini bir havuzda toplar ve tedarikçiler taleplerini bu havuzdaki üretimden karşılar¹⁰⁷. Arjantin’de ise ikili anlaşmalar piyasası ve spot piyasalar olmak üzere iki temel piyasa yapısı bir arada bulunmaktadır¹⁰⁸. Ülkemiz uygulamasında tercih edilen elektrik piyasası yapısında ise ikili anlaşmalar esas alınmaktadır. Bununla birlikte, ülkemizde kurgulanan modelde ikili anlaşmaları destekleyici nitelikte organize piyasalara da yer verilmektedir.

Bahsedildiği üzere 6446 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu ile amaçlanan, rekabet ortamında özel hukuk hükümlerine göre faaliyet gösteren bir piyasa yapısının oluşturulmasıdır (EPK m. 1). Toptan satış piyasası birden çok alıcının yüksek miktarlarda

¹⁰⁵ AB toptan enerji piyasalarında şeffaflığı ve istikrarı artırmak amacıyla oluşturduğu Regulation on Wholesale Energy Market Integrity and Transparency (REMIT) enerji toptan satış piyasası kavramını, “Enerji toptan satış ürünlerinin (*wholesale energy products*) ticaretinin yapıldığı AB içerisindeki herhangi bir piyasa” şeklinde tanımlanmıştır (REMIT, m. 2/VI). REMIT’de yer verilen bu tanım emtia piyasalarını kapsadığı gibi, türev ürün piyasalarını da kapsamaktadır (Ateş, Muhammet A.: “Enerji Toptan Satış Piyasalarının İzlenmesi ve REMIT”, Uzman Gözüyle Enerji, Y. 2018, C. 1, S. 5, s. 36-39, s. 37.). REMIT’in kapsamına organize piyasalar, ikili anlaşmalar, dengeleme piyasaları, tezgâh üstü piyasalar ile kapasite piyasaları da dâhildir (ACER, Guidance on the Application of REMIT, 4th Edition, 2016, s. 15-16).

¹⁰⁶ <http://www.etd.org.tr/tr/sozluk>, son erişim tarihi 10.03.2019.

¹⁰⁷ EPDK, Dünya Genelinde Uygulanan Elektrik Ticaret Rejimlerinden Örnekler 2003, s. 6.

¹⁰⁸ EPDK, Dünya Genelinde Uygulanan Elektrik Ticaret Rejimlerinden Örnekler 2003, s. 6.

elektrik enerjisi/kapasitesi ticareti yaptığı bir piyasadır. Bu nedenle toptan satış piyasasında rekabetin oluşumu piyasa temelinde rekabetin sağlanması anlamına gelmektedir¹⁰⁹. Rekabetin oluşumundaki önemli unsurlardan biri şüphesiz özel hukuk kurallarının işlevselliğidir. Çünkü piyasada özel hukuk kurallarının etkinliğinin artırılması, katılımcıların piyasaya girişini teşvik ederek rekabetin artması sağlamaktadır. Ancak elektrik enerjisinin önemi nedeniyle piyasanın tamamen özel hukuk kurallarına tabi olmasına izin verilmemekte, devlet piyasada düzenleyici otorite olarak varlığını devam ettirmektedir. Elektrik piyasası hem özel hukuk kurallarının hem de kamu hukuku kurallarının geçerli olduğu bir piyasa niteliğindedir.

Toptan satış piyasaları; ikili anlaşmalar modeli, organize piyasalar ve karma piyasalar olmak üzere üç temel gruba ayrılmaktadır¹¹⁰. Bu gruplardan hangisinin tercih edileceği devlet politikası olmakla birlikte, yapılan tercih piyasanın serbestleşmesinin ne boyutta olacağına ilişkin belirleyici unsur olmaktadır.

II. TOPTAN SATIŞ PİYASASI MODELLERİ

A. İkili Anlaşmalar Modeli

6446 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu'nda, tüketicilerin düşük maliyetle elektrik tedarik edebilmesi amacıyla rekabet ortamında özel hukuk hükümlerine göre faaliyet gösteren bir elektrik enerjisi piyasası oluşturulmasının hedeflendiği açıkça belirtilmektedir (EPK m. 1). Serbest piyasa koşullarının sağlanması ile amaçlanan fiyatın piyasada rekabet halinde olan katılımcılar tarafından belirlenmesidir. Böylece tarife

¹⁰⁹ **Şen, Serkan:** Elektrik Piyasalarının Rekabet Boyutlu İncelenmesi ve Pazar Gücü: Türkiye İçin Açılımlar, EPDK Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Ankara 2006, s. 15.

¹¹⁰ **Şen, s. 18; Yıldız, s. 4 vd.; Aslan/Katırcıoğlu/Altınay/Ardıyok/Gültekin/Önal/Akçaoğlu, s. 65.**

düzenlenmesi gereği ortadan kalkacak ve politik çıkarlara uygun fiyatlandırmalar son bulacaktır¹¹¹.

İkili anlaşmalar modeli rekabetin sağlanması ve piyasanın serbestleşmesi açısından en uygun modeldir. Bu modelde alıcı ile satıcı, aralarında özel hukuk hükümleri uyarınca yaptıkları sözleşme uyarınca hareket etmektedir. Sözleşmenin içeriği tarafların müzakereleri sonucu serbestçe belirlemektedir¹¹².

İkili anlaşmalar; tarafların bir araya gelmesiyle, araçlar vasıtasıyla veya elektronik ortamlar üzerinden gerçekleştirilebilir¹¹³. Elektronik ortamda gerçekleştirilen sözleşmeler çoğu zaman akıllı sözleşmelerdir¹¹⁴.

İkili anlaşmalar genellikle uzun ve orta vadede yapılan enerji alımları için tercih edilmektedir. Taraflar sözleşmede kararlaştırılan fiyat ve vade üzerinden işlem yapmaktadır. Bu sayede tarafların uzun vadede gerçekleşmesi muhtemel risklerden

¹¹¹ **Turgut, Murat:** “Türkiye’de Elektrik Endüstrisinde Deregülasyon Süreci ve Elektrik Borsasından Sürdürülebilir Beklentiler”, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Ekim/2015, s.107.

¹¹² **Atiyas, İzak:** Elektrik Sektöründe Serbestleşme ve Düzenleyici Reform, İstanbul 2006, s. 36.

¹¹³ **Şen,** s. 19.

¹¹⁴ Akıllı sözleşmeler, kural olarak blockchain ağına üye katılımcıların protokol şeklinde bir yazılım (contractware) sayesinde aralarında gerçekleştirdikleri işlemler olarak tanımlanmaktadır. Blockchain teknolojisi ile gerçekleştirilen işlemler, bloklar halinde kaydedilerek birbirleriyle bağlantılı hale getirilmekte ve her yeni işlemin onaylanabilmesi için önceki işlemlere dair bilgilerin değiştirilmemiş halde aynen muhafaza edilmiş olması gerekmektedir. Blockchain teknolojisi ile gerçekleştirilen akıllı sözleşmeler aracı kurumları ortadan kaldıran, her katılımcıya eşit imkânlar sunan ve manipüle edilmesi neredeyse imkânsız olan güvenli ve ucuz bir teknoloji kullanılarak oluşturulan sözleşmelerdir (**Çekin, Mesut Serdar:** "Borçlar Hukuku ile Veri Koruma Hukuku Açısından Blockchain Teknolojisi ve Akıllı Sözleşmeler: Hukuk Düzenimizde Bir Paradigma Değişimine Gerek Var mı?", İstanbul Hukuk Mecmuası, Y. 2019, C. 77, S. 1, s. 315 – 341, s. 315 vd.).

korunması sağlanmaktadır¹¹⁵. İkili anlaşmalar kısa vadeli anlaşmalardaki fiyatın belirlenmesinde de etkili olmaktadır¹¹⁶.

İkili anlaşmalar modelinin olumsuz yanı ise taraflar arasında belirlenen fiyatın piyasanın diğer aktörleri tarafından bilinmiyor olmasıdır¹¹⁷. Bu model her ne kadar rekabetin üst düzeyde olduğu bir model olarak görülüyor olsa da şeffaflığın sağlanamamasından dolayı rekabetin oluşumunda kısıtlayıcı bir yanı da bulunmaktadır. Piyasada hangi fiyat üzerinden işlem gerçekleştiğinin bilinmemesi alıcıyı yüksek fiyattan alım yapma riski, tedarikçiyi ise düşük fiyattan satış yapma riski ile karşı karşıya bırakmaktadır.

B. Organize Piyasalar Modeli

Organize piyasalar modelinde taraflar doğrudan birbirleriyle ticari ilişki içerisine girmez. Alım satım işlemleri piyasa üzerinden gerçekleştirilir. Organize piyasa modeli, merkezi piyasalar ve enerji borsaları olmak üzere iki alt grupta incelenmektedir¹¹⁸.

1. Merkezi Piyasalar

Merkezi piyasalar, toptan satış piyasasında rekabete dayalı olarak oluşturulan ilk organize piyasa modelidir. Bu piyasalar geleneksel sistemin bir parçası olarak piyasanın başlangıcından beri varlıklarını sürdürmektedir. Elektrik piyasasında merkezi piyasaların

¹¹⁵ **Küçükbahar B., Duygu/ Aydınli, Ali Y.:** Elektrik Toptan Satış Piyasasında Ticaret İmkanları ve Hedef Piyasa Yapısı, Türkiye 12. Enerji Kongresi Konferansı, Kasım 2012, s. 2; **Biçen, Yunus:** “Türkiye Elektrik Piyasası Gelişim Süreci: Gün Öncesi ve Dengeleme Güç Piyasası Özellikleri”, Karaelmas Fen ve Mühendislik Dergisi, Y. 2016, C. 6, S.2, s. 432-438, s. 435.

¹¹⁶ **Biçen,** s. 435.

¹¹⁷ **Şen,** s.20.

¹¹⁸ **Şen,** s. 20.

var olmasının temel nedeni olarak, elektriğin tek bir şebeke üzerinden iletiliyor olması nedeniyle üretici ile alıcının eşleşerek bağımsız bir anlaşma yapmasının zorluğu gösterilmektedir¹¹⁹.

Merkezi piyasalarda üreticiler belirli bir periyotta üretmeye hazır oldukları elektrik miktarını ve bu miktar için öngördükleri fiyatı teklif olarak piyasa işletmecisine bildirirler. Piyasa işletmecisi bu teklifleri en düşük olandan başlayarak sıralar ve son yükün karşılanması için gerekli olan miktara denk gelen fiyat teklifini o periyotta yapılacak olan alım satım işlemlerinde uygulanacak fiyat olarak belirler¹²⁰.

Bu modelde piyasa katılımcılarının etkinliği en alt düzeydedir. Tedarikçi ile alıcı arasında doğrudan bir anlaşma yapılmamaktadır¹²¹. Bunun yerine taraflar işlemlerini piyasa işletmecisinin aracılığı ile gerçekleştirilmektedir.

Merkezi piyasalarda belirlenen fiyatın üreticilerin marjinal maliyetlerini¹²² karşılamaması halinde, üreticilerin zararını kapatacak yan ödemelerin yapılması mümkündür¹²³. Alıcının fiyat farkını üstlenmek zorunda kaldığı bu model “Zorunlu Havuz Modeli” olarak adlandırılmaktadır. Zorunlu havuz modeli Singapur ve Avustralya’da uygulanmaktadır. Ayrıca modelin geçmiş dönemlerde İngiltere’de de uygulandığı bilinmektedir¹²⁴. Fiziksel ikili anlaşmalara izin vermeyen merkezi

¹¹⁹ Şen, s. 20.

¹²⁰ Şen, s. 23; Atiyas, s. 36.

¹²¹ Yavuz, İkili Anlaşma, s.132.

¹²² Marjinal maliyet; üretim miktarının bir birim artması durumunda toplam maliyette meydana gelen değişim olarak nitelendirilmektedir.

¹²³ Yıldız, s. 6.

¹²⁴ Yavuz, İkili Anlaşma, s.132; Yücel, Cemal Ökmen: Elektrik Üretiminde Hâkim Durumun Tespiti, Yayınlanmamış Rekabet Kurumu Uzmanlık Tezi, Ankara 2012, s. 21.

piyasaların finansal sözleşme niteliğinde sayılabilecek Fiyat Farkı Anlaşmalarına¹²⁵ izin vermesi ise dikkat çekicidir.

2. Enerji Borsaları

Enerji borsaları kısa dönemli elektrik enerjisi veya kapasitesi ticaretine ihtiyaç duyulması nedeniyle oluşturulan organize piyasalardır. İşlem maliyetlerinin düşürülmesine ve işlemlerin hızlıca yapılmasına olanak tanır.

Enerji borsalarının sağlıklı işleyebilmesi için piyasa işletmecisinin tüm katılımcılara eşit mesafede bulunması ve şeffaflığın sağlanması oldukça önemlidir. Katılımcıların kendileri için en uygun tercihi yapabilmesi şeffaflığın sağlanması ile mümkün olacaktır. Katılımcılara yönelik olarak tarafsızlığın sağlanması ise borsaya olan güveni arttırarak yeni katılımcıları piyasaya çekmekte ve likiditenin artmasını sağlamaktadır¹²⁶.

Enerji borsalarının öncüsü özel sektör tüzel kişileridir. Piyasaya girişler zorunlu olarak değil, isteğe bağlı olarak gerçekleştirilmektedir. Üreticiler, dağıtım şirketleri, büyük tüketiciler, toptan satış şirketleri piyasaya teklif verebilmektedir. Enerji borsalarında müzayedeler fiyat ve miktar üzerinden gerçekleştirilir ve yan ödemeler söz konusu değildir¹²⁷. Fiyatlandırma yapılırken iletim kıstasları gibi teknik konular çoğu zaman göz önünde bulundurulmaz¹²⁸.

¹²⁵ Bu sözleşmeler yabancı kaynaklarda “contract for differences” olarak anılmaktadır.

¹²⁶ **Koç, A. Can/Temizel, Fatih:** “Elektrik Enerjisi Ticaretinin Finansal Piyasalar İçindeki Yeri: Türkiye İçin Öneriler“, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C. 15, S. 3, s. 135-143, s. 142;

¹²⁷ **Şen,** s. 23.

¹²⁸ Norveç, İsveç, Finlandiya ve Danimarka'nın oluşturduğu Nord-Pool enerji piyasasında iletim kıstasları dikkate alınmaktadır.

Enerji borsalarının bir diğerk önemli işlevi, piyasa katılımcılarının kendi aralarında yapacakları ikili anlaşmalarda referans bir piyasa fiyatı oluşturmasıdır. Borsada belirlenen fiyat sayesinde taraflar ortalama bir fiyat bilgisine sahip olarak müzakere edebilirler.

C. Karma Piyasalar

Karma piyasalar, ikili anlaşmalar ve organize piyasalar modellerinin bir arada bulunduğu piyasalardır. Karma piyasalarda ikili anlaşmalara ve organize piyasalara ek olarak dengeleme mekanizmasına da yer verildiği görülmektedir.

Dengeleme mekanizması ile ikili anlaşmaların ve enerji borsasında gerçekleştirilen işlemlerin sistem işletmecisine bildirilmesi öngörülmektedir. Böylece, sistem işletmecisi kendisine yapılan anlaşma bildirimleri doğrultusunda sistem güvenliğini sağlamaya yönelik tedbirleri alarak sistemin dengede kalmasını sağlamaktadır¹²⁹. Dengeleme mekanizması, sistem işletmecisi tarafından yürütülür.

Karma piyasa yapısının tercih edilmesi piyasada ihtiyaç duyulan ürünlere erişimi kolaylaştırarak, katılımcıların ihtiyaçlarına en uygun seçeneği tercih etmesine olanak tanımaktadır. İkili anlaşmalar ile katılımcılar uzun vadeli işlemlerde gerçekleşmesi muhtemel risklerden korunmaktadır. Diğer yandan organize piyasalarla katılımcıların kısa vadeli işlemlerde fahiş fiyat uygulamalarına maruz kalınmasını önlenmektedir.

D. Türkiye’de Kabul Edilen Piyasa Modeli

Elektrik Piyasası Kanunu’nun amacı; rekabet ortamında, özel hukuk hükümlerine uygun olarak faaliyet gösteren, mali açıdan güçlü, istikrarlı ve şeffaf bir piyasa oluşturmaktır (EPK m. 1). Bu amaca ulaşılmasında özel sektör tüzel kişilerinin piyasada

¹²⁹ Şen, s. 25.

aktif olarak yer alması önem taşımaktadır. Piyasa katılımcılarının¹³⁰ iradelerini rahatça yansıtabildiği sözleşmeler yapabilmesi, kamu müdahalesinin en alt düzeyde olduğu bir sistemin tercih edilmesine bağlıdır. Zira toptan satış piyasalarında sistem işletmecisinin rolü ile piyasa katılımcılarının rolü arasında ters bir ilişki mevcuttur¹³¹. Sistem işletmecisinin rolü arttıkça, piyasa katılımcılarının etkinlikleri azalmakta ve iradelerini yansıtılmaları güçleşmektedir.

Ülkemizde elektrik piyasası yapılandırılırken, hem katılımcıların merkezi bir sistemde yer aldığı hem de kendi aralarında, özel hukuk kurallarına tabi anlaşmalar yapabildiği bir yapı tercih edilmiştir¹³². Karma modelin tercih edilmesi piyasa gelişiminin hızlanmasına katkıda bulunmuştur. Karma model uygulanırken piyasa katılımcılarının etkinliğini arttıracak düzenlemelere sıkça yer verilmiştir.

Ülkemizin mevcut toptan satış piyasasında, piyasa katılımcıları özel hukuk hükümlerine tabi olarak yapılan ikili anlaşmaları ve vadeli elektrik piyasası işlemlerini tamamlayıcı niteliği haiz gün içi piyasası, gün öncesi piyasası ve dengeleme güç piyasasında işlem yapabilmektedir¹³³. Bu sayede piyasa katılımcılarına portföylerini dengelemeleri, risklerden kaçınabilmeleri ve uzun vadede riskten korunabilmelerini sağlayan bir takım imkânlar tanınmıştır¹³⁴.

¹³⁰ Piyasa katılımcısı; iletim sistem işletmecileri dâhil olmak üzere, bir veya daha çok enerji toptan satış piyasasında, ticaret emri oluşturma işlemi dâhil, hukukî işlemler tesis eden kişiyi ifade etmektedir (REMIT, m. 2/V).

¹³¹ **Stoft, Steven:** “ Power System Economics”, IEEE Press, ISBN 0-471-15040-1, Piscataway, NJ, 2002, s. 202.

¹³² **Yıldız,** s. 16.

¹³³ Gün içi ve gün öncesi piyasa işlemleri vasıtasıyla yapılan alım satım işlemleri özel hukuk hükümlerine tabi işlemlerdir.

¹³⁴ **Küçükbahar/Aydınlı,** s. 1.

Ülkemiz elektrik enerjisi piyasasında, elektrik enerjisinin toptan satışı beş farklı yöntemle gerçekleştirilmektedir. Bunlar;

- Tedarik şirketlerin ve üretim lisansı sahiplerinin kendi aralarında veya birbirleriyle yapmakta oldukları toptan satış sözleşmeleri,
- EPIAŞ tarafından işletilen vadeli elektrik piyasasında gerçekleştirilen işlemler,
- EPIAŞ tarafından işletilen gün öncesi piyasası işlemleri ve gün içi piyasası işlemleri,
- TEİAŞ tarafından işletilen dengeleme güç piyasası ve yan hizmetler piyasası işlemleri,
- Mali piyasalarda¹³⁵ gerçekleştirilen işlemlerdir.

EPIAŞ tarafından gerçekleştirilen borsa işlemleri, Borsa İstanbul Anonim Şirketi ve TEİAŞ tarafından işletilen piyasalar dışındaki organize toptan elektrik piyasa işlemleridir (EPK m. 11). EPIAŞ, TEİAŞ ve Borsa İstanbul Anonim Şirketi kendilerine kanunlar tarafından verilen işlemleri, kanunda belirtilen sınırlar dâhilinde yapmakta ve her biri kendi finansal aracı ile toptan elektrik satışı gerçekleştirmektedir.

¹³⁵ Mali piyasalar para ve sermaye piyasaları olarak ikiye ayrılır. Kısa vadeli fon arz ve talebinin karşılaştığı piyasaya “para piyasası”, bir yıldan uzun vadeli finansal varlıkların işlem gördüğü piyasalar ise “sermaye piyasası” olarak adlandırılır.

III. TÜRKİYE ELEKTRİK TOPTAN SATIŞ PİYASASI

A. Fiziksel Elektrik Ticareti

1. İkili Anlaşmalar Piyasası

İkili anlaşmalar tarafların kendi aralarında gerçekleştirmiş oldukları müzakereler çerçevesinde akdettikleri elektrik enerjisi/kapasitesi tedarik sözleşmeleridir. Sistem mantığı çerçevesinde, ikili anlaşmaları düzenleyen merkezi bir yapı bulunmamaktadır. İkili anlaşmalar yasal düzenlemelere uyulmak kaydıyla, sözleşme serbestisi ilkesi uyarınca gerçekleştirilmektedir.

İkili anlaşmalar piyasası, tarafların ikili olarak anlaşma yaptıkları ikili anlaşmalar piyasası ve tezgâh üstü piyasalar olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Tezgâh üstü piyasalarda yapılan işlemler ya doğrudan iki taraf arasında ya da broker firmalar, elektronik platformlar, finansal kuruluşlar gibi çeşitli vasıtalar aracılığıyla gerçekleştirilmektedir¹³⁶. Tezgâh üstü piyasalar yapı itibarı ile enerji borsalarına benziyor olsalar da daha az regüle edilen ve devlet müdahalesinin daha az olduğu piyasalardır.

a. İkili Anlaşmalar

6446 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu ikili anlaşmaları “ *Gerçek ve tüzel kişiler arasında özel hukuk hükümlerine tabi olarak, elektrik enerjisi ve/veya kapasitenin alınıp satılmasına dair yapılan ve Kurul onayına tabi olmayan ticari anlaşmalar* “ olarak tanımlamaktadır (EPK m. 3/1; EPLY m. 4/1).

Tanımda ilk olarak tarafların kimler olacağına yer verilmiştir. Anılan madde uyarınca gerek gerçek kişiler gerekse tüzel kişiler ikili anlaşmalara taraf olabilecektir. Bununla birlikte, gerçek kişilerin elektrik enerjisi mevzuatı uyarınca toptan satış

¹³⁶ Küçükbahar/Aydınlı, s. 5;

sözleşmesine taraf olması mümkün değildir. Zira 6446 sayılı Kanun'da toptan satıştan bahsedilirken “ *Elektrik enerjisinin ve/veya kapasitesinin tekrar satışı için satışı* ” ifadesi kullanılmıştır (EPK m. 3/1). Gerçek kişilerin elektrik ticareti yapması, piyasa faaliyetlerinin kural olarak lisans sahibi tüzel kişiler tarafından gerçekleştirilmesi şartına bağlı olması nedeniyle mümkün değildir¹³⁷. İkili anlaşmaların kanuni tanımında yer verilen gerçek kişiler serbest tüketicilerdir ve kendi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla elektrik tedarik ederler.

Madde metninde de belirtildiği gibi ikili anlaşmalar Kurul onayına tabi değildir. Bu özellik diğer elektrik enerjisi/kapasitesi tedarik anlaşmaları ile ikili anlaşmalar arasındaki farkı oluşturmaktadır¹³⁸. İkili anlaşmaların, piyasa işletmecisine bildirilmesi ve anlaşmanın alıcının ve tedarikçinin portföyüne dâhil edilmesi gerekmektedir¹³⁹. Bildirim yapma yükümlülüğü ikili anlaşmalara yönelik bir devlet müdahalesi olarak görülmemelidir. Burada amaçlanan piyasanın dengede olmasını ve güvenli olarak işlemlerini sağlamaktır.

Sözleşmede yer alan bedelin, sözleşme hüküm ve şartlarının taraflar arasında serbestçe kararlaştırılabilmesi ikili anlaşmaları ön plana çıkaran bir diğer özelliktir¹⁴⁰.

¹³⁷ Elektrik Piyasası Kanunu'nun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasında toptan satış faaliyetlerinin lisans alınması kaydıyla yürütülebileceği; üçüncü fıkrasında ise piyasada faaliyet gösterecek özel hukuk hükümlerine tabi tüzel kişilerin, ilgili mevzuat hükümlerine göre anonim şirket veya limited şirket olarak kurulması gerektiği hükme bağlanmıştır.

¹³⁸ **Ayrancı**, Enerji, s. 110; **Ayrancı**, Hatta Bağlı Enerji, s. 1082.

¹³⁹ İkili anlaşma bildirimleri, piyasa işletmecisi sıfatını haiz olan EPIAŞ'a yapılmaktadır.

¹⁴⁰ **Yavuz**, İkili Anlaşma, s. 170; **Özel, Çağlar/Özel Fatma/Özcan B., Burcu G.**: “Elektrik Piyasasında Elektrik Sağlama Amaçlı Sözleşmeler”, Yaşar Üniversitesi Dergisi, Y. 2013, S.8, s. 2075-2126, s. 2098; **Cevlan, Durmuş**: Elektrik Tedarik Sözleşmelerinde Bedel, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2012, s. 48.

Taraf iradelerinin sözleşmeye rahatça yansıtılabiliyor olması bu sözleşmelere olan yönelimi arttırmaktadır. 2012-2015 yılları arasında işlem hacmin üçe katlanmasında en büyük payın ikili anlaşmalara ait olması da piyasa katılımcılarının ikili anlaşmaların önünün açılmasını desteklediğini göstermektedir¹⁴¹.

İkili anlaşmalar, piyasanın sebestleşmesini hızlandırmasına ve taraflarca elektrik enerjisinin toptan satışında yoğun olarak tercih ediliyor olmasına rağmen olumsuz etkilere de sahiptir. Bu olumsuzluklardan ilki taraflarca belirlenen fiyatın piyasadaki diğer katılımcılar tarafından bilinmiyor olmasıdır¹⁴². Alıcılar, diğer üreticilerin ikili anlaşmalarda hangi fiyattan satış yaptıklarını öğrenmede sorun yaşamaktadır. Bu bilgi eksikliği rekabetin etkin şekilde gerçekleşmesini engellemektedir. Bir diğer sorun ise elektrik tedarik eden tarafın alıcıların bilgi eksikliklerinden yararlanarak, alıcılarla farklı fiyatlar üzerinden ikili anlaşma yapması ihtimalidir.

İkili anlaşmalar genellikle ifa için belirlenen zamandan uzun süre önce yapılmaktadır¹⁴³. Bu da söz konusu anlaşmalara ilişkin ikinci bir sorun oluşturmaktadır. İfadan uzun süre önce yapılan sözleşmede kararlaştırılan fiyatla ifa zamanındaki üretim veya tedarik maliyeti uyuşmayabilir. Bu durum tedarik yükümlüsü tarafı olumsuz etkiler. Uzun vadede bu tarz olumsuzluklarla sıkça karşılaşılması halinde veya sözleşmede kararlaştırılan bedel ile maliyet arasındaki farkın yüksek olduğu durumlarda tedarikçiler piyasadan çekilmek durumunda kalabilir. Katılımcı sayısının azalması piyasadaki rekabeti azaltıcı bir etki yaratır. Birden çok piyasa katılımcısının piyasadan çekilmek

¹⁴¹ **World Energy Council, 23rd World Energy Congress:** “Türkiye Enerji Piyasasının Görünümü, Başarılar, Genel Bakış ve Fırsatlar”, s. 38.

¹⁴² **Şen**, s. 20.

¹⁴³ **Biçen**, s. 435; **Cevlan**, s. 63.

zorunda kalması ise rekabetin azalmasının yanı sıra sistem güvenliğini tehdit edici bir hal dahi alabilir.

b. Tezgâh Üstü Piyasalar

Tezgâh üstü piyasalar, enerji borsalarına benzemekle birlikte daha az regüle edilmiş ve daha esnek yapıda olan piyasalardır¹⁴⁴. Bu piyasalarda piyasa katılımcılarının hem finansal işlemler hem de fiziksel teslimat yükümlülüğü doğuran işlemler gerçekleştirmesi mümkündür. Almanya, Fransa, Hollanda gibi birçok ülkenin enerji piyasasında varlık gösteren tezgâh üstü piyasalar organize piyasa yapısına sahip değildir. Yani bu piyasalarda uzlaştırma ve takas işlemlerini yürüten merkezi bir taraf mevcut değildir¹⁴⁵. Piyasa katılımcıları kendi aralarında anlaşarak işlem yapmaktadır. Bu işlemler merkezi bir borsanın yerine genellikle elektronik platformlar üzerinden yapılmaktadır.

Tezgâh üstü piyasalar tarafların kendi iradeleri uyarınca anlaşma yapma imkânına sahip olması, borsa için ödenmesi gereken bir ücretin bulunmaması, finansal riskten kurtulma ve doğrudan yapılan ticaretin hızlandırılmasını sağlaması açısından diğer piyasalara göre avantajlı bir konuma sahiptir¹⁴⁶. Buna karşın, merkezi bir takas kuruluşunun bulunmaması nedeniyle riskin artması, şeffaflığın sağlanamaması, kaldıraçlı işlemler¹⁴⁷ açısından öngörülen bir sınırın bulunmaması ve katılımcıların Borsa

¹⁴⁴ Tezgâh üstü piyasalar, organize olmayan piyasalar veya Over-theCounter (OTC) olarak da adlandırılmaktadır.

¹⁴⁵ **Ersan/Ünlü, Ulaş:** “Tezgahüstü Türev Piyasa İşlemleri”, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Y. 2016, C. 6, S. 1, s. 143 – 163, s. 147; **Küçükbahar/Aydınlı**, s.5.;

¹⁴⁶ İbid s.5.

¹⁴⁷ Kaldıraçlı işlem; aracı kurumların uyguladığı ve müşterinin işlemlerinde, yatırım miktarının üzerinde işlem yapabilmesine olanak sağlayan sistemdir.

İstanbul'a sağlanan vergi avantajlarından yararlanamaması ise tezgâh üstü piyasalar için dezavantaj oluşturmaktadır¹⁴⁸.

Türkiye'de tezgâh üstü piyasada gerçekleştirilen elektrik enerjisi veya kapasitesi ticareti ikili anlaşmalar kapsamında değerlendirildiği görülmektedir¹⁴⁹. Piyasa katılımcıları belirledikleri risk limitleri ve stratejiler kapsamında piyasada serbestçe işlem gerçekleştirmektedir. Buna karşın katılımcılar gerçekleştirdikleri ikili anlaşmalar için EPIAŞ'a bildirimde bulunmak zorundadır. Yapılan çalışmalar 2018 yılının ilk beş ayı itibariyle, tezgâh üstü piyasalarda gerçekleştirilen işlem hacimlerinin bir önceki yılın aynı dönemine göre %39,1 oranında düştüğünü göstermektedir. Bu durumun en önemli sebepleri; katılımcıların serbest piyasa yerine regüle edilen tarifeler üzerinden enerji alma eğiliminde olması, karşı taraf riski ile karşı karşıya kalmak istememesi ve maliyet belirsizlikleridir¹⁵⁰.

2. Vadeli Elektrik Piyasası

Vadeli elektrik piyasası, piyasa katılımcılarını fiziksel teslimat yükümlülüğü altında bırakan ileri tarihli elektrik piyasasıdır (DUY m. 4/1). Böylece piyasa katılımcılarına ileri tarihli dengeleme ve fiyat değişim risklerinden kaçınma imkânı sunulmaktadır. Ayrıca, vadeli elektrik piyasası ile ileriye dönük fiyat sinyali oluşturarak öngörülebilirliğin artırılması amaçlanmıştır.

Piyasa işlemleri piyasa işletmecisi tarafından teklif bölgesi, teslimat dönemi ve yük tipi belirlenerek oluşturulan kontratlar vasıtasıyla gerçekleştirilir (DUY m. 36/1).

¹⁴⁸ **İlter, Barış/Narin, Müslime:** “ Türkiye Elektrik Türev Piyasalarının Gelişimi “, Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi, Y. 2018, C. 4, S. 2, s. 153-173, s. 166; **Ersoy /Ünlü,** s. 148 vd.

¹⁴⁹ **İlter/Narin:** s. 162.

¹⁵⁰ **World Energy Council,** Türkiye Enerji Piyasaları Araştırma Raporu-Mevcut Durum Analizi-2018, s. 12.

Piyasa katılımcıları belirlenen kontratlara ilişkin tekliflerini sunarlar, bu teklifler kontratlarla eşleştirilir ve eşleşen tekliflere ticari işlem onayı verilir (DUY m. 39).

Vadeli elektrik piyasası, organize toptan elektrik piyasası yapısına kısa bir süre önce eklenmiştir¹⁵¹. Piyasa, esasen ikili anlaşmalara yakın bir niteliktedir. Piyasada gerçekleştirilen işlemler, ikili anlaşmalarda olduğu gibi, tedarikçiyi elektriği fiziksel olarak tedarik etme yükümlülüğü altında bırakmaktadır. Çoğu ikili anlaşmada olduğu gibi vadeli elektrik piyasası işlemlerinde de ileri tarihi teslimat söz konusudur. İki arasındaki temel fark, vadeli elektrik piyasası işlemlerinin merkezi karşı tarafın bulunduğu organize piyasalarda, ikili anlaşmaların ise taraflar arasında gerçekleştiriliyor olmasıdır. Vadeli elektrik piyasası işlemleri organize piyasada gerçekleştiriliyor olmasından dolayı standart niteliktedir¹⁵². İkili anlaşmalar ise taraf iradeleri uyarınca yapılmaktadır ve Kurul onayına tabi değildir. Dolayısıyla vadeli elektrik piyasası işlemleriyle ikili anlaşmalar arasındaki diğer bir fark taraf iradelerinin sözleşmeye yansıtılması aşamasında ortaya çıkmaktadır¹⁵³.

¹⁵¹ Vadeli elektrik piyasası, 02.02.2020 tarihli ve 31027 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Elektrik Piyasası Dendeleme ve Uzlaştırma Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik kapsamında oluşturulmuştur.

¹⁵² Organize piyasalarda vadeli işlemler yoluyla gerçekleştirilen işlemler standartlaşmıştır. Bu işlemler belirli bir hukuki ve idari düzene sahiptir. Organize olmayan piyasalarda gerçekleştirilen işlemler ise taraflar arasında serbestçe gerçekleştirildiği için genel olarak standart nitelikte değildir (**Gülsu, Serhat:** Organize Piyasalardaki Türev Araçların İşlem Hacimlerinin Sigorta Sektörünün Gelişimine Etkisi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2019, s. 32).

¹⁵³ DUY’nin 40 ıncı maddesinin ikinci fıkrası, “ *Piyasa İşletmecisi tarafından piyasa bazında ve/veya piyasa katılımcısı bazında işlem ve pozisyon limitleri belirlenir.* ” hükmünü amirdir. Mezkûr maddeden de anlaşıldığı üzere vadeli elektrik piyasası işlemleri belirli limitler dâhilinde gerçekleştirilmektedir.

Vadeli elektrik piyasası işlemleri, organize piyasada gerçekleştirilmesi, ileri tarihli olması, merkezi karşı tarafla yapılması ve finansal risklerden korunma amacıyla gerçekleştirilmesi açısından organize piyasalarda işlem gören vadeli işlem sözleşmeleri ile benzerlik göstermektedir. Organize piyasalarda işlem gören vadeli işlem sözleşmeler ile vadeli elektrik piyasası işlemleri arasındaki fark fiziki teslimat yükümlülüğünden kaynaklanmaktadır. Vadeli elektrik piyasası işlemleri, kural olarak, piyasa katılımcılarına fiziksel teslimat yükümlülüğü doğurmaktadır¹⁵⁴. Buna karşın organize piyasalarda işlem gören vadeli işlem sözleşmeleri kural olarak fiziki teslimat yükümlülüğü doğurmamaktadır.

3. Spot Piyasalar

Spot piyasalar, yatırım ürünlerinin piyasadaki son fiyatı üzerinden ve hemen teslim edilmesi kaydıyla alım satımının gerçekleştirildiği piyasalardır¹⁵⁵. Türkiye elektrik piyasasında yer alan spot piyasalar gün öncesi piyasası ve gün içi piyasasıdır¹⁵⁶.¹⁵⁷ Bu piyasalar EPIAŞ tarafından işletilmektedir (DUY m. 11/1).

a. Gün Öncesi Piyasası

6446 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu'nda gün öncesi piyasasına doğrudan yer verilmemekle birlikte, organize toptan satış piyasası tanımını yapılırken bu piyasaya dahil olduğu belirtilen piyasalar arasında gün öncesi piyasasına da yer verilmiştir. Elektrik Piyasası Dengeleme ve Uzlaştırma Yönetmeliği'nde ise gün öncesi piyasası “ *Bir gün*

¹⁵⁴ İlgili kontrat işleme kapanmadan önce açık pozisyon kapatıldığında, piyasa katılımcısının fiziki teslimat zorunluluğu ortadan kalkar (DUY m. 35/1).

¹⁵⁵ <http://piyasarehberi.org/sozluk/spot-piyasa>, son erişim tarihi 16.05.2019.

¹⁵⁶ **İlter/Narin:** s. 162; **Koç/Temizel,** s. 136.

¹⁵⁷ Elektrik spot piyasalarının sınıflandırılması konusunda görüş ayrılığı söz konusudur. Detaylı bilgi için bkz: **İlter/Narin:** s. 162.

sonrası teslim edilecek uzlaştırma dönemi bazında elektrik enerjisi alış-satış işlemleri için kurulan ve Piyasa İşletmecisi tarafından işletilen organize toptan elektrik piyasası “ ifadeleriyle tanımlanmıştır (DUY m. 4/1).

Gün öncesi piyasasının oluşturulma nedeni, piyasa aktörlerinin stratejilerini belirlerken ve piyasada pozisyon alırken doğru öngörülerde bulunamama ihtimalidir. Gün öncesi piyasa işlemleri, ikili anlaşmalar yoluyla belirlenen miktarların yeterli olmaması halinde piyasa güvenliğinin ve enerji tedarikinin kesintisiz olarak devamı için oluşturulan araçlardan biridir. Piyasaya katılım zorunlu değildir¹⁵⁸.

Gün öncesi piyasası ile katılımcılara ikili anlaşmalara ek olarak bir sonraki gün için elektrik enerjisi alım satımı yapma olanağı tanımaktadır (DUY m. 4/1). Katılımcılar farklı saatler için değişiklik gösterebilen miktar ve fiyat bilgilerini içeren alım satım tekliflerini piyasa işletmecisine verirler (DUY m. 53/2; m. 52/3). Ardından piyasa işletmecisi uygun bulduğu teklifleri onaylar. Sonraki gün belirlenen bölge ve saat dilimi için geçerli olmak üzere verilen bu onay doğrultusunda piyasa katılımcıları işlem gerçekleştirir.

Gün öncesi dengeleme mekanizmasıyla bir yandan katılımcılara portföylerini dengeleme imkânı sağlanırken diğer yandan da sistem işletmecisinin gün öncesinde dengelenmiş bir sisteme sahip olarak kısıt yönetimi yapabilmesine olanak tanınmaktadır (DUY m. 7).

Gün öncesi piyasasının diğer bir özelliği piyasa işlemlerinin günlük olarak, saatlik bazda gerçekleştirilmesidir (DUY M. 49/1). Böylece elektrik enerjisinin fiyatı gerçek

¹⁵⁸ DUY'nin 18 inci maddesi ile lisans sahibi tüm piyasa katılımcılarının gün öncesi piyasasına katılabileceği ifade edilmiştir. Anılan maddenin lafzından da anlaşıldığı üzere piyasa katılımcılarının gün öncesi piyasasına katılımı zorunlu tutulmamıştır.

teslim zamanına yakın bir anda belirlenmiş olmaktadır. Fiyatlandırmanın gerçek zamana yakınlığı bu piyasadaki fiyatların elektrik enerjisi referans fiyatının belirlenmesinde etkili olmasına neden olmaktadır¹⁵⁹.

Gün öncesi piyasada elektrik tedariki yapan piyasa katılımcılarının enerji dengesizliklerini yok etmeye çalışmalarının nedeni, gerçek zamanlı piyasada (dengeleme güç piyasasında) oluşan fiyat riskine maruz kalmak istememeleridir. Gerçek zamanlı piyasa fiyatlarıyla alım satım yapılması durumunda katılımcıların çok daha yüksek miktarda bedel ödemek zorunda kalmaları olasıdır. Bu nedenle katılımcılar açısından, piyasa işletmecisinin müdahalesi caydırıcı bir özellik olmaktan uzaklaşmaktadır.

b. Gün İçi Piyasası

Gün içi piyasası spot piyasa şeklinde işleyen bir ara piyasa niteliğindedir¹⁶⁰. Piyasa ile elektrik piyasasının gelişimine önemli katkılarda bulunmuş, özellikle yenilenebilir enerji kaynakları açısından piyasaya ek dengeleme araçları sağlamıştır¹⁶¹. Piyasaya katılım zorunlu değildir.

Gün içi piyasası vasıtasıyla gün öncesi piyasasına ek alım satım imkânı getirilmesi amaçlanmıştır. Bu sayede piyasadaki dengesizliklerin giderilmesi ve katılımcıların dengeleme amaçlı kullanabilecekleri bir başka enstürman oluşturulmuştur.

¹⁵⁹ **Biçen**, s.435.

¹⁶⁰ **Turgut**, s. 105.

¹⁶¹ **World Energy Council, 23rd World Energy Congress**, s. 19.

Gün içi piyasasında gerçek zamanlı teslimattan iki saat öncesine kadar işlem yapmaktadır¹⁶². Bu sayede katılımcılar gerçek zamana oldukça yakın bir ana kadar tekliflerini yenileme veya iptal etme gibi opsiyonlara sahip olmaktadır¹⁶³.

Gün içi piyasası işlemleri için verilen teklifler anlık olarak değerlendirilerek piyasa işletmecisi tarafından karşı yöndeki tekliflerle eşleştirilir. Bu teklifler saatlik bazda belirlenmektedir. Teklifi eşleştirilmeyen katılımcıların fiziksel teslimattan iki saat öncesine kadar teklifini güncellemesi veya iptal etmesi mümkündür¹⁶⁴.

Eşleştirme yapılırken, alım satım konusunda aynı yönde verilen tekliflerden hangisinin fiyatı iyi ise o teklif önceliklidir. Aynı yönde verilen eşit fiyatlı birden çok teklif söz konusuysa, sistem saatine göre ilk kaydedilen teklif önceliklidir. Alış teklifi için fiyatı en yüksek olan, satış teklifi için fiyatı en düşük olan teklifler teklif tablosunda en iyi teklif olarak gösterilmektedir¹⁶⁵.

Piyasada işlemler her ne kadar özel hukuk hükümlerine tabi olarak yapılıyor olsa da taraf iradelerinin tam olarak yansıtıldığından bahsetmek mümkün değildir. Katılımcılar işlem gerçekleştirirken piyasa katılımcısının teklifte belirttiği miktarı aşamaz (DUY m. 66/Ç). Bazen piyasa katılımcılarının işlem yapma iradesine sahip olmasına rağmen vermiş olduğu teklifin eşleşmemesi nedeniyle işlem yapamadığı görülmektedir. Bu durum serbest piyasa yapısının oluşturulmasında olumsuz bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak gün içi piyasasının oluşturulması, teslim anının yakın olduğu durumlarda satıcıların, alıcıların zorda kalmasından yararlanarak fahiş fiyat uygulamasına gitmesine engel olması açısından yerinde bir tercih olarak

¹⁶² EPIAŞ, Gün İçi Piyasası Kullanıcı Kılavuzu Piyasa Operasyonları Direktörlüğü 2016, s. 4

¹⁶³ Küçükbahar/Aydınlı, s.2

¹⁶⁴ EPIAŞ: Gün İçi Piyasası Kullanıcı Kılavuzu Piyasa Operasyonları Direktörlüğü 2016, s. 4

¹⁶⁵ Detaylı bilgi için bkz. DUY m. 66/F.

değerlendirilmektedir. Bu sayede fiyat dalgalanmalarının tüketiciler üzerindeki olumsuz etkisi en aza inmiş olacaktır.

4. Gerçek Zamanlı Piyasalar

a. Dengeleme Güç Piyasası

Dengeleme güç piyasası TEİAŞ tarafından işletilen organize bir piyasadır. Gerçek zamanlı dengeleme¹⁶⁶; yan hizmetler ve dengeleme güç piyasasından oluşmaktadır. Piyasanın amacı arz ve talebin gerçek zamanlı olarak dengelenmesidir. Piyasada, on beş dakika içerisinde gerçekleştirilebilen çıkış gücü değişimi ile elde edilen yedek kapasitenin alım satımı gerçekleştirilmektedir. Bir başka deyişle piyasa işlemleri, dengelemenin sağlanabilmesi amacıyla en fazla dengeleme talimatının verilmesinden itibaren on beş dakika içerisinde sisteme girebilecek veya sistemden çekilebilecek yedek kapasiteyi konu edinmektedir (DUY m.4/1; DUY m. 73).

Dengeleme güç piyasasına verilen teklifler¹⁶⁷ günlük olarak saatlik bazda verilmektedir. Kabul edilen teklifler ilgili piyasa katılımcıları açısından fiziksel elektrik arz etme ya da sistemden elektrik çekme yükümlülüğü doğurmaktadır (DUY m. 67/1). Dengeleme güç piyasası tarafından sonuçlandırılan işlemler elektrik enerjisinin, ilgili

¹⁶⁶ Dengeleme, elektrik enerjisinin arz ve talebini gerçek zamanlı olarak dengede tutmak amacıyla, dengeleme birimlerinin üretimlerinin artırılması veya azaltılması, ilgili mevzuat hükümleri ve zorunlu veya ticari yan hizmetler anlaşmaları çerçevesinde frekans kontrol ve talep kontrol hizmetlerinin temin edilmesi faaliyetlerini ifade etmektedir.

¹⁶⁷ Dengeleme güç piyasasına sunulan tekliflerde ilgili dengeleme birimine ait teknik olarak gerçekleştirilebilecek tüm kapasitenin teklif edilmesi esastır. Yalnızca Elektrik Piyasası Yan Hizmetler Yönetmeliği kapsamında sağlanması zorunlu olan primer frekans kontrolü rezerv miktarı bu teklifin dışında tutulabilir. Ayrıca Hidrolik üretim tesisleri teklif edebilecekleri kapasiteyi belirlerken su kullanımı ve rezerv yönetimine ilişkin kısıtları dikkate alabilirler.

talimat süresince, uzlaştırmaya esas elektrik enerjisi teslim noktasında, teslim edilmesi suretiyle gerçekleştirilir (DUY m. 67/1).

b. Yan Hizmetler Piyasası

Yan hizmetler, Elektrik Şebeke Yönetmeliği'nde “ *Yan hizmetler: 27.12.2008 tarihli ve 27093 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Elektrik Piyasası Yan Hizmetler Yönetmeliği uyarınca iletim sistemine veya dağıtım sistemine bağlı ilgili tüzel kişilerce sağlanan, iletim veya dağıtım sisteminin güvenilir şekilde işletimini ve elektriğin gerekli kalite koşullarında hizmete sunulmasını sağlamak üzere ilgili yönetmelikte ayrıntılı olarak tanımlanan hizmetler* “ olarak tanımlanmıştır (EŞY m. 4/1)¹⁶⁸.

Yan hizmetler, iletim sistemi kullanıcıları ve iletim sistemini etkileyen diğer kullanıcıların yükümlülüklerini, uymaları gereken tesis tasarım ve işletme kurallarını belirler. Piyasa katılımcıların bu kanuni esaslara uymaları zorunludur. Bu kapsamda yapılacak olan yan hizmet anlaşmaları piyasa katılımcıları arasında yapılabileceği gibi tüketicilere elektrik enerjisi sağlayan işletmeler arasında da gerçekleştirilebilmektedir. Yan hizmetler elektrik tedariki ile doğrudan ilgili olmayıp, ifanın gereği gibi yerine getirilmesi bakımından önemlidir.

B. Fiziki Olmayan Elektrik Ticareti

1. Türev Piyasalar

Türev piyasalar, sonraki tarihte teslim edilmek ve nakil uzlaşması yapılmak şartıyla bir malın veya finansal aracın mevcut zaman diliminde alım satımının yapıldığı

¹⁶⁸ Elektrik Şebeke Yönetmeliği, 28.05.2014 tarihli ve 29013 sayılı mükerrer Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

piyasalardır¹⁶⁹. Türev piyasalar her ne kadar teslimatın sonraki tarihte yapılacağı alım satım anlaşmalarına ilişkin piyasalar olarak tanımlansa da, özellikle organize piyasalarda gerçekleştirilmeleri halinde, çoğu zaman fiziki teslim yükümlülüğü doğurmazlar. Türev piyasaların bir diğer özelliği hem organize piyasalar şeklinde hem de tezgâh üstü piyasalar şeklinde örgütlenebiliyor olmasıdır. Ülkemizde toptan elektrik ticaretinde en önemli türev piyasa, organize piyasa yapısına sahip olan Borsa İstanbul'dur.

Türev piyasa işlemleri ile piyasa katılımcıları spot piyasadaki fiyat dalgalanmalarından korunarak daha güvenli bir şekilde yatırım yapmaktadır¹⁷⁰. Saatlik fiyat belirlemeleri, fiyat esnekliğinin olmaması, mevsimlik fiyat dalgalanmaları gibi özelliklerinden dolayı elektrik enerjisi piyasasında fiyat riskinden korunmak oldukça önemlidir¹⁷¹. Türev piyasaların bir diğer avantajı elektrik fiyatlarının eğilimi ve gelecekteki fiyatlar konusunda güvenilebilir nitelikte bilgi sağlamalarıdır¹⁷².

Elektrik türev piyasalarının temel ürünleri; vadeli işlem, alivre ve opsiyon sözleşmeleridir¹⁷³. Türkiye'de mevcut durumda kullanılan türev ürünler ise vadeli işlem sözleşmeleri ve opsiyon sözleşmeleridir¹⁷⁴.

¹⁶⁹ http://www.imkb.gov.tr/glossary/t-z/isedictionary_t.aspx, son erişim tarihi 05.04.2019.

¹⁷⁰ **Ersoy, Ersan:** "Türkiye'de ve Dünyada Organize Türev Piyasaların Gelişimi ", Muhasebe ve Finans Dergisi, Y. 2011, S. 51, s. 63-80, s. 64.

¹⁷¹ Fındık, H. (2016). Elektrik Vadeli İşlem Sözleşmeleri ve Muhasebeleştirilmesi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İİBF Dergisi*, <http://dx.doi.org/10.18074/cnuibf.330>, s.3.

¹⁷² **Küçükbahar/Aydınlı**, s. 3.

¹⁷³ **Koç/Temizel**, s. 136.

¹⁷⁴ <https://www.borsaistanbul.com/urunler-ve-piyasalar/piyasalar/vadeli-islem-ve-opsiyon-piyasasi>, son erişim tarihi 05.04.2019.

2. Organize Piyasalar

Ülkemizde fiziki olmayan elektrik ticaretinin gerçekleştirildiği organize piyasa Borsa İstanbul A.Ş.'dir. Borsa İstanbul A.Ş. 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanun'unun¹⁷⁵ 138 inci maddesi uyarınca borsacılık faaliyeti gerçekleştirmek üzere kurulmuştur.

Sermaye Piyasası Kanunu uyarınca kurulan Borsa İstanbul A.Ş.'nin amacı, sermaye piyasası araçlarının serbest rekabet şartları altında kolay ve güvenli bir şekilde, şeffaf, etkin, rekabetçi, dürüst ve istikrarlı bir ortamda alınıp satılabilmesini sağlamak ve oluşan fiyatları tespit ve ilan ederek pazar oluşturmaktır¹⁷⁶. Oluşturulan bu pazarlardan biri de elektrik piyasasıdır. Borsa İstanbul A.Ş. vadeli işlem sözleşmeleri ve opsiyon sözleşmeleri yoluyla elektrik alım satımının yapılmasına olanak tanımaktadır.

Vadeli işlem sözleşmeleri ve opsiyon sözleşmeleriyle gerçekleştirilen alım satım işlemleri uzun vadeli işlemlerdir. Katılımcılar uzun vadeli işlemler sayesinde finansal risklerden korunmaktadır¹⁷⁷. VİOP işlemleri yalnızca lisans sahibi şirketler değil diğer yatırımcılar da gerçekleştirebilir. Böylece piyasaya dış kaynaktan likit girişi sağlanmış olmaktadır.

¹⁷⁵ 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu, 06.12.2012 tarihinde kabul edilerek, 30.12.2012 tarihli ve 28513 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

¹⁷⁶ <https://www.borsaistanbul.com/kurumsal/borsa-istanbul-hakkinda/hakkimizda>, son erişim tarihi 16.05.2019.

¹⁷⁷ **Turgut**, s. 105.

a. Vadeli İşlem Sözleşmeleri

Vadeli işlem sözleşmeleri ile taraflar standart bir malın belirledikleri miktar ve fiyat üzerinden daha sonraki tarihte teslim edilmesini kararlaştırırlar¹⁷⁸. Yani bu sözleşmelerde ifa sonraki tarihe bırakılmaktadır. Standart sözleşmelerdir¹⁷⁹. Genellikle emtia veya finansal ürünler borsalarında işlem görürler. Elektrik piyasasında en çok tercih edilen sözleşme tipi vadeli işlem sözleşmeleridir¹⁸⁰.

Elektrik vadeli işlem sözleşmeleri Borsa İstanbul'da Baz Yük Elektrik Vadeli İşlem Sözleşmeleri ve Üç Aylık (Çeyreklik) Ve Yıllık Baz Yük Elektrik Vadeli İşlem Sözleşmesi olmak üzere iki grupta işlem görmektedir¹⁸¹.

Gerçekleştirilen işlemler takas kurumunun garantisi altındadır, tarafların birbirini tanıması gerekmez. Borsa İstanbul'da yapılan her işlem şeffaf ve kamuya açık olarak gerçekleştirilmektedir. Bu nedenle diğer katılımcıların bu işlemleri takip etmesi kolaydır. Sözleşmelerin vade tarihine kadar sürekli el değişmesi mümkündür. Piyasada işlem yapılabilmesi için teminat yatırılması gerekmektedir¹⁸². Bahsedilen bu özellikleri sayesinde vadeli işlem sözleşmeleri elektrik enerjisi piyasasında likiditenin ve rekabetin artmasını sağlayarak daha güvenilir ve güçlü bir piyasa oluşumuna katkıda bulunmaktadır.

¹⁷⁸ **Kayhan, Furkan/Okur, Abdurrahman:** “ Türkiye’de Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasası İle Bu Piyasada Yer Alan Emtiaya Dayalı Sözleşmelerin Değerlendirilmesi “, Bankacılık ve Finansal Araştırmalar Dergisi, Y. 2017, C. 4, S.2, s. 3.

¹⁷⁹ **Borsa İstanbul:** Sorularla Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasası, Eylül 2017, s. 11-12.

¹⁸⁰ **Koç/Temizel,** s. 138,

¹⁸¹ <https://www.borsaistanbul.com/urunler-ve-piyasalar/urunler/vadeli-islem-sozlesmeleri/enerji-vadeli-islem-sozlesmeleri>, son erişim tarihi 21.02.2020.

¹⁸² **Borsa İstanbul,** Sorularla Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasası, Eylül 2017, s. 12.

b. Opsiyon Sözleşmeleri

Opsiyon sözleşmeleri, borsada işlem gören finansal değerler (emtia, para, finansal araçlar gibi) belirlenmiş olan gelecek bir tarihte veya tarih aralığında alınması veya satılması konusunda taraflardan birine bedel karşılığı opsiyon tanınmasını öngören sözleşmelerdir¹⁸³. Opsiyon alıcısı önceden ödemiş olduğu prim karşılığında opsiyon satıcısından sözleşmeye konu finansal değeri belirli bir fiyattan kendisi alabilir veya satabilir¹⁸⁴. Opsiyon alıcısı sözleşme ile kazandığı alım veya satım hakkını kullanmak zorunda değildir, insiyatifi dâhilinde hareket eder. Ancak opsiyon borçlusunu bu hakkın kullanılmasını ihtimaline karşı her daim hazırlıklı olmalıdır¹⁸⁵.

Elektrik piyasasının gelişiminde ve likiditesini arttırmasında tıpkı vadeli işlem sözleşmesi gibi opsiyon sözleşmesinin de katkısı bulunmaktadır. Elektrik piyasası ürünlerinin borsada çeşitliliğinin arttırılması ile daha geniş bir gruba hitap edilerek likiditenin hızla artması sağlanabilecektir. Bu sayede ekonomik olarak güçlü ve yatırımları kendine çekebilecek bir piyasa yapısı oluşturulabilecektir.

IV. TOPTAN SATIŞ PİYASASINDA REKABET HUKUKU DÜZENLEMELERİ

Toptan satış piyasaları tedarik şirketlerinin elektrik temin ettikleri piyasalardır. Tüketicilere yansıyan fiyatın oluşumunda en önemli etmenlerinden biri elektriğin maliyeti ve toptan satış fiyatıdır¹⁸⁶. Bu nedenle toptan satış piyasasının rekabete açık olması fiyatın

¹⁸³ **Ayrancı, Hasan:** Ön Sözleşme, Ankara, 2006, s. 96.

¹⁸⁴ **Bak, Başak:** “ Borsa Opsiyon Sözleşmeleri “, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Y. 2009, C. 64, S. 4, s. 39-75, s.48.

¹⁸⁵ **Küçükbahar/Aydınlı,** s. 4.

¹⁸⁶ **TÜSİAD:** Türkiye Enerji Stratejisi Dizisi No: 1 – 2 – 3 Özet Bulgular, TÜSİAD Basın Bülteni, 22 Mayıs 2008, s.2

belirlenmesinde ve sistem güvenliğinin sağlanmasında önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır¹⁸⁷.

Rekabeti engelleyici sorunların başında piyasa aktörlerinin sahip oldukları pazar gücünün yüksek olması gelmektedir¹⁸⁸. Böyle bir güce sahip piyasa katılımcısı piyasada daha baskın olacak, hatta belirli bir aşamadan sonra piyasayı yönlendirmeye başlayacaktır.

Bu durumun önüne geçilmesi amacıyla 6446 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu'nda bir tedarik şirketinin satın alarak nihai tüketiciye satacağı elektrik enerjisi miktarının, bir önceki yıl tüketilen elektrik miktarının yüzde yirmisini geçemeyeceği düzenlenmiştir (EPK m. 10/6). Bu tür eşik miktarlar belirleyerek ex ante¹⁸⁹ önlemler alınması yerinde olmakla birlikte, bazı durumlarda alınan bu önlemler yetersiz kalmaktadır. Zira elektrik piyasasının kendine özgü yapısı, depolama sorunu, kısa dönemli talebin esnek olmaması gibi nedenlerle küçük ölçekli teşebbüsler bile bölgesel bir pazarda veya belirli bir talep seviyesinde pazar gücüne sahip olabilmektedir. Yani küçük ölçekli işletmelerin bile dar

¹⁸⁷ Elektrik kural olarak depolanamayan bir ürün olmasına karşın talep esnekliğine sahiptir. Sistem güvenliği açısından bu durum tehlike arz eder. Talebin karşılanması piyasada yeterli üretimin olmasına bağlıdır. Oluşabilecek en yüksek talebi karşılayabilecek kapasitede üretimi gerçekleştirebilecek santrallerin var olması gerekir. Bu da piyasanın serbestleşmesine gidilmesindeki temel etkilerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Eren, Ercan/Sunal, Seçkin/Şahin, Serçin/Çırpıcı, Yasemin Asu: “Değişen Dinamikler Çerçevesinde Elektrik Piyasasına Yönelik Modelleme Yöntemleri: Bir Literatür Taraması“, Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi, Y. 2012, C. 4, S. 1, s. 315-325, s.316).

¹⁸⁸Pazar gücü, bir ya da bir kaç teşebbüsün üretimi sınırlayarak fiyatı rekabetçi şartlar altında olması gereken seviyenin üstüne çıkarma ve bu eylemlerinden dolayı yüksek kârlar elde etme gücünü ifade etmektedir ([https://www.rekabet.gov.tr/\(X\(1\)S\(btc0eomrt04k35zdrannrkb0\)\)/tr/Sayfa/Yayinlar/rekabet-terimleri-sozlugu/terimler-listesi?icerik=faea120d-8f80-416a-8c1a-a30e052](https://www.rekabet.gov.tr/(X(1)S(btc0eomrt04k35zdrannrkb0))/tr/Sayfa/Yayinlar/rekabet-terimleri-sozlugu/terimler-listesi?icerik=faea120d-8f80-416a-8c1a-a30e052)).

¹⁸⁹ “Ex ante” ifadesi gelecekte gerçekleşmesi öngörülen bir olayın neticesinin tahmin edilerek muhtemel sonuca ilişkin olarak önlem alınmasını ifade etmek amacıyla kullanılmaktadır.

bir coğrafya veya zamanla sınırlı olarak pazar gücüne sahip olması mümkündür. Bu nedenle statik nitelikteki bu eşiklerin, pazar gücü sorununu çözmede tek başına yeterli olmayacağı düşünülmektedir¹⁹⁰.

Talebin yüksek olduğu zamanlarda piyasa, piyasa gücünün kötüye kullanılmasına karşı oldukça duyarlı hale gelmektedir. Piyasa gücünün kötüye kullanılması halinde birçok sorun ortaya çıkmakta ve gerekli önlemlerin derhal alınmaması halinde bu sorunlar büyümektedir. Bu durumun önlenmesi etkin bir piyasa izleme mekanizması kurulması ile mümkündür. Piyasanın yeniden yapılandırılması sürecinde diğer ülke tecrübelerinin yapılan çıkarımlardan da görülmektedir ki etkin bir toptan satış piyasasının oluşumu için iyi bir piyasa izleme mekanizmasının kurulması gereklidir¹⁹¹.

Piyasa izleme faaliyetini gerçekleştirenlerin şeffaflığı sağlaması, bağımsız olması, gerekli uzmanlığa sahip olması, teknik yeterliliğinin olması, gerekli yasal dayanaklara sahip olması ve gerekli verileri düzenli aralıklarla piyasa katılımcıları ile paylaşması önem arz etmektedir¹⁹². Ayrıca piyasa işletmecisi veri paylaşımı gerçekleştirilirken tüm piyasa katılımcılarına eşit davranmalı, eksik veri paylaşımında bulunmamalıdır. Bu sayede piyasa katılımcıları daha güvenilir bir ortamda olduklarını hissedecek, piyasaya katılımı olası enerji şirketlerinin çekinceleri azaltılmış olacaktır.

¹⁹⁰ **Rekabet Kurumu:** Elektrik Toptan Satış ve Perakende Satış Sektör Araştırması, 2015, s. 46.

¹⁹¹ **Rekabet Kurumu:** Elektrik Toptan Satış ve Perakende Satış Sektör Araştırması, 2015, s. 57; Elektrik Sektöründe Rekabet Hukuku Çalıştay Sonuç Bildirgesi 2016, s. 5 vd.; **Hınc, Agah:** 2020 Yılı Türkiye’de Elektrik Sektörü Rekabet Durumu Değerlendirmesi, s. 8 http://www.emo.org.tr/ekler/6b257e042899db5_ek.pdf?tipi=2&turu=X&sube=7); **Küçükbahar/Aydınlı,** s. 4

¹⁹² Elektrik Sektöründe Rekabet Hukuku Çalıştay Sonuç Bildirgesi 2016, s. 5 vd.

Piyasanın izlenmesi ile ilgili bir diğerk önemli konu ise faaliyeti gerçekleştirenlerin, katılımcılardan birinin rekabet kurallarına aykırı hareketini görmeleri halinde bu durumu yetkili kurumlarla hızlıca paylaşmasıdır. Bu sayede söz konusu davranışın bir müeyyideye tabi tutulması sağlanmış olacaktır. Diğerk katılımcılar içinse bu hızlı ve etkin tavır caydırıcı nitelikte olacaktır. Bu şekilde işleyen bir piyasa izleme biriminin oluşturulması, etkin ve rekabetçi bir toptan satış piyasasının oluşumu açısından büyük bir öneme sahiptir.

Rekabetin korunması ve güçlendirilmesi amacıyla, piyasada hâkim durum oluşturmaya veya mevcut hâkim durumunu güçlendirmeye yönelik birleşme veya devralmalar yasaklanmıştır. Dar piyasalar da dikkate alınarak piyasanın tamamında veya belirli bir bölümünde hâkim durumun oluşmasına izin verilmemesi rekabetin sağlanmasında temel unsurdur. Türkiye, elektrik enerjisi sektöründe yapılan çalışmalar nedeniyle bu konuda diğerk pek çok ülkeden daha avantajlı bir durumdadır. Piyasada serbestleşme sağlanırken kamu mülkiyetindeki üretim santralleri santral bazında özelleştirilmiş, büyük portföylerle özelleştirme yapılmamıştır¹⁹³. Böylece toptan elektrik ticareti yapan piyasa katılımcıları belirli sayıda üretici veya tedarikçi ile sınırlı kalmamıştır.

Toptan satış piyasası yapısı gereği riskli bir piyasadır. Bu nedenle üretim şirketleri ile tedarik şirketleri dikey bütünleşmeye gitmeye oldukça yatkındır. Dikey bütünleşme şirketlerin tek bir tüzel kişilik altında birleşmeleri olabileceği gibi ikili anlaşmalar yolu ile görünürde farklı tüzel kişiliklere haiz olmalarına rağmen gerçekte rekabete aykırı anlaşma içerisinde ticari ilişkilerini yönetmeleri şeklinde de olabilmektedir.

¹⁹³ **Rekabet Kurumu:** Elektrik Toptan Satış ve Perakende Satış Sektör Araştırması, 2015, s. 47.

Bu bütünleşmenin aynı tüzel kişilik altında yapılmasını önleyici hükümlerin en önemlilerinden biri 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'da¹⁹⁴ yer alan 7 nci maddedir. Anılan maddede, hâkim durum yaratmak veya mevcut hâkim durumunu güçlendirmek isteyen kişiler veya teşebbüsler tarafından, bu amacı sağlamaya yönelik olarak gerçekleştirilen birleşmeler, mal varlığı veya ortaklık payı devirleri, yönetimde hak sahipliği tanıyan araçların devri hukuka aykırı ve yasak kılınmıştır.

6446 sayılı Kanun'da ise dikey bütünleşme sonucu doğurabileceği düşünülen bazı işlemlerin Kurul izni ile gerçekleştirilebileceği düzenlenmiştir. Buna göre;

- Halka açık şirketlerin yüzde beş, diğer şirketlerin ise yüzde on ve üzerindeki sermaye payı değişiklikleri,
- Şirket üzerinde kontrol değişikliği sonucu doğuracak işlemler,
- Tesislerin mülkiyet veya kullanım haklarının değişmesine neden olan iş ve işlemler

Kurul izni ile gerçekleştirilebilir (EPK m.5). Anılan düzenleme ile dikey bütünleşme sonucu doğurabilecek işlemler üzerinde kontrol sağlanması ve bu işlemlerin gerçekleşmesinin önüne geçilmesi sağlanmaya çalışılmıştır.

Dikey bütünleşme yasağına ilişkin 6446 sayılı Kanunda yer alan diğer bir düzenleme ise "Dağıtım faaliyeti" başlıklı 9 uncu maddedir. Anılan hükümle piyasa faaliyeti gösteren tüzel kişilerin bir dağıtım şirketine, dağıtım şirketlerinin ise piyasa faaliyeti gösteren tüzel kişilere doğrudan ortak olamayacağı düzenlenmiştir.

¹⁹⁴ 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun, 07.12.1994 tarihinde kabul edilerek, 13.12.1994 tarihli ve 22140 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

Rekabeti engelleyici bir başka husus piyasada hâkim durum oluşturulmasıdır. Piyasa katılımcıları genellikle ikili anlaşmalarla hâkim durum oluşturmaya çalışırlar. Bunun önüne geçmek için gerçekleştirilen ikili anlaşmaların piyasa işletmecisine bildirilmesi istenilmiştir. Bu sayede hâkim durum oluşturma amacıyla gerçekleştirilen işlemlerin tespit edilmesi ve gereken önlemlerin alınması amaçlanmıştır. İkili anlaşmalar yoluyla hâkim durum oluşturulması piyasada likiditenin azalmasına yol açmaktadır. Likiditenin azalması zaman içerisinde piyasanın güven vermeyen bir piyasa haline gelmesine neden olmaktadır. Bunun sonucunda piyasaya girişler ve piyasadaki katılımcı sayısı azalarak rekabet üzerinde olumsuz bir etki yaratacaktır. Güvenilir sinyaller veremeyen bu piyasadaki aktörlerin risklerini azaltmak amacıyla dikey bütünleşme çabalarına girmesiyle, durum kısır bir döngü halini alacaktır¹⁹⁵.

¹⁹⁵ **Rekabet Kurumu:** Elektrik Toptan Satış ve Perakende Satış Sektör Araştırması, s. 72-73.

İKİNCİ BÖLÜM

ELEKTRİK ENERJİSİ PİYASASINDA TOPTAN SATIŞ SÖZLEŞMELERİ

Ş.4. SÖZLEŞMENİN TANIMI VE ÖZELLİKLERİ

I. SÖZLEŞMENİN TANIMI

Sözleşme, tarafların hukuki bir sonuca yönelik karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanlarından oluşan hukuki işlemdir¹⁹⁶. 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun¹⁹⁷ 1 inci maddesinde sözleşmeye ilişkin olarak “ *Sözleşme, tarafların iradelerini karşılıklı ve birbirine uygun olarak açıklamalarıyla kurulur.* “ hükmüne yer verilmektedir. Anılan madde ile genel olarak sözleşmenin kurulma aşaması açıklanmıştır. Özel sözleşme tanımlarına ise sonraki maddelerde veya diğer kanunlarda yer verilmiştir.

Satış sözleşmesi, satıcının, satılanın zilyetlik ve mülkiyetini alıcıya devretme yükümlülüğü karşısında alıcının bir bedel ödeme borcunu üstlendiği sözleşmelerdir (TBK m. 207). 6098 sayılı Türk Borçlar Kanun'nda satış sözleşmesi tanımlanırken 818 sayılı Borçlar Kanunu'nda kullanılan “satılan mal” ifadesinin yerine “satılan” ifadesinin

¹⁹⁶ **Eren, Fikret:** Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Ankara 2020, s. 221 vd.; **Kocayusufpaşaoğlu, Necip / Hatemi, Hüseyin / Serozan, Rona / Arpacı, Abdülkadir:** Borçlar Hukuku Genel Bölüm, Cilt 1, 4. Basıdan 7. Tıpkı Bası, İstanbul 2017, s. 11; **Oğuzman, M. Kemal / Öz, Turgut:** Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Cilt 1, İstanbul 2020, s.44 vd.; **Arsebük, Esat:** Türk Kanunları Bakımından Borçlar Hukukunun Umumî Esasları I, Ankara 1937, s. 124; **Ruhi, Ahmet C.:** Sözleşmeler Hukuku, 2. Baskı, Ankara 2013, s. 15; **Tercier, Pierre / Pichonnaz, Pascal / Develioğlu, H. Murat:** Borçlar Hukuku Genel Hükümler, İstanbul 2020, s. 86.

¹⁹⁷ 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu, 11.01.2011 tarihinde kabul edilerek, 04.01.2011 tarihli ve 27836 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmış ve 01.07.2012 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

kullanılması tercih edilmiştir¹⁹⁸. Kanun koyucu yapmış olduğu bu tercihle satış konusunun maddeselliğine ilişkin vurguyu azaltarak satış sözleşmesine konu edilebilecek varlıkların kapsamını genişletmiştir¹⁹⁹.

Öte yandan, bir sözleşmeden bahsedilirken “satış” veya “satım” ifadelerinin kullanılması o sözleşmenin kat’i surette satış sözleşmesi niteliğini haiz olduğu anlamına gelmemektedir. Toptan satış sözleşmeleri belki de bunun en açık örneğidir. Sözleşmenin unsurları detaylı olarak incelendiğinde satış sözleşmesi niteliğine sahip olmadığı açıkça görülmektedir. 6446 sayılı Kanun’da “toptan satış” ifadesinin kullanılması bu durumu değiştirmemektedir²⁰⁰.

6446 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu’nda toptan satış “ *Elektrik enerjisinin ve/veya kapasitesinin tekrar satışı için satışı* ” olarak tanımlanmıştır (EPK m. 3/1). Elektrik Piyasası Kanunu’nda toptan satışın tanımı yapılmış, ancak sözleşmenin unsurlarına yer verilmemiştir. Bu nedenle toptan satış sözleşmeleri isimsiz sözleşmelerdendir. Ancak toptan satış sözleşmelerinin özellikleri dikkate alınarak sözleşmenin nitelendirilmesi mümkündür.

Bu kapsamda toptan satış sözleşmeleri; sözleşmede belirlenen miktar ve nitelikteki elektrik enerjisinin, tekrar satışa konu edilmek üzere tedarik edilmesi ve

¹⁹⁸ 818 sayılı Borçlar Kanunu’nun 182 nci maddesinin birinci fıkrası, “ *Satım bir akittir ki onunla satıcı, satılan malı alıcının iltizam ettiği semen mukabilinde alıcıya teslim ve mülkiyeti ona naklelemek borcunu tahammül eder.* “ hükmünü amirdi. 22.04.1926 tarihli ve 818 sayılı Borçlar Kanunu, 6098 sayılı Türk Borçlar Kanun’unun yürürlüğe girdiği 01.07.2012 tarihi itibarıyla yürürlükten kaldırılmıştır. 6098 sayılı Kanunda satış sözleşmesine ilişkin gerçekleştirilen önemli yeniliklerden biri “satılan malın” ifadesinin yerine “satılanın” ifadesinin tercih edilmiş olmasıdır.

¹⁹⁹ **Aral/Ayrancı**, s. 71; **Aydoğdu, Murat / Kahveci, Nalan** : Türk Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, İstanbul 2019, s. 52.

²⁰⁰ Sözleşmenin hukuki niteliğinin satış sözleşmesi olmadığına ilişkin detaylı bilgi için bkz. §5, III, A.

karşılığında bir bedel ödenmesi konusunda tarafların anlaşmasıyla kurulan sözleşmeler olarak tanımlanabilir²⁰¹.

II. SÖZLEŞMENİN ÖZELLİKLERİ

Toptan satış sözleşmeleri özel hukuk hükümlerine tabidir²⁰². Bu özellik hem ikili anlaşmalar hem de türev ve organize piyasa işlemleri açısından geçerlidir. Elektrik Piyasası Kanunu'nda ikili anlaşmaların özel hukuk hükümlerine tabi olduğu özellikle, açık bir şekilde belirtilmiştir. Bazı toptan satış sözleşmelerinde Kurul tarafından belirlenen toptan satış tarifesinin uygulanıyor olması bu durumu değiştirmemektedir²⁰³. Bu sözleşmeler her ne kadar elektrik enerjisi veya kapasitesinin toptan satışını konu ediniyor olsalar da teknik olarak ikili anlaşma olarak kabul edilmemektedir²⁰⁴.

²⁰¹ Toptan satış sözleşmeleri kural olarak yalnızca üretim ve tedarik şirketleri tarafından gerçekleştirilebilir, ancak fiziki olmayan organize piyasalarda gerçekleştirilen işlemlerde sözleşmenin taraflarına ilişkin bir sınırlama bulunmamaktadır. Tanım yapılırken söz konusu piyasalarda gerçekleştirilen işlemler dikkate alınmamıştır.

²⁰² Enerji sağlama sözleşmelerinin hukuki niteliği enerji mevzuatında farklı düzenlenmediği sürece özel hukuk literatürüne göre belirlenebilir (**Ayrancı**, Enerji, s. 139).

²⁰³ Kurul tarafından düzenlenen tek toptan satış tarifesi, TETAŞ'ın tedarikçi konumunda bulunduğu toptan satış sözleşmelerine ilişkindir. Elektrik Piyasası Kanunu'nda, tarifesi düzenlemeye tabi tüketicilere yapılacak elektrik enerjisi satışlarında kullanılmak üzere TETAŞ'tan tedarik edilen elektrik enerjisine ilişkin toptan satış tarifesinin Kurul tarafından düzenleneceği belirtilmiştir (EPK m. 17). Bu maddede yalnızca TETAŞ'a ilişkin toptan satış tarifelerinin Kurul tarafından düzenlemeye tabi tutulacağı belirtilmektedir. Diğer piyasa katılımcılarının kendi aralarında gerçekleştirecekleri toptan satış sözleşmelerinde fiyat serbestçe kararlaştırılmaktadır. TETAŞ'ın EÜAŞ bünyesine dâhil edilmesiyle nedeniyle söz konusu tarife EÜAŞ'ın taraf olduğu toptan satış sözleşmelerine ilişkin hale gelmiştir.

²⁰⁴ **Yavuz**, İkili Anlaşma, s. 158.

Toptan satış sözleşmeleri borç doğuran, rızai, sürekli edimli ve illi sözleşmelerdir. Ancak bu özellikler tüm toptan satış sözleşmeleri için geçerli olmayıp bazı istisnai durumlar mevcuttur. Bu istisnai durumlara başlıklar altında yer verilecektir.

A. Borç Doğuran Bir Sözleşme Olması

Bir borç ilişkisinden bahsedebilmek için sözleşmenin taraflarının ve geçerli bir borç ilişkisinin varlığı gerekmektedir²⁰⁵. Taraflardan her birinin borç yükümlülüğü altına girmesi halinde akdedilen sözleşmeler “iki tarafa borç yükleyen sözleşme” olarak adlandırılmaktadır²⁰⁶. Tarafların yüklendikleri edimlerin birbirinin sebep ve karşılığını oluşturması durumunda tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmeler meydana gelmektedir²⁰⁷. Edimlerin birbirinin karşılığını oluşturmadığı iki taraflı sözleşmeler ise eksik iki taraflı sözleşmeler olarak adlandırılmaktadır²⁰⁸.

Toptan satış sözleşmelerinde tedarikçi enerji tedarik etme, alıcı ise bedel ödeme yükümlülüğünü üstlenmektedir. Açıkça görülmektedir ki bu sözleşmelerde edimler birbirinin karşılığını ihtiva etmektedir. Yani toptan satış sözleşmeleri tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerdir. İkili anlaşmalar yoluyla yapılan toptan satış sözleşmelerinde ek

²⁰⁵ **Yavuz, Nihat:** Borçlar Hukuku El Kitabı, Ankara 2018, s.22. EREN, borçlar hukukunda sözleşme kavramı ile taraflardan biri veya ikisi için borç doğuran sözleşmeden bahsedildiğini ifade etmektedir (**Eren**, s.210).

²⁰⁶ **Havutçu, Ayşe:** Tam İki Tarafa Borç Yükleyen Sözleşmelerde Temerrüt ve Müsbet Zararın Tazmini, İzmir 1995, s. 3 vd.

²⁰⁷ Doktrinde, tarafların borçlarını oluşturan edim ve karşı edimin karşılıklı değişim ilişkisi içerisinde olmasına “sinallagma” da denilmektedir.

²⁰⁸ **Eren**, s. 224; **Kocayusufpaşaoğlu / Hatemi / Serozan / Arpacı**, s. 99; **Oğuzman / Öz**, s.48; **Andreas von Tuhr:** Borçlar Hukukunun Umumi Kısmı, Cilt 1 – 2, (Çeviren: Cevat Edege), Ankara, Yargıtay Yayınları, 1983, s. 140; **Ruhi**, s. 15-16.

asli edimler öngörülebilir. Bu durum ek yükümlülükler oluşturmakta birlikte tarafların karşılıklı yükümlülüklerini ortadan kaldırmamaktadır.

B. Rızai Olması

Hukuk düzeni, irade özgürlüğü ile bireylere kişisel ilişkilerini özgür iradelerine göre düzenleme imkânı tanımaktadır²⁰⁹. İrade özgürlüğünün borçlar hukukundaki görünümü sözleşme özgürlüğü olarak karşımıza çıkmaktadır²¹⁰.

Sözleşme özgürlüğü doktrindeki hâkim görüşe göre, sözleşme yapıp yapmama, sözleşmenin içeriğini ve karşı tarafı belirleme, sözleşmede tadil yapma ve sona erdirmeye özgürlüklerini ihtiva etmektedir²¹¹. Anayasa'nın 48 inci maddesinde yer alan “ *Herkes, dilediği alanda çalışma ve sözleşme yapma hürriyetlerine sahiptir.* ” ifadeleri ile güvence altına alınmıştır. Bununla birlikte Anayasa'nın 13 üncü maddesinde yer alan sınırlamalara riayet edilmesi kaydıyla sözleşme özgürlüğüne müdahalede bulunulması mümkündür²¹². Elektrik enerjisi piyasasında hâkim olan ilke sözleşme özgürlüğü olmakla birlikte

²⁰⁹ **Eren**, s. 17; **Kocayusufpaşaoğlu / Hatemi / Serozan / Arpacı**, s. 503; **Oğuzman / Öz**; s. 25; **Tercier / Pichonnaz / Develioğlu**, s.183; **Erman, Hasan**: “Borçlar Hukukunda Akit Serbestisi ve Genel Olarak Sınırlamaları”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C. 38, S. 1-4, s. 601-620, s. 603.

²¹⁰ **Eren**, s. 17; **Kocayusufpaşaoğlu / Hatemi / Serozan / Arpacı**, s. 503; **Oğuzman / Öz**; s. 25 **Erman**, s. 602.

²¹¹ **Eren**, s. 18; **Oğuzman / Öz**, s. 25; AYRANCI ve KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, sözleşme özgürlüğünün kapsamına, sözleşmenin şeklini de dâhil etmektedir (**Aral/Ayrancı**, s. 60; **Kocayusufpaşaoğlu / Hatemi / Serozan / Arpacı**, s. 505).

²¹² Anayasa'nın 13 üncü maddesinde temel hak ve özgürlüklerin özlerine dokunulmaksızın, yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplerle sınırlanabileceği hüküm altına alınmıştır. Temel hak ve özgürlükler ancak kanunla sınırlanabilir. Bu doğrultuda, temel hak ve özgürlükler içerisinde yer alan sözleşme özgürlüğüne ilişkin sınırlamalar da ancak Anayasa'da yer alan sebeplerle ve kanunla sınırlanabilecektir.

kanundan veya dürüstlük ilkesinden dolayı sözleşme özgürlüğünün kısıtlandığı durumlar mevcuttur.

5346 sayılı Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi Üretimi Amaçlı Kullanımına İlişkin Kanun'un²¹³ 6 ncı maddesinde 18.05.2005 tarihinden 31.12.2015 tarihine kadar işletmeye girmiş veya girecek YEK Destekleme Mekanizmasına tabi üretim lisansı sahipleri için 5346 sayılı Kanun'a ekli I sayılı Cetvelde yer alan fiyatların on yıl uygulanacağı hükme bağlanmaktadır. Söz konusu düzenlemede sözleşmenin içeriğine ilişkin bir müdahalede bulunulduğu görülmektedir.

Sözleşme özgürlüğüne ilişkin bir diğer müdahale, içeriği piyasa işletmecisi tarafından belirlenen, standart nitelikteki sözleşmelerdir. Örneğin Gün Öncesi Piyasası ve Gün İçi Piyasası işlemlerinde sözleşme içeriği piyasa işletmecisi tarafından belirlenmektedir. Bu sözleşmelerde ifaya ilişkin hususlar, tekliflerin içeriği v.s piyasa işletmecisi tarafından belirlenmiş olup, yalnızca fiyatın belirlenmesi hususunda katılımcıların sınırlı bir etkisi olmaktadır. Şöyle ki, fiyat katılımcıların sundukları tekliflerin eşleştirilmesi suretiyle belirlenmektedir. Yani bu sözleşmelere ilişkin katılımcılara tanınan sözleşme özgürlüğü teklif verip vermeme ve teklifte sunulacak fiyatı belirleme noktasındadır.

Serbestleşmenin sağlanması açısından piyasada sözleşme özgürlüğüne önem verilmektedir. Bununla birlikte piyasa güvenliğinin sağlanması amacıyla devletin piyasaya yönelik bazı müdahalelerde bulunduğu da görülmektedir. Bu nedenle piyasada mutlak bir sözleşme özgürlüğünün olması beklenemez.

²¹³ 5346 sayılı Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi Üretimi Amaçlı Kullanımına İlişkin Kanun 10.05.2005 tarihinde kabul edilerek, 18.05.2005 tarihli ve 25819 sayılı 30436 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

C. Sürekli Edimli Olması

Borç ilişkileri asli edim yükümlülüğünün yerine getirilme süresine göre; ani edimli, dönemli edimli ve sürekli edimli sözleşmeler olmak üzere üçe ayrılmaktadır²¹⁴. Borçlanılan edimin zaman içerisinde bir defada yerine getirildiği sözleşmeler ani edimli sözleşmelerdir. Edimin, düzenli veya düzensiz aralıklarla tekrarlanan davranışlarla ifa edildiği sözleşmeler ise dönemli edimli sözleşmelerdir.

Sürekli edimli sözleşmelerde, borçlanılan edim zaman içerisinde sürekli bir davranışla yerine getirilmektedir. Burada süreklilikten anlaşılması gereken, edimin aralıksız olarak ifa edilmesi değil, fiili ve hukuki yönden birlik sağlayacak şekilde ifaya devam edilmiş olmasıdır²¹⁵. Sürekli edimlerde ifa belirli veya belirsiz bir zamana yayılmıştır. İfaya hazırlık hareketlerinin uzun bir zamana yayılmış olması tek başına sözleşmeyi sürekli hale getirmez, önemli olan ifanın zamana yayılmış olmasıdır²¹⁶.

Doktrinde elektrik tedarik sözleşmelerinin sürekli niteliği tartışmalıdır. Bir görüşe göre, elektrik tedarik sözleşmeleri ard arda teslimli sözleşmelerdir. Ard arda teslimli sözleşmelerde edim, belirli veya belirli olmayan bir süre içerisinde tekrarlanan ifa hareketleri ile yerine getirilmektedir. Burada esasen zamana yayılmış birbirinden

²¹⁴ Edimlerin sürelerine göre sınıflandırılması konusunda doktrinde farklı görüşler bulunmaktadır. Bir görüşe göre, edimler; ani edim, dönemli edim ve sürekli edim olmak üzere üçe ayrılmaktadır. (**Eren**, s. 112 vd.; **Oğuzman /Öz**, s. 11 vd.; **Kuntalp**, s. 18 vd.). diğer bir görüşe göre ise edimler sürelerine göre, ani edim ve sürekli edim olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır (**Aral/Ayrancı**, s. 77; **Tercier / Pichonnaz / Develioğlu**, s. 97 vd.) Detaylı bilgi için bkz. **Altınok Ormancı, Pınar: Sürekli Borç İlişkilerinin Hakkı Sebeple Feshi**, İstanbul 2011, s. 14 vd.)

²¹⁵ **Eren**, s.112.

²¹⁶ **Eren**, s.112.

bağımsız ifa hareketleri söz konusudur²¹⁷. Yani edim, sürekli borç ilişkilerinden farklı olarak, bölümlere ayrılmıştır²¹⁸.

Dokrindeki hâkim görüş elektrik tedarik sözleşmelerinin sürekli borç ilişkisi olduğu yönündedir. Bu görüşü savunanlar, elektrik tedarik sözleşmelerinde borcun belirli veya belirsiz bir zamana yayılmış şekilde sürekli olarak ifa edildiğini, edimin bölümlere ayrılmadığını, dolayısıyla ard arda teslimin söz konusu olmadığını ileri sürmektedir²¹⁹.

Hatta bağlı enerjinin satışına ilişkin sözleşmeler incelendiğinde, toptan satış sözleşmeleri ve ithalat sözleşmeleri dışında kalan sözleşmelerin kural olarak sürekli borç ilişkisi doğurduğu görülmektedir²²⁰. Bu nedenle toptan satış sözleşmelerinin sürekli borç ilişkisi doğurduğunu kesin olarak ifade etmek doğru olmayacaktır.

Toptan satış sözleşmelerinde, genellikle yüksek miktarlarda elektrik enerjisi/kapasitesinin belirlenen süre içerisinde alıcıya nakledilmesi kararlaştırılmaktadır. Yüksek miktarlarda enerjinin şebeke üzerinden nakli ise sözleşmeyi sürekli borç ilişkisi haline getirmektedir. Bununla birlikte sözleşmede tedariki kararlaştırılan enerji miktarı şebekeden kısa sürede çekilebilecek bir miktar olabilir. Eğer bu süre hukuki ve fiili olarak edimin tek seferde ifa olarak kabul edilmesini sağlayacak kadar kısa ise bu durumda sözleşmenin sürekli niteliğinden bahsedilemeyecektir. Yani toptan satış sözleşmeleri her ne kadar çoğu kez sürekli nitelikte olsa da istisnai olarak ani edimli olarak da gerçekleştirilebilmektedir.

²¹⁷ **Eren**, Borçlar Özel, s. 43; **Kuntalp**, s. 20.

²¹⁸ **Ayrancı**, Enerji, s. 156.

²¹⁹ **Ayrancı**, Enerji, s. 156; **Yavuz**, İkili Anlaşma, s. 105 vd.

²²⁰ **Ayrancı**, Hatta Bağlı, s. 1078.

D. Sebebe Bağlılık İlkesi

Taşınmaz mülkiyetinin devrinde sebebe bağlılık ilkesinin²²¹ benimsendiği Türk Medeni Kanunu'nda açıkça belirtilmiştir²²². 4721 sayılı Kanun'da taşınır mülkiyetinde sebebe bağlılık ilkesine ilişkin bir değerlendirmeye ise yer verilmemiştir. Bu nedenle taşınırlar açısından sebebe bağlılık ilkesinin geçerli olup olmadığı hususu doktrinde tartışmalıdır.

İsviçre Federal Mahkemesi, önceki dönemlerde taşınırlar için sebebe bağlılık ilkesinin geçerli olmadığı görüşünü savunmakta iken 1929 yılında bu görüşünü değiştirmiş ve ilkenin taşınırlar açısından da geçerli olduğunu kabul etmiştir²²³. Türk hukukunda ise bu durum hala tartışmalıdır. Doktrinde bir görüş soyutluk ilkesini benimsemektedir. Soyutluk ilkesini benimseyen görüş, kanunda taşınmaz mülkiyetine ilişkin açık hüküm bulunmasına karşın taşınırlar için böyle bir hükme yer verilmemesi nedeniyle sebebe bağlılık ilkesinin taşınırlar için geçerli olmadığını ileri sürmektedir²²⁴. Ayrıca bu görüşü savunanlar hukuki işlem güvenliğinin sağlanması ve sebepsiz zenginleşme hükümlerinin uygulama alanının daraltılmaması açısından soyutluk

²²¹ Sebebe bağlılık ilkesi, mülkiyetin devrini sağlayan tasarruf işleminin buna sebep teşkil eden taahhüt işleminin sakatlığından etkilenerek geçerliliğini yitirmesine sebep olan ilkedir.

²²² Taşınmaz mülkiyetini düzenleyen Türk Medeni Kanunu'nun 1024 üncü maddesinde, bağlayıcı olmayan bir hukukî işleme dayanan veya hukukî sebepten yoksun bulunan tescilin yolsuz olduğu dur. ” hükmü taşınmaz mülkiyetinin devrinde sebebe bağlılık ilkesinin benimsendiğini göstermektedir.

²²³ BGE 55 II 302 vd.

²²⁴ **Velidedeoğlu, H.Veldet:** Türk Medeni Hukuku, İstanbul 1963, s. 742; **Schwarz, A.B.:** Borçlar Hukuku, İstanbul 1948, s. 238; **Serozan,** Eşya Hukuku, s. 84 vd.; **Arıkan, Mustafa:** "Taşınır Mülkiyetinin Devrinde Sebebe Bağlılık Sorunu", Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 16, S. 1, s. 71-90, s. 82 vd.;

ilkesinin kabul edilmesi gerektiğini ileri sürmektedir²²⁵. Bir diğer görüş sebebe bağlılık ilkesini benimsemektedir²²⁶. Sebebe bağlılık ilkesini kabul görüş, bu ilkenin iyiniyeti koruyor olması ve ispat kolaylığı sağlaması nedeniyle uygulanması gerektiğini savunmaktadır²²⁷. Bu görüştekiler sözleşmeye konu taşınırın tüketilmiş olması halinde sebepsiz zenginleşme hükümlerinin uygulanması nedeniyle ilkenin sebepsiz zenginleşme hükümlerinin uygulama alanını daraltmadığını da belirtmektedir.

Elektrik taşınır mal niteliğindedir. Taşınır mülkiyetinde soyutluk ilkesinin kabul edilmesi halinde, geçerli bir sözleşme olmasa dahi elektriğin zilyetliğinin devri ile mülkiyet alıcıya geçmiş olacaktır. Bu durumda elektrik tedarik eden taraf sebepsiz zenginleşme hükümleri uyarınca hakkını arayacaktır. Sebebe bağlılık ilkesinin kabul edilmesi halinde, taahhüt işleminde geçerli sakatlık tasarruf işlemini etkileyerek devrin geçersiz olması sonucunu doğurmaktadır²²⁸. Bu durumda zilyetliği kazanılan enerjinin tüketilmesi halinde yine sebepsiz zenginleşme hükümleri uygulama alanı bulacaktır. Elektriğin mahiyetinden dolayı zararın tazmini gerekecektir, sebepsiz zenginleşmeye ilişkin diğer hükümlerin uygulanması ise mümkün değildir.

Elektrik enerjisi veya kapasitesini konu edinen sözleşmeler bakımından sebebe bağlılık ilkesinin kabul edilmesi daha uygun olacaktır. Elektrik mahiyeti gereği iade edilemez. İstihkak davasına konu edilemez. Hatta aktarılan elektriğin hattaki diğer

²²⁵ **Velidedeoğlu/Veldet**, s. 742; **Schwarz**, s. 238; **Tandoğan, Haluk**: Borçlar Hukuku Ders Notları, Ankara 1966, s. 73 vd.

²²⁶ **Eren, Fikret**: Borçlar Hukuku Özel Hükümler, 8. Baskı, Ankara 2020, s. 24 vd.; **Antalya**, Eşya Hukuku, s. 171; **Arıkan**, s. 84 vd.

²²⁷ EREN, taşınırlarda sebebe bağlılık ilkesinin kabul edilmesiyle, hukuk sistemimiz açısından taşınmaz mülkiyetinin kazanılmasıyla taşınır mülkiyetinin kazanılması arasında bir uyum sağlanacağını belirtmektedir (**Eren**, Borçlar Özel, s. 25).

²²⁸ **Sirmen**, s. 536; **Akıpek / Akıntürk / Ateş**, s. 98 vd.

elektrikten ayırt edilmesi mümkün değildir. Elektrik tedarik sözleşmelerinde her halükarda taahhüt işleminin geçersizliği sebepsiz zenginleşme hükümlerinin uygulanmasını gerektirmektedir.

III. SÖZLEŞMENİN HUKUKİ NİTELİĞİ

Sözleşmelere ilişkin hususlarda öncelikli olarak sözleşmede yer alan hükümler uygulanmaktadır. Sözleşmede bir hüküm bulunmaması veya mevcut hükmün yetersiz kalması durumunda kanunun tamamlayıcı hükümlerine gidilmektedir²²⁹. Bu nedenle sözleşmeye uygulanacak hükmün belirlenebilmesi için öncelikli olarak sözleşmenin hukuki niteliğinin belirlenmesi gerekmektedir²³⁰.

Bilindiği gibi sözleşmeler isimli sözleşmeler ve isimsiz sözleşmeler olarak ikiye ayrılmaktadır. Kanunda adı geçen ve düzenlenen sözleşmeler isimli sözleşmelerdir. Belirtmek gerekir ki bir sözleşmenin kanunda yalnızca adının geçiyor olması onu isimli sözleşme haline getirmez, kanunda ayrıca sözleşmenin esaslı unsurları, tarafların hak ve yükümlülükleri ve sözleşmeye uygulanacak hükümlerin neler olduğu da düzenlenmelidir²³¹. İsimsiz sözleşmeler ise kanunda adı zikredilmeyen veya esaslı unsurlarıyla düzenlenmemiş olan sözleşmelerdir²³². İsimsiz sözleşmeler ihtiva ettikleri

²²⁹ Toptan satış sözleşmeleri hem Türk Boçlar Kanunu'na hem de Türk Ticaret Kanunu'na tabidir. Toptan satış sözleşmesinin tarafları üretim ve tedarik şirketleridir. Piyasada faaliyet gösterecek özel hukuk hükümlerine tabi tüzel kişilerin, ilgili mevzuat hükümlerine göre anonim şirket veya limited şirket olarak kurulması zorunludur (EPK m. 4/3). Bu nedenle piyasa katılımcılarının gerçekleştirdiği işlemler doğrudan doğruya Türk Ticaret Kanunu anlamında ticari işler.

²³⁰ **Ayrancı**, Enerji, s. 139.

²³¹ **Eren**, s. 219; **Oğuzman / Öz**, s. 48; **Tercier / Pichonnaz / Develioğlu**, s.93.

²³² **Eren**, s. 219; **Tercier / Pichonnaz / Develioğlu**, s.93; **Oktay, Saibe**: “İsimsiz Sözleşmelerin Geçerliliği, Yorumu ve Boşluklarının Tamamlanması”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C. 55, S.1-2, s. 263 – 296, s. 264 vd.;

unsurların tipik sözleşmelere ait olup olmamasına göre “sui generis sözleşmeler”, “karma sözleşmeler” ve “bileşik sözleşmeler” olmak üzere üçe ayrılmaktadır²³³.

İsimli sözleşmelerde boşluk bulunması halinde kanunda yer alan hükümlerle boşluk doldurulmaktadır. İsimsiz sözleşmelerde uygulanacak hükmün belirlenmesi ise sözleşmenin niteliğine göre farklılık göstermektedir. İsimsiz sözleşmelerde boşluk dolduruken; bileşik sözleşmelerde anlaşmazlığın yaşandığı sözleşme tipine ait hüküm, sui generis sözleşmelerde sözleşme ilişkisi ve menfaatler dengesi gözetilerek belirlenen hüküm uygulanır²³⁴. Ancak eğer tarafların iradesi açıkça farklı bir çözümün benimsenmesini gerektiriyorsa tarafların farazi iradeleri göz önünde bulundurularak uygulanacak hükme karar verilir. Karma sözleşmelerde uygulanacak hükmün nasıl belirleneceği doktrinde tartışmalıdır²³⁵.

6446 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu’nda “ *elektrik enerjisinin ve/veya kapasitesinin tekrar satışı için satışı* “ denilmek suretiyle elektriğin toptan satışına kavram olarak yer verilmekle birlikte toptan satış sözleşmelerinin esaslı unsurlarına yer verilmemiştir. Bu sebeple toptan satış sözleşmeleri isimsiz sözleşmelerdendir.

Elektrik piyasasında gerçekleştirilen dikey ayrışma sonucunda elektriğin nakli ve satışı birbirinden ayrılmış ve çeşitli sözleşme türleri ortaya çıkmıştır²³⁶. Ayrışma

²³³ Aral/Ayrancı, s. 62; Eren, s. 219 vd.; Oğuzman / Öz, s. 50; Oktay, s. 264 vd. İsimsiz sözleşmeleri karma sözleşmeler ve sui generi sözleşmeler olmak üzere iki grupta inceleyen yaklaşıma ilişkin detaylı bilgi için bkz. Eren, Borçlar Özel , s. 950 vd.

²³⁴ Aral/Ayrancı, s. 68 vd.

²³⁵ Karma sözleşmelerde, sözleşme boşluğunun giderilmesine ilişkin olarak doktrinde; soğurma teorisi, kıyas yoluyla uygulama, terkip teorisi ve yaratma teorisi yaklaşımları ileri sürülmüştür (Detaylı bilgi için bkz. Aral/Ayrancı, s. 68 vd.).

²³⁶ Yavuz, İkili Anlaşma, s. 159.

öncesinde tek bir edim olarak ele alınan elektrik tedariki²³⁷, ayrışma sonrasında iletim, sayaç okuma, dağıtım, satış gibi farklı edimlere ayrılmıştır²³⁸. Bu nedenle toptan satış sözleşmelerinin niteliği belirlenirken enerji sağlama sözleşmelerinin niteliğine ilişkin görüşlerden birinin doğrudan kabul edilmesi mümkün değildir. Bununla birlikte sözleşmenin niteliği belirlenirken enerji sağlama sözleşmelerinin hukukî niteliğine ilişkin görüşlerden de yararlanılacaktır.

Elektrik tedarik sözleşmelerinin hukukî niteliği tartışmalıdır. Doktrinde elektrik tedarik sözleşmelerinin satış sözleşmesi, hizmet sağlama sözleşmesi, sui generis sözleşme ve karışık muhtevalı sözleşme olduğu yönünde farklı görüşler mevcuttur²³⁹.

A. Satış Sözleşmesi Görüşü

Serbestleşme öncesi dönemde elektrik sağlama sözleşmeleri teknik bir hizmet sağlama sözleşmesi niteliğindedir²⁴⁰. Serbestleşme ile beraber elektrik sağlama sözleşmelerinin bu niteliği değişmiş, birbirinden farklı edimleri konu edinen sözleşme tipleri ortaya çıkmıştır. Bu sözleşmelerden biri de çalışma konumuz olan toptan satış sözleşmeleridir. Toptan satış sözleşmelerine konu elektrik enerjisi mal niteliğindedir ve elektrik tedariki sözleşmedeki karşılıklı edimlerden birini oluşturmaktadır. Sözleşmenin bir diğer edimi ise bedel ödeme yükümlülüğüdür.

Türk Boçlar Kanunu'nun 207 nci maddesinde satış sözleşmesi “ *Satıcının, satılanın zilyetlik ve mülkiyetini alıcıya devretme, alıcının ise buna karşılık bir bedel*

²³⁷ Ayrışma öncesi dönemde elektrik sağlama sözleşmelerinde teknik bir hizmet edimi söz konusu olmaktaydı.

²³⁸ **Ayrancı**, Hatta Bağlı Enerji, s. 1083.

²³⁹ **Ayrancı**, Enerji, s. 148; **Yavuz**, İkili Anlaşma, s. 158 – 159'den naklen, **Güven, Kudret**: Enerji Sağlama Sözleşmeleri, Hüküm ve Sonuçları, Ankara 1994, s. 31 vd.

²⁴⁰ **Ayrancı**, Enerji, s. 147; **Yavuz**, İkili Anlaşma, s. 159.

ödeme borcunu üstlendiği sözleşme ” olarak tanımlanmaktadır. Doktrinde hâkim görüş, enerji tedarik sözleşmelerinin satış sözleşmesi olduğu yönündedir²⁴¹. Satış sözleşmesi görüşünü savunanlar, enerji tedarik sözleşmelerinde her halükarda satış sözleşmesi hükümlerinin uygulanacak olması nedeniyle tartışmanın akademik düzeyde kalacağını da ileri sürmektedir²⁴².

Elektriğin niteliği incelendiğinde satış sözleşmesi görüşünün kabul edilmesi zorlaşmaktadır. Elektrik direncin en az olduğu yolu takip etme eğilimindedir. Elektriğin bu özelliği sistemdeki elektriğin nereye gittiğinin belirlenmesini imkânsız kılmaktadır. Yani üreticiler tarafından hatta verilen elektriğin ayırt edilmesi mümkün değildir. Bu nedenle toptan satış sözleşmelerinde satış sözleşmesi anlamında bir zilyetlik ve mülkiyet devri söz konusu değildir. Toptan satış sözleşmelerinde, tedarikçi alıcıya taahhüt ettiği miktarda elektrik enerjisini sisteme vermekte, alıcı ise sözleşme kapsamında kendisine taahhüt edilen miktarda enerjiyi sistemden çekmektedir.

Toptan satış sözleşmelerinde ayıba karşı tekeffül hükümleri satış sözleşmesinde olduğu gibi uygulanamamaktadır. Elektrik tedarikine ilişkin sözleşmelerde, iletim ve dağıtım sisteminden kaynaklanan sorunlar faaliyetin yürütülmesinden sorumlu piyasa katılımcısının sorumluluğundadır. Elektriğin kesilmesi, hatta karşılaştırıldan farklı gerilim seviyesinde akım bulunması gibi şebekeden kaynaklanan ayıplarda, ayıba karşı tekeffül sorumluluğu şebeke işletmecisine yüklenmektedir.²⁴³ Ayrıca elektrik tedarik sözleşmelerinde ayıba karşı tekeffül hükümlerinin satış sözleşmesinde olduğu gibi

²⁴¹ **Ayrancı**, Enerji, s. 147; **Yavuz**, İkili Anlaşma, s. 166; **Cevlan**, s. 68.; **Özdemir**, **Atalay/Güven**, **Kudret**: “ Enerji Sağlama Sözleşmelerinde Yan Yükümlülükler ve İşlevi “, Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2017, C. 3, S. 1, s. 11-46.

²⁴² **Ayrancı**, Hatta Bağlı Enerji, s. 1088.

²⁴³ **Yalçın**, Türkan İrem; Elektrik Enerjisi Satış Sözleşmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2019, s. 63.

uygulanması da mümkün değildir. Satılanın ayıplı olması halinde alıcıya tanınan seçimlik haklardan; satılanın ayıpsız benzeri ile değiştirilmesi, sözleşmeden dönme, satılanın ücretsiz onarımını isteme haklarının kullanılması elektrik tedarikini konu edinen sözleşmeler bakımından mümkün değildir. Elektriğin niteliğinden dolayı, hasar ve yararın intikaline ilişkin hükümlerin de uygulanamayacağı ileri sürülmektedir²⁴⁴.

Toptan satış sözleşmelerinde, sözleşmeye konu elektrik enerjisi tekrar satışa konu edilmek üzere alıcıya tedarik edilmektedir. Bu husus sözleşmeye ilişkin en önemli noktalardan biridir. Buna karşın satış sözleşmelerinde böyle bir zorunluluk bulunmamaktadır. Satın alan taraf mülkiyet hakkı kapsamında satılan üzerinde dilediği gibi tasarrufta bulunabilir.

Elektrik enerjisinin toptan satışını konu edinen sözleşmeler Viyana Satım Sözleşmesi kapsamında yer almamaktadır. Elektriğin bazı hukuk sistemlerinde mal olarak kabul edilmemesi ve elektrik tedarik sözleşmelerinde milletlerarası mal satış sözleşmelerinde görülen problemlerden farklı problemlerin söz konusu olması nedeniyle bu sözleşmeler Viyana Satım Sözleşmesi'nin 2/f hükmü ile kapsam dışı bırakılmıştır²⁴⁵.

Belirtildiği üzere elektrik enerjisi veya kapasitesi tedariki çeşitli sözleşmelerle gerçekleştirilmektedir. Organize piyasa işlemleri yoluyla gerçekleştirilen enerji tedariki, bedel ödeme ve enerji tedarik etme yükümlülükleri dışında yükümlülükler de içermektedir. İkili anlaşmalar yoluyla gerçekleştirilen elektrik tedarikinde ise piyasa işletmecisine bildirim yükümlülüğü vardır. Bahsedilen sebeplerle sözleşmenin satış sözleşmesi niteliğinde olduğu görüşü doğru görülmektedir. Buna karşın toptan satış sözleşmelerinin satış sözleşmesine olan yakınlığı yadsınamaz. Satış sözleşmesine ilişkin

²⁴⁴ **Yavuz**, İkili Anlaşma, s. 160 vd.

²⁴⁵ **Erdem, Ercüment**: “Viyana Satım Anlaşmasına Genel Bakış ve Maddi Uygulama Alanı”, Milletlerarası Ticaret Hukuku İle İlgili Makaleler (2007-2016), İstanbul 2016, s. 142.

hükümler niteliğine uygun düştüğü ölçüde kıyasen toptan satış sözleşmeleri açısından da uygulama alanı bulacaktır²⁴⁶.

B. Sui Generis Sözleşme Görüşü

Sui generis sözleşme, kanunda düzenlenen sözleşmelerde yer alan unsurlara kısmen veya tamamen yer vermeyen sözleşmedir²⁴⁷. Sözleşmenin unsurları tarafları sözleşme yapmaya yönelten ihtiyaca göre düzenlenmektedir. İsimli sözleşmelere ilişkin hükümler sui generis sözleşmelere aynen uygulanmaz²⁴⁸. Sui generis sözleşmelerde, isimli sözleşmelere ilişkin hükümler ancak niteliklerine uygun düştüğü ölçüde kıyasen uygulama alanı bulmaktadır.

Elektrik enerjisinin teknik özellikleri nedeniyle, satış sözleşmesine ilişkin hükümler toptan satış sözleşmelerine doğrudan uygulanamamaktadır. Satış sözleşmesine ilişkin hükümler bazı durumlarda elektrik tedarik sözleşmeleri açısından yetersiz kalmaktadır²⁴⁹. Toptan satış sözleşmeleri incelendiğinde, satış sözleşmesinin objektif esaslı unsurlarını içerdiği görülse de satış sözleşmesinden ayrılan birtakım özelliklere sahiptir.

Bilindiği üzere, elektrik tedariki şebeke üzerinden gerçekleştirilmektedir. Bu durum zilyetliğin ve mülkiyetin nakli, ayıplı ifa, yarar ve hasarın intikali gibi konularda toptan satış sözleşmeleri ile satış sözleşmeleri arasında oldukça önemli farklılıkların meydana gelmesine neden olmaktadır. Ayrıca elektriğin niteliğinden dolayı satış sözleşmesinde yer alan ayıba ilişkin hükümler de toptan satış sözleşmelerinde bire bir

²⁴⁶ **Ayrancı**, Enerji, s. 147.

²⁴⁷ **Ayrancı**, s. 63; **Tercier / Pichonnaz / Develioğlu**, s. 94; Eren, s. 221; **Aydoğdu / Kahveci**, s. 23.

²⁴⁸ **Özdemir /Güven**, s. 11-46.

²⁴⁹ **Ayrancı**, Enerji, s. 150 vd.

uygulanmamaktadır. Bahsedilen sebeplerle toptan satış sözleşmelerinin satış sözleşmesi olarak nitelendirilemeyeceği düşünülmektedir.

Kanunda açıkça düzenlenmeyen ve birden çok sözleşmenin unsurlarını bünyesinde barındıran toptan satış sözleşmelerinin, sui generi sözleşme olduğunun kabulü en doğru yaklaşım olarak görülmektedir. Sözleşmenin toptan satış sözleşmesi olarak adlandırılması, enerji mevzuatının tamamında tedarik ilişkisinin satış olarak adlandırılması nedeniyledir²⁵⁰. Bu adlandırma sözleşmenin sui generis sözleşme niteliğinde olduğu gerçeğini değiştirmemektedir.

IV. SÖZLEŞMENİN UNSURLARI

A. Elektrik Enerjisi veya Kapasitesi Tedariki

Toptan satış sözleşmelerinin konusu elektrik tedarikidir. Sözleşme belirli bir miktarda elektrik enerjisinin satışını konu edinebileceği gibi bir üretim tesisinin üretim kapasitesinin²⁵¹ tamamının veya belirli bir kısmının satışını da konu edinebilir²⁵².

Sözleşmeye konu elektrik enerjisinin miktarı hattaki akım sayesinde ölçülmektedir. Hattan geçen akım saniyelik olarak ölçülebilen bir iş yapmış olur. Bu iş “ watt “ olarak adlandırılan birim ile ifade edilmektedir²⁵³. 1000 watt ise bir kilowatt olarak adlandırılmaktadır²⁵⁴. Elektrik tedarik sözleşmeleri yapılırken perakende satış

²⁵⁰ **Ayrancı**, Enerji, s. 152.

²⁵¹ Kapasite, belirli bir zaman içerisinde üretilebilen veya tüketilebilen elektrik enerjisi miktarıdır. Genellikle megawatt birimi ile ifade edilmektedir.

²⁵² **Aslan/Katircioğlu/Altınay/Ardıyok/Gültekin/Önal/Akçaoğlu**, s. 194.

²⁵³ Ülkemizde şehirlerde kullanılan elektrik 220 Volt ve tek fazlı akım, sanayi elektriği ise 380 Volt ve üç fazlı akım olarak sağlanmaktadır.

²⁵⁴ <http://diyot.net/watt/>, son erişim tarihi 26.05.2019.

sözleşmelerinde fiyatlandırma genellikle kilowatt birimi üzerinden yapılmaktadır. EPDK tarafından belirlenen tarifelerde de fiyatlandırmanın kuruş/kilowatt hesabı ile yapıldığı görülmektedir²⁵⁵. Toptan satış sözleşmelerinde yüksek miktarlarda elektrik tedariki konusu olsa da fiyatlandırma genel olarak kilowatt birimi üzerinden gerçekleştirilmektedir.

Elektrik enerjisinin niteliği gereği, alıcının kullandığı elektrik enerjisi, an ve miktar itibarıyla tedarikçi tarafından karşılanmak zorunda değildir. Ayrıca üretim lisansı sahibi tedarikçiler alıcıya sağlanan elektriği enerjisini bizzat üretmek zorunda da değildir. Üretici, sistemden aldığı elektriği de ifa için kullanabilir²⁵⁶.

Elektrik Piyasası Yan Hizmetler Yönetmeliğinde, elektrik tedarikine ilişkin önemli bir kısıtlamaya yer verilmektedir. Buna göre, yan hizmet piyasa katılımcılarının, primer frekans kontrolü için ayırmış oldukları elektrik enerjisi rezervini diğer piyasalara teklif etmesi veya ve ikili anlaşmalar yoluyla satması yasaktır (EPYHY m. 12).

B. Bedel

Toptan satış sözleşmelerinin unsurlarından bir diğeri bedel ödeme taahhüdüdür. Elektrik tedarik sözleşmeleri sui generis sözleşmelerdir. Satış sözleşmesine ilişkin hükümler niteliğine uygun düştüğü ölçüde kıyasen toptan satış sözleşmelerine de uygulanır²⁵⁷. Bu nedenle 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun satış sözleşmelerinde bedele ilişkin hükümleri niteliğine uygun düştüğü oranda elektrik tedarik sözleşmeleri açısından da uygulanmaktadır. Satış sözleşmesinde olduğu gibi elektrik tedarik

²⁵⁵ Bkz. 27.03.2019 tarih ve 8515 sayılı Kurul kararı, 27.12.2018 tarih ve 8358 sayılı Kurul kararı, 30.09.2018 tarih ve 8101 sayılı Kurul kararı.

²⁵⁶ **Yavuz**, İkili Anlaşma, s.263.

²⁵⁷ **Ayrancı**, Enerji, s. 149; **Yavuz**, İkili Anlaşma, s. 159.

sözleşmelerinde de bedelin belirlenebilir olması yeterlidir²⁵⁸. Sözleşmenin kurulduğu anda bedelin belirlenmiş olması zorunlu değildir.

Satış sözleşmesinin bedele ilişkin hükümleri ikili anlaşmalar açısından büyük oranda uygulama alanı bulmaktadır. İkili anlaşmalarda taraflar bedeli sözleşme özgürlüğü sınırları içerisinde serbestçe belirlemektedir²⁵⁹. Ancak TETAŞ ile akdedilen toptan satış sözleşmelerinde bedel Kurul tarafından ilan edilen toptan satış tarifesi uyarınca belirlenmektedir (EPK m. 17/6)²⁶⁰.

Organize piyasa işlemlerinde bedelin belirlenmesi klâsik satış sözleşmelerinden ayrılmaktadır. Bu piyasalarda bedel tarafların özgür iradesiyle belirlenmemektedir. Her piyasa, kendisi için belirlenmiş fiyat oluşturma mekanizması doğrultusunda ödenecek bedeli belirler. Bu sözleşmelerde, satış sözleşmesi hükümlerinin her zaman uygulama alanı bulması mümkün değildir²⁶¹. Zira Türk Borçlar Kanunu'nun satışa ilişkin hükümleri sözleşme özgürlüğü kapsamında şekillendirilmiştir.

Toptan satış sözleşmelerinde bedelin para dışında bir şey olarak kararlaştırılmasını engelleyen hukuki bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak organize piyasalardaki işlemlerde bedel para olarak belirlenmektedir. İkili anlaşmalarda bedelin para dışında bir şey olarak belirlenmesi taraf iradelerinin bu yönde olması koşuluyla mümkündür. Bu durumda akdedilen sözleşme satış benzeri bir sözleşme olmaktan ziyade, kararlaştırılan bedele göre başka bir sözleşme tipine yaklaşacaktır. Örneğin iki tarafın da

²⁵⁸ Türk Borçlar Kanunu'nda durum ve koşullara göre belirlenmesi mümkün olan bedelin kararlaştırılmış bedel hükmünde olduğu düzenlenmiştir.

²⁵⁹ **Yavuz**, İkili Anlaşma, s. 151.

²⁶⁰ Bu sözleşmeler teknik olarak ikili anlaşma niteliğinde değildir.

²⁶¹ **Cevlan**, s. 112.

birbirlerine farklı zamanlarda elektrik tedarik etmeyi taahhüt ettikleri sözleşmeler açısından trampaya yakın bir sözleşme meydana getirilmiş olacaktır²⁶².

C. Tarafların Anlaşması

6098 sayılı Türk Borçlar Kanun'un 1 inci maddesinde yer verilen “ *Sözleşme, tarafların iradelerini karşılıklı ve birbirine uygun olarak açıklamalarıyla kurulur.* “ ifadeleriyle sözleşmenin kurulma aşaması açıklanmaktadır. Türk Borçlar Kanun'un 2 nci maddesinde ise uygun irade açıklamalarının sözleşmenin esaslı noktalarını kapsamasının sözleşmenin kurulması için yeterli olduğu belirtilmektedir.

Türk Borçlar Kanun'un 2 nci maddesinde belirtilen esaslı noktalar doktrinde objektif ve subjektif esaslı noktalar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Objektif esaslı nokta, sözleşmenin kanuni tanımında yer alan ve sözleşmede bulunması zorunlu asgari unsurlardır. Tarafların sözleşmeye ek esaslı unsurlar getirmesine bir engel bulunmamaktadır²⁶³. Subjektif esaslı nokta ise sözleşmeye ilişkin bir hususun taraflarca sözleşmenin zorunlu unsuru haline getirilmesiyle oluşturulan esaslı noktalardır. İsimsiz sözleşmelerde objektif esaslı unsurlardan bahsedilemez. Bu sözleşmelerde esaslı noktalar, sözleşmenin anlam ve niteliğinden anlaşılmaktadır.

Elektrik enerjisinin toptan satışını konu edinen sözleşmeler isimsiz sözleşmelerdendir. Bu nedenle sözleşmenin esaslı unsurları sözleşmenin anlam ve niteliği uyarınca belirlenmektedir. Toptan satış sözleşmeleri incelendiğinde sözleşmeye ilişkin en önemli unsurların elektriğin tedarik edilmesi ve bedelin ödenmesi olduğu görülmektedir. Bu kapsamda toptan satış sözleşmelerinin esaslı unsurları elektrik tedariki ve bedelin

²⁶² **Cevlan**, s. 110.

²⁶³ **Esener, Turan**: “Akitlerde Esaslı Noktalar İle İkinci Derecedeki Noktaların Tefriki Meselesi”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 16, S. 1-4, Y. 1959, s. 267-276, s. 270 vd.

ödenmesidir. Ancak ikili anlaşmalar yoluyla gerçekleştirilen bir toptan satış söz konusu ise belirtilen esaslı unsurlara ek olarak bu anlaşmanın piyasa işletmecisine bildirilmesi de taraflar açısından zorunludur. Bildirim yapma zorunluluğu taraf iradesi ile belirlenen bir durum olmayıp kanuni bir yükümlülüktür (DUY, m. 87). Bu nedenle sözleşmenin geçerli olarak kurulması için tarafların bu konu üzerinde bir anlaşmaya varmış olması zorunlu değildir. Sözleşmede bildirim yapılmasına ilişkin bir hüküm bulunmasa bile mevzuatta yer alan hükümler bu boşluğu dolduracaktır.

D. Anlaşmanın Piyasa İşletmecisine Bildirilmesi

Anlaşmanın piyasa işletmecisine bildirilmesi yükümlülüğü her toptan satış sözleşmesi için geçerli bir yükümlülük olmayıp sadece ikili anlaşmalar için söz konusudur. Organize piyasalarda gerçekleştirilen toptan satış sözleşmeleri sistem üzerinden gerçekleştirilmektedir. Bu nedenle piyasa işletmecisine bildirimini gerektirecek bir husus bulunmamaktadır.

Uzlaştırmaya esas ikili anlaşma bildirimlerinde²⁶⁴; alıcı ve tedarik yükümlüsü piyasa katılımcılarının kimler olduğu, her uzlaştırma dönemi için uzlaşmaya esas ikili anlaşma bildirim miktarı ve ikili anlaşmanın geçerli olduğu teklif bölgesi belirtilir (DUY m. 87).

Piyasa işletmecisine yapılan bildirimler vasıtasıyla enerji açığı veya fazlası bulunan tarafların kimler olduğu ve dengesizliğine düştüğü enerji miktarı belirlenmektedir. Enerji açığı bulunan taraflar, her uzlaştırma döneminde sistemden

²⁶⁴ Uzlaştırmaya esas ikili anlaşma bildirimleri, piyasa katılımcılarının lisansları kapsamında gerçekleştirdikleri düzenlemeye tabi olan ya da olmayan ikili anlaşmalar ile belli bir uzlaştırma dönemi için almayı ya da satmayı bildirdikleri aktif elektrik enerjisi miktarlarını içeren ve uzlaştırmaya esas teşkil etmesi amacıyla Piyasa İşletmecisine yaptıkları bildirimlerdir.

çektikleri miktara karşılık piyasa işletmecisine o uzlaştırma dönemine ilişkin belirlenen dengeleme fiyatı üzerinden bedel ödemektedir²⁶⁵. Enerji fazlası bulunan taraflara ise sisteme aktardıkları fazla enerji için piyasa işletmecisi tarafından dengeleme fiyatı üzerinden ödeme yapmaktadır²⁶⁶.

Bildirim yapma yükümlüğünün kim tarafından yerine getirileceği mevzuatta düzenlenmiştir. Buna göre, serbest tüketicilerle yapılan ikili anlaşmalarda bildirim yapma yükümlüğü tedarik şirketine aittir (DUY m. 30/A). Uzlaştırmaya esas ikili anlaşmalarda ise bildirim, her ikisi de piyasa katılımcısı olan taraflarca ortaklaşa yapılmaktadır (DUY m. 87).

V. ŞEKİL

6098 sayılı Kanun'un 12 nci maddesi uyarınca sözleşmeler açısından asıl olan şekil serbestisidir. Ancak bazı sözleşmelerin geçerliliği kanunda yer alan şekli şartlara tabi tutulmuştur. Bu sözleşmeler, kanunda belirtilen şekli şartlara uygun olarak akdedilmemişse hükümsüz kabul edilmektedir (TBK m. 12).

Elektrik enerjisi veya kapasitesinin toptan satışını konu edinen sözleşmeler kural olarak şekil serbestisi dâhilinde yapılmaktadır. İkili anlaşmalar açısından da kural şekil serbestisi olmakla beraber serbest tüketicilerle yapılan ikili anlaşmaların yazılı olması, harflerin en az on iki punto büyüklüğünde olması, anlaşılabilir bir dilde, açık, sade ve okunabilir bir şekilde düzenlenmesi gerektiği düzenlenmiştir (EPTHY m. 10/3).

Organize piyasa işlemlerinde taraflar piyasa işletmecisine teklif sunmaktadır. Piyasa işletmecisi verilen teklifleri değerlendirerek katımcılara ticari işlem onayı vermektedir. Piyasa katılımcıları aldıkları bu onay doğrultusunda alım satım işlemlerini

²⁶⁵ Elektrik Piyasası Uygulama El Kitabı, s. 28.

²⁶⁶ Elektrik Piyasası Uygulama El Kitabı, s. 28.

gerçekleştirir. Organize piyasalarda yapılan tüm işlemler belirli şekil şartları dâhilinde gerçekleştirilmektedir.

VI. SÖZLEŞMENİN TARAFLARI

A. Sözleşme Borçlusu

Toptan satış sözleşmeleri karşılıklı borç yükleyen sözleşmelerdendir. İki taraf da hem sözleşme borçlusu hem de sözleşme alacaklısı konumundadır. Ancak biz çalışmamız kapsamında karışıklık yaşanmaması ve ifade bütünlüğünün sağlanabilmesi amacıyla elektrik tedarik etme yükümlülüğünü üstlenen tarafa tedarikçi, bedel ödeme yükümlülüğünü üstlenen tarafa ise alacaklı demeyi tercih edeceğiz.

Elektrik enerjisi piyasası sahip olduğu önem nedeniyle detaylı olarak düzenlenen piyasalardan biridir. Piyasanın temel faaliyetlerinden biri olan toptan satış faaliyetine ilişkin olarak da birçok düzenlemeye yer verilmiştir. Kanun toptan satış faaliyeti yürütebilecek kişilerin kimler olduğunu sınırlı sayma yolu ile belirlemiş ve bu kişiler dışında kimsenin anılan faaliyette bulunmasına izin vermemiştir. 6446 sayılı Kanun uyarınca üretim şirketleri, kamu ve özel hukuk tüzel kişiliğini haiz tedarik şirketleri bu faaliyetin yürütülmesinde sözleşme borçlusu yani tedarik yükümlüsü olarak yer alabilecek olan kişilerdir (EPK m. 10).

1. Üretim Şirketleri

Türkiye’de elektrik üretimi kamu ve özel sektör üretim şirketleri ile organize sanayi bölgesi tüzel kişileri tarafından, lisans almak suretiyle gerçekleştirilmektedir (EPK m. 7/1). Kamu tüzel kişiliğini haiz üretim şirketi Elektrik Üretim Anonim Şirketi’dir. Özel hukuk tüzel kişileri ise anonim veya limited şirket olarak kurulan ve lisans alan üretim şirketleridir (EPK m. 4/3; EPYL m. 20/3). Organize sanayi bölgeleri şirket kurma şartı aranmaksızın üretim lisansı alarak faaliyetlerinde bulunabilir. Serbestleşme

sürecinde yaşanan gelişmeler sayesinde piyasada üretilen elektrik enerjisinin büyük bir kısmı özel sektör üretim şirketleri tarafından gerçekleştirilmektedir²⁶⁷. Böylece piyasanın serbestleşmesi temelden desteklenerek ilerletilmektedir.

Elektrik Piyasası Kanunu'nun 10 uncu maddesinde toptan satış faaliyeti gerçekleştirebilecek kişiler sayılmaktadır. Mezkûr madde uyarınca üretim şirketleri de toptan satış faaliyeti gerçekleştirebilmektedir. Üretim şirketlerinin yürütebileceği faaliyetlerin sayıldığı Elektrik Piyasası Kanunu'nun 7 nci maddesinin ikinci fıkrasında ise direkt olarak toptan satış ifadesine yer verilmemiş, "*elektrik enerjisi veya kapasitesi ticareti*" ifadesinin kullanılmıştır. Her iki madde bir arada yorumlandığında, üretim şirketlerine hem elektriğin toptan satışını yapma hem de toptan satış sözleşmeleri yolu ile elektrik satın alma imkânı tanındığını görmekteyiz. Ayrıca üretim şirketlerine elektrik satın alma imkânının tanındığı Elektrik Piyasası Kanunu'nun 7 nci maddesinde yer alan üretim şirketlerinin, ürettiği enerji miktarının yüzde onunu geçmemek kaydıyla elektrik enerjisi alımı yapabileceğine ilişkin düzenlemeden de açıkça anlaşılmaktadır.

Elektrik Piyasası Kanunu'nun yanı sıra Elektrik Piyasası Lisans Yönetmeliği'nde de üretim lisansı sahibinin hak ve yükümlülükleri sayılırken bu şirketlere, toptan satış yapma imkânı tanındığı dolaylı olarak belirtilmektedir. Elektrik Piyasası Lisans Yönetmeliğinin 30 uncu maddesinin birinci fıkrasının (c) bendinde ise üretim lisansı sahiplerinin organize toptan elektrik piyasalarında işlem yapabileceği düzenlenmiştir.

Üretim şirketlerinin hem üretim faaliyetinde bulunabilmeleri hem de Elektrik Piyasası Lisans Yönetmeliği'nde yer alan haklardan yararlanabilmeleri için öncelikli

²⁶⁷ 2019 yılı sonu itibariyle 302,6 milyar kWh olarak gerçekleşen Türkiye elektrik üretiminin yüzde 19,6'sı EÜAŞ, yüzde 69,49'u serbest üretim şirketleri, yüzde 12,16'sı Yap-İşlet santralleri, yüzde 0,97'si Yap-İşlet-Devret santralleri, yüzde 3,68'i işletme hakkı devretilen üretim tesisleri, yüzde 2,62'si ise lisanssız üreticiler tarafından üretilmiştir (EÜAŞ, Elektrik Üretimi ve Ticareti Sektör Raporu 2019, s. 25)

olarak lisans almaları gerekmektedir. Değinildiği üzere lisans piyasada faaliyette bulunabilmenin ön koşuludur.

Kanuni düzenlemelerde üretim lisansı sahiplerine tanınan haklar, üretim faaliyetinin kapsam ve sınırlarını belirleyen ve üretim şirketlerinin genel olarak faaliyet sınırlarını çizen haklardır. Bu düzenlemeler üretim faaliyetinin kapsam ve sınırlarını belirlemesi nedeniyle ticarete yön veren düzenlemelerdir²⁶⁸. Üretim şirketleri işin mahiyeti gereği ürettikleri elektrik enerjisini genellikle toptan satış sözleşmeleriyle satmaktadır. Ancak üretim şirketlerinin kapasite tutma yoluna giderek veya doğrudan fiyat yükseltmek suretiyle sahip oldukları durumu kötüye kullanmaları mümkündür²⁶⁹. Bu nedenle piyasa katılımcılarının hâkim durum yaratmasını önleyici tedbirlerin alınması güvenilir bir piyasanın varlığı için elzemdir. Aynı gerçek veya tüzel kişinin kontrol ettiği üretim şirketlerinin üretebileceği toplam elektrik enerjisi miktarının, önceki yıla ait toplam üretim miktarının yüzde yirmisi ile sınırlandırılması bu doğrultuda alınan önleyici tedbirlerdendir (EPK m. 7).

Toptan satış faaliyetinin piyasayı dengeleyici bir unsur olarak tasarlanmış olması bu piyasada hâkim durum oluşumuna izin verilmemesinin ve rekabetin sağlanmasının önemini arttırmaktadır²⁷⁰.

2. Tedarik Şirketleri

Elektrik Piyasası Kanunu'nda tedarik şirketi, “ *Elektrik enerjisinin ve/veya kapasitenin toptan ve/veya perakende satılması, ithalatı, ihracatı ve ticareti faaliyetleri*

²⁶⁸ **Yavuz**, Mustafa, “Elektrik Piyasasında Piyasa Faaliyetleri, Ayırıştırma ve Çapraz Sübvansiyon Yasağı”, Ankara Barosu Fikri Mülkiyet ve Rekabet Hukuku Dergisi, 2008, S. 4, s. 39-77, s. 43.

²⁶⁹ Rekabet Kurumu, Elektrik Toptan Satış ve Perakende Satış Sektör Araştırması, s. 45.

²⁷⁰ **TÜSİAD**, Elektrik Piyasasının Serbestleşmesi ve Arz Güvenliğinin Sağlanması İçin Öneriler, TÜSİAD Enerji Stratejisi Dizisi-1, 2008, s. 135.

ile iştigel edebilen tüzel kişiyi, “ ifadeleri kullanılarak tanımlanmaktadır (EPK m. 3/1). Hem kamu tüzel kişileri hem de özel hukuk tüzel kişileri tedarik lisansı alarak lisans sahiplerine tanınan haklardan yararlanabilmektedir (EPK m. 4/1).

Özel hukuk tüzel kişisi olarak piyasada faaliyet gösteren tedarik şirketleri anonim veya limited şirket niteliğini haiz olmalıdır (EPK m. 4/3; EPYL m. 20/3). Bu şirketler toptan satış piyasasının kurulmuş olması ve ikili anlaşmaların nnn açılmış olması sayesinde rekabetin oluşumunda önemli rol oynamaktadırlar²⁷¹.

Tedarik lisansı sahibi şirketler herhangi bir bölge sınırlaması olmaksızın elektrik enerjisi/kapasitesi ticareti yapabilme hakkına sahiptir. Tedarik şirketleri elektrik ticaretini ikili anlaşmalar yoluyla veya organize piyasasalar üzerinden gerçekleştirebilmektedir (EPLY m. 34/1).

Tedarik şirketleri, ithalat ve ihracat faaliyetlerinde bulunabilmektedir. Bu faaliyetlerin gerçekleştirilebilmesi, Bakanlığın uygun görüşünün alınmış olmasına ve Kurulun onay vermiş olmasına bağlıdır. Bu Şartları sağlayan tedarik şirketleri, 6446 sayılı Kanun’da yer alan sınırlamalar dâhilinde uluslararası enterkonneksiyon Şartı oluşmuş ülkelerle elektrik enerjisi ithalatı ve ihracatı yapabilirler (EPLY m. 34/1). Tedarik şirketlerinin üretim ve ihracat şirketlerinden alacağı elektrik enerjisi miktarı, bir önceki yılda ülkede tüketilen elektrik enerjisi miktarının yüzde yirmisini geçemez (EPK m. 10/6). Daha önce yüzde on olan bu oranın yüzde yirmi olarak yeniden belirlenmesi piyasanın işlem hacmini arttıran önemli bir adımdır.

²⁷¹ Aslan/Katircioğlu/Altınay/Ardıyok/Gültekin/nal/Akçaoğlu, s. 349.

3. Kamu Tedarik Şirketleri

Kamu hukuku tüzel kişisi olarak piyasada faaliyet gösteren TETAŞ'ın faaliyetleri EÜAŞ bünyesine katılması ile sona ermiştir²⁷². Kanuni düzenlemeler uyarınca EÜAŞ, TETAŞ tarafından imzalanmış olan sözleşmeleri yürütmekle yükümlü kılınmıştır. Bunun yanı sıra TETAŞ'a tanınan elektrik enerjisi alım satımı yapma, elektrik enerjisinin ithalatı ve ihracatını gerçekleştirme ve mevcut imtiyazlar kapsamında sözleşme yapma hakları da EÜAŞ'a devredilmiştir (EPK m. 26/7).

B. Sözleşme Alacaklısı

Sözleşme alacaklısı olarak karşımıza öncelikle üretim şirketleri çıkmaktadır. Üretim lisansına sahip şirketler, ürettikleri elektrik enerjisinin belirli bir oranını²⁷³ aşmamak şartıyla ve tedarik etmeyi taahhüt ettiği elektrik enerjisi veya kapasitesini temin edebilmek amacıyla elektrik enerjisi satın alabilirler (EPLY m. 30). Üretim şirketleri belirtilen şartlar dâhilinde yapacağı bu sözleşmeyi ikili anlaşmalar yoluyla veya organize elektrik piyasası işlemleriyle gerçekleştirebilir.

Bir diğer sözleşme alacaklısı tedarik şirketleridir. Tedarik şirketi 6446 sayılı Kanun'un 3 üncü maddesinde “ *Elektrik enerjisinin ve/veya kapasitenin toptan ve/veya perakende satılması, ithalatı, ihracatı ve ticareti faaliyetleri ile iştigal edebilen tüzel kişiyi,* “ ifadeleri ile tanımlanmıştır. Tedarik şirketlerinin bahsedilen faaliyetlerde bulunabilmesi için öncelikle elektrik enerjisi veya kapasitesi temin etmesi gerekmektedir.

²⁷² TETAŞ, 02.07.2018 tarihli ve 703 sayılı KHK ile EÜAŞ bünyesine dâhil edilmiştir.

²⁷³ Bu oran Kurul tarafından belirlenmektedir.

§5. SÖZLEŞME HÜKÜMLERİ

I. TARAFLARIN YÜKÜMLÜLÜKLERİ

Toptan satış sözleşmeleri, sözleşmenin her iki tarafına da asli edim yükümlülüğü getirmektedir. Yani tam iki tarafa borç yükleyen bir sözleşmedir. Sözleşmede asli edim yükümlülüklerinin yanı sıra tarafların yerine getirmek durumunda oldukları bir takım yan edim yükümlülükleri de mevcuttur. Toptan satış sözleşmelerinin çeşitli şekillerde akdedilmesi mümkün olsa da çoğu zaman sözleşmelerde öngörülen yükümlülükler benzerdir.

A. Satıcının Yükümlülükleri

1. Elektrik Enerjisi veya Kapasitesi Sağlama

Toptan satış sözleşmelerinin asli edim yükümlülüklerinden ilki elektrik enerjisi ve/veya kapasitesi tedarikidir. Bu yükümlülük sözleşmeye karakterini veren esas unsurlardandır. Bu nedenle elektrik piyasası mevzuatında, tedarik edilecek enerjinin niteliğine, sağlanma koşullarına ve teslimatına ilişkin çeşitli düzenlemelere yer verilmektedir.

Elektriğin tedarik edilmesi sırasında, gerek kanuni düzenlemelerle gerekse taraf iradeleriyle getirilen yükümlülüklere riayet edilmesi edimin gereği gibi ifası için şarttır. Bu nedenle satıcı, enerji tedarik ediminin ifası sırasında iradi ve kanuni olarak belirlenen yükümlülüklerle uymak durumundadır.

a. Enerjinin Gerekli Nitelikte Olması

Elektrik enerjisi/kapasitesi satışını konu edinen toptan satış sözleşmeleri, 6446 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu kapsamında yer almaktadır. 6446 sayılı Kanun'un “ Amaç ” başlıklı 1 inci maddesinde; piyasaya sunulan elektriğin yeterli, kaliteli, sürekli,

düşük maliyetli ve çevreyle uyumlu olması gereği ifade edilmektedir. Elektrik piyasası mevzuatı, bu amaca erişilmesi doğrultusunda hazırlanan birçok düzenlemeyi içermektedir. Bu doğrultuda EPDK elektriğin gereken kalitede olmasını sağlamak amacıyla Elektrik Dağıtım ve Perakende Satışına İlişkin Hizmet Kalitesi Yönetmeliği'ni yayımlamıştır²⁷⁴.

Tedarik edilen elektrik enerjisinin, sanayi elektriği için üç fazlı akım ve 380 Volt, şehir elektriği için tek fazlı akım ve 220 Volt olarak tedarik edilmesi öngörülmektedir. Tedarik edilen enerjinin türünün ve geriliminin alıcının alt yapı değişikliğine gitmesini gerektirecek şekilde değiştirilmesi ancak alıcının rızası ile mümkündür. Aksi takdirde meydana gelen zararın tazmin edilmesi gerekecektir. Hatta bu durumda yapılan değişikliğin fesih nedeni olarak yorumlanması dahi mümkündür²⁷⁵.

Elektrik Piyasası Lisans Yönetmeliği'nde lisans sahibi iletim ve dağıtım şirketlerine getirilen yükümlülüklerle enerjinin gerekli nitelikte olması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda TEİAŞ elektriğin gereken kalitede olmasını sağlayacak yan hizmetleri belirlemek ve ilgili yönetmelik hükümleri kapsamında bu hizmetleri sağlamakla yükümlü kılınmıştır (EPLY m.31/2).

Elektrik enerjisinin tedariki şebeke üzerinden gerçekleştirilmektedir. Tedarik yükümlüsünün şebekeye müdahale etmesi mümkün değildir. Yani elektriğin gereken nitelikte olmaması tedarik yükümlüsünden kaynaklanmamaktadır. Sistem işletmeciliği dolayısıyla meydana gelen veya elektrik enerjisinin kalitesizliğinden doğduğu tespit

²⁷⁴ Elektrik enerjisinin ticari ve teknik kalitesine ilişkin hususların detaylı olarak belirlenmesi ve bu doğrultuda dağıtım şirketleri, görevli tedarik şirketleri ve kullanıcılar tarafından uyulması gereken kurallar 21.12.2012 tarihli ve 28504 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Elektrik Dağıtım ve Perakende Satışına İlişkin Hizmet Kalitesi Yönetmeliği'nde yer almaktadır.

²⁷⁵ **Ayrancı**, Enerji, s. 180.

edilen zarar ve hasarlara ilişkin sorumluluk TEİAŞ'a aittir (EPLY m.31/2). Bu sorumluluk dağıtım şirketleri açısından da geçerlidir. Dağıtım lisansı sahibi tüzel kişiler de ilgili mevzuat uyarınca sorumlu tutuldukları hallerde elektrik enerjisinin kalitesizliği sebebiyle meydana gelen zarar ve hasarları tazmin etmekle yükümlüdür (EPLY m.33/2).

Elektrik kalitesinde zaman zaman öngörülen miktarların dışına çıkan sapmalar görülebilmektedir. Her ne kadar yüksek teknik imkânlar kullanılsa da sapma genişliğinin dışına çıkılmasının tamamen önlenmesi mümkün değildir. Bu durumun önlenemez olması nedeniyle belirli oranlar dâhilinde kalan sapma miktarı, nitelik dâhilinde ifa olarak kabul edilmektedir²⁷⁶. Zira kimseden imkânsız bir şey talep edilemez.

b. Sürekli Hazır Bulundurma Yükümlülüğü

Enerji sözleşmeleri doğası gereği enerjinin sürekli olarak kullanıma hazır bulundurulmasını gerektirir. Enerjinin kullanıma hazır bulunmaması nedeniyle kullanılamaması halinde bu durumun ikame edilmesi söz konusu olmamaktadır. Elektrik enerjisinin depolanmasının zorluğu da göz önünde bulundurulduğunda sürekli hazır bulundurma yükümlülüğünün önemi daha açık bir şekilde anlaşılmaktadır.

Sürekli hazır bulundurma yükümlülüğüne Kanunun "Amaç" başlıklı 1 inci maddesinde yer verilmiş ve enerji sürekliliğinin sağlanması kanunun amaçlarından biri haline getirilmiştir (EPK m. 1). Bu konu mevzuatta tedarik sürekliliği kalitesi olarak ifade edilmiştir. Düzenlemelerde elektrik tedarikinin sürekliliğinin sağlanmasına ilişkin hükümler ele alınırken istisnaların neler olacağı da detaylı olarak belirtilmiştir²⁷⁷.

²⁷⁶ Ayrancı, Enerji, s. 180.

²⁷⁷ Anılan husasa ilişkin detaylı düzenlemelere Elektrik Dağıtımı ve Perakende Satışına İlişkin Hizmet Kalitesi Yönetmeliği'nde, Elektrik Piyasası Tüketici Hizmetleri Yönetmeliği'nde ve Elektrik Şebeke

Elektrik Dağıtım ve Perakende Satışına İlişkin Hizmet Kalitesi Yönetmeliği'nde kesintilerin kaynağına göre; iletim sisteminden kaynaklanan kesintiler, dağıtım şirketinin sorumluluğundaki OG dağıtım şebekesinde meydana gelen kesintiler ve dağıtım şirketinin sorumluluğundaki AG dağıtım şebekesinde meydana gelen kesintiler olarak üçe ayrıldığı görülmektedir. Yani kesintiler ya dağıtım şebekesinden ya da iletim şebekesinden kaynaklanmaktadır.

Elektrik Piyasası Tüketici Hizmetleri Yönetmeliği'nde dağıtım şirketleri planlı elektrik kesintilerini tüketicilere bildirmekle yükümlü kılınmıştır (EPTHY m. 52/5). Bununla birlikte bazen öngörülemeyen durumlar nedeniyle kesintiye ilişkin bildirim yapılamamaktadır. Mezkûr yönetmelik belirli bir sınır değere kadar bildirim yapılmaksızın kesintiye gidilmesini mazur görmüştür. Ancak bildirimsiz kesintilerin²⁷⁸ mevzuatta belirlenen sınır değeri aşması halinde dağıtım şirketi belirlenen esaslar çerçevesinde kullanıcıya başvurusuna gerek olmaksızın tazminat ödemek durumundadır. Söz konusu tazminatın ödenmesi kullanıcının, kendi hatasından kaynaklanmaması kaydı ile, kendisine ait teçhizatta meydana gelen zararın tazminine ilişkin talep haklarını ortadan kaldırmaz (Elektrik Dağıtım ve Perakende Satışına İlişkin Hizmet Kalitesi Yönetmeliği m. 16/1). Bununla birlikte kesintinin mücbir sebepten kaynaklanması halinde dağıtım şirketinin tazminat ödeme yükümlülüğü bulunmamaktadır.

Yönetmeliğinde yer verilmektedir. Bu düzenlemeler genellikle sistem güvenliğinin sağlanması ve sistemin dengede tutulması amacıyla oluşturulmuş düzenlemelerdir.

²⁷⁸ Bildirimli kesinti, önceden bildiri yapılan ve dağıtım veya iletim sisteminde programlanmış bir müdahale nedeniyle meydana gelen kesintidir. Bildirimsiz kesinti ise önceden, gerçekleşeceğine ilişkin bildirimde bulunulmayan kesintilerdir.

c. İfa Yeri

İfa yeri borçlanılan edimin yerine getirileceği yerdir²⁷⁹. İfa yerinin belirlenmesi borcun gereği gibi ifa edilmesi, tevdi yerini tespit edecek hâkimin belirlenmesi, hasar ve yararın intikali gibi konular açısından önemlidir. Tüm bunların yanı sıra elektrik tedarik sözleşmelerinde şebeke kayıpları nedeniyle oluşan maliyete kimin katlanacağı gibi hususların belirlenmesi açısından enerjinin teslim edileceği noktanın bilinmesi gerekmektedir²⁸⁰.

İfa yeri tarafların iradesi uyarınca, durumun gereğine veya kanuna göre belirlenmektedir. Elektrik enerjisinin tedarikinde kullanılan sistemin özelliği gereği, elektrik tedarik sözleşmelerinde ifa yeri ancak bağlantı noktaları bazında belirlenebilmektedir. Bu nedenle toptan satış sözleşmelerde ifa yerine ilişkin taraf iradesi sistem koşullarının müsaade ettiği kadarıyla söz konusu olmaktadır.

Elektrik tedarik sözleşmelerinde teslim ve mülkiyetin nakline ilişkin yükümlülükler satış sözleşmelerinden farklıdır. Elektrik tedariki şebeke üzerinden gerçekleştirilmektedir. Yani tedarik yükümlüsü elektrik enerjisini doğrudan müşteriye teslim etmemektedir. Sözleşmeye konu elektrik enerjisi tedarik yükümlüsü tarafından şebekeye arz edilmektedir²⁸¹. Alıcı ise elektrik enerjisini şebekeye bağlı olduğu noktadan çekerek kullanmakta, yani teslim almaktadır. Bu sebeple elektrik tedarik sözleşmelerinde, ifa yeri ya alacaklının ya da tedarikçinin sisteme bağlı olduğu bağlantı noktası bazında belirlenebilmektedir.

²⁷⁹ Eren, s. 1054; Oğuzman /Öz, s. 345; Antalya, s. 71; Tercier / Pichonnaz / Develioğlu, s.375.

²⁸⁰Sözleşmede taraf iradesi elektron hareketlerine değil, bu hareketler neticesinde oluşan enerjiye yönelmektedir. Pratik nedenlerden dolayı teslim ifadesi elektrik enerjisi tedarikini konu edinen sözleşmeler açısından da kullanılmaktadır (Ayrancı, Enerji, s. 179).

²⁸¹ Yavuz, İkili Anlaşma, s. 280.

Elektrik tedarikini konu edinen sözleşmelerde ifa yeri genellikle sözleşme alacaklısının sisteme bağlı olduğu bağlantı noktasıdır. Enerjinin teslimi, alıcın hâkimiyet alanında kalan ve şebekeye bağlanmasını sağlayan devir tesisinde gerçekleştiğinden kural olarak ifa yeri alıcının sisteme bağlandığı devir tesisidir²⁸². Bununla birlikte bazı durumlarda ifa yerinin elektrik piyasası mevzuatı ile belirlendiği de görülmektedir.

Elektrik Piyasası Dengeleme ve Uzlaştırma Yönetmeliği'nde gün içi piyasası ve dengeleme güç piyasası işlemlerine konu elektrik enerjisinin uzlaştırmaya esas elektrik enerjisi teslim noktasında teslim edilmesi gerektiği düzenlemiştir (DUY m.49/1, m. 67/1). Bahsedilen düzenlemeler nedeniyle gün içi piyasası ve dengeleme güç piyasası işlemlerinde tarafların aralarında anlaşarak farklı bir ifa yeri kararlaştırması mümkün değildir.

İkili anlaşmalarda ise taraflar aralarında anlaşarak ifa yeri kararlaştırabilir. Ancak her halükarda bu ifa yeri ya alacaklının ya da tedarikçinin sisteme bağlı olduğu bağlantı noktası olacaktır. Aksi halde elektrik tedakinin gerçekleştirilmesi mümkün olmayacaktır.

İkili anlaşmalarda tedarikçinin sisteme bağlandığı noktanın ifa yeri olarak belirlenmesi mümkün olmakla birlikte ifa yerinin alıcıya bağlı olarak belirlenmesi daha doğru olacaktır. Zira tedarikçinin sisteme enerjiyi nakletmesi ile alıcı taraf sözleşmeden beklediği faydayı elde etmiş olmamaktadır. Sözleşmeden beklenen faydanın gerçekleşmesi alıcın enerjiyi sistemden çekerek kullanmasına bağlıdır. Eğer sözleşmede taraflar ifa yerine ilişkin bir belirleme yapmamışlarsa, ifa yeri 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu uyarınca belirlenir. Türk Borçlar Kanunu'nun 89 uncu maddesinde para ve parça borçları dışında kalan borçların ifa yeri, borcun doğumu sırasında borçlunun yerleşim yeri olarak belirlenmiştir. Tedarik şirketinin yerleşim yeri kuruluş belgesinde aksine bir hüküm bulunmadığı sürece işlerinin yönetildiği yerdir. Bahsedildiği üzere elektrik şebeke

²⁸² **Ayrancı**, Enerji, s. 179.

üzerinden tedarik edilmektedir. Bu nedenle borcunu tedarikçinin yerleşim yerinde ifası edilmesi mümkün değildir. Sözleşmede tarafların ifa yeri kararlaştırmamış olması halinde, Türk Borçlar Kanunu'nun 89 uncu maddesi ve elektrik tedarikinin kendine özgü yapısı bir arada yorumlandığında, borcun tedarikçinin şebeke bağlı olduğu noktada ifa edilmesi gerektiği söylenebilir.

2. İkili Anlaşmalara İlişkin Bildirim Yükümlülüğü

Elektrik enerjisi kural olarak henüz depolanmamaktadır. Bu nedenle elektriğin üretildiği anda tüketilmesi gerekmektedir. Elektriğin bu özelliği sistemin sürekli olarak dengede tutulmasını gerektirmektedir. Sisteme verilen elektrik ile sistemden çekilen elektrik aynı miktarda olmalıdır. Aksi halde sistemde dengesizlik meydana gelecektir. Sistemin dengede kalabilmesi için hangi zaman aralığında ne kadar enerjinin arz ve talep edileceğinin belirlenmesi önemlidir. Bu kapsamda piyasa katılımcılarına uzlaştırmaya tabi ikili anlaşmaları bildirim yükümlülüğü getirilmiştir.

Belirtildiği gibi, tedarikçilerin toptan satış sözleşmesine konu elektriği bizzat üretme zorunluluğu bulunmamaktadır. Tedarikçinin dengesizliğe düşmesi durumunda, sistemden enerji tedarik etmesi mümkündür. Bu durumda sistemden ne kadar enerji çekildiğinin veya sisteme fazladan ne kadar enerji verdiğinin tespiti için toptan satış sözleşmesinde kararlaştırılan enerji miktarının bilinmesi gerekmektedir. Böylece sistem işletmecisi gerekli hesaplamaları yapabilmektedir. Dengeleme ve uzlaştırma mekanizmasının işlevini yerine getirebilmesi ve sistem dengesinin korunabilmesi açısından piyasa katılımcılarına bildirim yapma yükümlülüğü getirilmiştir²⁸³.

²⁸³ Bildirimler piyasa işletmecisi sıfatını haiz olan EPIAŞ'a yapılmaktadır (EPK m. 11/2; Enerji Piyasası Bildirim Yönetmeliği, m. 88/1).

Serbest tüketicilerle yapılan ikili anlaşmalarda bildirim yapılma yükümlülüğü tedarikçiye aittir (EPHY m. 16/1). Uzlaştırmaya esas ikili anlaşma bildirimleri ise biri alıcı, diğeri satıcı konumunda yer alan ve her ikisi de kayıtlı piyasa katılımcısı olan lisans sahibi tüzel kişilerin ortaklaşa bildirimini ile gerçekleştirilmektedir. Tek bir piyasa katılımcısı tarafından yapılan uzlaştırmaya esas ikili anlaşma bildirimini geçerli değildir (DUY m. 88/3).

Bildirim yapma yükümlülüğü; ikili anlaşmaların akdedilmesi, değiştirilmesi, yenilenmesi ve sona ermesine ilişkin hususları kapsamaktadır (EPHY m. 16/1). Bildirim yükümlüleri, ilgili mevzuatta aksi belirtilmedikçe lisanslarının yürürlükte olduğu süre içindeki bildirim dönemlerine ilişkin tüm bildirimleri yapmakla yükümlüdür. Yükümlülerin lisanslarının iptal edilmiş olması, iptal öncesi döneme ilişkin bildirim yapma yükümlülüklerini ortadan kaldırmaz (Elektrik Piyasası Bildirim Yönetmeliği, m. 7/7, m. 7/8). Ayrıca bildirim yükümlüsünün, bildirim tabi olduğu dönemde faaliyette bulunmamış olması da sorumluluğunu ortadan kaldırmamaktadır²⁸⁴.

3. Enerjinin Nakli Sebebiyle Oluşan Maliyete Katlanma Yükümlülüğü

Enerjinin nakli sırasında iki tür maliyet oluşmaktadır. Bunlardan ilki, iletim ve dağıtım sisteminin kullanımı nedeniyle oluşan maliyettir. İkincisi ise teknik ve teknik olmayan kayıplar sonucu oluşan maliyettir²⁸⁵. Enerjinin üretildiği yerden tüketiciye ulaştırılması için öncelikli olarak iletim sistemine ardından dağıtım sistemine ulaşması

²⁸⁴ 20.11.2014 tarih ve 5313/1 sayılı Kurul kararı, m. 5/2.

²⁸⁵ Teknik kayıplar, elektrik enerji sistemlerinde kullanılan teknik malzeme ve donanımlarda oluşan kayıplardır. Teknik olmayan kayıplar ise doğrudan tüketicinin enerjiyi kullanma şeklinden dolayı oluşan kayıplardır (**Kocaman, Behçet:** “Teknik Olmayan Enerji Kayıplarının Azaltılmasında PLC Sayaçlarının Önemi”, BEÜ Fen Bilimleri Dergisi, Y. 2018, C. 7, S. 2, s. 220-230, s. 221).

gerekmektedir²⁸⁶. Bu nedenle piyasa katılımcıları ilgisine göre iletim ve/veya dağıtım sözleşmesi yapmak durumundadır. Elektriğin iletimini ve dağıtımını konu edinen sözleşmelerde bedel, düzenlemeye tabi tarifeler²⁸⁷ uyarınca belirlenmektedir (EPTY m. 5).

Gün öncesi piyasasında gerçekleştirilen tedarik sözleşmelerinde, iletim ve dağıtım sistemi kullanım maliyetine kimin katlanacağı enerji teslim noktasına göre belirlenmektedir. Elektrik Piyasası Dengeleme ve Uzlaştırma Yönetmeliği'nin 49 uncu maddesinin birinci fıkrasının (e) bendinde “ *Gün öncesi piyasasında sonuçlandırılan her bir işlem, aktif elektrik enerjisinin uzlaştırmaya esas elektrik enerjisi teslim noktasında veya ulusal iletim sisteminin komşu ülke iletim sistemi ile bağlantı noktasında teslim edilmesi suretiyle tamamlanır.* “ ifadeleri ile teslim noktasının neresi olacağı belirtmektedir. Dengeleme güç piyasasında da teslim noktası “ *aktif elektrik enerjisinin uzlaştırmaya esas elektrik enerjisi teslim noktası* “ olarak belirlenmiştir (DUY m. 67). Piyasada gerçekleştirilen işlemlerde, ticari işlem onayı alan teklifte yer alan bedel geçerlidir. Bu bedelin sonradan herhangi bir nedenle arttırılması mümkün değildir. Bu durumda elektriğin nakline ilişkin maliyete kimin katlanacağı, gün öncesi ve dengeleme

²⁸⁶ Piyasa katılımcılarının iletim ve dağıtım sistemini kullanabilmeleri bağlantı anlaşması ve sistem kullanım anlaşması imzalamalarına bağlıdır Bağlantı anlaşması, bir üretim şirketi, dağıtım şirketi ya da tüketicinin iletim sistemine ya da dağıtım sistemine bağlantı yapması için yapılan anlaşmadır. Sistem kullanım anlaşması ise, bir üretim şirketi, tedarik lisansı sahibi şirket veya tüketicinin iletim sistemini ya da dağıtım sistemini kullanımına ilişkin genel hükümleri ve ilgili kullanıcıya özgü koşul ve hükümleri içeren anlaşmadır.

²⁸⁷ Tarife, elektrik enerjisinin ve/veya kapasitenin iletimi, dağıtımı ve satışı ile bunlara dair hizmetlere ilişkin fiyat, hüküm ve şartları içeren düzenlemelerdir. İletim ve dağıtım tarifeleri Kurul tarafından belirlenir

güç piyasası açısından, uzlaştırmaya esas elektrik enerjisi teslim noktasına göre belirlenmiş olmaktadır.

İkili anlaşmalarda iletim ve dağıtım sistemi kullanım maliyetine katlanma yükümlülüğü taraf iradeleri ile belirlenmektedir. Ancak EÜAŞ tarafından akdedilen sözleşmeler Kurul tarafından belirlenen toptan satış tarifesine tabidir. Bu nedenle EÜAŞ tarafından akdedilen sözleşmelerde iletim ve dağıtım sistemi kullanım maliyetine kimin katlanacağı taraf iradeleri ile belirlenmemektedir.

Teknik ve teknik olmayan kayıplara katlanacak tarafın belirlenmesinde bakılması gereken ilk unsur dağıtım sisteminin kullanımı nedeniyle oluşan maliyete kimin katlanacağıdır. Zira Elektrik Piyasası Kanunu'nda yer alan düzenlemeler uyarınca dağıtım tarifeleri ile belirlenen maliyet teknik ve teknik olmayan kayıplar nedeniyle oluşan maliyeti de kapsamaktadır (EPK m. 17/6). Bu nedenle dağıtım sisteminin kullanımı nedeniyle oluşan maliyete katlanma yükümlülüğünü üstlenen taraf teknik ve teknik olmayan kayıplar neticesinde oluşan maliyete de katlanmaktadır²⁸⁸.

²⁸⁸ Ülkemizde dağıtım sisteminin kullanımı nedeniyle oluşan maliyet tedarikçi veya tüketiciye yansıtılmaktadır. Ulusal tarife uygulaması ile tüketicilerden tahsil edilen teknik ve teknik olmayan kayıplara ilişkin bedelin hukuka aykırı olduğu iddiası ile pek çok dava açılmış, nihayetinde Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, 21.05.2014 tarih, 2013/7-2454 E., 2014/679 K. sayılı kararı ile tüketicilerden tahsil edilen bedelin hukuka uygun olmadığına karar verilmiştir. Anılan kararın gerekçesinde 4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu'nun 4 üncü maddesi ile EPDK'ya sınırsız bir fiyatlandırma yapma yetkisinin verilmediği, teknik ve teknik olmayan kayıplara ilişkin bedelin EPDK tarafından çıkarılan ikincil mevzuata dayanılarak tahsil edilmesinin mümkün olmadığı, ancak Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 73 üncü maddesinde yer alan esaslara uygun bir kanun hükmüne dayanılması halinde bu bedelin tahsilinin mümkün olabileceği hususları vurgulanmıştır. Bu kararın ardından 04.06.2016 tarihli ve 6719 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile 6446 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu'nun 3 üncü maddesinin birinci fıkrasına “ *Teknik ve teknik olmayan kayıp: Dağıtım sistemine giren enerji ile*

4. Fatura Düzenleme Yükümlülüğü

Toptan satış sözleşmelerinde bedeli oluşturan tek unsur elektrik üretim maliyeti değildir. Üretim maliyetinin dışında kalan çeşitli unsurlar da bedele yansıtılmaktadır. Özellikle serbest tüketicilerle akdedilen ikili anlaşmalarda bedele yansıtılan birçok unsur söz konusudur. Bu ikili anlaşmalarda faturanın hazırlanması tedarikçiye yüklenmektedir²⁸⁹. Ancak diğer ikili anlaşmalar açısından böyle bir düzenlemeye yer verilmemektedir.

Spot piyasalar ve dengeleme güç piyasasında gerçekleştirilen işlemlerde fatura düzenleme yükümlülüğü piyasa işletmecisine aittir. Piyasa İşletmecisi, gün öncesi dengeleme faaliyetleri, gün içi piyasası, dengeleme güç piyasası faaliyetleri ve

*dağıtım sisteminde tüketicilere tahakkuk ettirilen enerji miktarı arasındaki farkı oluşturan ve maliyeti etkileyen; teknik kayıp ve/veya kaçak kullanım gibi sebeplerden kaynaklanan ve teknik bir sebebe dayanmayan kaybı” bendi eklenerek tüketiciden tahsil edilen bedel yasal bir zemine oturtulmuştur. (Detaylı bilgi için bkz: **Nurmukhambetova, Aigul:** “Elektrik (Enerji) Kayıp-Kaçak Bedelinin Tahsili Dürüstlük Kuralına Aykırı Sayılır mı?-Kazakistan Hukukundaki Durumla Karşılaştırmalı Olarak”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Şeref ERTAŞ’a Armağan, C. 19, Özel Sayı-2017, s. 1473-1521, s. 1480 vd.)*

Diğer ülkelerin uygulamalarına bakıldığında teknik ve teknik olmayan kayıplara ilişkin maliyetin şebeke işletmecisine yüklendiği örneklerle de rastlanılmaktadır.

²⁸⁹ EPTHY’nin 16 ncı maddesinin birinci fıkrasının (e) bendinde yer alan “ *İkili anlaşma kapsamındaki fatura, 32 nci maddenin üçüncü fıkrası hariç olmak üzere, dağıtım şirketince okunarak PYS’ye girilen endeks değerlerine göre düzenlenmezse.* “ ve 34 üncü maddesinin birinci fıkrasında yer alan “ *Tüketimi düşük serbest tüketicilere, serbest olmayan tüketicilere ve son kaynak tedariki kapsamındaki tüketicilere tedarikçiler tarafından düzenlenen fatura/ödeme bildiriminde asgari olarak aşağıdaki bilgiler yer alır:* “ ibareleri uyarınca bu sonuca varılmaktadır. Ayrıca bu husus Elektrik Piyasası Tarifeler Yönetmeliği’nin 31 inci maddesinin ikinci fıkrasında da “ *İletim ve dağıtım tarifelerinde yer alan fiyatlar doğrudan tüketicilere ya da tüketicilere yansıtılmak üzere ilgili tüketicilere enerji temin eden tedarikçiye faturalanır.* “ ifadeleriyle düzenlenmiştir.

dengesizliklerin uzlaştırılmasına ilişkin tek bir fatura düzenleyerek ilgili piyasa faaliyetiyle iştirak eden piyasa katılımcılarına gönderir (DUY m. 132/C).

5. Bilgi Verme Yükümlülüğü

Sözleşmeden doğan borç ilişkileri, asli ve yan edim yükümlülüklerinin yanı sıra, bu yükümlülüklerle bağımlı bazı yükümlülükleri de içermektedir²⁹⁰. Bu yükümlülüklerle yan yükümlülük denilmektedir. Yan yükümlülükler, tarafların edime ilişkin ifa menfaati dışında kalan diğer mal ve kişi varlığı değerlerini koruma düşüncesi ışığında ortaya çıkmıştır²⁹¹. Dürüstlük kuralı yan yükümlülüklerin kaynağını oluşturmaktadır²⁹². Dürüstlük kuralına uyma yükümlülüğü her zaman, herkes için zorunludur. Bu nedenle taraflar açısından sadece sözleşmenin varlığı veya edimin ifası sırasında değil, sözleşmenin sona ermesinin ardından da riayet edilmesi gereken bir takım yan yükümlülükler söz konusudur.

Yan yükümlülükler işlevleri uyarınca ifaya yardımcı yan yükümlülükler ve koruyucu yan yükümlülükler olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. İfaya yardımcı yan yükümlülükler adından anlaşıldığı üzere ağırlıklı olarak ifaya hazırlık ve ifa sırasında önem arz eden hususlara ilişkindir. Koruyucu yan yükümlülükler ise aslen ifaya ilişkin olmamakla beraber alacaklının mal ve kişi varlığı değerlerini, ifa fiili veya ifa dolayısıyla gelebilecek zararlara ve tehlikelere karşı korumayı amaçlar²⁹³.

²⁹⁰ Eren, s. 37.

²⁹¹ Eren, s. 38.

²⁹² Eren, s. 39.

²⁹³ Eren, s. 38 vd.

Bilgi verme yükümlülüğü de niteliği itibarıyla dürüstlük kuralından doğan bir yan yükümlülüktür²⁹⁴.²⁹⁵ Elektrik tedarikini konu edinen sözleşmelerde de bilgi verme yükümlülüğü çoğunlukla dürüstlük kuralı uyarınca doğmaktadır. Ancak serbest tüketicilerle akdedilen ikili anlaşmalara ilişkin bazı hallerde bilgi verme yükümlülüğünün ikincil mevzuat uyarınca doğduğu görülmektedir²⁹⁶. Örneğin, Elektrik Piyasası Tüketici Hizmetleri Yönetmeliği'nde tedarikçi, serbest tüketicilerle akdedilen belirli süreli ikili anlaşmalarda anlaşmanın sona ereceği tarihten en az 60 gün önce tüketiciyi ikili

²⁹⁴ Eren, s. 39; Oğuzman / Öz, s. 81; Yavuz, İkili Anlaşmalar, s. 278.

²⁹⁵ Bilgilendirme yükümlülüğü doktrindeki hâkim görüşe göre yan yükümlülük niteliğini haizdir. Ancak KILIÇARSLAN'a göre, *“Bilgilendirme yükümlülüğünün hukuki niteliği hâkim görüş uyarınca yan yükümlülükler içerisinde değerlendiriliyor olsa bile, böyle bir genellemeyi yapmak tutarlı bir sonuç doğurmaya uygun değildir. Bu durumun sebebi ise, bilgilendirme yükümlülüğünün (Informationspflichten-Mitteilungspflichten) bir üst kavram oluşu ve bünyesinde farklı yoğunlukta ve çeşitte yükümlülükleri içermesidir. Şöyle ki, aydınlatma, uyarma, danışmanlık yapma ve yol gösterme yükümlülüğünün tamamını kapsamaktadır... Dolayısıyla bilgilendirme yükümlülüğünden bahsedildiğinde, yükümlülüğünün sözleşme öncesi veya sonrası yapılıyor olması ya da tüketici sözleşmesinin türü ve oluşum esasına göre değişen tipte yükümlülükler oluşturması sebebiyle; peşinen bir değerlendirme yapmak yanlıştır. Çünkü söz konusu yükümlülükler, somut durumun ihtiyacına göre barındırdıkları özellikler doğrultusunda uygulanacaktır ve bu minvalde bilgilendirme yükümlülüğü karşımıza gerek asli edim- yan edim yükümlülüğü gerekse koruma yükümlülüğü biçiminde çıkacaktır.”* (Bkz. **Kara Kılıçarslan, Seda:** “Tüketici Sözleşmelerinde Bilgilendirme Yükümlülüğü”, Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, Y. 2015, C. 5, S. 2, s. 183–222, s.199 vd.). Aksi görüşte olan ÖZDAMAR'a göre ise, *“Aydınlatma yükümlülüğü üst bir kavramdır. Her ne kadar çoğu eserde bu kavramların hepsi birbirini karşılar şekilde kullanılsa da aslında bilgilendirme yükümlülüğü, aydınlatma yükümlülüğüne hizmet eden ve uyarma yükümlülüğü, danışmanlık yapma, yol gösterme yükümlülüğü gibi diğer alt kavramlarla bir bütün olarak ele alındığından, ancak aydınlatma yükümlülüğü kavramına vücut verecek bir kavramdır.”* (Bkz. **Özdamar, Mehmet:** Sigortacının Sözleşme Öncesi Aydınlatma Yükümlülüğü, Yetkin Yayınevi, Ankara 2009, s. 127.).

²⁹⁶ Yavuz, İkili Anlaşmalar, s. 278.

anlaşmanın sona ereceği konusunda bilgilendirmekle yükümlü tutulmaktadır (EPTHY m. 14/1).

Elektrik piyasası mevzuatında, toptan satış sözleşmelerinde bilgi verme yükümlülüğüne ilişkin bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Bu sözleşmelerde tarafların bilgi verme yükümlülüğü dürüstlük kuralından kaynaklanmaktadır. Diğer tüm sözleşmelerde olduğu gibi toptan satış sözleşmelerinde de ifaya yardımcı yan yükümlülükler ve koruyucu yan yükümlülükler ilişkin konularda, sınırı dürüstlük kuralınca belirlenmek şartıyla, her türlü bilginin verilmesi gerekmektedir.

B. Alıcının Yükümlülükleri

1. Bedel Ödeme Yükümlülüğü

Toptan satış sözleşmelerinde tedarikçinin elektrik enerjisi/kapasitesi sağlama yükümlülüğüne karşılık alıcının bedel ödeme yükümlülüğü bulunmaktadır. Elektrik Piyasası Kanunu'nda ve ilgili mevzuatta bedelin ne ile ödeneceğine yer verilmemekle birlikte enerji sağlama sözleşmelerinde bedelin para ile ödendiği görülmektedir²⁹⁷. 6098 sayılı Kanun uyarınca, kural olarak, konusu para olan borç ülke parası ile ödenir ancak tarafların kararlaştırması halinde borcun yabancı para ile ödenmesi de mümkündür (TBK m. 99/1; 99/2)²⁹⁸. Ayrıca 6493 sayılı Kanun'da²⁹⁹ yer alan hükümlerden ödemenin;

²⁹⁷ **Yavuz**, İkili Anlaşmalar, s. 282.

²⁹⁸ Toptan satış sözleşmeleri, 06.10.2018 tarihli ve 30557 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karara İlişkin Tebliğin 8 inci maddesinin altıncı fıkrası uyarınca yabancı para ile borçlanma yasağı kapsamında bulunmamaktadır.

²⁹⁹ 6493 sayılı Ödeme ve Menkul Kıymet Mutabakat Sistemleri, Ödeme Hizmetleri ve Elektronik Para Kuruluşları Hakkında Kanun, 20.06.2013 tarihinde kabul edilerek, 27.06.2013 tarihli ve 28690 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

banknot, madeni para ve kaydi paranın yanı sıra elektronik para³⁰⁰ kullanılarak da gerçekleştirilebileceği anlaşılmaktadır³⁰¹. Ancak burada dikkat edilmesi gereken nokta, elektronik paranın merkez bankası kayıtlarında yer alma zorunluluğunun bulunmaması nedeniyle, herkes tarafından kabul edilmeme ihtimalinin söz konusu olmasıdır³⁰². Dolayısıyla elektronik paralar açısından en önemli husus elektronik parayı ihraç eden kuruluş dışındakiler açısından da söz konusu elektronik para biriminin kabul edilmiş olmasıdır³⁰³.

³⁰⁰ Elektronik paraya ilişkin çeşitli tanımlar mevcuttur. Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi elektronik parayı, ödemeleri satış noktası terminalleriyle veya iki araç arasında doğrudan veya internet gibi ağlar üzerinden gerçekleştiren ön ödeme veya değer mekanizması olarak tanımlamaktadır (Basle Committee on Banking Supervision, Risk Management For Electronic Money Activities, Basle, 1998, s. 3). Avrupa Birliği ise elektronik parayı, ödeme işlemlerinin yerine getirilmesi için fon sağlanması amacı ile çıkarılmış ve onu çıkaran haricinde gerçek ve tüzel kişi tarafından kabul edilen, manyetik olanlar da dâhil elektronik olarak ihraç edene karşı bir taleple temsil edilmek üzere depolanmış parasal değer olarak tanımlamaktadır (European Union, Payment Services Directive 2). 6493 sayılı Ödeme ve Menkul Kıymet Mutabakat Sistemleri, Ödeme Hizmetleri ve Elektronik Para Kuruluşları Hakkında Kanun uyarınca ülkemizde kabul edilen elektronik para tanımı ise “ *Elektronik para ihraç eden kuruluş tarafından kabul edilen fon karşılığı ihraç edilen, elektronik olarak saklanan, bu Kanunda tanımlanan ödeme işlemlerini gerçekleştirmek için kullanılan ve elektronik para ihraç eden kuruluş dışındaki gerçek ve tüzel kişiler tarafından da ödeme aracı olarak kabul edilen parasal değeri* “ şeklindedir (6493 sayılı Kanun m. 3).

³⁰¹ EREN, bedelin kaydi para ile ödenebilmesi için sözleşmede bu yönde bir hüküm bulunması veya satıcının bu hususta alıcıya yetki vermiş olması gerektiğini ifade etmektedir (**Eren**, Borçlar Özel, s. 162).

³⁰² **Öztürk, Nurettin/Koç, Asuman**: “Elektronik Para, Diğer Para Türleriyle Karşılaştırılması ve Olası Etkileri”, Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi, C.6, S. 11, s. 207-243, s. 229.

³⁰³ **Bozkurt, Yüksel/Armağan Ebru**: “Elektronik Para, Sanal Para, Bitcoin ve Linden Doları’na Hukuki Bir Bakış”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C. 73, S. 2, s. 173-220, s.185.

a. Bedelin Belirlenmesi

Bedele etki eden çeşitli unsurlar mevcuttur. Bu unsurlar bazen direkt kararlaştırılan bedele yansıtılırken bazen de ek bir kalem olarak faturada belirtilmektedir. Üretim maliyeti, iletim ve dağıtım nakil maliyeti, sayaç okuma, tahakkuk ve faturalama hizmeti maliyeti, bedelin belirlenmesinde etkili olan unsurlardandır³⁰⁴. Dağıtım ve iletime ilişkin maliyet tarifeler uyarınca belirlenmektedir. Sayaç okuma, teknik ve teknik olmayan kayıp bedelleri gibi bedeller ise dağıtım tarifesi içerisinde yer almaktadır (EPK m. 17/6).

Bedelin belirlenmesine etki eden bir diğer unsur elbette arz-talep ilişkisidir. Arz arttıkça fiyat düşecek, fiyat düştükçe talep artacaktır. Arz talep dengesi günün saatlerine ve mevsime göre değişkenlik göstermektedir. Bu nedenle bedelin belirlenmesinde ifanın gerçekleştirileceği mevsimin ve saatin de etkisi bulunmaktadır.

Bedelin belirlenmesi elektrik tedarikini konu edinen sözleşmeler kapsamında ayrı ayrı ele alınması gereken bir husustur. Her ne kadar sözleşmenin konusu aynı olsa da her sözleşme türünde fiyatın belirlenmesinde izlenen usul farklıdır.

Spot piyasalarda bedel; gün öncesi piyasası açısından, piyasa katılımcılarının fiyat ve miktar bilgilerini içeren alım satım tekliflerini piyasa işletmecisine vermeleri ve piyasa işletmecisinin sonraki güne ilişkin fiyatlandırmayı yapmasıyla, gün içi piyasası için, alım satım konusunda aynı yönde tekliflerin verilmesi ve en iyi fiyatlı tekliflerin eşleştirilmesi suretiyle belirlenir³⁰⁵. Dengeleme güç piyasasında ise katılımcılar piyasa işletmecisine, fiyatı da içeren, yük alma veya yük atma teklifleri sunarlar. Bu teklifler iletim sistemi

³⁰⁴ **Yavuz**, İkili Anlaşmalar, s. 283.

³⁰⁵ **EPIAŞ**, Gün İçi Piyasası Kullanıcı Kılavuzu Piyasa Operasyonları Direktörlüğü 2016, s. 4; DUY m. 66/F.

kısıtları, teknik kısıtlar, arz güvenliği ve kalitesine ilişkin kriterler göz önünde bulundurulur ve değerlendirilir ve uygun görülen teklifler için yük alma veya yük atma talimatı verilir (DUY m. 72). Böylece talimat alan katılımcıların tekliflerinde verdikleri fiyat, sözleşme bedeli olarak kararlaştırılmış olmaktadır³⁰⁶.

Vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleriyle yapılan işlemlerde fiyat belirlenirken dayanak varlık spot fiyatı, faiz oranı, temettü getirisi ve vadeye kalan gün sayısı dikkate alınmaktadır³⁰⁷. EPIAŞ tarafından işletilen vadeli elektrik piyasasında fiyat, piyasa katılımcıları tarafından verilen alış ve satış tekliflerin eşleştirilmesi suretiyle belirlenmektedir (DUY m. 39).

İkili anlaşmalarda kural olarak fiyat serbestçe belirlenmektedir. Buna karşın TETAŞ'ın tedarikçi olduğu toptan satış sözleşmeleri Kurul tarafından belirlenen tarife uyarınca gerçekleştirilmektedir. Bu istisna dışında elektrik enerjisi/kapasitesinin toptan

³⁰⁶ Gün öncesi piyasası ve dengeleme güç piyasasında bedelin belirlenmesinde taraf iradeleri ve piyasa koşullarının yanı sıra alış ve satış tekliflerine ilişkin asgari ve azami fiyat limitleri de etkilidir. Asgari ve azami fiyat limitleri, hâkim durumunun kötüye kullanımının önlenmesi ve serbest piyasa koşullarında rekabet ortamının tesis edilmesi amacıyla getirilmiştir (21.06.2015 tarihli ve 29393 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan, 11.06.2015 tarihli ve 5629-16 sayılı Kurul kararında yer alan, Gün Öncesi Piyasasında ve Dengeleme Güç Piyasasında Asgari ve Azami Fiyat Limitlerinin Belirlenmesine İlişlin Usul ve Esaslar m. 1). Asgari ve azami fiyat limitleri EPIAŞ'ın önerisi ve Kurulun onayı ile belirlenmektedir (Gün Öncesi Piyasasında ve Dengeleme Güç Piyasasında Asgari ve Azami Fiyat Limitlerinin Belirlenmesine İlişlin Usul ve Esaslar m. 1).

³⁰⁷ <https://www.gcmforex.com/viop/viop-egitimleri/makaleler/viop-kontrat-fiyatları-nasıl-belirlenir-nasıl-islem-yapılır/>, son erişim tarihi 20.11.2019; **Borsa İstanbul**: Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasası (VİOP) Tanıtım Kitapçığı- Vadeli İşlem Sözleşmeleri, s. 2.

satışını konu edinen ikili anlaşmalarda, sözleşmenin kurulması için Kurul izni aranmadığı gibi bedelin belirlenmesine ilişkin bir kıstas da getirilmemiştir³⁰⁸.

b. Bedel Ödeme Zamanı ve Yeri

Bedel ödeme zamanının belirlenmesi borcun muacceliyeti, erken ifa, temerrüt faizi ödenmesi gibi hususlar açısından önemlidir. Kural olarak her borç doğduğu anda muaccel olmaktadır (TBK m. 90). Yani kural olarak borç ilişkilerinde ifa derhal talep edilebilir. Bu durum para borçları açısından da geçerlidir. İfa zamanının sözleşme özgürlüğü kapsamında taraflarca kararlaştırılması asıl olandır (TBK m. 90). Ayrıca ifa zamanının durumun gereğine göre veya kanunla belirlenmesi de mümkündür.

Elektrik enerjisi/kapasitesi tedarikini konu edinen sözleşmeler çeşitli tiplerde akdedilmektedir. Her sözleşme tipi kendine ait özellikleri haiz olduğundan bedel ödeme zamanının ve yerinin belirlenmesi de akdedilen sözleşmeye göre değişiklik göstermektedir.

Gün öncesi piyasası, gün içi piyasası ve vadeli elektrik piyasasında bedel ödeme zamanı Elektrik Piyasası Dengeleme ve Uzlaştırma Yönetmeliği'nde yer alan hükümler

³⁰⁸ Taraf iradesinin esas alınmış olması bedelin emredici hükümlere aykırı bir şekilde belirlenebileceği anlamına gelmemektedir. İkili anlaşmalarda da bedele ilişkin olarak gabin hükümleri uygulama alanı bulmaktadır. Gabin hükümleri uygulanırken; EPK'nın 4 üncü maddesinin üçüncü fıkrasıyla piyasada faaliyet gösterecek tüzel kişilerin anonim veya limited şirket olarak kurulmasının öngörüldüğü, TTK'nın 3 üncü maddesiyle anonim ve limited şirketlere ilişkin tüm işlem ve fiillerin ticari iş sayıldığı, bu nedenle gabine ilişkin hükümler uygulanırken tarafların tacir olmaları dolayısıyla basiretli bir tacir gibi davranma yükümlülüğüne uygun olarak hareket etmiş olmaları gerektiği göz önünde bulundurulmalı ve tacirin bilgisizliği nedeniyle gabine başvurulması önlenmelidir. Buna karşın, muzayaka halinde olan tacir gabin hükümlerinden yararlanabilecektir (**Kizir, Mahmut:** “ Yargıtay Kararları Işığında Basiretli İşadamı Gibi Hareket Etme Yükümlülüğünün Sözleşmenin Değişen Şartlara Uyarlanmasına Etkisi “, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Y. 2011, C. 19, S. 2, s. 245 – 282, s. 254-255).

uyarınca belirlenmektedir. Gün öncesi ve gün içi piyasasında bedel fatura ve avans ödeme yöntemleri uyarınca ödeme yapmaktadır. Vadeli elektrik piyasasında ise sadece fatura yöntemi kullanılmaktadır.

Fatura dönemi, bir takvim ayının ilk günü saat 00:00'da başlar ve aynı ayın son günü saat 24:00'da biter (DUY, m. 90 ve m. 4/1). Piyasa katılımcıları faturada belirtilen bedeli fatura tebliğ tarihini³⁰⁹ takip eden altı iş gününün içerisinde ödemek zorundadır³¹⁰. Avans ödeme ise gün öncesi piyasası veya gün içi piyasasında ticareti yapılan elektrik enerjisine ilişkin fatura kesilmeksizin yayınlanan avans ödeme bildirimlerine istinaden gerçekleştirilen ödemedir (DUY m. 4/1). Avans ödeme bildiriminde yer alan bedelin en geç bildirim yapılmasından bir sonraki iş günü, saat 15:00'a kadar ödenmesi gerekmektedir (DUY m. 132/Ç/1).

İkili anlaşmalar kapsamında akdedilen sözleşmelerde ise bedel ödeme zamanı taraflarca belirlenmektedir. Taraflar ifa yerini açık veya örtülü olarak belirleyebilir. İfa yerinin belirlenmesi üçüncü bir kişiye de bırakabilir (TBK m. 89/1). Bununla beraber ifa yerinin belirlenmesinde emredici hukuk kurallarına, ahlaka, kamu düzenine, kişilik haklarına aykırı davranılmaz. Ayrıca tarafların imkânsız bir ifa yeri belirlemesi de mümkün değildir (TBK m. 27).

İfa yeri bazen durumun gereğine göre belirlenebilir. Bazı hallerde edimin niteliği, ifanın yalnızca belirli bir yerde gerçekleştirilmesini zorunlu kılabilir³¹¹. Bu durumda tarafların farklı bir ifa yeri kararlaştırması edimin ifasını imkânsızlaştırır.

³⁰⁹ Piyasa İşletmecisinin, nihai uzlaştırma bildirimini PYS aracılığı ile ilgili piyasa katılımcılarına duyurduğu gün fatura tebliğ tarihi olarak kabul edilmektedir (DUY m. 132/C/1).

³¹⁰ Bu süreler; gün öncesi piyasası ve gün içi piyasası açısından DUY m. 132/Ç/8, vadeli elektrik piyasası açısından DUY m. 132/I/1 ile belirlenmiştir.

³¹¹ **Eren**, s. 1057; **Oğuzman / Öz**, s. 346.

Eğer taraf iradesiyle, durumun gereği olarak veya kanunun emradici hükümleriyle belirlenen bir ifa yeri söz konusu değilse, ifa yeri Türk Borçlar Kanunu'nun 89 uncu maddesi uyarınca belirlenecektir³¹². Toptan satış sözleşmelerinde bedel genel olarak paradır. Bu nedenle taraf iradesiyle bir belirlenme yapılmamışsa ödeme yeri, alacaklının ödeme zamanındaki yerleşim yeri olacaktır.

Fiziki teslimin söz konusu olduğu organize piyasalarda ödeme yeri merkezi uzlaştırma bankasıdır. Elektrik Piyasası Dengeleme ve Uzlaştırma Yönetmeliği'nde piyasa işletmecisi, merkezi uzlaştırma kuruluşunun belirlenmesinden ve katılımcıların bu hususa ilişkin olarak bilgilendirilmesinden sorumlu tutulmuştur (DUY m. 120/1). Piyasa katılımcıları kendilerine piyasa işletmecisi tarafından bildirilen merkezi uzlaştırma kuruluşunda teminat ve nakit hesabı açmak zorundadır. Teminat yatırılması, avans ve fatura ödemeleri bu hesap üzerinden gerçekleştirilmektedir. Katılımcılar aracı bankalarda mevcut hesap bakileri üzerinden, faturada belirlenen bedeli merkezi uzlaştırma bankasına aktararak ödeme yapmaktadır (DUY m. 121). Ardından merkezi ödeme kuruluşu bedeli alıcının hesabının bulunduğu aracı bankaya aktarmaktadır.

VİOP işlemleri, Borsa İstanbul tarafından belirlenen aracı kurumlar veya bankalar üzerinden gerçekleştirilmektedir. Katılımcıların VİOP'ta alım satım yapılabilmesi için VİOP üyesi olan bir aracı kurum veya bankadan hesap açılması gerekmektedir³¹³. Dolayısıyla VİOP işlemlerinde bedelin ödenmesi, Borsa İstanbul'un resmi web sitesinde yer verdiği listedeki aracı kuruluşlar veya bankalar vasıtasıyla gerçekleştirilmektedir.

İkili anlaşmalarda ise bedel ödeme yeri taraflarca belirlenmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken husus, bedelin bir hesaba aktarılacak olması halinde ifa anının hesap

³¹² Eren, s. 1054 vd.; Oğuzman / Öz, s. 347.

³¹³ <https://www.borsaistanbul.com/urunler-ve-piyasalar/piyasalar/vadeli-islem-ve-opsiyon-piyasasi/viopta-nasil-alim-satim-yapilir>, son erişim tarihi 22.12.2019.

sahibinin para üzerinde tasarruf yapabildiği ilk an olarak kabul ediliyor olmasıdır³¹⁴. Bu nedenle EFT veya havale ile yapılan ödemelerde yaşanan gecikmelerden bedel ödeyen taraf sorumlu olmaktadır. Sözleşmede ifa yerine ilişkin bir belirlemenin yapılmamış olması halinde Türk Borçlar Kanunu uyarınca bedel alıcının ödeme zamanındaki yerleşim yerinde ödenmelidir.

2. Teslim Alma Yükümlülüğü

Satış sözleşmesi Türk Borçlar Kanunu'nda tanımlanırken satıcıya, satılanın zilyetlik ve mülkiyetini devretme, alıcıya ise bedel ödeme yükümlülüğü getirilmiştir. Satılanın zilyetlik ve mülkiyetinin devri ancak alacaklının devre imkân sağlayan koşulları oluşturulması ile mümkündür. Bu nedenle 6098 sayılı Kanun'un 232 nci maddesinde alıcının satılanı devralma yükümlülüğüne yer verilmiştir³¹⁵. Alıcının bu yükümlülüğünü yerine getirmemesi halinde, satıcı, alıcının temerrüdüne ilişkin hükümlere başvurabilir. Bu durumda satıcı, satılanı tevdi etme ve satma haklarına sahiptir (TBK m. 107, m. 108).

Türk Ticaret Kanunu'nun 23 üncü maddesinde, mezkûr maddedeki özel hükümler saklı kalmak kaydıyla, ticari satışlara ilişkin olarak Türk Borçlar Kanunu'nun satış sözleşmesine ilişkin hükümlerinin uygulanacağı ifade edilmiştir. Anılan madde ile

³¹⁴ **Antalya**, Borçlar Hukuku, s. 82; **Tercier / Pichonnaz / Develioğlu**, s.375.

³¹⁵ Doktrinde alıcının satılanı devralma yükümlülüğünün niteliği tartışmalı olmakla beraber Türk Borçlar Kanunu'nun gerekçesinde yer alan “ *Bununla birlikte, öğretide ve uygulamada da kabul edildiği gibi, alıcının satılanı devralmaktan kaçınması, çoğu zaman satış bedelini ödememe iradesini de ortaya koyar. Bu durumda, satıcının, yapacağı seçime göre, alacaklının temerrüdü yanında, borçlunun temerrüdü hükümlerinden de yararlanması söz konusu olabileceği için, maddede alıcının satılanı devralmakla yükümlü olduğu belirtilmiştir.*” ifadeleriyle, satılanın devralınması hususunun bir yükümlülük olduğu açıkça belirtilmiştir (Detaylı bilgi için bkz. **Aral/Ayrancı**, s. 186 vd.).

satılanı devralmaya ilişkin özel bir hüküm getirilmediğinden ticari satışlarda da 6098 sayılı Kanun hükümleri uygulama alanı bulmaktadır.

Toptan satış sözleşmelerinde satış sözleşmesi hükümleri kıyasen uygulanmakla birlikte alıcının teslim alma yükümlülüğü açısından iki sözleşme türü arasında oldukça önemli farklılıklar bulunmaktadır. Bilindiği gibi elektriğin nakli yalnızca iletim ve dağıtım sistemleri üzerinden gerçekleştirilmektedir. Bu nedenle fiziki teslimatın söz konusu olduğu sözleşmelerde elektriğin zilyetliğinin ve mülkiyetinin nakli iletim ve dağıtım sistemleri üzerinden gerçekleştirilmektedir. Toptan satış sözleşmelerinde elektriğin teslimi, tedarikçinin sözleşmede kararlaştırılan miktarda elektrik enerjisini sisteme vermesi, alıcının ise bu elektriği sistemden çekmesi suretiyle yerine getirilir.

Yukarıda da izah edildiği üzere sistem güvenliğinin sağlanması için ikili anlaşmalar da dâhil olmak üzere piyasadaki tüm tedarik sözleşmelerinin sistem işletmecisine bildirilmesi gerekmektedir. Alıcının sözleşmede kararlaştırılan miktarda enerjiyi sistemden almayarak sistemin dengesizliğe düşmesine yol açması halinde sistem işletmecisine karşı sorumlu olacağı açıktır. Bu durumda alıcının temerrüdü nedeniyle tedarikçinin Türk Borçlar Kanunu'nda yer alan alıcının temerrüdüne ilişkin hükümlere başvurabilmesi mümkün değildir. Zira tedarikçi alıcıdan bağımsız olarak sisteme bağlıdır ve onun sisteme enerji nakletmesini engelleyen bir husus bulunmamaktadır.

3. Teminat Sunma Yükümlülüğü

Teminat, borcun zamanında ve sözleşmeye uygun olarak ifa edilmemesi ihtimaline karşılık verilen bir garantidir³¹⁶. Elektrik Piyasası Dengeleme ve Uzlaştırma Yönetmeliğinin 124 üncü maddesinin birinci fıkrasında teminatın işlevi, “ *Teminatlar,*

³¹⁶ **Arslan, Aziz Serkan:** "HMK Hükümlerine Göre Teminat Kurumu ve Dava Şartı Niteliği", Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Y. 2014, C. 16, s. 943-974, s. 945.

piyasa katılımcılarının piyasaya ilişkin yükümlülüklerini yerine getirememesi veya faaliyetlerini gerçekleştirememesi durumunda, katılımcılar arasındaki nakit akışının sürekliliğini; piyasa katılımcısının ödemesini zamanında gerçekleştirememesi durumunda ise alacaklı durumunda olan diğer piyasa katılımcılarının güvence altına alınmasını sağlamak “ olarak belirtilmektedir. Elektrik Piyasası Dengeleme ve Uzlaştırma Yönetmeliği ile piyasa işletmecisinin piyasa katılımcılarından; vadeli elektrik piyasası, gün öncesi dengeleme, gün içi piyasası ve uzlaştırmaya ilişkin yükümlülüklerine karşılık teminat alacağı hükme bağlanmıştır (DUY m. 124/2, m. 124/A).

Vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri Borsa İstanbul aracılığı ile gerçekleştirilmektedir. Tarafların vadeli işlem veya opsiyon sözleşmesi akdedebilmesi için öncelikli olarak Borsa İstanbul üyesi olması gerekmektedir. Borsaya üye olmanın şartlarından biri de üyelik teminatının yatırılmasıdır³¹⁷. Borsa üyelerinin işlemleri dolayısıyla verdikleri ve kendileri tarafından karşılanmayan zararlara karşılık, zarar görenlere zararın oluşumuna neden olan üyenin teminatından ödeme yapılması mümkündür. Ancak zarar gören kişiye yapılacak olan ödeme üyelik teminatı ile sınırlıdır. Bu nedenle teminatın zararı karşılamaması söz konusu olabilmektedir. Bu durumda zarar gören, zararını genel hükümler uyarınca tazmin edebilecektir (Borsalar ve Piyasa İşleticilerinin Kuruluş, Faaliyet, Çalışma ve Denetim Esasları Hakkında Yönetmelik m. 26).

İkili anlaşmalar açısından teminat verme yükümlülüğü söz konusu değildir. Zira tarafların teminat vermesini öngören bir düzenleme bulunmamaktadır. Bununla birlikte

³¹⁷ Borsalar ve Piyasa İşleticilerinin Kuruluş, Faaliyet, Çalışma ve Denetim Esasları Hakkında Yönetmelik, m. 25/1.

tarafların kendi aralarında kararlaştırarak teminat sunma yükümlülüğü getimesi mümkündür.

4. Sayaç Bulundurma Yükümlülüğü

Bahsedildiğı üzere elektrik kendi yolunu kendisi bulmaktadır. Bu nedenle elektriğın yönlendirilmesi mümkün değildir ve belirli bir kişinin ürettiğı elektriğı belirlediğı bir başka kişiye doğrudan teslim etmesi söz konusu değildir³¹⁸. Elektrik enerjisi doğrudan takip edilemeyeceğı için ifanın gerçekleşip gerçekleşmediğinin anlaşılması sisteme verilen ve sistemden çekilen enerji miktarının ölçülmesi suretiyle belirlenmektedir. Bu ölçüm kullanıcıların şebekeye bağı oldukları noktada bulunan sayaçlar vasıtasıyla yapılmaktadır.

Elektrik Piyasasında Kullanılacak Sayaçlar Hakkında Tebliğ ile piyasada kullanılacak sayaçların asgari niteliğı belirlenmiştir. Bu kapsamda elektrik piyasasında kullanılacak tüm sayaçların, Türk Standartları Enstitüsü veya IEC standartlarına uygun olması ve T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Tip ve Sistem Onay belgesine sahip olması zorunludur (Elektrik Piyasasında Kullanılacak Sayaçlar Hakkında Tebliğ m. 2).

Elektrik Piyasasında Kullanılacak Sayaçlar Hakkında Tebliğ’de sayaçlar tüketici sayaçları ve dengeleme ve uzlaştırma sisteminin gerektirdiğı haberleşmeyi sağlayacak sayaçlar olarak iki gruba ayrılmıştır. Tüketicilerin kullanacağı sayaçlarla diğeri piyasa katılımcılarının kullanacağı sayaçların kullanım amaçları birbirinden farklıdır. Bu nedenle bu sayaçlarda olması gereken özellikler de birbirinden farklı olarak belirlenmiştir.

³¹⁸ Ayrancı, Enerji, s. 39.

Dengeleme ve uzlaştırma sisteminin gerektirdiği haberleşmeyi sağlayacak sayaçların niteliği sisteme verilen veya sistemden çekilen enerjinin belirlenmesinin yanı sıra sistemin genel işleyişinin güvenli bir şekilde devam etmesini sağlayacak şekildedir. Elektrik Piyasasında Kullanılacak Sayaçlar Hakkında Tebliğ'in 10 uncu maddesi uyarınca üretim, iletim lisansı, dağıtım lisansı sahiplerinin de sayaç bulundurma yükümlülüğü vardır³¹⁹. Belirtilen nitelikte sayaç kullanmaması sebebiyle şebeke işletmecisinin zarara uğramasına neden olan piyasa katılımcısı bu zarardan sorumludur.

II. VERGİ VE VERGİ BENZERİ MALİ YÜKÜMLÜLÜKLERE İLİŞKİN DÜZENLEMELER

Vergi, kamu giderlerine harcanmak üzere herkesin vermekle yükümlü olduğu ekonomik değerdir. Vergi karşılıksız ve cebri olarak toplanır³²⁰. Doğrudan alınabileceği gibi bazı hizmetler karşılığında dolaylı olarak da alınması mümkündür. Elektrik piyasasına ilişkin işlemlerden alınan çeşitli vergiler mevcuttur. TRT Payı³²¹, belediye

³¹⁹ Elektrik Piyasasında Kullanılacak Sayaçlar Hakkında Tebliğin 10 uncu maddesinde; üretim tesislerinin şebekeye bağlantı noktalarına, dağıtım sistemlerinin iletim şebekesine bağlantı noktalarına, iletim sistemine doğrudan bağlı tüketici tesislerinin şebekeye bağlantı noktalarına ve ithal ve/veya ihraç edilen elektrik enerjisinin ülke sınırındaki teslim noktalarına tebliğde belirtilen özelliklere sahip sayaçların kapalı ve mühürlenebilir tipte panolu olarak tesis edilmesi gerektiği düzenlenmiştir.

³²⁰ **Herek, Hatice/Gülççek, Hüseyin Güçlü:** “ Türkiye’de Vergi Suçları ve Cezalarının Değerlendirilmesi: Antalaya İli Örneği ”, Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Y. 2012, C. 32, S. 1, s. 311 – 342, s. 313.

³²¹ TRT Payı, 3093 sayılı Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu Gelirleri Kanunu uyarınca alınmaktadır. 3093 sayılı Kanun’un 4 üncü maddesinin onuncu fıkrasının (c) bendinde “ *Nihai tüketiciye elektrik enerjisi satışı yapan lisans sahibi tüzel kişiler, iletim, dağıtım ve perakende satış hizmetlerine ilişkin bedeller hariç olmak üzere, elektrik enerjisi satış bedelinin (sanayi sicil belgesine sahip sanayi işletmelerine yapılan elektrik enerjisi satışı hariç) yüzde ikisi tutarındaki payı (Katma Değer Vergisi, diğer vergiler, fon ve paylar ile benzeri kesintiler hariç) faturalarında ayrıca gösterir ve bu kapsamdaki bedelleri Türkiye Radyo-*

tüketim vergisi, BTV, KDV, stopaj vergisi, iletim ek ücreti³²² alınan vergi ve vergi benzeri mali yükümlülüklerden bazılarıdır.

Elektrik Piyasası Dengeleme ve Uzlaştırma Yönetmeliği kapsamında akdedilen sözleşmelerde, piyasa katılımcılarının ödeyeceği bedeller nihai uzlaştırma bildiriminde

Televizyon Kurumuna intikal ettirirler. “ ifadelerine yer verilmek suretiyle bu payın yalnızca tüketicilerden alınması öngörülmüştür. Bu bağlamda serbest tüketicilerle akdedilen sözleşmelerden TRT payı alınması mümkündür. Tüketici konumunda olmayan kişilerle akdedilen sözleşmelerde ise taraflardan TRT payı alınması mümkün değildir. Hatta doktrinde bir görüşe göre, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun ile 3093 sayılı Kanun’un birlikte yorumlanması sonucu sanayi, ticarethane gibi aboneler için de TRT Payı ödeme zorunluluğu bulunmamaktadır (**Pınar, Hamdi:** “Elektrik Satışları Üzerinden Alınan %2’lik TRT Payının Hesaplanmasının Hukukî Yönden Değerlendirilmesi”, Doç.Dr. Haluk Konuralp’a Armağan, C. III, Ankara 2009, s. 773-793, s. 773 vd.).

³²² İletim ek ücreti, iletim faaliyetiyle ilgili bir maliyet ve hizmet bedeli olmamakla birlikte EPDK’nın gelir kaynaklarındandır. Anayasa Mahkemesi 28.12.2017 tarih, 2016/150 E., 2017/179 K. sayılı kararında “İletim ek ücretinin iletim tarifesi üzerinden EPDK tarafından kamu otoritesi kullanılarak yıllık belirlenen iletim ek ücreti oranına göre alınması, iletim ek ücretinin alınıp alınmaması noktasında kullanıcıların iradesinin olmaması, elektrik enerjisinin iletim faaliyeti ile ilgili maliyet ve hizmet bedeli olmaması nedeniyle karşılığının bulunmaması hususları göz önünde bulundurulduğunda iletim ek ücreti vergiye benzemektedir. Ancak iletim ek ücretinin belirli bir kamu hizmeti olan elektrik hizmeti ile ilgili olarak iletim tarifesi kapsamında iletim sistemini kullanan üreticilerden ve tüketicilerden alınması hususu dikkate alındığında iletim ek ücretinin vergi olmadığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla iletim ek ücreti, kamu gücüne dayalı olarak, tek taraflı bir iradeyle belirlendiğinden “vergi, resim, harç benzeri mali yükümlülük” kavramı içinde değerlendirilebilecek bir kamu geliri niteliği taşımaktadır.” Ifadelerine yer vererek, iletim ek ücretinin “vergi, resim, harç benzeri mali yükümlülük” kavramı içinde değerlendirilebilecek bir kamu geliri niteliğinde olduğunu belirtmiştir.

Enerji Piyasası Düzenleme Kurulunun 26.09.2019 tarihli ve 8854 sayılı kararı ile 2020 yılında uygulanacak iletim ek ücreti, Türkiye Elektrik İletim Anonim Şirketi’nin iletim tarifesinin %0,5 (binde beş)’i olarak belirlenmiştir.

yer alır. Uzlaştırma bildirimleri, uzlaştırma hesabı³²³ sonucu piyasa katılımcılarının fatura dönemi içerisinde piyasa işletmecisine ödeyeceği ya da piyasa işletmecisinin katılımcıya ödeyeceği miktarın belirlendiği bildirimlerdir. Piyasa işletmecisinin yaptığı nihai uzlaştırma bildiriminde yer alması gereken kalemlerden biri de vergi ve harçlardır (DUY, m. 132/A/6). Piyasa işlemleri kural olarak damga vergisine tabidir. Ancak EPIAŞ ile gerçekleştirilen işlemler damga vergisinden muaf tutulmuştur (EPK m. 11/11).

VİOP üzerinden gerçekleştirilen işlemlerde alıcı yalnızca stopaj vergisi ödemektedir. Bunun dışında herhangi bir vergi ödenmesi öngörülmemektedir. Ancak VİOP kontratlarında fiyatın belirlenmesinde etkili unsurlardan biri de dayanak varlığını spot fiyatıdır ve tedarikçinin spot piyasa fiyatını oluştururken ödediği vergiler de dolaylı olarak fiyatı etkilemektedir³²⁴. Elektrik vadeli işlem sözleşmeleri için, istisnai durumlar dışında, yüzde on stopaj vergisi alınmaktadır³²⁵.

Vergi doğuran olay kişinin kendisi üzerinde bir sorumluluk doğurmasına karşın bazı durumlarda verginin ödenmesine aracılık edilmesi mümkündür. Elektrik Piyasası Tarifeler Yönetmeliği uyarınca ilgili tüzel kişiler, tahsilatına aracı oldukları tüm vergi, fon, pay ve benzeri yasal yükümlülükleri ödeme bildirimlerinde ayrı ayrı olarak göstermek zorundadır (EPTY m. 30). OSB'ler de katılımcılarına ait vergi ve benzeri mali yükümlülüklerin ödenmesine aracılık etmektedir. Bu nedenle ödemiş oldukları bu bedelleri katılımcılara hitaben düzenleyecekleri faturalarda ayrıca göstermek zorundadır (Organize Sanayi Bölgelerinin Elektrik Piyasası Faaliyetlerine İlişkin Yönetmelik m. 20).

³²³ Uzlaştırma hesabı, bir piyasa katılımcısının, kabul edilen yük alma ve yük atma teklifleri yoluyla ve/veya uzlaştırma dönemi bazında sistemden çektiği ve/veya sisteme verdiği ve/veya ikili anlaşmalar yoluyla aldığı ve/veya sattığı aktif elektrik enerjisi miktarlarının ve tutarlarının takip edildiği hesabı ifade etmektedir.

³²⁴ <https://www.gcmforex.com/viop/viop-egitimleri/makaleler/viop-kontrat-fiyatlari-nasil-belirlenir-nasil-islem-yapilir>, son erişim tarihi 30.11.2019.

³²⁵ **Borsa İstanbul**, Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasası Vergi Rehberi, 2013.

OSB'lerinin bu yükümlülüğü Organize Sanayi Bölgelerinin Elektrik Piyasası Faaliyetlerine İlişkin Yönetmelik hükümlerine dayanmaktadır.

III. YETKİ SÖZLEŞMESİNE İLİŞKİN DÜZENLEMELER

Hukuk düzeninde esas olan mahkemelerin yetkisinin kanunla düzenlenmesidir (HMK m. 1). Bununla birlikte tarafların menfaatlerini gözeten ve tüm somut olaylara uygulanabilecek bir yetki kuralının belirlenmesi mümkün değildir. Bu nedenle bazı durumlarda tarafların yetkili mahkemeyi belirlemesine izin verilmektedir³²⁶. Yetki sözleşmesi yapılması istisnai bir durumdur. Tacirler ve kamu tüzel kişileri dışındaki kişilerin yetki sözleşmesi yapması mümkün değildir (HMK m. 17/1).

Yetki sözleşmesinin geçerli olması, sözleşmenin geçerlilik şartlarının tamamına uygun olarak yapılmış olmasına bağlıdır. Sözleşme, 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nda yer alan sözleşmelerin kuruluşu, geçerliliği ve irade sakatlıkları ile ilgili ilke ve kurallara uygun olarak akdedilmiş olmalıdır³²⁷. Ayrıca 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda³²⁸ yer alan geçerlilik şartlarına da riayet edilmelidir. Bu kapsamda yetki sözleşmesinin tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri konulara ilişkin olması gerekmektedir. Kesin yetkinin söz konusu olduğu durumlarda yetki sözleşmesinin yapılması mümkün değildir. Yetki sözleşmesinin geçerli olarak kurulabilmesi için aranan diğer şartlar; sözleşmenin yazılı olması, uyuşmazlığın kaynaklandığı hukuki ilişkinin

³²⁶ **Aşık, İbrahim:** “ Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na Göre Yetki Sözleşmesi “, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Y. 2011, S. 97, s. 11-48, s. 12.

³²⁷ **Tanrıver, Süha:** “Hukuk Muhakemeleri Kanunu Bağlamında Akdedilen Yetki Sözleşmeleri Üzerine Bazı Düşünceler”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Hakan PEKCANİTEZ'e Armağan, Y. 2014, C. 16, Özel Sayı, s. 459-468.s. 459.

³²⁸ 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu, 12.01.2011 tarihinde kabul edilmiş ve 04.02.2011 tarihli ve 27836 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

belirli veya belirlenebilir olması ve yetkili kılınan mahkeme veya mahkemelerin açıkça gösterilmesidir (HMK m. 18).

Bahsedilen şartlar dâhilinde elektrik enerjisini konu edinen sözleşmelere ilişkin olarak yetki sözleşmesi yapılması mümkündür. Yetki sözleşmesi ile Türk mahkemeleri yetkili kılınabileceği gibi yabancı mahkemeler de yetkili kılınabilir³²⁹. Türk mahkemelerinin yetkili kılınması Hukuk Muhakemeleri Kanunu hükümlerine tabi iken yabancı mahkemelerin yetkili kılınması Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun³³⁰ hükümlerine tabidir.

IV. GENEL İŞLEM ŞARTLARI

A. Genel Olarak

Genel işlem şartı, taraflardan birinin ileride çok sayıda benzer sözleşmede kullanmak üzere, önceden tek başına³³¹ hazırlayarak sözleşmenin akdedilmesi sırasında karşı tarafa sunduğu standarlaştırılmış, soyut ve genel nitelikteki sözleşme hükümlerini ifade etmektedir³³². Genel işlem şartlarına ilişkin en önemli husus sözleşme içeriğinin tarafların karşılıklı iradeleri ve müzakereleri sonucu oluşturulmuş olmamasıdır.

³²⁹ **Güven, Pelin:** “ Enerji Sektöründe Yapılan Sözleşmelerden Doğan Uyuşmazlıkların Çözümü “, Uluslararası Enerji ve Güvenlik Kongresi, Y. 2014, Kocaeli, s. 118-132, s. 126.

³³⁰ 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun, 27.11.2007 tarihinde kabul edilmiş ve 12.12.2007 tarihli ve 26728 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

³³¹ Mevcut tanımda yer alan “tek başına” ibaresi, tek taraflı olarak hazırlanması anlamındadır. Tek bir kişinin hazırlaması anlamında ele alınmamalıdır (**Oğuzman / Öz**, s. 171).

³³² **Eren**, s. 228; **Tercier / Pichonnaz / Develioğlu**, s.397.

Genel işlem şartlarının oluşumu uzun zaman önceye dayanmaktadır. 19. yüzyılda güç kazanan liberal düzenin getirdiği özgürlüklerden biri de sözleşme özgürlüğüdür³³³. Sözleşme özgürlüğü taraf iradelerinin serbestçe sözleşmeye yansıtılmasını amaçlamaktadır. Ancak 20. yüzyılda üretimde yaşanan artışla beraber piyasa ekonomisi gelişerek hukuki işlemlerin artmasına yol açmıştır. Bu gelişmeler zamanla hukuki işlemlerin standartlaşmasına, rasyonelleşmesine neden olmuştur³³⁴. Sürekli olarak aynı tipteki hukuki işlemler için benzer sözleşmeler akdeden kişiler her defasında karşı tarafla müzakere etmemek için standart bir sözleşme metni hazırlayarak karşı tarafa sunmaya başlamıştır. Sözleşme özgürlüğü, zamanla tarafların eşit katılım sağlayarak iradelerini özgürce yansıtılmaları amacıyla uzaklaşarak tek taraflı olarak hazırlanan standart nitelikteki sözleşme koşullarının daha zayıf olan karşı tarafa dayatılması şeklini almaya başlamıştır³³⁵. Oluşum şekli göz önünde bulundurulduğunda genel işlem şartları, hazırlayan tarafın kötüye kullanımına müsaittir³³⁶. Bu durum devletin zayıf olanı koruma amacıyla, sözleşme özgürlüğüne ilişkin müdehale niteliği taşıyan bir takım enstürmanlar oluşturmasına neden olmuştur. Devlet, zayıfı koruma amacına uygun olarak zaman

³³³ **Küçükyağcı, Arzu:** “ Karşılaştırmalı Hukukta Sözleşme Özgürlüğünün Sınırlandırılması “, AÜHFED, Y. 2004, C. 53, S. 4, s. 101-124, s. 105.

³³⁴ **Sirmen, Lale:** “Modern Hukukta Sözleşme Kavramı ve Türk Hukuku”, H. Cahit Zarifoğlu’na Armağan, Ankara 1972, s. 441-472, s. 455.

³³⁵ Bir işletmenin aynı nitelikteki sözleşmeyi sürekli olarak akdetmesi sonucu zamanla standart bir sözleşme oluşturması ile hem işletme zaman ve masraf bakımından tasarruf edecek hem de bu konuya ilişkin bir bilgi birikimine sahip olacaktır. Zaman içerisinde bu bilgileri değerlendirerek kendi risklerini daha doğru hesaplama şansı bularak bu konuda tedbir alacak ve avantajlı duruma gelecektir (**Atamer, Yeşim:** “ Genel İşlem Şartlarının Denetiminde Yeni Açılımlar “, Prof. Dr. Necip KOCAYUSUFPAŞAOĞLU’na Armağan, Ankara 2004, s. 291-332).

³³⁶ **Tercier / Pichonnaz / Develioğlu,** s.300; **Kara, Mustafa Sencer:** “Genel İşlem Şartlarına İlişkin Haksız Rekabet Hükümleri”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Y. 2013, C. 17, S. 1-2, s. 723- 744, s. 725.

içerisinde; kişilik haklarına aykırı sözleşme akdetme yasağı, gabin, sözleşme kurma zorunluluğu, genel işlem şartlarının denetimi, ahlaka aykırı sözleşme yapma yasağı gibi enstürmanlar geliştirmiştir.

B. Genel İşlem Şartlarının Benzer Hukuki Kavramlarla Karşılaştırılması

Öğretide genel işlem şartları ile çerçeve sözleşme, standart sözleşme, iltihaki sözleşme gibi kavramlar aynı anlama gelecek şekilde kullanılıyor olsa da esasen bunlar birbirinden farklı kavramlardır³³⁷. Belirtildiği gibi genel işlem şartları çok sayıda hukuki işlemde kullanılmak amacıyla taraflardan birinin önceden hazırladığı, sözleşmenin kurulması sırasında karşı tarafa sunulan ve karşı tarafın değiştirme şansının olmadığı sözleşme hükümleridir³³⁸. Çerçeve sözleşmeler, taraflara çerçeve sözleşme ile belirledikleri genel şartlar dâhilinde münferit sözleşmeler akdetme borcu yükleyen sözleşmelerdir³³⁹. Genel işlem şartları ile çerçeve sözleşmeler, ileride akdedilecek çok sayıda sözleşmeye ilişkin belirlemeler yapmaları açısından benzerdir. Ancak genel işlem şartları sözleşme içeriğini oluşturan hükümleri ifade etmekte iken, çerçeve sözleşmeler bizzat sözleşmenin kendisini oluşturmaktadır³⁴⁰.

Standart sözleşmeler, içeriği kısmen veya tamamen genel işlem şartlarından oluşan sözleşmelerdir. Bu sözleşmelerde, sözleşmeye konu mal veya hizmet de standart niteliktedir. Standart sözleşmelerle genel işlem şartları oldukça benzerdir. Aralarındaki

³³⁷ **Kutluay, Ezgi:** “ Türk Borçlar Kanunu’nda Genel İşlem Koşulları “, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Şeref ERTAŞ’a Armağan, İzmir 2017, s. 1375-1376.

³³⁸ **Ayrancı, Enerji,** 276.

³³⁹ **İşgüzar, Hasan:** Tek Satıcılık Sözleşmesi, Ankara 1989, s.33.

³⁴⁰ **Şen Doğramacı, Hayriye:** Çerçeve Sözleşmeler, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Eskişehir 2010, s. 136.

temel fark; standart sözleşme genel işlem şartlarını bünyesinde barındıran bir sözleşme iken genel işlem şartları sözleşmenin içeriğini oluşturan hükümler olmasıdır³⁴¹.

İltihaki sözleşme ise standart sözleşmelerin bir alt türünü ihtiva etmektedir³⁴². İltihaki sözleşme, İsviçre hukukunda olduğu gibi Türk hukukunda da taşıma, elektrik, su gibi kamu hizmeti veren kuruluşlarla yapılan sözleşmeleri ifade edecek şekilde kullanılmaktadır³⁴³. Bu sözleşmeler hukuki veya fiili bir tekele dayanarak kamu hizmeti niteliğindeki mal ve hizmetlerin sağlanmasını konu edinmektedir. Mal veya hizmeti sağlayan tarafın kendisine başvuran herkesle sözleşme yapma zorunluluğu bulunmaktadır³⁴⁴. Yargıtay'a göre iltihaki sözleşmelerle genel işlem şart arasındaki fark karşı tarafı seçme özgürlüğü noktasında belirgin olarak ortaya çıkmaktadır. İltihaki sözleşmeler, tek bir kişi tarafından sunulan mal veya hizmeti konu edinirken, genel işlem şartlarına konu sözleşmenin tekel niteliğinde bir mal veya hizmete ilişkin olması şart değildir³⁴⁵. Ancak doktrinde bir görüşe göre, bir tekele dayanan veya devlet imtiyazı ile hizmet yürüten teşebbüslerle yapılan sözleşmeler iltihaki sözleşmelerin çoğunluğunu oluştursa da tekel niteliğinde olmayan durumlar için de iltihaki sözleşme yapılması

³⁴¹ **Havutçu, Ayşe:** Açık İçerik Denetimi Yoluyla Tüketicinin Genel İşlem Şartlarına Karşı Korunması, İzmir 2003, s. 13-14.

³⁴² **Aydoğdu, Murat:** “ 6098 sayılı Türk Borçlar Kanununda Düzenlenen Genel İşlem Koşullarının Konu Bakımından Uygulama Alanı “, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Y. 2011, C. 13, S. 2, s. 1-50, s. 6 vd.; **Havutçu**, s. 14.

³⁴³ **Ayrancı**, Enerji, s. 278 vd.

³⁴⁴ **Sirmen**, Sözleşme Kavramı, s. 457 vd.

³⁴⁵ Bkz. Yargıtay 4. Hukuk Dairesinin 16.06.1975 tarih, 1975/3743 E. 1975/7667 K. sayılı kararı.

mümkündür³⁴⁶. Bu görüş ayrılığı pratikte bir fark yaratmamaktadır. Her iki durumda da genel işlem şartları uygulama alanı bulmaktadır³⁴⁷.

C. Genel İşlem Şartlarının Unsurları

Sözleşmede yer alan bir şartın genel işlem şart olması için; ilerleyen zamanlarda çok sayıda benzer sözleşmede kullanılmak amacıyla hazırlanmış olması, sözleşmenin taraflarından birinin önceden ve tek yanlı olarak hazırlamış olması, soyut ve genel nitelikte bir şart olması ve akdedilen sözleşmenin kapsamı içerisinde bulunan genel hükümler arasında bulunması gerekmektedir³⁴⁸. Kanun veya yetkili makamlardan aldıkları izinler çerçevesinde hizmet sunan kişi ve kuruluşların hazırladıkları sözleşmelere, niteliğine bakılmaksızın genel işlem şartlarına ilişkin hükümlerin uygulanacağı 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nda düzenlenmiştir (TBK m. 20/4).

D. Genel İşlem Şartlarının Denetimi

Sözleşme hükümlerinin tarafların eşit katılımı olmaksızın, müzakere edilmeden, önceden taraflardan birinin hazırlaması suretiyle sözleşmeye dâhil edilmesi diğer tarafın menfaatlerini tehlikeye atmaktadır. Bu durum kanun koyucunun zayıfı koruma amacıyla genel işlem şartlarına ilişkin bir takım emredici hükümler sevk etmesine neden olmuştur³⁴⁹.

Koruma amacı taşıyan ve genel işlem koşullarının denetimini sağlayan bu kurallara Türk Borçlar Kanunu'nun 20 nci maddesinden itibaren yer verilmektedir. Bu

³⁴⁶ **Kocayusufpaşaoğlu / Hatemi / Serozan / Arpacı**, s. 230.

³⁴⁷ **Ayrancı**, Enerji, s. 282.

³⁴⁸ **Eren**, s. 232 vd.

³⁴⁹ **Ayrancı**, Enerji, s. 292; **Eren**, s. 234; **Oğuzman / Öz**, s. 169 vd.

hükümler kapsamında gerçekleştirilen yargısal denetim; yürürlük denetimi, yorum denetimi ve içerik denetimi olmak üzere üçe ayrılmaktadır³⁵⁰.

Yürürlük denetimi, sözleşmenin içeriğine dâhil edilmek istenen genel işlem şartlarının geçerli olarak sözleşme içeriğinde yer alıp alamayacağına ilişkin yapılan denetimdir³⁵¹. Türk Borçlar Kanunu uyarınca, karşı tarafın menfaatine aykırı olan genel işlem şartları, bu şartlara ve şartların içeriğine ilişkin karşı tarafa açıkça bilgi verilmesi ve karşı tarafın kabul etmesi halinde sözleşmenin içeriğine dâhil edilmektedir. Aksi halde söz konusu genel işlem şartları yazılmamış sayılmaktadır (TBK m. 21/1). Müeyyide olarak belirlenen “yazılmamış sayılma” esasen “yokluk”tur³⁵². Sözleşmenin niteliğine ve işin özelliğine yabancı olan³⁵³ genel işlem şartları da karşı taraf kabul etsin ya da etmesin yazılmamış sayılmaktadır (TBK m. 21/2). Karşı tarafın kabulü halinde dahi şaşırtıcı koşulların yazılmamış sayılması doktrinde bazı yazarlarca eleştirilmektedir³⁵⁴. Türk

³⁵⁰**Eren**, s. 234 vd.; **Oğuzman / Öz**, s. 169 vd.; **Antalya, O. Gökhan/Doğancı E. Doğa**: "Genel İşlem Koşullarında Saydamlık Kuralının, Bunun TBK m. 20 vd.'daki Görünümlerinin ve TTK m. 55 f. 1 f ile TBK m. 20 vd.'nın Birlikte Uygulanabilirliğinin Değerlendirilmesi", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Y. 2018, C. 24, S. 2, s. 823 – 860.

³⁵¹ **Atamer, Yeşim**: Sözleşme Özgürlüğünün Sınırlandırılması Çerçevesinde Genel İşlem Şartlarının Denetlenmesi, Ankara 2001, s. 81.

³⁵² Bir hüküm veya koşulun, bir sözleşmede veya hukuki işlemde yazılmamış sayılması, bu hükümün veya koşulun sözleşme veya hukuki işlemde bulunmadığı, yani yok olduğu anlamına gelmektedir. Yokluk ve geçersizlik müeyyideleri birbirinden farklıdır. Yokluk, hukuki işlem veya sözleşmenin var olup olmama aşaması ile ilgilidir. Geçersizlik ise var olan bir işlem veya sözleşmenin geçerli olup olmadığıyla ilgilidir. Bu nedenle “yazılmamış sayılan bir koşulu” geçersiz saymak doğru değildir (**Eren**, s. 235).

³⁵³ Bu genel işlem kayıtları doktrinde “şaşırtıcı koşullar” olarak da adlandırılmaktadır.

³⁵⁴ Doktrinde bazı yazarlar karşı tarafın genel kabul beyanının şaşırtıcı kayıtları kapsamadığını çünkü onaylayan tarafın bu kayıtlardan haberdar olmadığını, ancak bu kayıtlara ilişkin bilgi verilmesi halinde alınacak kabul beyanının şaşırtıcı kayıtları da kapsayacağını, dolayısıyla TBK m. 21/2'nin bu durumda uygulama alanı bulmayacağını ileri sürmektedir (**Havutçu**, s. 139; **Kaşak, Esra**: "Sözleşmenin Niteliğine

Borçlar Kanunu'nun 22 nci maddesi yazılmamış sayılan genel işlem şartları dışındaki sözleşme hükümlerinin geçerliliğini sürdüreceğini düzenlemektedir. Mezkûr madde uyarınca, genel işlem şartlarını düzenleyen taraf, yazılmamış sayılan koşullar olmasaydı diğer hükümlerle sözleşmeyi kurmayacağını ileri süremez.

Yorum denetimi ile genel işlem şartları içerisinde yer alan hükmün açık ve anlaşılır olmaması ya da birden çok anlama gelmesi halinde düzenleyenin aleyhine yorumlanması gerektiği düzenlenmektedir (TMK m. 23). Bu hükümle genel işlem şartlarını hazırlayan tarafın kendi menfaatlerini ön planda tuttuğu göz önünde bulundurularak, genel işlem şartlarını hazırlayan tarafa özel bir sorumluluk yüklenmiştir.

İçerik denetimi, dürüstlük kuralına aykırı ve karşı tarafa zarar veren veya karşı tarafın durumunu ağırlaştıran genel işlem şartlarının sözleşmeye konulamayacağını öngörmektedir. İçerik denetiminin düzenlendiği Türk Borçlar Kanunu'nun 25 nci maddesi, Türk Borçlar Kanunu'nun 2 nci maddesinin ikinci fıkrasında yer alan hakkın kötüye kullanılması yasağının özel bir görünümüdür³⁵⁵. Madde ile dürüstlük kuralına aykırı ve karşı tarafa zarar veren veya durumunu ağırlaştıran genel işlem şartlarının sözleşmede yer alamayacağı düzenlenmiş, ancak hükme riayet edilmemesi halinde uygulanacak müeyyideye yer verilmemiştir. Madde gerekçesinde uygulanacak müeyyidenin Türk Borçlar Kanunu'nun 27 nci maddesi anlamında kesin hükümsüzlük

ve İşin Özelliğine Yabancı Olan Genel İşlem Koşulları (6089 sayılı Tbk.M.21/2)", İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C 3, S. 1, s. 415 – 430, s. 422 vd.; **Veziroğlu, Cem:** “ Türk Borçlar Kanunu Tasarısı Çerçevesinde Genel İşlem Koşulları ”, İstanbul Barosu Dergisi, 2010, C. 84, S. 5, s. 3073-3083, s. 3081).

³⁵⁵ **Eren,** s. 237.

olduğu belirtilmektedir³⁵⁶. Yani sözleşmede yer almaması gereken hükümler kesin hükümsüz olacaktır, diğer hükümler ise geçerliliklerini koruyacaklardır.

Türk Borçlar Kanunu'nun 24 üncü maddesi içerik denetiminin özel bir görünümünü ihtiva etmektedir. Hükümde genel işlem şartı barındıran bir sözleşmede, düzenleyene tek yanlı olarak sözleşmenin bir hükmünü değiştirme veya yeni düzenleme yapma yetkisi veren kayıtların yazılmamış sayılacağı düzenlenmiştir. Söz konusu değiştirme yasağı yalnızca düzenleyen tarafın lehine, karşı tarafın aleyhine olan değişiklik ve düzenleme yapma yetkisi veren genel işlem koşullarını kapsamaktadır. Bu yetkinin ayrı bir sözleşme ile verilmesi halinde de içerik denetimi uygulanmaya devam edilecektir.

E. Toptan Satış Sözleşmelerinde Genel İşlem Şartları

Elektrik tedarik sözleşmelerinde, akdedilen sözleşmenin tipine göre, genel işlem şartı hükümlerinin uygulanıp uygulanmayacağına karar verilmesi gerekmektedir.

Fiziksel elektrik ticaretinin yapıldığı organize piyasa işlemleri, tarafların karşılıklı olarak birbirlerini muhattap alarak akdettikleri sözleşmeler değildir. Bu sözleşmeler

³⁵⁶ Anılan maddenin gerekçesi “ *Bu tür hükümlerin yaptırımı, Tasarının 27 nci maddesinin ikinci fıkrasının birinci cümlesi anlamında kesin hükümsüzlük olacaktır. Başka bir ifadeyle burada, aynı fıkranın ikinci cümlesinin uygulanması söz konusu değildir. Bu sebeple, sözleşmenin kapsamına dâhil edilen hükümlerden genel işlem koşullarına konulması yasak olarlar dışındakiler, geçerliliklerini koruyacaktır. Tasarının 21 nci maddesinde genel işlem koşullarının bağlayıcılığı, bu maddede ise, söz konusu koşulların içerik denetimi düzenlenmektedir.* “ şeklindedir (Erkan, Umut Vehbi/Özden Merdenci, Selin: Türk Borçlar Kanunu ve İlgili Mevzuat, Ankara 2015, s. 26). Gerekçede, hükme uygulanacak müeyyidenin kesin hükümsüzlük olduğu ve kesin hükümsüzlüğün yalnızca ilgili maddeyi ilgilendirdiği, sözleşmenin ya da diğer maddelerin geçerliliğini etkilemediği vurgulanmaktadır.

piyasa işletmecisi aracılığı ile gerçekleştirilmektedir. Anılan piyasalarda gerçekleştirilen elektrik enerjisi/kapasitesi tedariki Elektrik Piyasası Dengeleme ve Uzlaştırma Yönetmeliği hükümlerine tabidir. Katılımcılar, piyasada işlem yapabilmek için Piyasa Katılım Anlaşması imzalamak zorundadır (DUY m. 17/1). Ayrıca piyasa katılım anlaşmasına ek olarak; gün öncesi piyasası katılımcılarının Gün Öncesi Piyasası Katılım Anlaşması, gün içi piyasası katılımcılarının Gün İçi Piyasası Katılım Anlaşması, vadeli elektrik piyasası katılımcılarının Vadeli Elektrik Piyasası Katılım Anlaşması imzalayarak Piyasa İşletmecisine sunması gerekmektedir (DUY m. 25). Piyasa Katılım Anlaşması, Elektrik Piyasası Dengeleme ve Uzlaştırma Yönetmeliği uyarınca hazırlanan standart nitelikte bir sözleşmedir. Doğrudan düzenleyici işlemlerle sözleşme kapsamında yer alması öngörülen hükümler genel işlem şartı olarak değerlendirilemez³⁵⁷. Piyasa katılım anlaşmalarında yer alan diğer hükümler ise 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nda yer alan genel işlem şartı denetimlerine tabi olmaktadır. Bu durum piyasa işletmecisi ile piyasa katılımcıları arasında akdedilen ve elektrik enerjisi/kapasitesi tedarikini konu edinen sözleşmeler açısından da geçerlidir. Piyasa işletmecisinin işlem yaparken kullandığı sözleşmeler standart sözleşmelerdir. Bu sözleşmelerde yer alan hükümlerin ileride çok sayıda benzer sözleşmede kullanılmak üzere hazırlandığı açıktır. Yani bahsedilen sözleşmeler genel işlem şartı niteliğinde hükümler içermektedir. Ayrıca Türk Borçlar Kanunu'nun 20 nci maddesi uyarınca piyasa işletmecisinin hazırladığı sözleşmeler niteliğine bakılmaksızın genel işlem şartına ilişkin hükümlere tabi olacaktır. Zira piyasa işletmecisi faaliyetlerini yetkili makamdan aldığı izin çerçevesinde yürütmektedir³⁵⁸.

³⁵⁷ Ayrancı, Enerji, s.283.

³⁵⁸ Piyasa işletmecisi, Elektrik Piyasası Kanunu'nun 4 üncü maddesi uyarınca işletim lisansı almakla yükümlüdür.

VİOP organize bir piyasadır. VİOP fiziksel elektrik ticaretinin yapıldığı organize piyasalarla aynı sisteme sahiptir. Burada da fiziksel elektrik ticaretinin yapıldığı organize piyasalara ilişkin hususlar aynen geçerlidir. Borsa İstanbul da faaliyetlerini yetkili makamdan aldığı izinle sürdürmektedir. Bu nedenlerle akdedilen sözleşmelerde yer alan hükümler, düzenleyici işlemler nedeniyle sözleşmenin muhtevasına dâhil oldukları sürece, genel işlem şartı olarak değerlendirilmektedir.

Serbest tüketicilerle akdedilen ikili anlaşmalar bir kenara bırakılacak olursa, ikili anlaşmalarda sözleşmeye konu elektrik enerjisi oldukça yüksektir. Söz konusu ikili anlaşmalarda her iki taraf da lisansa tabi piyasada katılımcısıdır ve anonim veya limited şirket yapısına sahip olmak zorundadır (EPK m.4/3). Bu nedenle her iki tarafında basiretli bir tacir gibi davranma yükümlülüğü bulunmaktadır. Yani sözleşmenin taraflarından birinin karşı tarafın kendisine empoze ettiği şartlar dâhilinde hareket etmesi olması oldukça düşük bir ihtimaldir. Bu durumda genel işlem şartlarının uygulanması, bu şartların oluşum mantığı ile uyumsuzdur. Dolayısıyla bu sözleşmelerde genel işlem şartlarının uygulanması kural olarak mümkün değildir.

V. CEZAI ŞARTLAR

Cezai şart, bir sözleşmenin hiç veya gereği gibi ifa edilmemesi halinde borçlunun alacaklıya karşı bir ödeme yapmayı üstlendiği, hukuki işlemle belirlenen ve ekonomik değeri olan bir edimdir³⁵⁹. Cezai şart fer'i niteliktedir. Bu nedenle geçerli bir asıl borcun olmaması durumunda cezai şarttan bahsedilemez³⁶⁰. Ancak Türk Borçlar Kanunu'nun

³⁵⁹ **Eren**, s. 1311; **Oğuzman / Öz**, s. 535; **Kılıçoğlu, Ahmet M.**: Borçlar Hukuku Özel Hükümler, 24. Bası, Ankara 2020, s. 981.

³⁶⁰ **Ozanoğlu, Hasan Seçkin**: “İstisna ve Özellikle İnşaat Sözleşmelerinde Müteahhidin Eseri Zamanında Tesliminde Gecikmesine Bağlı İfaya Eklenen Cezai Şart Kayıtları”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi

182 nci maddesinin ikinci fıkrasında yer alan “ *Ceza koşulunun geçersiz olması veya borçlunun sorumlu tutulamayacağı bir sebeple sonradan imkânsız hâle gelmesi, asıl borcun geçerliliğini etkilemez.* ” hükmü uyarınca cezai şartın geçersiz olması asıl borcun varlığına etki etmez. Cezai şartın fer’i niteliği muaccel olduğu ana kadar devam eder, muaccel olduktan sonra ise bağımsız bir nitelik kazanır³⁶¹.

Borcun ifa edilememesinin, borçlunun kusurlu ya da kusursuz davranışları sonucu meydana gelmesi cezai şartta etkisi doktrinde tartışmalıdır. Bir görüşe göre, cezai şart kusurdan bağımsızdır³⁶². Bu görüştekiler, cezai şartın borcun kararlaştırılan şekilde ifa edilmesi için baskı kurduğunu, bu niteliğiyle alacaklıyı koruduğunu ve taraflarca aksi kararlaştırılmadıkça, cezai şartın bir sigorta işlevi gördüğünü belirterek, borçlunun kusurundan bağımsız olduğunu ileri sürmektedir³⁶³. Doktrinde hâkim olan görüş ise, borçlunun kusursuz olduğunu kanıtlayarak cezai şartı ödeme sorumluluğundan kurtulabileceğini kabul etmektedir³⁶⁴. Nihayet 6098 sayılı Kanun’da da borcun, kusursuz sonraki imkânsızlık sebebiyle sona ermesi halinde cezanın ifasının istenemeyeceği hüküm altına alınarak, cezai şartın kusurdan bağımsız olmadığı düzenlenmiştir.

Cezai şart alacaklının uğradığı zararından bağımsızdır. Alacaklı bir zarara uğramamış olsa bile cezai şartın ifası gerekmektedir. Bu nedenle taraflar alacaklının

Dergisi, Y. 1999, C. 3, S. 1-2, s. 78-133, s. 93; **Tunçomağ, Kenan:** Türk Hukukunda Cezai Şart, İstanbul, 1963, s. 15; **Oğuzman / Öz,** s. 542.

³⁶¹ **Eren,** s. 1313; **Kılıçoğlu,** s. 983 vd.

³⁶² **Gökçeoğlu, Kamil Haluk:** Cezai Şart ve Güncel İçtihatlar, İstanbul 2007, s.54; **Aksoy, Hüseyin Can:** “Ceza Koşulunun Borçlunun Borca Aykırı Davranıştaki Kusuru İle İlişkisi Nedir?“, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Y. 2018, C. 24, S. 2, s. 999-1018, s. 1014 vd.

³⁶³ **Aksoy, Hüseyin Can,** s. 1014 vd.

³⁶⁴ **Eren,** s. 1317; **Oğuzman / Öz,** s. 551; **Kılıçoğlu,** s. 995.

zararı ispatlamasını kararlařtıramaz³⁶⁵. Buna karşın alacaklı bir zarara uğramışsa ve bu zarar kararlaştırılan cezai şarttan fazla ise alacaklı borçlunun kusrunu kanıtlayarak, cezai şartı aşan miktarı talep edebilir (TBK m. 180). Ancak kararlaştırılan cezai şart ifayı engelleyen cezai şart niteliğinde ise aşkın zarar talep edilemez³⁶⁶.

Cezai şarta ilişkin hükümler kural olarak emredici değildir. Bu kuralın tek istisnası, Türk Borçlar Kanunu'nun hâkimin aşrı gördüğü cezai şartı kendiliğinden indirmesini öngören hükmüdür (TBK m. 182)³⁶⁷. Cezai şartın olup olmayacağı, miktarı gibi hususlar ise irade özgürlüğü kapsamında taraflarca belirlenmektedir. Kanunlarla cezai şart kararlařtırılmaz³⁶⁸. Türk Borçlar Kanunu'nda cezai şarta ilişkin bir şekil şartına da yer verilmemiştir. Ancak doktrinde, cezai şartın fer'i niteliği göz önünde bulundurularak, asıl borcun tabi olduğu şekil şartına tabi olacağı ifade edilmektedir³⁶⁹.

Cezai şart; seçimlik cezai şart, ifaya eklenen cezai şart ve ifayı engelleyen cezai şart olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Seçimlik cezai şartta, alacaklı ya borcun ya da cezai şartın yerine getirilmesini isteyebilir yani seçimlik hakka sahiptir. Sözleşmeden aksi

³⁶⁵ **Bilge, Necip**: "Cezai Şart", Esat Arsebük'e Armağan, Ankara 1958, s.109.

³⁶⁶ **Eren**, s. 1318.

³⁶⁷ Hâkimin aşrı gördüğü cezai şartı re'sen mi yoksa talep üzerine mi indireceği hususu doktrinde tartışmalı olmakla birlikte kanunun lafzi yorumundan açıkça anlaşıldığı üzere hâkimin aşrı gördüğü cezai şartı re'sen indireceği görüşü daha isabetlidir (**Eren**, s. 13333, karşı görüş için bkz. **Tunçomağ**, s. 151 vd.).

³⁶⁸ **Eren**, s. 1312. Bununla birlikte bazı durumlarda kanun, cezai şart kararlaştırılmasını yasaklayabilmektedir. Örneğin, konut ve çatılı işyeri kiralarında, kira bedelinin zamanında ödenmemesi hali için cezai koşul kararlaştırılması Türk Borçlar Kanunu'nun 346 ncı maddesi ile yasaklanmıştır. Öte yandan bazı hallerde de kanunun ceza koşuluna ilişkin sınırlamalar getirdiği görölmektedir. Tıpkı taksitli satışlarda alıcının peşinatı ödemede temerrüde düşmesi hali için kararlaştırılan cezai şartın peşin satış bedelinin yüzde onunu aşamayacağını düzenleyen, Türk Borçlar Kanunu'nun 260 ncı maddesinde olduğu gibi.

³⁶⁹ **Eren**, s. 1313 vd.; **Tunçomağ**, s. 61; **Oğuzman / Öz**, s. 543; **Kılıçoğlu**, s. 984.

anlaşılmadıkça kararlaştırılan cezai şart seçimlik cezai şarttır (TBK m. 179/1). Alacaklıya tanınan seçim hakkı yenilik doğuran seçimlik hak niteliğindedir. İfaya eklenen cezai şartta, alacaklı ifayı çekincesiz olarak kabul etmemişse veya hakkından feragat etmemişse asıl borçla birlikte cezai şartın da ifası isteyebilir (TBK m. 179/2). İfayı engelleyen cezai şart ise tam olarak cezai şart niteliğinde değildir. Burada borçlu kararlaştırılan cezai şartı yerine getirerek sözleşmenin niteliğine göre dönme veya fesih hakkını kullanarak sözleşmeyi sona erdirmektedir.

Toptan satış sözleşmeleri sözleşme özgürlüğü kapsamında akdedilen sözleşmelerdir. Tarafların toptan satış sözleşmesi akdetmelerine ilişkin getirilen sınırlamalar arasında cezai şart kararlaştırılmasını engelleyen bir hüküm bulunmamaktadır.

İkili anlaşmalar çerçevesinde akdedilelen enerji tedarik sözleşmelerinde de taraflar emredici hükümlere aykırı olmamak kaydıyla cezai şart kararlaştırabilir. İkili anlaşmalar piyasada sözleşme özgürlüğünün en geniş olduğu alandır. İkili anlaşmalar açısından, 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nda aşırı görülen cezai şartın hâkim tarafından re'sen indirilmesini öngören hüküm de uygulama alanı bulmamaktadır. Serbest tüketicilerle akdedilen sözleşmeler hariç, ikili anlaşmaların tarafları tacirdir. Bu nedenle taraflar kararlaştırılan cezai şartın indilmesi talep edilemez (TTK m. 22). Ancak tacirler, kararlaştırılan cezai şartın ekonomik mahfına neden olacak derecede yüksek olduğu, bunun ise ticari kişilik hakkına, adalet ve hakkaniyete aykırı olduğu gerekçesiyle cezai şartın indirilmesini veya tamamen kaldırılmasını talep etme hakkına sahiptir³⁷⁰.

³⁷⁰ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 20.03.1974 tarih, 1970/1053 E. 1974/222 K. sayılı kararında, cezai şartın borçlunun iktisadi mahvına neden olacak derecede ağır ve yüksek olması halinde, adap ve ahlaka aykırı sayılarak tamamen veya kısmen iptal edilmesi gerektiği, bu durumun borçlunun tacir olması halinde dahi geçerli olduğu yönünde içtihatla bulunmuştur.

VI. TAHKİME İLİŞKİN DÜZENLEMELER

A. Genel Olarak

Gelişmiş liberal piyasaların etkisiyle dünya ticaretinde serbestleşmenin önemi giderek artmaktadır. Bu durum ekonomisini geliştirmek isteyen devletlerin rekabet hukukuna ve izledikleri rekabet politikasına önem vermesine neden olmaktadır³⁷¹. Küreselleşmenin etkilerinin yoğun olarak hissedildiği, enerji piyasaları gibi yüksek miktarda yatırımların yapıldığı alanlarda yabancı yatırımların önemi daha da belirginleşmektedir. Ancak yatırımcılar açısından bakıldığında yabancı bir ülkede yatırım yapmak oldukça risklidir. Yatırımcılar yabancı bir ülke piyasasına girerken hem piyasa riskini hem de hukuki riskleri de göz önünde bulundurmaktadır. Bu nedenle ülkeler yatırımcıların güven ve istikrar arayışına cevap verebilecek çeşitli düzenlemeler yapmaktadır. Klasik devlet yargısına göre daha hızlı ve şeffaf olan tahkim yolunun yatırımcılar açısından alternatif bir yargı yolu olarak açık tutulması da bu düzenlemeler arasında yer almaktadır.

Tahkim sözleşmesi, taraflar arasında doğmuş veya ileride doğabilecek uyuşmazlıkların sözleşme veya kanun hükmü uyarınca, seçilerek yetkilendirilmiş özel kişi veya kişiler tarafından çözülmesini öngören anlaşmalardır³⁷². Sözleşme,

³⁷¹ **Bolatoğlu** Hilmi: “ Rekabet Uyuşmazlıklarının Tahkime Elverişliliğine İlişkin Hukuki Çerçeve “, Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, 2017, C. 7, S. 2, s. 305–332, s. 307.

³⁷² 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 412 nci maddesinde tahkim sözleşmesi “ *Tahkim sözleşmesi, tarafların, sözleşme veya sözleşme dışı bir hukuki ilişkiden doğmuş veya doğabilecek uyuşmazlıkların tamamı veya bir kısmının çözümünün hakem veya hakem kuruluna bırakılması hususunda yaptıkları anlaşmadır.*” ifadeleri ile tanımlanmaktadır. Buna karşın doktrinde bazı yazarlar tahkim sözleşmesini tanımlarken anlaşmanın yalnızca kanunun tahkim yolu ile çözümlenmesine izin verdiği konularda yapılabildiğini de vurgulamaktadır (**Nomer**, Ergin/**Ekşi**, Nuray/**Gelgel**, Öztekin Günseli: Milletlerarası Tahkim Hukuku, İstanbul 2008, 3.Bası, s. 1.

uyuşmazlıkların tamamına ilişkin olabileceği gibi sözleşmede kararlaştırılan belirli bir veya birkaç uyuşmazlığa ilişkin de olabilir (HMK m. 412/1).

Tahkim sözleşmesi, ayrı bir sözleşme olarak ya da taraflar arasındaki asıl sözleşmenin bir şartı olarak yapılabilir. Sözleşmenin geçerli olabilmesi 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda³⁷³ yer verilen geçerlilik şartlarına uygun olarak yapılmış olmasına bağlıdır. Buna göre tahkim sözleşmesinin geçerli olması yazılı olarak yapılmasına bağlıdır. 6100 sayılı Kanun'un 412 nci maddesinin üçüncü fıkrasında tahkim sözleşmesinde yazılılık şartına ilişkin olarak “ *Yazılı şekil şartının yerine getirilmiş sayılması için, tahkim sözleşmesinin taraflarca imzalanmış yazılı bir belgeye veya taraflar arasında teati edilen mektup, telgraf, teleks, faks gibi bir iletişim aracına veya elektronik ortama geçirilmiş olması ya da dava dilekçesinde yazılı bir tahkim sözleşmesinin varlığının iddia edilmesine davalının verdiği cevap dilekçesinde itiraz edilmemiş olması yeterlidir. Asıl sözleşmenin bir parçası hâline getirilmek amacıyla tahkim şartı içeren bir belgeye yollama yapılması hâlinde de tahkim sözleşmesi yapılmış sayılır.* ” ifadelerine yer verilmektedir. Anılan hükümlerle yazılılık şartının hangi koşullarda sağlanmış olacağı detaylarıyla açıklamıştır.

Belirtildiği gibi tahkim sözleşmesi henüz doğmamış uyuşmazlıklara ilişkin olarak da yapılabilir. Taraflar tahkim sözleşmesinin henüz doğmamış bir uyuşmazlığa ilişkin olduğu itirazında bulunulamaz. Asıl sözleşmenin geçerli olmaması da tahkim sözleşmesinin geçerliliğini etkilemez³⁷⁴.

³⁷³ 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu, 12.01.2011 tarihinde kabul edilerek, 04.02.2011 tarihli ve 27836 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

³⁷⁴ Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun tahkimin uygulama alanını düzenleyen 407 nci maddesinde, Kanunun “Tahkim” başlıklı 11 inci kısımda yer alan hükümlerinin 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanununun tanımladığı anlamda yabancılık unsuru içermeyen ve tahkim yerinin Türkiye olarak

Hakkında tahkim sözleşmesi yapılan hususlarda taraflardan birinin mahkemede dava açması halinde, karşı taraf öncelikli olarak tahkime gidilmesi gerektiğini ileri sürme hakkına sahiptir. Bu durumda tahkim sözleşmesi hükümsüz, tesirsiz veya uygulanması imkânsız değilse mahkeme davayı usulden reddetmek durumundadır (HMK m. 413; MTK m. 5).

B. Enerji Şart Anlaşması

Elektrik Piyasası Kanunu'nun ilk maddesi incelendiğinde, rekabet ortamında özel hukuk hükümlerine göre faaliyet gösteren güçlü bir elektrik enerjisi piyasasının oluşturulmasının amaçlandığı görülmektedir. Bu amaca erişmede en önemli unsurlardan biri de ulusal ve uluslararası sermayenin piyasaya çekilmesidir. Yatırımcıların piyasaya yönelmesinde uluslararası anlaşmalara taraf olunması ve bu anlaşmalara riayet edilmesi etkili olmaktadır. Bu doğrultuda enerji sektöründe yatırım, ticaret, transit, rekabet ve çevreyi ilgilendiren konuları düzenleyen ve enerji piyasasında uluslararası işbirliğini sağlamayı amaçlayan Enerji Şart Anlaşması'nın ülkemiz tarafından da imzalanmış olduğu görülmektedir³⁷⁵.

belirlendiği uyuşmazlıklar hakkında uygulanacağı belirtilmiştir. Bununla birlikte; sözleşmenin tanımı, sözleşmeye ilişkin şekli şartların neler olduğu ve asıl sözleşmenin geçersiz olmasının tahkim sözleşmesinin geçerliliğine etki etmeyeceğine ilişkin hususlar 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun 4 üncü maddesinde de 6100 sayılı Kanunda yer alan düzenlemelerle birebir aynıdır. 4686 sayılı Kanun'da anılan hususlara ek olarak, tahkim anlaşmasının, tarafların uygulanmak üzere seçtiği hukuka veya böyle bir hukuk seçimi yoksa Türk hukukuna uygun olduğu takdirde geçerli olacağı da belirtilmiştir.

³⁷⁵ Avrupa Enerji Şartı Konferansı Nihai Senedi, Enerji Şartı Antlaşması ve ekini teşkil eden kararlar ile Enerji Verimliliğine ve İlgili Çevresel Hususlara İlişkin Enerji Şartı Protokolü Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti adına 17 Aralık 1994 tarihinde Lizbon'da imzalanmış, söz konusu protokol 06.02.2000 tarihli ve 23956 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 4559 sayılı Avrupa Enerji Şartı Konferansı Nihai Senedi, Enerji Şartı Antlaşması ve Ekini Teşkil Eden Kararlar ile Enerji Verimliliğine ve İlgili Çevresel Hususlara İlişkin

Enerji Şart Anlaşması ticaret, çevre sorunları, rekabet gibi pek çok konuyu düzenlese de esas olarak yatırımlar ve yatırımcının korunmasına odaklanmaktadır³⁷⁶. Bu anlaşma ile yatırımcıların, yükümlülüğünü yerine getirmeyen devlete karşı uluslararası tahkime başvurabilmesinin önü açılmıştır³⁷⁷. Anlaşma amacına uygun olarak, yatırımcılara ICSID tahkimine, SCC Tahkim Enstitüsüne veya UNCITRAL tahkim kurallarına tabi olarak ad hoc tahkime gitme hakkı tanımıştır³⁷⁸. Enerji Şart Anlaşmasının imzalanması ile gerçekleşmesi olası uyuşmazlıklara ilişkin olarak tahkim yolu açılmış olsa da Türkiye’de enerji sektöründe taraflarından birini devletin oluşturduğu yatırım sözleşmelerinde tahkim yoluna başvurulabilmesi 1999 Anayasa değişikliklerine kadar mümkün olmamıştır³⁷⁹.

Enerji Şartı Protokolünün Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun ile TBMM tarafından onaylanmıştır.

³⁷⁶ **Kılavuz, Ali Kemal:** “ Enerji Şart Anlaşması Çerçevesinde Uyuşmazlıkların Çözümü “, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2009, C. 13, S. 1-2, s. 179-215, s.211.

³⁷⁷ **Baklacı, Pınar/Akıntürk, Esen:** " Enerji Şart Anlaşması ", Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi, Y. 2006, C. 7, S. 2, s. 97-113. s. 108.

³⁷⁸ ICSID, üye ülkelerin hükümetleri ve diğer üye ülkelerin vatandaşı olan yatırımcıların akdettikleri yatırım sözleşmelerinde uygulanacak tahkim kurallarını belirlemektedir. ICSID üyesi tüm ülkeler aynı zamanda Dünya Bankası üyeleridir. SSC, Avrupanın önde gelen ticari tahkim kurumlarından. UNCITRAL tahkim kuralları, taraf iradesine öncelik veren kurallardır ve pekçok tahkim kanununun dayanağıdır. Bu nedenle uluslararası sözleşmelerde sıkça tercih edilmektedir.

³⁷⁹ Anayasanın 125 inci maddesine, 13.08.1999 tarihli ve 4446 sayılı Kanun’un 2 inci maddesi ile eklenen “ *Kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinde bunlardan doğan uyuşmazlıkların milli veya milletlerarası tahkim yoluyla çözülmesi öngörülebilir. Milletlerarası tahkime ancak yabancılik unsuru taşıyan uyuşmazlıklar için gidilebilir.* “ hükmü ile taraflarından birini devletin oluşturduğu imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinden doğan anlaşmazlıklarda tahkime gidilmesinin önü açılmıştır.

C. Elektrik Piyasasında Tahkim

Bilindiği gibi toptan satış sözleşmeleri; ikili anlaşmalar, organize ve organize olmayan piyasalar üzerinden gerçekleştirilebilmektedir. Elektrik Piyasası Kanunu’nda ikili anlaşmaların özel hukuk hükümlerine tabi olduğu açıkça belirtilmektedir. Bu nedenle ikili anlaşmalarda taraf iradeleri uyarınca tahkim anlaşması yapılması mümkündür. İkili anlaşmalara ilişkin tahkim sözleşmesi, Hukuk Muhakemeleri Kanunu ve Milletlerarası Tahkim Kanunu’nda yer alan düzenlemelere tabidir.

EFET kapsamında gerçekleştirilen ikili anlaşmalara ilişkin tahkim sözleşmelerinde taraflar uygulanacak hukuku ve tahkim heyetini seçmede serbesttir. Ancak tarafların bu hususlara ilişkin bir belirleme yapmaması halinde kural olarak Federal Almanya Cumhuriyeti’nin esasa ilişkin kanunlarının uygulanacağı ve sözleşmeye ilişkin tüm uyuşmazlıkların Alman Tahkim Kurumu’na (ATK) yönlendirilerek, uyuşmazlık hakkında ATK kurallarına göre karar verileceği düzenlenmiştir (EFET m. 22).

Vadeli işlem ve opsiyon sözleşmelerinde, borsa işlemlerinden doğan uyuşmazlıkların çözümü için taraflar Borsa Yönetim Kuruluna başvurabilir. Ayrıca uyuşmazlığa ilişkin olarak tarafların yargı mercilerine başvurma hakkı da saklıdır (Borsa İstanbul A.Ş. Borsacılık Faaliyetlerine İlişkin Esaslar Yönetmeliği m. 47). Bu doğrultuda tarafların başvuruda bulunabileceği yollardan biri de tahkim olarak öngörülmüştür. (Borsalar ve Piyasa İşleticilerinin Kuruluş, Faaliyet, Çalışma ve Denetim Esasları Hakkında Yönetmelik m. 37/2).EPIAŞ tarafından işletilen piyasalarda gerçekleştirilen işlemlere ilişkin uyuşmazlıklarda ise uyuşmazlıkların incelenerek sonuçlandırılması, piyasa işletmecisinin yani EPIAŞ’ın sorumluluklarından biri olarak sayılmıştır (DUY m 11). Bununla birlikte mevzuatta söz konusu uyuşmazlıklarda tahkime gidilmesini engelleyen emredici bir düzenlemeye verilmemiştir.

§6. SÖZLEŞMEDEN DOĞAN SORUMLULUK

I. ASLİ EDİM YÜKÜMLÜLÜKLERİ BAKIMINDAN

Taraflar sözleşme ile kararlaştırılan edimlerin ifası sırasında meydana gelen zararlardan sorumludur. Borçların ifasına ilişkin bu sorumluluk Türk Borçlar Kanunu'nun 112 nci maddesinde düzenlenmektedir. Anılan madde uyarınca, borcun hiç veya gereği gibi ifa edilmemesi halinde borçlu, kendisine hiçbir kusurun yüklenemeyeceğini ispat etmediği sürece alacaklının zararını giderme yükümlülüğü altındadır (TBK m. 112).

Borcun ifasına ilişkin sorumluluğun çeşitli görünümüleri mevcuttur. Satış sözleşmeleri bakımından belirlenen ayıptan sorumluluk, alıcının temerrüdü, satılanın zaptı gibi sorumluluk halleri Türk Borçlar Kanunu'nun 112 nci maddesinde yer alan borcun hiç veya gereği gibi ifa edilmemesi halinin özel görünümlerindedir. Elektrik piyasası mevzuatında elektrik tedarik sözleşmelerine ilişkin sorumluluk detaylı olarak düzenlenmemektedir. Bu nedenle satış sözleşmesinin sorumluluğa ilişkin hükümleri ve Türk Borçlar Kanunu'nun 112 nci maddesi niteliğine uygun düştüğü ölçüde elektrik tedarik sözleşmelerinde de uygulanma alanı bulmaktadır. Özellikle ikili anlaşmalarda sözleşme hükmü ile belirli bir sorumluluk halinin kararlaştırılması da mümkündür.

Elektrik tedarik sözleşmelerinde tedarikçinin asli edim yükümlülüğü sözleşmede belirlenen miktarda elektrik enerjisini alıcıya tedarik etmektir. Alıcın asli edim yükümlülüğü ise bedelin ödenmesidir. Bu kapsamda, elektrik tedarik sözleşmelerinde asli edim yükümlülükleri bakımından karşımıza çıkabilecek sorumluluk halleri; ayıptan sorumluluk, temerrüt ve ikili anlaşmalarda bildirim yükümlülüğünün yerine getirilmemesinden doğan sorumluluktur.

A. Ayıptan Doğan Sorumluluk

Ayıp, satıcının alıcıya bildirdiği veya alıcının dürüstlük kuralı uyarınca beklediği özelliklerin satılarda bulunmamasıdır³⁸⁰. Satış sözleşmelerinde ayıptan doğan sorumluluk 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun 219 uncu maddesi ile 231 inci maddeleri arasında düzenlenmektedir. Türk Borçlar Kanunu'nun 219 uncu maddesi uyarınca “ *Satıcı, alıcıya karşı herhangi bir surette bildirdiği niteliklerin satılarda bulunmaması sebebiyle sorumlu olduğu gibi, nitelik veya niteliği etkileyen niceliğine aykırı olan, kullanım amacı bakımından değerini ve alıcının ondan beklediği faydaları ortadan kaldıran veya önemli ölçüde azaltan maddi, hukuki ya da ekonomik ayıplar... “* ayıbın konusunu oluşturmaktadır. Satıcının ayıptan sorumlu olması için kusur şartı aranmamaktadır. Yani kusursuz sorumluluk hallerindedir.

Tarafların sorumsuzluk anlaşması yaparak satıcının ayıptan sorumluluğunu kaldırması mümkündür. Ancak tarafların satılanın ayıplı olarak devredilmesinde satıcının ağır kusurlu olduğu hallerde sorumsuzluk anlaşması yapması mümkün değildir (TBK m. 221).

Elektrik enerjisinde ayıp, elektrik kesintileri ve elektriğin belirlenen gerilim seviyesinde olmaması nedeniyle meydana gelmektedir. Yani elektrik tedarik sözleşmelerinde ayıp temel olarak şebekeden kaynaklanan sorunlar nedeniyle ortaya çıkmaktadır.

³⁸⁰ **Eren**, s. 1176; **Aral/Ayrancı**, s. 123; **Yıldırım, Mustafa Fadıl**: “ Standart Bilgisayar Ayıplarından Sözleşmeye Dayalı Sorumluluk “, A.Ü. Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi, Y.1998, C. 2, S. 1, s. 147-160, s. 148; **Özçelik, Barış**: “Sözleşmeden Doğan Borçların İfasında İmkânsızlık ve Sonuçları”, AÜHFD, C. 63, S. 3, s. 569-622.s. 1166.

Elektrik kesintilerinden kaynaklanan zarar ve hasarların ilgililerinden tazminine ilişkin usul ve esaslar Elektrik Dağıtım ve Perakende Satışına İlişkin Hizmet Kalitesi Yönetmeliği ile düzenlenmektedir³⁸¹. Bu yönetmelik uyarınca dağıtım şirketi, dağıtım lisansında belirlenen bölgede bulunan kullanıcılara sunduğu hizmetin kalitesinden sorumludur. Hizmet kalitesi elektrik tedarikinin sürekliliğine ilişkin kaliteyi de kapsamaktadır (EDPSİHKY m. 5). Ancak kesintilerin iletim sisteminden kaynaklanması halinde sorumluluk iletim şirketine ait olmaktadır.

İletim ve dağıtım sistemlerinde, elektriğin iletileceği noktanın uzaklığına göre farklı gerilimler kullanılmaktadır³⁸². Aynı gerilim şebekesinde bulunan elektrik, bu şebekenin her yerinde türdeşdir. Alıcıya, şebekeye bağlı olduğu noktadan elektrik tedarik edilir. Bu nedenle tedarik edilecek elektriğin gerilim seviyesi alıcının şebekeye bağlı olduğu noktaya göre belirlenmektedir.

³⁸¹ Elektrik Dağıtım ve Perakende Satışına İlişkin Hizmet Kalitesi Yönetmeliği, 21.12.2012 tarihli ve 28504 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak 01.01.2013 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

³⁸² İletim ve dağıtım şebekeleri, kullandıkları gerilim bakımından; alçak gerilimli şebekeler (AG şebekeleri), orta gerilimli şebekeler (OG şebekeleri), yüksek gerilimli şebekeler (YG şebekeleri), çok yüksek gerilimli şebekeler (ÇYG şebekeleri) olarak dört grupta sınıflandırılmaktadır. AG şebekeleri, 0-1 kV arası elektrik enerjisinin naklinde kullanılırlar ve enerji kaybının yüksek olduğu şebekelerdir. AG şebekeleri yerleşim yerlerinde kullanılan şebekelerdir. OG şebekeleri, 1-35 kV arası elektrik enerjisinin naklinde kullanılmaktadır. AG şebekeleri ile ÇYG ve YG şebekelerini birbirine bağlar. YG şebekeleri, 35-154 kV arası elektrik enerjisinin naklinde kullanılan şebekelerdir. Bu şebekeler elektrik enerjisinin üretildiği santrallerden başlayan ve büyük şehirler ile bölgelerin başlangıcı arasında kullanılmaktadır. Yüksek gerilim şebekeleri ile enerji dağıtımı yapılmaz. Çok uzak mesafelere enerji iletiminde alçak gerilimlerde güç kaybı çok olurken, yüksek gerilimlerde güç kaybı az olduğu için yüksek gerilimler çoğunlukla iletim şebekelerinde kullanılır. ÇYG şebekeleri 154 kV’un üstündeki gerilimi kullanan şebekelerdir.

Elektrik tedariki iletim ve dağıtım şebekelerinde var olan elektrik enerjisi üzerinden gerçekleştirilmektedir. Sözleşmeye konu elektriğin gerekli nitelikleri taşımaması aslında şebekede var olan elektriğin gereken nitelikte olmadığı anlamına gelmektedir. Tedarikçinin şebekeye aktardığı elektrik enerjisi ayıpsız olsa dahi alıcının sistemden çektiği enerjinin ayıplı olması mümkündür. Bu durumda sorumluluğun tedarikçiye yüklenmesi adil olmayacaktır. Nitekim tedarikçinin sözleşmeye konu elektriği bizzat teslim edilmesi mümkün değildir. Bu nedenle sorumluluk şebeke işletmecisine ait olmalıdır.

Diğer yandan, ayıp nedeniyle zarara uğrayan alıcı, uğradığı zararı elektrik piyasası mevzuatı uyarınca şebeke işletmecisinden tazmin etmektedir. Zararı tazmin edilen alıcının aynı zararın tazmini için ayrıca bir de tedarikçiden tazminat talebinde bulunması hakkaniyet ilkesi ile bağdaşmayacaktır.

İletim şebekelerindeki elektriğin kalitesinin öngörülen düzeyde olmasını sağlamak TEİAŞ'ın sorumluluğundadır³⁸³. Elektrik Piyasası Kanunu'nda TEİAŞ, elektrik enerjisinin öngörülen kalite koşullarında sunulmasını sağlamak üzere gerekli yan hizmetleri belirlemek ve bu hizmetleri ilgili yönetmelik hükümleri doğrultusunda sağlamakla yükümlüdür (EPK m. 8/2). Üretim şirketlerinin şebekeye verdiği elektriğin belirlenen gerilime uygun olmaması, toptan satış sözleşmelerinden ziyade Bağlantı Anlaşması ve Sistem Kullanım Anlaşmasına aykırılık oluşturmakta ve bu çerçevede

³⁸³ İletim Sistemi, üretim tesislerinden itibaren gerilim seviyesi 36 kV üzerindeki hatlar üzerinden elektrik enerjisinin iletiminin gerçekleştirildiği tesisler olup, 400 kV'luk Çok Yüksek Gerilim ve 154 kV Yüksek Gerilim Hatlarını da bünyesinde barındırmaktadır. Ülkemizde iletim sistemi gerilim seviyesi 400 kV ve 154 kV ile standartlaştırılmış olup, Gürcistan ve Ermenistan ile olan enterkonneksiyon hatlarımız bu ülkelerdeki gerilim seviyesine uygun olarak 220 kV'tur (TEİAŞ, 2018 Yılı Türkiye Elektrik İletimi Sektör Raporu, s. 3).

değerlendirilmektedir. Dağıtım şebekelerindeki elektrik kalitesinin öngörülen düzeyde olmaması ise dağıtım şirketinin sorumluluğundadır (EDPSİHKY m. 4).

Satıcının ayıptan sorumlu olabilmesi için alıcının, satılanı gözden geçirmesi ve tespit etmiş olduğu ayıpları satıcıya bildirmesi gerekmektedir. Alıcının gözden geçirme ve bildirme yükümlülüğü sözlenmenin taraflarına göre farklı sürelerle tabidir. Türk Borçlar Kanunu'nun 223 üncü maddesinin birinci fıkrası uyarınca alıcı, satılanı olağan duruma göre imkân bulur bulmaz satılanı inceleyerek tespit ettiği ayıpları uygun bir süre içerisinde satıcıya bildirmekle yükümlüdür. Her iki tarafın da tacir olduğu durumlarda, Türk Ticaret Kanunu'nun 23 üncü maddesinin birinci fıkrasının (c) bendi uyarınca alıcı, teslim sırasında açıkça belli ayıplarda iki gün içinde, açıkça belli olmayan ayıplarda ise malın tesliminden sonraki sekiz gün içerisinde durumu satıcıya ihbar etmekle yükümlüdür. Elektrik piyasasında toptan satış sözleşmelerinin ve bağlantı ve sistem kullanım anlaşmalarının tarafları her zaman tacirdir. Bu nedenle gözden geçirme ve bildirim yapma konularında Türk Ticaret Kanunu'nda yer alan süreler geçerlidir.

Satılarda olağan bir gözden geçirmeyle fark edilemeyecek bir ayıbın olması halinde, ayıbın hemen satıcıya bildirilmesi gerekmektedir. Aksi halde, bildirimde bulunmayan alıcı, bu ayıbı kabul edilmiş sayılmaktadır (TBK m. 223/2).

Elektrik tedarik sözleşmelerinde sonradan anlaşılacak bir ayıbın varlığı pek mümkün gözükmemese de istisnai durumların söz konusu olabileceği göz ardı edilmemelidir. Sistemin güvenlik nedeniyle kesintisiz olarak izlenmesi, tedarik edilen elektriğin niteliğinin anlık olarak kontrol edilmesini sağlamaktadır. Ancak sonradan anlaşılacak bir ayıbın varlığı halinde, bildirim zamanında yapılmamış olması şebeke işletmecisini ayıptan doğan sorumluluğundan kurtarmaz. Şebeke işletmecileri alanında belirli bir uzmanlığa erişmiş, lisans sahibi tüzel kişilerdir. Bu sebeple tedarik edilen

enerjinin gerekli nitelikleri taşımadığını bilmediklerini ileri sürerek ayıptan doğan sorumluluktan kurtulmaları mümkün değildir (TBK m. 227).

6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu, ayıbın söz konusu olduğu durumlarda alıcılara dört seçimlik hak sunmaktadır. Bunlar; sözleşmeden dönme, bedelden indirim isteme, satılanın ücretsiz onarımını isteme, satılanın ayıpsız benzeri ile değiştirilmesini isteme haklarıdır (TBK m. 227). Alıcının genel hükümlere göre tazminat talep etme hakkı ise saklı tutulmaktadır. Elektrik enerjisi tedarik sözleşmelerinin niteliği gereği bu seçimlik hakların sadece bir kısmı uygulanmaktadır. Elektrik tedarik sözleşmeleri, enerji sözleşmelerinin sürekli borç ilişkisi niteliği nedeniyle, sözleşmeden dönme yoluyla sona erdirilemez³⁸⁴. Elektriğin ayıpsız benzeri ile değiştirilmesi veya ücretsiz onarımında mümkün değildir³⁸⁵. Bu durumda 6098 sayılı Kanun'un sunduğu seçimlik haklardan bedelin indirilmesi dışındaki haklar elektrik tedarik sözleşmelerinde uygulanamaz. Yan, elektrik tedarik sözleşmelerinin niteliği alıcın yalnızca bedelden indirim isteme ve genel hükümler uyarınca tazminat talep etme hakkını kullanabilmesine olanak tanır.

B. Temerrüt Hükümleri

Temerrüt, borçlanılan edimin borca aykırı olarak geç ifa edilmesidir³⁸⁶. 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun 106 ile 111 inci maddeleri arasında alacaklının, 117 ile 126 ncı maddeleri arasında borçlunun temerrüdüne ilişkin genel hükümlere yer verilmektedir. Satış sözleşmelerine ilişkin temerrüt hükümleri ise özel olarak düzenlenmiştir. Ayrıca 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 1530 uncu maddesinde, ticari satışlarda; ödeme günü veya süresinin belirli olduğu sözleşmelerde borçlunun ihtara gerek olmaksızın temerrüde düşeceği, alacaklının sözleşmede kararlaştırılmamış olsa bile

³⁸⁴ Ayrancı, Enerji, s. 203

³⁸⁵ Aslan/Katırcıoğlu/Altınay/Ardıyok/Gültekin/Önal/Akçaoğlu, s. 298.

³⁸⁶ Eren, 1213; Oğuzman / Öz, s. 490.

faize hak kazacağı, ödeme günü veya süresi belirtilmeyen sözleşmelerde borçlunun hangi süreler sonunda mütemerrit sayılacağı hususlarına yer verilmiştir. Elektrik piyasası mevzuatında da temerrüde ilişkin özel hükümler mevcuttur³⁸⁷.

Borçlunun temerrüde düşmesi için; edimin ifasının mümkün olması, borcun muaccel olması ve borçluya ihtar yapılması gerekmektedir. Bununla birlikte, kesin vadeli sözleşmeler gibi, bazı istisnai durumlarda borçlunun temerrüde düşmesi için ihtara gerek yoktur³⁸⁸.

Türk Borçlar Kanunu'nda ihtarın şekline ilişkin bir belirleme yapılmamıştır. Bu nedenle ihtarın herhangi bir şekilde yapılması mümkündür³⁸⁹. Ancak 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu ticari işlerde karşı tarafı temerrüde düşürmeye yönelik ihbarlar veya ihtarların noter aracılığıyla, taahhütlü mektupla, telgrafla veya güvenli elektronik imza kullanılarak kayıtlı elektronik posta sistemi ile yapılması gerektiği düzenlenmiştir (TTK m. 18/3).

³⁸⁷ Elektrik enerjisi/kapasitesi tedarik sözleşmeleri ticari nitelikte sözleşmeler olduğundan Türk Ticaret Kanunu'nda yer alan hükümler öncelikli olarak uygulama alanı bulmaktadır. Burada hüküm bulunmayan hallerde ise Türk Borçlar Kanunu hükümlerine gidilmektedir. Ancak diğer kanunlara gidilmeden önce elektrik piyasası mevzuatında hüküm bulunup bulunmadığına bakılmalı, eğer konuya ilişkin bir hüküm varsa öncelikli olarak bu hüküm uygulanmalıdır.

³⁸⁸ 6098 sayılı Kanun'un 117 inci maddesinin ikinci fıkrası "*Borcun ifa edileceği gün, birlikte belirlenmiş veya sözleşmede saklı tutulan bir hakka dayanarak taraflardan biri usulüne uygun bir bildirimde bulunmak suretiyle belirlemişse, bu günün geçmesiyle; haksız fiilde fiilin işlendiği, sebepsiz zenginleşmede ise zenginleşmenin gerçekleştiği tarihte borçlu temerrüde düşmüş olur. Ancak sebepsiz zenginleşenin iyiniyetli olduğu hâllerde temerrüt için bildirim şarttır.*" hükmünü amir olup, mezkûr düzenleme ile ihtara gerek olmaksızın temerrüde düşülen haller ve bu hallerin istisnalarına yer verilmiştir.

³⁸⁹ **Eren**, s. 1219; **Oğuzman / Öz**, s. 494.

Belirtildiği gibi, borçlunun temerrüde düşmesi için kusurlu olması gerekmez. Ancak borçlu temerrüde düşmede kusru olmadığını ispat ederse gecikme tazminatı ödeme yükümlülüğünden kurtulur (TBK m. 118). Borcun ifasının imkânsız olması halinde ise temerrütten bahsedilemez. Bu durumda ifanın imkânsızlığına ilişkin hükümler uygulama alanı bulmaktadır³⁹⁰.

Sürekli borçlarda temerrüdün söz konusu olup olmadığı doktrinde tartışmalıdır. Bir görüşe göre, sürekli borçlarda borçlu, sözleşmede kararlaştırılan sürede borcunu ifa etmezse imkânsızlık söz konusu olmaktadır. Zira sözleşmede kararlaştırılan zamana tekrar dönülerek ifanın gerçekleştirilmesi mümkün değildir. Bu görüştekiler ifa zamanının tamamının geçmemiş olması şartıyla sürekli borçlarda da temerrüdün gerçekleşebileceğini ifade etmektedir³⁹¹. Bir diğer görüşe göre, ani borçlarda olduğu gibi sürekli borçlarda da geçen zamanın telafisi mümkün değildir. Ancak söz konusu edimin gelecekte de olsa ifa edilmesi mümkün olduğundan imkânsızlıktan bahsedilemez. Ayrıca bu görüştekiler Türk Borçlar Kanunu'nda temerrüt yönünden ani borç, sürekli borç ayrımı yapılmamasının da sürekli borçlarda temerrüt hükümlerinin uygulanabileceğini gösterdiğini ileri sürmektedir³⁹².

1. Alıcının Temerrüdü

Elektrik tedarik sözleşmelerinde alıcının asli edim yükümlülüğü bedelin ödenmesidir. Bedel ödeme borcunu zamanında ifa etmeyen alıcı borçlunun temerrüdüne düşer. Satış sözleşmelerinde borçlunun temerrüdü özel olarak düzenlenmemiştir. Bu

³⁹⁰ Eren, s. 1216; Oğuzman / Öz, s. 501

³⁹¹ Eren, s. 1214'den naklen, Serozan, Rona: Borçlar Hukuku Genel Bölüm, C. III, İfa Engelleri Haksız Zenginleşme, 2. Bası, İstanbul 1992, s. 159.

³⁹² Eren, 1214 vd.

nedenle alıcının temerrüdü Türk Borçlar Kanunu'nun 117 nci maddesi uyarınca gerçekleşmektedir.

Karşılıklı borç yükleyen sözleşmelerde temerrüdün sonuçları Türk Borçlar Kanunu'nun 125 inci maddesinde düzenlenmiştir. Anılan madde ile temerrüt halinde alıcıya bazı seçimlik haklar tanınmıştır. Buna göre alıcı, edimin aynen ifa edilmesini ve kendisine gecikme tazminatı ödenmesini talep edebileceği gibi bu hakkından vazgeçerek müspet zararının tazmini isteyebilir. Alıcının bir diğer seçimlik hakkı ise sözleşmeden dönerek menfi zararının tazminini talep etme hakkıdır.

Her ne kadar 6098 sayılı Kanun'da satış sözleşmelerinde temerrüde detaylı olarak yer verilmemiş olsa da alıcının temerrüdü halinde sözleşmeden dönme ve zararın hesaplanması hususları 235 inci ve 236 ncı maddelerde özel olarak düzenlenmiştir. Söz konusu düzenlemler uyarınca, peşin satışlarda alıcının temerrüde düşmesi halinde satıcı herhangi bir işleme gerek olmaksızın sözleşmeden dönebilir. Vadeli satışlarda dönme hakkının kullanılması, bu hakkın sözleşmede açıkça saklı tutulmasına bağlıdır. Satış sözleşmelerinde temerrüde ilişkin bir diğer özel düzenleme zararın hesaplanması ve giderilmesidir. Buna göre zarar, satış sözleşmesinde kararlaştırılan bedel ile satılanın üçüncü bir kişiye dürüstlük kuralına uygun olarak satımından elde edilecek bedel arasındaki farktır. Satılanın piyasa fiyatı bulunan veya borsaya kayıtlı bir mal olması halinde farazi satış fiyatının yerine piyasa fiyatı esas alınır. Bu farkın belirlenmesinde, elektrik tedarik sözleşmeleri açısından da piyasa fiyatı esas alınacaktır.

Satış sözleşmelerinde alıcının temerrüde düşmesi halinde, satıcıya tanınan sözleşmeden dönme ve satılanın geri alma hakkı elektrik tedarik sözleşmeleri açısından elektriğin mahiyeti gereği kural olarak mümkün değildir. Öte yandan tedarikçinin Türk Borçlar Kanunu'nun 125 inci maddesinde yer alan diğer seçimlik haklarını kullanması mümkündür. Zira satış sözleşmesine ilişkin temerrüt hükümleri genel hükümlerin

uygulanması engelleyici nitelikte değildir³⁹³. Tedarikçi aynen ifa ve gecikme tazminatı isteyebileceği gibi aynen ifadan vazgeçerek müspet zararının tazminini de talep edebilir. Bununla birlikte müspet zararın hesaplanması satış sözleşmesine ilişkin temerrüt hükümleri uyarınca gerçekleştirilmektedir.

Bahsedildiği üzere, temerrüdün şartlarından biri ihtarda bulunulmasıdır. Bununla birlikte Türk Borçlar Kanunu'nda, Türk Ticaret Kanunu'nda ve Elektrik Piyasası Dengeleme ve Uzlaştırma Yönetmeliği'nde bu şarta ilişkin istisnalara yer verilmektedir.

Türk Borçlar Kanunu'nun 117 nci maddesinde kesin vadeli sözleşmelerde ihtara gerek olmadığı ifade edilmiştir. Türk Ticaret Kanunu'nun 1530 uncu maddesinde ise ticari işlerde karşı tarafı temerrüde düşürmek için kural olarak ihtara gerek olmadığı düzenlenmektedir³⁹⁴. Elektrik Piyasası Dengeleme ve Uzlaştırma Yönetmeliği'nde, piyasa katılımcısının faturanın tebliğinden itibaren altı iş günü içerisinde fatura bedelini ödememesi durumunda, ayrıca bir ihtara gerek olmaksızın temerrüde düşeceği düzenlenmiştir (DUY m. 132-E/4).

Ticari sözleşmelerde, sözleşme ile kararlaştırılmış olmasa bile alacaklı faize hak kazanır (TTK m. 1530). Temerrüt faizi, kusur ve zarar şartından bağımsızdır zira Türk Borçlar Kanunu objektif temerrüt esasını kabul etmiştir³⁹⁵. Temerrüt faizi kanuni sınırı aşmamak kaydıyla, kural olarak sözleşme ile serbestçe kararlaştırılabilir. Ancak sözleşmede temerrüt faizi ödenmeyeceği veya ağır derecede düşük faiz ödeneceği kararlaştırılmaz (TTK m. 1530/6). Eğer sözleşmede faize ilişkin böyle bir düzenlemeye

³⁹³ Aral/Ayrancı, s. 176; Eren, Borçlar Özel, s. 168; Aydoğdu/Kahveci, s. 221.

³⁹⁴ Gecikmenin, borçlunun gecikmeden sorumlu tutulamayacağı bir durumdan dolayı meydana gelmesi halinde ihtarda bulunulması gerekmektedir.

³⁹⁵ Ayrancı, Hasan: "Para Borçlarında Temerrüt Faizi", Hukuk Gündemi Dergisi, Y.2006, S. 5, s. 100-104, s. 100.

yer verilmişse kanuni faiz oranı uygulanır (TTK m. 1530/7). Bu durum elektrik tedarik sözleşmeleri açısından da kural olarak geçerlidir. Ancak serbest tüketicilerle yapılan ikili anlaşmalarda temerrüt halinde uygulanacak gecikme faizinin ve temerrüdün hukuki sonuçlarının faturada gösterilmesi zorunlu tutulmaktadır (EPHY m. 11/1).

2. Satıcının Temerrüdü

Elektrik tedarik sözleşmelerinde satıcının asli edim yükümlülüğü elektrik tedarik etmektir. Tedarikçi bu yükümlülüğünü belirlenen miktarda elektrik enerjisinin sözleşme ile kararlaştırılan süre içerisinde şebekeye verilmesi suretiyle gerçekleştirir. Elektrik piyasasının yapısı gereği iletim ve dağıtım sisteminin dengede tutulması hayati önem taşımaktadır. Bu nedenle bazı durumlarda sistem dengesinin korunması amacıyla tedarikçiye sisteme enerji aktarmaması yönünde talimat verilebilir. Bu halde tedarikçinin temerrüde düşmesi söz konusu değildir. Zira alıcı sistemden elektrik tedarik etmeye devam etmektedir.

Toptan satış sözleşmesinde tedarikçinin temerrüde düşmesi aslında şebeke işletmecisine karşı sorumluluğunu yerine getirmemesi anlamına gelmektedir. Tedarikçi sisteme elektrik vermese bile, alıcı sistemden elektrik çekmeye devam etmektedir. Taahhüt edilen enerjinin sisteme verilmemesine karşın, sistemden enerji çekilmesi dengesizlik oluşmasına neden olmaktadır. Bu durumda tedarikçi, dengeleme ve güç piyasası esasları uyarınca tedarikçi sistem işletmecisine karşı sorumlu olmaktadır.

Elektrik Piyasası Dengeleme ve Uzlaştırma Yönetmeliği'nde piyasa katılımcılarının sisteme elektrik enerjisi verişleri ile sistemden enerji çekişleri arasında denge sağlamak zorunda oldukları belirtilmiştir (DUY m. 6). Piyasa katılımcıları, bu dengeyi sağlayamadıkları durumlarda sistem işletmecisine karşı mali sorumluluk üstlenir. Denge yükümlülüğünün ihlali "Karşılığı Olmayan Piyasa İşlemlerine İlişkin

Yöntem”de³⁹⁶ yer alan esaslarla belirlenmektedir³⁹⁷. Karşılığı olmayan satış işlemi gerçekleştiren piyasa katılımcısının işlemi gerçekleştirdiği güne ait net avans alacağına bloke konulmaktadır. Katılımcının bloke edilen net avans alacağı ilgili ayın fatura borcunda takas ve mahsup edilmek üzere merkezi uzlaştırma kuruluşu nezdinde bulunan serbest cari hesabına aktarılır (Karşılığı Olmayan Piyasa İşlemlerine İlişkin Yöntem m. 7). Karşılığı olmayan satış işleminin ikili anlaşmalara ilişkin olması halinde, anlaşmaya konu satış miktarının tamamı PYS aracılığı ile iptal edilmektedir³⁹⁸. Bu halde tedarikçi sözleşmenin ifa edilememesi dolayısıyla alıcıya karşı sorumlu olacaktır. İthalat ve ihracat faaliyeti kapsamında gerçekleştirilen ikili anlaşmalar açısından sözleşmeye konu satış miktarının tamamının iptal edilmesi söz konusu değildir.

II. YAN YÜKÜMLÜLÜKLER BAKIMINDAN

Sözleşmeden doğan borç ilişkileri, asli ve yan edim yükümlülüklerinin yanı sıra bir takım yan yükümlülükleri de bünyesinde barındırmaktadır. Yan yükümlülükler, asli veya yan edim yükümlülüklerine bağlı olmaları nedeniyle bağımsız bir varlığa sahip

³⁹⁶ Karşılığı Olmayan Piyasa İşlemlerine İlişkin Yöntem EPIAŞ tarafından hazırlanmaktadır. Yöntem ile karşılığı olmayan piyasa işlemlerinin tespiti ve bu kapsamdaki ihlallere uygulanacak işlemlerin neler olduğu düzenlenerek, ihlal neticesinde yürütülecek süreçlere dair usul ve esaslar belirlenmiştir.

³⁹⁷ Karşılığı olmayan piyasa işlemi: piyasa katılımcılarının piyasa işlem miktarlarının ilgili yönteme göre hesaplanması sonucunda elde edilen miktarı aşan işlemleridir.

³⁹⁸ Borç ilişkileri, kural olarak, yalnızca taraflar arasında hüküm ve sonuç doğurur. Üçüncü kişiler borç ilişkisinin dışındadır ve herhangi bir müdahalede bulunmaları söz konusu değildir. Bu sebeple sözleşmeye taraf olmayan üçüncü kişi tarafından karşılığı olmayan ikili anlaşmaya konu satış miktarının tamamının iptal edilmesi borç ilişkisinin nisbiliğine yönelik bir müdahaledir.

değildir. Bu durum yan yükümlülüklerin ihlali halinde bağımsız bir ifa davası açılmasını engellemektedir³⁹⁹.

Aydınlatma yükümlülüğü, sağlama yükümlülüğü gibi bazı yan yükümlülükler doğrudan edimle ilişkilidir. Bu yükümlülükler ifanın amacına uygun, tam ve doğru bir şekilde gerçekleştirilmesi amacına hizmet etmektedir⁴⁰⁰. Söz konusu yükümlülüklerin ihlali, ifayla olan doğrudan ilişkileri nedeniyle, borcun gereği gibi ifa edilmemesi halini oluşturmaktadır.

İfaya yardımcı nitelikteki; teminat verme, kayıpların karşılanması, serbest tüketicinin üçüncü kişiye elektrik satmama yükümlülüğü gibi yan yükümlülüklerin ihlali ise ihlal edilen yükümlülüğe göre farklı sonuçlar doğurmaktadır. Bu ihlaller Kurul tarafından verilen para cezalarına konu olabileceği gibi, müspet veya menfi zarar tazminine de konu olabilmektedir⁴⁰¹.

III. SORUMSUZLUK ANLAŞMALARI

Sorumsuzluk anlaşması, taraflar arasında akdedilen bir sözleşmenin ihlal edilmesi halinde, doğması muhtemel zararlara ilişkin olarak alacaklının tazminat talebinde bulunulmasına kısmen veya tamamen engel olan, açık veya örtülü olarak yapılan anlaşmadır⁴⁰². Sorumsuzluk anlaşmaları asıl sözleşme içerisinde bulunan bir hükümle, asıl sözleşmenin eki halinde veya asıl sözleşmeden bağımsız olarak yapılabilir⁴⁰³. Ancak anlaşmanın sözleşmenin yapıldığı sırada veya en geç zararın doğmasından önce yapılması

³⁹⁹ Eren, s. 38 vd.

⁴⁰⁰ Aral, Fahrettin: Türk Borçlar Hukukunda Kötü İfa, Ankara, Yetkin Yayınları, 2011, s. 109.

⁴⁰¹ Yavuz, İkili Anlaşma, s. 301.

⁴⁰² Eren, s. 1217.

⁴⁰³ Oğuzman / Öz, s. 438.

gerekmektedir. Bu husus, sorumsuzluk anlaşmalarını ibra ve sulh sözleşmelerini ayıran en önemli özelliktir.

Sorumsuzluk anlaşmalarına ilişkin herhangi bir geçerlilik şartı bulunmamaktadır. Asıl sözleşmenin geçerliliği belirli şekli şartlara bağlanmış olsa bile bu durum değişmez⁴⁰⁴. Bu nedenle sorumsuzluk anlaşmasının asıl sözleşmenin tabi olduğu şekli şartlara uygun olmaması nedeniyle geçersiz sayılması mümkün değildir. Sorumsuzluk anlaşmasının herhangi bir nedenle hükümsüz olması asıl anlaşmanın varlığını etkilemez⁴⁰⁵.

Türk Borçlar Hukukunda irade özgürlüğü esas olmakla birlikte sorumsuzluk anlaşmaları söz konusu olduğunda irade özgürlüğüne ilişkin bir takım kısıtlamaların getirildiği görülmektedir. Bu kısıtlamalardan en önemlisi 6098 sayılı Kanun'un 115 inci maddesinde yer alan, borçlunun ağır kusurundan sorumlu olmayacağına ilişkin önceden yapılan anlaşmaları kesin olarak hükümsüz kılan düzenlemedir. Söz konusu düzenlemeden sorumsuzluk anlaşmalarının yalnızca borçlunun hafif kusurları neticesinde doğacak zararlara ilişkin olabileceği anlaşılmaktadır. Anılan maddenin üçüncü fıkrasında ise borçlunun, kanun ya da yetkili makamlar tarafından verilen izinle yürütülen ve uzmanlığı gerektiren bir hizmet, meslek veya sanat nedeniyle sorumlu olduğu hallerde, hafif kusurundan sorumlu olmayacağına ilişkin yaptığı sorumsuzluk anlaşmaları kesin olarak hükümsüz kabul edilmektedir.

⁴⁰⁴ **Oğuzman / Öz**, s. 438.

⁴⁰⁵ Burada kanundan doğan objektif kısmi butlan söz konusudur. Bu nedenle, Türk Borçlar Kanunu'nun 27 nci maddesinin ikinci fıkrasında düzenlenen ve kısmi butlan uygulaması için aranan subjektif unsur, yani borçlunun sorumsuzluk anlaşmasının varlığını bilmesi halinde asıl sözleşmeyi de yapmayacak olması şartı, burada uygulanmaz. Bu durum iyiniyet ve dürüstlük kurallarına aykırı düşer (**Eren**, s. 1220).

Diğer yandan Türk Borçlar Kanunu'nun 221 inci maddesinde, satıcının ağır kusurdan dolayı satılanın ayıplı olarak devredilmiş olması halinde, ayıptan sorumluluğu kaldıran veya sınırlayan anlaşmaların kesin olarak hükümsüz olacağı düzenlenmiştir. 115 inci madde genel nitelikte bir hüküm olmakla beraber, esasen her iki maddede de ağır kusurun varlığı halinde yapılan sorumsuzluk anlaşmasının kesin hükümsüz olduğunu düzenlemektedir.

Toptan satış faaliyeti, Elektrik Piyasası Kanunu uyarınca lisans almak koşuluyla yürütülebilecek faaliyetlerdendir. Elektrik piyasasında lisans verme yetkisi Elektrik Piyasası Düzenleme Kurumu'na aittir. Yani toptan satış sözleşmeleri, yetkili makam tarafından verilen izinle faaliyet yürüten tüzel kişiler tarafından yapılmaktadır. Bu nedenle toptan satış sözleşmelerinde hafif kusurdan doğan sorumluluğun kaldırılmasını öngören anlaşmalar dahi kesin olarak hükümsüzdür. Bununla birlikte, doktrinde elektrik sağlayan işletmelere ait olağan işletme tehlikeleri⁴⁰⁶ ile sınırlı olarak sorumsuzluk anlaşması yapılabileceğine ilişkin görüşler de mevcuttur⁴⁰⁷.

§.7. SÖZLEŞMENİN SONA ERMESİ

I. GENEL OLARAK

Sözleşmenin sona ermesi, tarafların sözleşmeye ilişkin her türlü hak ve yükümlülüğünün ortadan kalkması halidir. Bu nedenle sözleşmenin sona ermesi, sözleşmeden kaynaklanan borç ilişkisinin de sona ermesi anlamına gelmektedir.

⁴⁰⁶ Olağan işletme tehlikesi, elektrik piyasası faaliyetleri açısından, işletmenin diğer işletmelere göre sık karşılaştığı, önlenme imkânı bulunmayan, bu sebeple işletmeyi elektrik tedarik etme yükümlülüğünden alıkoyan veya zorlaştıran tehlikelerdir.

⁴⁰⁷ **Yavuz**, İkili Anlaşma, s. 308'den naklen, **Güven**, s. 77.

Bilindiği gibi, borcun sona ermesi ile borç ilişkisinin sona ermesi birbirinden farklı kavramlardır. Borcun sona ermesi halinde sözleşme içerdiği diğer yükümlülükler sebebiyle varlığını devam ettirebilir. Buna karşın borç ilişkisinin sona ermesi halinde ise taraflar arasındaki borç ilişkisi bir bütün olarak sona ermektedir⁴⁰⁸. Borcu sona erdiren haller Türk Borçlar Kanunu'nun 132 ile 161 inci maddeleri arasında yer verilmektedir. Buna göre borcu sona erdiren haller; ibra, yenileme, borçlu ve alacaklı sıfatlarının birleşmesi, borçlunun sorumlu olmadığı sonraki ifa imkânsızlığı, takastır. Türk Borçlar Kanunu'nda borç ilişkisini sona erdiren hallere yer verilmemektedir⁴⁰⁹.

Borç ilişkisinin sona erdiği durumlar taraflar arasındaki sözleşmenin tipine göre farklılık göstermektedir. Bu haller genel olarak; tarafların anlaşması, fesih, dönme, taraflardan birinin ölümü ya da iflası, ehliyetini kaybetmesi ve sürenin sona ermesi olarak sayılabilir.

Toptan satış sözleşmeleri, diğer sözleşmelerde olduğu gibi, genel sona erme sebepleriyle sona ermektedir⁴¹⁰. Bu sözleşmeler kendiliğinden sona erebileceği gibi hukuki işlemle de ortadan kaldırılabilir. Toptan satış sözleşmeleri; sürenin dolması, tüzel kişiliğin sona ermesi ve imkânsızlık durumunda kendiliğinden; tarafların anlaşması ve fesih hallerinde ise hukuki işlemle sona ermektedir.

Belirtildiği üzere, elektrik tedarik sözleşmeleri genellikle sürekli borç ilişkisi doğuran sözleşmelerdir. Bu nedenle, hukuki ilişkinin sona ermesi ve sona ermenin sonuçları bakımından çoğu zaman sürekli borç ilişkilerine ilişkin hükümler

⁴⁰⁸ Eren, s. 1393; Kılıçoğlu, s. 1059.

⁴⁰⁹ Doktrinde borç ilişkisinin sona ermesi “geniş anlamda borcun sona ermesi”, borcun sona ermesi ise “dar anlamda borcun sona ermesi” olarak da ifade edilmektedir.

⁴¹⁰ Ayrancı, Enerji, s. 238.

uygulanacaktır⁴¹¹. Diğer borç ilişkileri ile sürekli borç ilişkilerinin sona ermesi arasındaki en belirgin fark; sürekli borç ilişkilerinde sözleşmenin tek taraflı olarak sona erdirilmesinin kural olarak fesih ile gerçekleştirilmesidir⁴¹². Sürekli borç ilişkilerinde kural olarak dönme söz konusu değildir. Fesih sözleşme ilişkisini geleceğe etkili olarak sona erdirmektedir. Dönme ise borç ilişkisini geçmişe etkili olarak sona erdirir⁴¹³.

II. SÖZLEŞMENİN KENDİLİĞİNDEN SONA ERMESİ

Elektrik tedarik sözleşmelerinde, sözleşmenin kendiliğinden sona ermesi; belirli süreli sözleşmelerde sürenin dolması, tüzel kişiliğin sona ermesi, imkânsızlık ve kanunun emredici hükümleri nedeniyle sözleşmenin sona ermesi halinde söz konusu olmaktadır⁴¹⁴. Ancak sözleşmenin kendiliğinden sona ermesine ilişkin genel hükümler, elektrik tedarik sözleşmelerinde, sözleşmenin sürekli niteliği ve piyasada güven ve istikrarı sağlama endişesi doğrultusunda yapılan düzenlemeler nedeniyle belirli bir çerçevede dâhilinde uygulanmaktadır.

⁴¹¹ **Yavuz**, İkili Anlaşma, s. 309 vd.

⁴¹² **Ayrancı**, Enerji, s. 238; **Yavuz**, İkili Anlaşma, s. 314.

⁴¹³ Klasik görüş dönmenin ilke olarak geçmişe etkili olarak sözleşmeyi sona erdirdiğini kabul eder. Ancak kısmen ifa edilen sürekli bir borç sözleşmesinde dönme, sözleşme ilişkisinin niteliği gereği, geleceğe etkili sonuçlar doğurmaktadır. Zira taraflar arasında sürekli borç doğuran bir sözleşmenin ifa edilen kısmının tasfiyesi mümkün değildir. Buna karşılık yeni dönme görüşüne göre dönme, sözleşme ilişkisini geçmişe etkili olarak ortadan kaldırmaz. Dönme ile henüz ifa edilmemiş edimler sona erdirilir. Daha önce ifa edilen edimler ise, özellikle maddi edimler, geri isteme hakkına konu olur. Dönme ile borç ilişkisi sona ermiş olmaz, sözleşmenin içeriği değişir (**Eren**, s. 1411-1412).

⁴¹⁴ **Ayrancı**, Enerji, s. 239.

A. Belirli Süreli Sözleşmelerde Sürenin Sona Ermesi

Belirli süreli sözleşmeler, kararlaştırılan sürenin sona ermesi ile başka bir işleme gerek kalmaksızın kendiliğinden sona erer⁴¹⁵. Belirli süreli sözleşmelerde sürenin sona ermesine rağmen tarafların edimlerini ifaya devam etmesi halinde sözleşmenin süresiz olarak uzatılmış olduğu kabul edildiği durumlar olsa da, bu her sözleşme için geçerli değildir⁴¹⁶. Sözleşmenin süresiz olarak uzatıldığı kabul edildiği durumlarda taraflar fesih bildiriminde bulunarak sözleşmeyi sona erdirebilir. Elektrik tedarik sözleşmelerinin belirli süreli olarak kurulmasına engel bir husus bulunmamaktadır⁴¹⁷.

Organize elektrik piyasalarında gerçekleştirilen toptan satış sözleşmelerinin sürenin bitiminde kendiliğinden uzaması, piyasanın niteliği gereği, mümkün değildir. İkili anlaşmalar yoluyla gerçekleştirilen toptan satış sözleşmeleri için de bu durum geçerlidir. İkili anlaşmaların süresiz olarak uzaması sistem açısından belirsizlik yaratmaktadır. Sisteme verilecek ve sistemden çekilecek enerji miktarının belirlenmesi sistemin dengede kalmasının sağlanması açısından önem arz etmektedir. İkili anlaşmalarda, anlaşmanın piyasa işletmecisine bildirim yükümlülüğü bu sebeple

⁴¹⁵ Ayrancı, Enerji, s. 239; Antalya, s. 602.

⁴¹⁶ Hizmet sözleşmelerinin sona ermesini düzenleyen Türk Borçlar Kanunu'nun 430 uncu maddesinin ikinci fıkrası “ *Belirli süreli sözleşme, süresinin bitiminden sonra örtülü olarak sürdürülüyorsa, belirsiz süreli sözleşmeye dönüşür.* “ hükmünü amirdir. Buna karşın Elektrik Piyasası Tüketici Hizmetleri Yönetmeliği'nin 14 üncü maddesinin ikinci fıkrasında yer alan “ *Belirli süreli ikili anlaşmada ikili anlaşmanın belirlenen süre kadar kendiliğinden yenileneceğine veya uzayacağına ilişkin hükümler konulamaz.* “ hükmü belirli süreli ikili anlaşmaların sürenin bitiminde kendiliğinden uzamasını engellemektedir.

⁴¹⁷ Bununla birlikte toptan satış sözleşmeleri genellikle belirli bir süre boyunca elektrik tedarik edilmesinden ziyade belirli miktarda elektrik enerjisinin veya kapasitesinin tedarik edilmesini konu edinirler.

getirilmiştir. Buna karşın tarafların mevcut anlaşmaya ilişkin değişiklikleri piyasa işletmecisine bildirerek ikili anlaşmaları uzatması mümkündür.

B. Tüzel Kişiliğin Sona Ermesi

Sözleşmenin taraflarından birinin ölmesi veya fiil ehliyetini kaybetmesi kural olarak sürekli borç ilişkisinin sona ermesine neden olmaz. Bu durumda genellikle ölen tarafın yerine mirasçısı geçer ve sözleşme ilişkisi devam eder⁴¹⁸. Ancak borçlunun şahsına sıkı sıkıya bağlı edimlerin söz konusu olması halinde ölüm veya fiil ehliyetinin kaybı borç ilişkisinin sona ermesine neden olan sebepler arasında yer alır. Bunun yanı sıra, kanun hükmü nedeniyle de ölüm veya fiil ehliyetinin kaybı hallerinde sözleşme sona erebilir. Toptan satış sözleşmesinin tarafları lisans sahibi tüzel kişilerdir. Tüzel kişilerde ölüm söz konusu olmaz. Ancak tüzel kişiliğin sona ermesi, hukuki sonuçları bakımından bir nevi ölüm olarak değerlendirilmektedir.

Elektrik tedarik sözleşmelerine konu edimler borçlunun şahsına sıkı sıkıya bağlı edimler değildir. Öyle ki elektrik tedarik etmeyi üstlenen taraf, tedarik edeceği elektriği sistemden temin ederek dahi sağlayabilir.

Buna karşın toptan satış sözleşmelerinde tüzel kişiliğin sona ermesi halinde sözleşme kendiliğinden sona ermektedir⁴¹⁹. Zira toptan satış faaliyeti lisans almak koşuluyla yürütülebilecek faaliyetler arasındadır (EPK m. 4). Lisans verilmesine ilişkin şartlardan birisi de, lisans başvurusunda bulunan özel hukuk hükümlerine tabi tüzel kişinin, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu hükümleri doğrultusunda anonim şirket ya da limited şirket olarak kurulmuş olmasıdır (EPLY m. 20/3/a). Elektrik Piyasası Kanunu'nda belirtildiği üzere, piyasada faaliyet gösteren bir şirketin lisansı, lisans verilmesine esas

⁴¹⁸ **Eren**, s. 1394; **Antalya**, s. 603.

⁴¹⁹ **Ayrancı**, Enerji, s. 239; **Yavuz**, İkili Anlaşmalar, s. 310.

şartları kaybedilmesi hâlinde Kurul kararı ile sona erer (EPK m. 5/6). Bu halde, tüzel kişiliği sona eren şirket, lisansa ilişkin şartlardan birini kaybetmiş olacağından piyasada faaliyet gösteremeyecek ve sözleşmeye ilişkin mali yükümlülükler saklı kalmak kaydıyla sözleşme kendiliğinde sona erecektir⁴²⁰.

Tüzel kişiliğin sona ermesine ilişkin bahsedilen hususlar lisans sahibi tüzel kişinin iflasının kesinleşmesi halinde de geçerli olmaktadır. İflası kesinleşen piyasa katılımcısının lisansı Kurul kararı ile sona ermektedir. Bu durumda sözleşme kendiliğinden sona ererken sözleşmeye ilişkin mali yükümlülükler varlığını devam ettirmektedir.

C. İmkânsızlık

Borcun sona ermesine neden olan kusursuz sonraki imkânsızlık, Türk Borçlar Kanunu'nun 137 nci maddesinde düzenlenmektedir. Anılan hükme göre “ *Borcun ifası borçlunun sorumlu tutulamayacağı sebeplerle imkânsızlaşırsa borç sona erer.* “. Kusursuz sonraki imkânsızlık, olgunun kaynağı açısından yapılan ayırım uyarınca, maddi imkânsızlık ve hukuki imkânsızlık olmak üzere ikiye ayrılır. Maddi imkânsızlık, borcun bazı nedenlerle mantıki olarak ifasının mümkün olmamasıdır. Hukuki imkânsızlık ise bir hukuk kuralıyla veya hukuken yetkili kılınan bir makamın kararı ile borcun ifasını engelleyen hallerin oluşturulmasıdır⁴²¹. Sözleşmelerin çoğunun çeşit borcu ihtiva etmesinden dolayı maddi imkânsızlıkla sık karşılaşılmaz, ancak hukuki imkânsızlıkla sıkça karşılaşılabilir.

⁴²⁰ Ayrancı, Enerji, s. 239.

⁴²¹ Özçelik, Barış; “Sözleşmeden Doğan Borçların İfasında İmkânsızlık ve Sonuçları”, AÜHFD, Y. 2014, C. 3, S. 63, s. 569-622, s. 572.

Bir borcun ifasının imkânsız kabul edilmesi için, ifanın objektif olarak imkânsız hale gelmesi ve bu durumun süreklilik arz etmesi gerekmektedir. Belirtmek gerekir ki, borçlunun şahsına sıkı sıkıya bağlı bir borcun imkânsız olması halinde meydana gelen imkânsızlık da objektiftir.

İmkânsızlığın borcun sona ermesine neden olması için borçlanılan edimin sonradan imkânsız⁴²² hale gelmesi ve bundan borçlunun sorumlu olmaması gerekmektedir. Edimin ifasının sözleşmenin kurulmasından önce imkânsız olması halinde kusursuz sonraki imkânsızlık değil sözleşmenin butlanı söz konusudur. Borçlu, ifanın imkânsızlığını alacaklıya gecikmeksizin bildirmek ve zararın artmaması için gerekli önlemleri yükümlüdür. Aksi halde, meydana gelen zararları gidermek zorunda kalacaktır (TBK m. 136).

Tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde, borçlunun sorumlu olmadığı sonraki imkânsızlık halinde kural olarak karşı taraf da kendi edimini ifa borcundan kurtulur. Eğer karşı taraf edimini ifa etmişse sebepsiz zenginleşme hükümleri uyarınca bunu geri alır (TBK m. 136/2).

Çeşit borçlarında “çeşit” yok olamayacağı için imkânsızlıktan bahsedilemez⁴²³. Elektrik tedarik sözleşmelerinde bedel unsuruna konu olan para bu anlamda bir çeşit

⁴²² Bahsedilen imkânsızlık objektif ifa imkânsızlığıdır. Klasik görüş, sübjektif imkânsızlığı da objektif imkânsızlıkla bir tutmakta ve imkânsızlığın sonuçlarını aynen uygulamaktadır. Doktrinde yer alan bir diğer görüş ise sübjektif imkânsızlığa borçlunun temerrüdü hükümlerinin uygulanması gerektiğini ileri sürmektedir. Alman hukukunda sübjektif imkânsızlık-objektif imkânsızlık ayırımına yer verilmekle birlikte, Türk Borçlar Kanununda böyle bir ayırma gidilmemiştir (**Eren**, s. 1453-1454). Kanun sistematigi de göz önünde tutulduğunda, 136 ncı maddeye konu imkânsızlığın objektif ifa imkânsızlığı olduğunu söylemek doğru olacaktır.

⁴²³ **Oğuzman / Öz**, s. 480.

borcudur. Para borcunun ifasının imkânsız hale gelmesi mümkün olmadığından ve çoğu zaman alıcının bedel ödeme dışında bir yükümlülüğü bulunmadığından, alıcı açısından ifa imkânsızlığından kural olarak bahsedilemeyecektir. Tedarikçi bakımından ise mücbir sebep ve lisansının sona ermesi durumlarında imkânsızlık söz konusu olabilir.

Mücbir sebep hallerine ilişkin düzenlemelere ikincil mevzuatta yer verilmektedir. Elektrik piyasası açısından bir olayın mücbir sebep olarak değerlendirilebilmesi için; olaydan etkilenen tarafın tüm önlemleri almış, gerekli özen ve dikkati göstermiş olmasına karşın olayın önlenemeyecek olması gerekmektedir. Öte yandan, gerçekleşen olay eğer olaydan etkilenen tarafın mevzuat kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirmesini engellemiyorsa mücbir sebep olarak değerlendirilemeyecektir (EPLY m. 35). Elektrik Piyasası Lisans Yönetmeliğinde; doğal afetler, salgın hastalıklar, savaş, nükleer ve kimyasal serpinçler, seferberlik halleri, halk ayaklanmaları, saldırı, terör hareketleri ve sabotajlar, grev, lokavt veya diğer memur ve işçi hareketleri mücbir sebep olarak sayılmış ve mücbir sebeplerin bunlarla sınırlı olmadığı belirtilmiştir (EPLY m. 35).

Mücbir sebep halinde lisans sahibinin yükümlülükleri ertelenebilir veya askıya alınabilir. Yükümlülüklerin ertelenmesi veya askıya alınması Kurul kararıyla gerçekleşir. Söz konusu yükümlülüklerin yerine getirilemeyeceğinin kesin olarak anlaşılması halinde bu yükümlülükler kaldırılabilir. Bununla birlikte iletim ve dağıtım faaliyetleri hakkındaki yükümlülüklerin kaldırılması mümkün değildir. Görüldüğü gibi, tedarikçinin kusursuz sonraki imkânsızlık hükümlerinden faydalanması oldukça istisnaidir. İletim ve dağıtım faaliyetlerine ilişkin yükümlülükler ise hiçbir surette kaldırılamamaktadır⁴²⁴.

⁴²⁴ Elektrik Piyasası Dengeleme ve Uzlaştırma Yönetmeliği'nin 140 ıncı maddesi ile Elektrik Piyasası Lisans Yönetmeliğinde belirtilen mücbir sebep hallerinin Dengeleme ve Uzlaştırma Piyasasında görülmesi halinde bu Yönetmelik hükümlerinin uyarınca hareket edileceği belirtilmektedir.

Bir diğer imkânsızlık hali lisans sahibinin lisansının sona ermesidir. Bu durumda hukuki imkânsızlık söz konusudur. Yukarıda da ifade edildiği gibi elektrik piyasasında işlem yapabilmek için lisans almak zorunludur. Lisans sahibi olmaksızın katılımcıların faaliyet göstermesi mümkün değildir. Bu nedenle lisansını herhangi bir sebeple kaybeden katılımcıların mevcut faaliyetlerini sürdürmeleri de imkânsızdır.

Elektrik Piyasası Dengeleme ve Uzlaştırma Yönetmeliği'nde lisansı iptal edilen veya sona eren tüzel kişinin piyasaya erişiminin durdurulacağı ve ticari işlem onayı gerçekteşmemiş işlemlerinin iptal edileceği belirtilmiştir. Bu durumda lisansın iptalinden veya sona ermesinden sonra piyasa katılımcısı zaten işlem gerçekteştirmeyecektir. Lisansın iptali veya sona ermesine ilişkin bildirim yapıldıktan sonra katılımcıların sistemden çekteği enerji usulsüz elektrik tüketimi olarak değerlendirir. Sisteme verdikleri enerji için de kendilerine ödemeye yapılmaz.

Lisans, sürenin bitimi ile başka bir işleme gerek kalmadan kendiliğinden; lisansa sahip olan tüzel kişinin iflası halinde bu iflasın kesinleşmesiyle, tüzel kişinin talebi veya gerekli şartları sağlayamadığı hallerde ise Kurul kararı ile sona ermektedir (EPK m.6; EPLY m. 26). Lisansın sona ermesi ile imkânsızlık nedeniyle mevcut sözleşmelerin de sona ereceği göz önünde tutularak mevzuatta çeşitli düzenlemelere yer verilerek piyasanın güvenliği sağlanmaya çalışılmıştır.

Bu düzenlemeler uyarınca lisans sahibi tüzel kişi, lisansı kapsamındaki faaliyetini sona erdirmek istemesi halinde belirli bir süre önceden başvuru yapmak zorundadır. Buna göre lisans sahibi tüzel kişi, lisansın sona ermesini talep ettiği tarihten en az altı ay önce, bu şirketin dağıtım şirketi ile görevli tedarik şirketi olması halinde en az on iki ay önce, Kuruma gerekçeleri ile birlikte başvuruda bulunmak zorundadır⁴²⁵. Lisans sahipleri,

⁴²⁵ Kurul, lisansın sona ermesinin piyasaya etkileri göz önünde tutularak farklı bir süre belirlemeye yetkilidir.

başvurularında lisanslarını sona erdirmek istedikleri tarih itibarıyla taşıdıkları yükümlülükleri ve bu yükümlülüklerin yerine getirilmesi için öngördükleri tedbirleri belirtmek zorundadır (EPLY m. 26/2).

Dağıtım veya görevli tedarik şirketlerinin lisanslarının sona ermesini talep etmeleri durumunda, söz konusu lisans kapsamındaki faaliyeti sürdürecektir başka bir tüzel kişi Kurul tarafından belirleninceye kadar bu şirketlerin lisansları sona erdirilmez (EPLY m. 26/4).

Tüm bu düzenlemeler göz önünde bulundurulduğunda lisans sahibi tüzel kişiler açısından imkânsızlık dolayısıyla sözleşmenin sona ermesinin oldukça istisnai hallerde söz konusu olacağını söylemek mümkündür.

III. SÖZLEŞMENİN HUKUKİ İŞLEM İLE SONA ERMESİ

Elektrik tedarik sözleşmeleri de tıpkı diğer sözleşmeler gibi hukuki işlemle sona erdirilebilir. Taraflar, sözleşme özgürlüğü ilkesi uyarınca aralarında anlaşarak sözleşmeyi sona erdirebilir. Ayrıca taraflardan birinin tek taraflı irade beyanı ile sözleşmenin geleceğe etkili olarak ortadan kaldırılması mümkündür. Toptan satış sözleşmeleri kural olarak sürekli borç ilişkisi doğurduğundan, bu sözleşmeler için fesih hükümleri uygulanır. Ancak belirtmek gerekir ki istisnai olarak toptan satış sözleşmelerinde de dönme söz konusu olmaktadır⁴²⁶.

⁴²⁶ Toptan satış sözleşmelerinde, tarafların edimlerini ifaya başlamasından önce yapılan tek taraflı irade beyanı ile sözleşmeden dönülmesi mümkündür. Dönme, yenilik doğuran bir haktır. Bu hak, tek taraflı varması gerekli irade beyanı ile kullanılır. Dönme beyanı muhatabın hâkimiyet alanına ulaşması ile kendiliğinden sonuç doğurur. Hakkın kullanımı şarta tabi tutulamayacağı gibi, kullanıldıktan sonra geri alınması da mümkün değildir.

A. Tarafların Anlaşması İle Sözleşmenin Sona Ermesi

Tarafların sözleşmeyi sona erdirmeye yönelik olarak yaptıkları anlaşma bozma (ikale) sözleşmesi olarak adlandırılmaktadır. 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nda bozma sözleşmesine yer verilmemektedir. Bununla birlikte, sözleşme özgürlüğü çerçevesinde tarafların anlaşarak sözleşmeyi sona erdirmeye yönelik bir anlaşma yapması mümkündür⁴²⁷. Bozma sözleşmesiyle taraflar, asıl sözleşmeden doğan alacak ve borçlarından karşılıklı olarak vazgeçmiş olurlar. Asıl sözleşme şekil şartına bağlı olsa bile bozma sözleşmesi şekil şartına bağlı değildir. Bu sözleşme ile esas sözleşmenin tamamı veya belirli bir kısmı sona erdirilebilir. Bozma sözleşmesi kural olarak geçmişe etkili sonuçlar doğurur. Ancak sürekli bir borç ilişkisinde borçların ifasına başlandıktan sonra akdedilen bozma sözleşmesi ileriye etkili olarak hüküm ve sonuç doğuracaktır⁴²⁸. Ayrıca tarafların bozma sözleşmesinin geleceğe etkili sonuçlar doğurmasını aralarında kararlaştırması da mümkündür. Bu halde de sözleşme ileriye etkili hüküm ve sonuçlar doğuracaktır.

Elektrik tedarik sözleşmelerinde de sözleşme özgürlüğü ilkesi gereğince bozma sözleşmesi yapılması mümkündür. Elektrik tedarik sözleşmeleri kural olarak sürekli nitelikte olduğu için, bu sözleşmelere ilişkin bozma sözleşmesi, sözleşmeden doğan borçların ifasına başlanmış olması halinde, ileriye etkili olarak hüküm ve sonuç doğurmaktadır.

⁴²⁷ Bozma sözleşmesi hukuki niteliği itibarıyla borçlandırıcı bir işlem değil, bir tasarruf işlemidir. Bu nedenle, sözleşmenin geçerli olabilmesi için tarafların tasarruf yetkisine sahip olması gerekir.

⁴²⁸ **Eren**, s. 1395.

B. Fesih

Fesih, sürekli nitelikteki sözleşme ilişkisinin ileriye yönelik olarak sona erdirilmesini sağlayan, bozucu yenilik doğuran bir haktır⁴²⁹. Fesih hakkı taraflara sözleşmeyle ya da kanuni olarak tanınmaktadır. Feshe ilişkin kanuni düzenlemeler genellikle düzenleyici hükümler olmakla birlikte, kanun koyucunun emredici nitelikte kanuni fesih hükümlerine yer vermesi de mümkündür.

Fesih, olağan fesih ve olağanüstü fesih olarak ikiye ayrılmaktadır. İkisi arasındaki fark, fesih beyanının muhataba ulaşmasından sonraki sürece ilişkindir. Olağan feshte, fesih beyanının muhataba ulaşmasından belirli bir süre sonra sözleşme ilişkisi sona ermektedir. Olağanüstü feshte ise fesih beyanının muhataba ulaşmasıyla birlikte sözleşme derhal sona ermektedir⁴³⁰. Olağanüstü fesih borç ilişkisinin çekilmez bir hal alması ve bu nedenle tarafların ilişkiyi sürdürmesinin kendilerinden beklenemeyecek bir duruma gelmesi halinde uygulanmaktadır⁴³¹.

Sözleşmenin feshine neden olacak haklı sebeplerin neler olduğu kural olarak, Türk Medeni Kanunu'nun 4 üncü maddesi kapsamında, hâkimin takdir yetkisine bırakılmıştır. Hâkim sözleşme ilişkisinin taraflar açısından çekilemez bir hal alıp almadığını değerlendirerek haklı sebebin varlığına ilişkin karar verir. Bununla birlikte kanunlarda veya ikincil mevzuatta haklı nedenlerin belirlendiği durumlar da mevcuttur.

İkili anlaşmaların fesih edilmesi halinde durumun piyasa işletmecisine bildirilmesi gerekmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi bildirim yapma yükümlülüğü, ikili anlaşmaların akdedilmesi, değiştirilmesi, yenilenmesi ve sona ermesine ilişkin

⁴²⁹ **Eren**, s. 1395.

⁴³⁰ **Eren**, s. 1395; **Serozan, Rona**: Sözleşmeden Dönme, İstanbul 2010, s. 121vd.

⁴³¹ **Eren**, s. 1396; **Antalya**, s. 607.

hususları kapsamaktadır (EPTHY m. 16/1). Bu nedenle sözleşmenin feshedilmesi halinde durumun piyasa işletmecisine bildirilmesi gerekmektedir.

Elektrik tedarik sözleşmelerinde fesih, anılan düzenlemeler dışında Borçlar Hukukunun genel hükümlerine tabidir.

SONUÇ

Elektrik enerjisi günümüz sosyal ve ekonomik hayatının vazgeçilemez bir unsurudur. Öyle ki hayatımızın belirli bir standartta ilerleyebilmesi için doğrudan ya da dolaylı olarak elektrik enerjisine ihtiyaç duymaktayız. Bu nedenle elektrik enerjisine erişim sağlanması çoğu kez devletin yerine getirmesi gereken bir kamu hizmeti olarak görülmüştür. Ancak talebin fazlalığı ve üretimin yüksek maliyet gerektirmesi ülkeleri elektrik piyasasında serbestleşmeye giderek, piyasadaki rolünü daha çok düzenleme ve denetleme kavramları çerçevesinde sürdürmeye yöneltmiştir.

Ülkemizin izlediği enerji politikası da piyasada serbestleşmenin sağlanması yönündedir. Bu amaçla öncelikle 1984 yılında 3096 Sayılı Kanun yürürlüğe girmiş ve Türkiye Elektrik Kurumu dışındaki yerli ve yabancı özel hukuk şirketlerinin elektrik üretimi, iletimi, dağıtımı ve ticareti yapmasının önü açılmıştır. Ardından kamu eliyle işletilen elektrik piyasasının dikey bütünleşik yapısı değiştirilerek, piyasa faaliyetlerine göre ayrıştırılmıştır.

2001 yılında yürürlüğe giren 4628 sayılı Enerji Piyasası Düzenleme Kurumunun Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun ile rekabetin etkin olduğu bir piyasanın yapısının oluşturulmasını ve dikey bütünleşik yapıdaki bu ayrışmanın devam etmesini sağlayacak çeşitli düzenlemelere yer verilmiştir. 2013 yılında yürürlüğe giren 6446 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu'nda ise serbestleşme süreci içerisinde ortaya çıkan ihtiyaçlara cevap verilmesi ve sürecin en iyi şekilde devam ettirilmesinin yanı sıra piyasada bağımsız bir düzenleme ve denetimin yapılmasını sağlayacak önemli hükümler yer verilerek devletin piyasa üzerindeki düzenleme ve denetiminin kapsam ve sınırları belirlenmiştir.

Sözleşme özgürlüğü ve mülkiyet hakkı Anayasa ile korunan haklar arasında yer almaktadır. Ancak devletin piyasa müdahalesi kimi zaman katılımcıların mecburi olarak sözleşme akdetmesini, kimi zaman ise sözleşme yapma iradesine sahip olmasına rağmen

sözleşme yapmasını engelleyecek nitelikte olmaktadır. Anayasa ile korunan bu haklara ilişkin müdahalede bulunulmasının yasal dayanağı ise yine Anayasa’da yer alan; “Çalışma ve sözleşme hürriyeti” başlıklı 48 inci, “Piyasaların denetimi ve dış ticaretin düzenlenmesi” başlıklı 167 nci ve “Tüketicilerin korunması” başlıklı 172 nci maddeleridir. Anılan maddeler ile devlet, ekonomik hayatın korunması ve piyasalarda rekabetin sağlanmasından ve sürdürülmesinden sorumlu tutulmuştur. 6446 sayılı Kanunun amaçlarından birinin piyasada bağımsız bir düzenleme ve denetimin yapılmasının sağlamak olarak belirlenmesinin bir nedeni de Anayasa ile devlete getirilen bu sorumluluktur.

Bu kapsamda gerçekleştirilen piyasaya ilişkin en önemli düzenleme piyasa faaliyetlerinin yürütülmesinin lisansa tabi tutulmasıdır. 6446 sayılı Kanun ile hangi faaliyetlerin lisansa tabi olduğu tahdidi olarak sayılmıştır. Elektrik Piyasası Kanunu uyarınca; üretim, iletim, dağıtım, toptan ve perakende satış, piyasa işletimi, ithalat ve ihracat faaliyetleri lisans alınması şartıyla gerçekleştirilebilen faaliyetlerdir. Sayılan faaliyetler piyasanın işleyişini sağlayan temel faaliyetlerdir. Bu nedenle anılan faaliyetlerin lisansa tabi tutulması aslında devletin piyasa giriş çıkışları kontrol altında tutması anlamına gelmektedir. Lisans ile piyasaya girişlerde belirli standartlar öngörülerek, mali açıdan güçlü ve faaliyetlerini kesintisiz olarak yürüten bir piyasa oluşturulmak istenilmiştir.

Lisans alma şartına tabi faaliyetlerinden biri olan elektriğin toptan satışı, Elektrik Piyasası Kanunu’nda “ *Elektrik enerjisinin ve/veya kapasitesinin tekrar satışı için satışı* “ olarak tanımlanmıştır. Bu tanım dolayısıyla elektriğin nihai kullanım için tedariki halinde, tedarik edilen enerjinin miktarı ne kadar fazla olursa olsun, toptan satış faaliyetinden bahsedilemez. Toptan satış faaliyeti rekabetin sağlanması ve piyasanın serbestleşmesi sürecinde en önemli unsurlardan biridir. Zira toptan satış sözleşmeleri ile belirlenen bedel piyasa fiyatının oluşmasında en önemli unsurdur. Bu nedenle

serbestleşme sürecinde gerçekleştirilen düzenlemelerde toptan satış sözleşmelerine ilişkin hükümlerde sözleşme özgürlüğü daha ön planda tutularak rekabetin sağlanması ve bedelin en alt seviyede tutulması amaçlanmıştır.

Lisanslar genellikle faaliyete özgü olarak belirlenmiş olmasına karşın toptan satış sözleşmelerinin farklı lisanslar kapsamında gerçekleştirilebilmektedir. Bu durum faaliyetin serbestçe gerçekleştirilebilmesine verilen önemi ayrıca göstermektedir. Hatta öyle ki organize piyasalar incelendiğinde elektrik enerjisi/kapasitesi tedarikine ilişkin fiziki teslimat içermeyen toptan satış sözleşmelerinin piyasa katılımcısı olmayan kişilerce dahi gerçekleştirilebildiği görülmektedir. Toptan satış sözleşmelerinin bu denli geniş bir piyasa yapısına sahip olması ve çeşitli işlemler vasıtasıyla gerçekleştirilebilmesi her işlem türünün özel olarak incelenmesini gerektirmektedir.

Daha önce de bahsedildiği üzere ülkeler izledikleri enerji politikalarına göre enerji piyasalarının yapısını birbirinden farklı şekillerde belirlemiştir. Bu piyasalar incelendiğinde temelde üç piyasa modelin söz konusu olduğu görülmektedir. Bunlardan ilki, ikili anlaşmalar modelidir. İkili anlaşmalar modelinde taraflar rekabet ortamında özel hukuk hükümlerine göre sözleşme yapmakta ve bedeli kendi aralarında serbestçe belirlemektedir. İkili anlaşmalar genellikle orta ve uzun vadede gerçekleştirilen enerji alımları için tercih edilmektedir. Bir diğer model ise organize piyasalar modelidir. Organize piyasalar modelinde taraflar doğrudan ticari ilişki içerisine girmeksizin, mevcut bir pazar üzerinden enerji alım satım işlemlerini gerçekleştirir. Organize piyasa modelinde fiyat borsanın işleyişinde tercih edilen fiyatlandırma mekanizması uyarınca belirlenmektedir. Bu iki piyasa modelinin bir araya getirilmesi ile oluşturulan karma model ise üçüncü piyasa modelidir. Karma modelde hem ikili anlaşmalara hem de organize piyasalara bir arada yer verilmektedir. Ayrıca burada ikili anlaşmalara ve organize piyasalara ek olarak dengeleme mekanizmasına da yer verildiği görülmektedir.

Mevcut durum itibariyle ülkemizin toptan satış piyasası, hem organize piyasalar üzerinden hem de ikili anlaşmalar üzerinden işlem yapılabilmesine olanak tanımaktadır. Yani ülkemizde karma model tercih edilmiştir. Bu kapsamda elektriğin toptan satışı; ikili anlaşmalar, vadeli elektrik piyasası, gün öncesi ve gün içi piyasaları, dengeleme güç piyasası ve fiziksel elektrik tedariki yükümlülüğü doğurmayan organize ve türev piyasa işlemleri ile gerçekleştirilmektedir.

Toptan satış sözleşmelerinin belki de en önemlisi ikili anlaşmalar vasıtasıyla gerçekleştirilen toptan satış sözleşmeleridir. İkili anlaşmalar, elektrik enerjisi/kapasitesinin alım satımını konu edinen ve Kurul onayı gerektirmeyen özel hukuk hükümlerine tabi anlaşmalardır. İkili anlaşmalar gerçek ve tüzel kişiler arasında akdedilebilir. Sözleşmeye taraf gerçek kişiler serbest tüketici niteliğini haiz nihai kullanıcılarıdır. Serbest tüketicilerle yapılan anlaşmada enerjinin kullanım amacıyla tedarik edildiği açıktır. Bu nedenle serbest tüketicilerle akdedilen ikili anlaşmalar toptan satış sözleşmesi niteliğinde değildir. Bunun yanı sıra toptan satış faaliyetinde bulunabilecek kişilerin lisans sahibi tüzel kişiler olması gerektiğinden, gerçek kişilerin bu sözleşmelerde taraf olması zaten mümkün değildir.

İkili anlaşmaların özel hukuk hükümlerine tabi, taraf iradesinin ön planda tutulduğu, Kurul onayına tabi olmayan anlaşmalar olması piyasa katılımcılarını ikili anlaşmalara yönlendirmektedir. Taraflar tedarik edilecek enerji miktarına ve ödenecek bedele serbestçe karar verebilmekte, sözleşme hüküm ve şartlarını belirleyebilmektedir. İkili anlaşmaların özel hukuk hükümlerine tabi olması ve taraf iradelerinin ön planda tutulmuş olması piyasanın serbestleşmesi açısından oldukça önemli bir adımdır.

İkili anlaşmaların Kurul onayına tabi olmaması diğer elektrik enerjisi/kapasitesi tedarik anlaşmaları ile ikili anlaşmalar arasındaki en önemli farkı oluşturmaktadır. Bununla birlikte ikili anlaşmaların piyasa işletmecisine bildirilmesi zorunludur. Bildirim

yapma yükümlülüğü getirilmiş olması, piyasaya yönelik bir devlet müdahalesi olarak görülmemelidir. Getirilen bu yükümlülükle amaçlanan piyasanın dengede olmasını ve güvenli olarak işlemlerini sağlamaktır. Zira elektrik tedarikinde güvenliğin ve sürekliliğin sağlanması için iletim ve dağıtım şebekelerinin dengede olması zorunludur.

Ülkemizde, tezgâh üstü piyasalarda gerçekleştirilen toptan satış sözleşmeleri de ikili anlaşmalar kapsamında değerlendirilmektedir. Tezgâh üstü piyasalar yapısı itibarıyla diğer enerji borsalarına benzese de daha az regüle edilmiş olmaları, tarafların kendi iradeleri uyarınca anlaşma yapma imkânına sahip olması, borsa için ödenmesi gereken bir ücretin bulunmaması, finansal riskten kurtulma ve doğrudan yapılan ticaretin hızlandırılmasını sağlaması açısından diğer piyasalara ve diğer piyasa işlemlerine göre avantajlı bir konuma sahiptir. Tezgâh üstü piyasa işlemlerinin genellikle elektronik ortamlar üzerinden gerçekleştirildiği görülmektedir.

Ülkemizin en yeni organize enerji piyasası olan vadeli elektrik piyasası, piyasa katılımcılarına fiziksel teslimat yükümlülüğü doğuran ileri tarihli bir piyasasıdır. Bu piyasada gerçekleştirilen işlemler esasen ikili anlaşmalara yakın bir niteliktedir. Vadeli elektrik piyasası işlemleri tıpkı ikili anlaşmalarda olduğu gibi fiziksel elektrik alım/satım yükümlülüğü doğurmaktadır. Piyasada gerçekleştirilen işlemler ileri tarihlidir ve ikili anlaşmalarda olduğu gibi çoğu zaman uzun ve orta vadeli olarak gerçekleştirilen işlemlerdir. Vadeli işlem piyasasında ikili anlaşmalardan farklı olarak merkezi karşı taraf bulunmaktadır ve taraf iradelerinin işlemlere yansıtılması daha sınırlıdır. Belirtildiği gibi vadeli elektrik piyasası oldukça yenidir. Piyasanın hukuki zemini sağlanmış olsa da teknik alt yapı hala oluşturulma aşamasındadır. Piyasa henüz faaliyetlerine başlamamıştır, ancak 2021 yılında faaliyetlerine başlaması beklenmektedir.

Elektrik enerjisi/kapasitesinin hemen veya kısa vadede teslimin öngörüldüğü piyasalar ise spot piyasalar olarak adlandırılmaktadır. Ülkemiz elektrik piyasasında yer

alan organize spot piyasalar gün öncesi piyasası ve gün içi piyasası piyasalarıdır. Anılan piyasalar EPIAŞ tarafından işletilmektedir. Bu piyasalar benzer bir şekilde işletilmekle beraber aralarındaki temel fark piyasa işlemine konu enerjinin teslim edileceği zamanın işlem anına yakınlığı hususundadır.

Gün öncesi piyasası işlemleri ile sonraki gün teslim edilmek üzere elektrik enerjisi/kapasitesi tedariki öngörülmektedir. Tedarik edilecek enerjiye karşılık ödenecek bedel ise piyasa için uygulanan fiyat belirleme mekanizması uyarınca belirlenir. Gün öncesi piyasası, piyasa katılımcılarının piyasada pozisyon alırken doğru öngörülerde bulunamama veya değişen şartları dolayısıyla dengesizliğe düşme ihtimalleri göz önünde bulundurularak oluşturulan bir piyasadır. Dengesizliğe düşen piyasa katılımcısının dengeyi sağlamak için son anda serbest piyasa koşullarında yapacağı anlaşmalarda fahiş fiyatlandırma ile karşı karşıya kalması olasıdır. Spot piyasalar tam olarak bunu önleme ve katılımcıların en uygun koşullarda piyasada işlem yapması amacıyla oluşturulmuştur. Gün öncesi piyasa işlemleri de ikili anlaşmalar ve vadeli piyasa işlemleri yoluyla tedarik edilmesi kararlaştırılan enerji miktarının yeterli olmaması halinde piyasa güvenliğinin ve enerji tedarikinin kesintisiz olarak devamı için öngörülen araçlardan biridir. Lisans sahibi tüzel kişilerin piyasaya katılımı mecburi olmamakla birlikte, piyasaya katılım talebinde bulunanların piyasa katılım anlaşması imzalamaları zorunludur.

Gün içi piyasası finansal ürünün işlem anındaki fiyatı üzerinden alım satımının gerçekleştiği bir ara piyasadır. Gün içi piyasası ile katılımcılara gün öncesi piyasasına ek olarak alım satım yapma imkânı sağlanmıştır. Böylece gerçek zamana kadar ortaya çıkan ve öngörülmeyen dengesizlik maliyetinin düşürülmesi sağlanmaktadır. Piyasa işlemleri her ne kadar özel hukuk hükümlerine tabi olsa da taraf iradelerinin tam olarak yansıtıldığından bahsetmek mümkün değildir. Katılımcıların teklifleri her zaman eşleşemeyebilir. Bu durumda katılımcılar işlem yapamayarak dengesizliğe düşerler. Bunun yanı sıra piyasada yer almak isteyen katılımcıların piyasa katılım anlaşması

yapmaları zorunludur. Piyasa katılım anlaşmasında yer alan hususlar tek taraflı olarak hazırlanıp karşı tarafa sunulan hükümlerden oluşmaktadır. Katılımcıların müzakere şansı bulunmamaktadır.

Elektrik enerjisi piyasasında, gün içi ve gün öncesi piyasasının yanı sıra dengeleme güç piyasasına da yer verilmiştir. Dengeleme güç piyasası arz ve talebin gerçek zamanlı olarak dengelenmesini, böylelikle sistemin güvenli ve sürekli bir şekilde çalışmasını sağlamak üzere oluşturulmuştur. Bu nedenle diğer piyasalardan farklı olarak dengeleme güç piyasasına katılım zorunludur. Piyasada gerçekleştirilen işlemler, dengelemenin sağlanabilmesi amacıyla en fazla dengeleme talimatının verilmesinden itibaren on beş dakika içerisinde sisteme girebilecek veya sistemden çekilebilecek yedek kapasiteyi konu edinir.

Gün öncesi piyasası, gün içi piyasası ve dengeleme güç piyasasında gerçekleşen işlemlerde sözleşmenin karşı tarafı, teslim noktası, ifa zamanı gibi hususların belirlenmesi işlemin gerçekleştiği piyasanın tabi olduğu usul ve esaslar uyarınca gerçekleştirilir. Anılan piyasa işlemlerine taraf iradelerinin sınırlı olarak yansıtılabildiği görülmektedir. Bu nedenle serbest piyasa oluşumunda organize piyasalardan ziyade ikili anlaşmaların etkin olması gerekmektedir. Bununla birlikte teslim zamanına yakın anlarda gerçekleştirilen sözleşmelerde fahiş fiyat uygulanması yüksek bir ihtimal olarak karşımıza çıktığından bunu önleyecek mekanizmalara yer verilmesi de oldukça önemlidir. Zira 6446 sayılı Kanun ile belirlenen tek amaç serbestleşmenin sağlanması olmayıp, elektriğin düşük maliyetli olarak tüketicinin kullanımına sunulması da amaçlanmaktadır. Dolayısıyla tüketiciye ulaşana kadar geline aşamada fiyatı etkilen her unsurun özel olarak ele alınması ve fiyatı arttırıcı etkileri en aza indirilmesi için gerekli mekanizmaların oluşturulması gerekmektedir. Gün öncesi piyasası, gün içi piyasası ve dengeleme güç piyasaları da bu amaca ulaşılması için kurgulanan piyasa yapılarıdır.

Şu ana kadar bahsedilen anlaşmalar fiziksel elektrik teslimatını konu edinen elektrik tedarikine ilişkin anlaşmalardır. Bu anlaşmaların yanı sıra piyasaya dış kaynaktan yatırım sağlamak amacıyla fiziki teslimatın söz konusu olmadığı elektrik tedarik anlaşmaları da yapılmaktadır. Fiziki olmayan elektrik ticaretine ilişkin ürünlere organize piyasa niteliğinde olan Borsa İstanbul bünyesinde yer verilmektedir. Borsa İstanbul bünyesinde yer verilen elektrik piyasası ürünleri ise “Baz Yük Elektrik Vadeli İşlem Sözleşmeleri” ve “Üç Aylık (Çeyreklik) ve Yıllık Baz Yük Elektrik Vadeli İşlem Sözleşmesi”dir.

Toptan satış sözleşmelerinin konusunu ihtiva eden elektrik enerjisinin niteliği doktrinde oldukça tartışmalı bir husustur. Elektriğin niteliğine ilişkin belirlemeler ülkelere göre değişiklik göstermekle beraber ülkemizde ilgili mevzuat ve üst mahkeme kararları gerekçeleriyle beraber bir bütün olarak incelendiğinde elektriğin taşınır bir mal olarak kabul edildiği görülmektedir.

Toptan satış sözleşmeleri her ne kadar farklı türde sözleşmeler vasıtasıyla gerçekleştirilebiliyor olsa da bu sözleşmeler pek çok ortak özelliğe sahiptir. Toptan satış sözleşmeleri; borç doğuran, rızai, kural olarak sürekli nitelikte sözleşmelerdir. Taşınırlar açısından sebebe bağlılık ilkesinin geçerli olup olmadığı hususu doktrinde tartışmalı olmakla birlikte elektrik tedarik sözleşmeleri açısından sebebe bağlılık ilkesi kabul edilse de edilmese sebepsiz zenginleşme hükümleri uygulanacaktır. Her ne kadar uygulamada bir fark yaratmayacak olsa da sebebe bağlılık ilkesinin kabulü daha doğru görülmektedir.

Dikey bütünleşik yapının ayrıştırılması ile elektriğin yanı sıra elektrik tedarik sözleşmelerinin de hukuki niteliği yoğun olarak tartışılmıştır. Doktrinde elektrik tedarik sözleşmelerinin; satış sözleşmesi, hizmet sağlama sözleşmesi, sui generis sözleşme ve karışık muhtevalı sözleşme olduğu yönünde farklı görüşler mevcuttur.

Toptan satış sözleşmelerinin muhtevası incelendiğinde sui generis sözleşmeler içerisinde yer aldığı kabulünün en doğru yaklaşım olacağı kanaatindeyiz. Zira dikkat edildiğinde sözleşme isimsiz bir sözleşme olup, birçok sözleşmenin unsurlarını bünyesinde barındırmaktadır. Ayrıca toptan satış sözleşmesi olarak adlandırılması enerji mevzuatının tamamında tedarik ilişkisinin satış olarak adlandırılması sebebiyledir. Bu durumun tek başına sözleşmeyi bir satış sözleşmesi haline getiremeyeceği ise açıktır.

Elektrik tedarik sözleşmelerinin esaslı unsurları çoğu zaman elektrik enerjisi/kapasitesi tedariki ve bedeldir. Bu durum toptan satış sözleşmeleri açısından da geçerlidir. Bununla beraber ikili anlaşmalar açısından geçerli bir diğer esaslı unsur ise bildirim yapma yükümlülüğüdür. Ayrıca diğer tüm sözleşme türlerinde olduğu gibi burada da sözleşmenin tarafların karşılıklı ve birbirine uygun irade açıklamaları ile kurulmuş olması gerekmektedir. Sözleşmenin geçerli olarak kurulması için kural olarak şekil şartı öngörülmemiştir. Ancak organize piyasalarda gerçekleştirilen işlemler elbette anılan piyasalarda geçerli hukuki prosedüre tabidir. Toptan satış sözleşmelerinin kuruluşuna ilişkin diğer bir husus ise sözleşmeye taraf olabilecek kişilerin, Borsa İstanbul'da gerçekleştirilen işlemler dışında, tahdidi olarak belirlenmiş olmasıdır. Bu kapsamda ikili anlaşmalar ve diğer organize piyasalar yoluyla toptan satış anlaşması yapabilecek kişiler yalnızca üretim şirketleri ve tedarik şirketleridir.

Toptan satış sözleşmelerinin konusunu oluşturan elektrik enerjisi ve/veya kapasitesinin tedariki sözleşmeye karakterini veren esas unsurlardandır. Bu nedenle elektrik piyasası mevzuatında, tedarik edilecek enerjinin niteliğine, sağlanma koşullarına ve teslimatına ilişkin çeşitli düzenlemelere yer verilmektedir. Tedarikçi mevzuatta belirlenen unsurlara uymakla yükümlü olduğu gibi sözleşmede kararlaştırılan nitelikte elektrik enerjisi sağlamakla da yükümlüdür. Ancak elektrik tedarikin iletim ve dağıtım şebekeleri üzerinden gerçekleştiriliyor olması ve tedarikçinin şebeke müdahale imkanının

bulunmaması sebebiyle elektrik enerjisinin ayıplı olması halinde sorumluluk şebeke işletmecisine yüklenmektedir.

Tedarikçi elektriğin gerekli nitelikte olmasının yanı sıra; fatura düzenleme, bilgi verme, ikili anlaşmalara ilişkin bildirimde bulunma gibi yükümlülükler de üstlenmektedir. Fatura düzenleme yükümlülüğü yalnızca ikili anlaşmalar bakımından söz konusudur. Diğer piyasalar vasıtasıyla gerçekleştirilen işlemlerde fatura düzenlenmesine ilişkin sorumluluk piyasa işletmecisine aittir. İkili anlaşmalara ilişkin bildirim yükümlülüğü ise yalnızca tedarikçiye ait değildir. Bildirimde bulunma yükümlülüğünün yerine getirilmesi için tarafların ortaklaşa bildirimde bulunması gerektiği düzenlenmiştir.

Tedarikçinin anılan yükümlülükleri karşında alıcının; bedel ödeme, tedarikçi ile birlikte bildirimde bulunma, sözleşmede kararlaştırılmış olması halinde teminat sunma, sayaç bulundurma ve teslim alma yükümlülükleri bulunmaktadır.

Toptan satış sözleşmelerine ilişkin en önemli hususlardan biri şüphesiz bedelin belirlenmesidir. Bedelin nasıl belirleneceği toptan satış sözleşmesinin hangi piyasa işlemi ile gerçekleştirildiğine bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Spot piyasalar ve dengeleme güç piyasasında gerçekleştirilen işlemlerde bedel, işleme konu piyasa için uygulanan fiyat belirleme mekanizması ile belirlenir. Vadeli işlem sözleşmelerinde ise bedelin belirlenmesinde dayanak varlık spot fiyatı, faiz oranı, temettü getirisi, vadeye kalan gün sayısı dikkate alınmaktadır.

İkili anlaşmalar daha önce de belirtildiği gibi taraf iradelerinin ön planda olduğu sözleşmelerdir. Öyle ki bu sözleşmeler kural olarak Kurul onayına dahi tabi değildir. Bu doğrultuda taraflar sözleşmeye konu elektrik enerjisi/kapasitesi karşılığında ödenecek bedele serbestçe karar vermektedir. Bu durumun tek istisnası ise TETAŞ'ın gerçekleştireceği toptan satış sözleşmelerinin Kurul tarafından belirlenen tarife uyarınca gerçekleştirileceğini öngören düzenlemedir. Bununla birlikte ikili anlaşmalarda taraf

iradelerinin esas alınmış olması, bu sözleşmelerde bedelin emredici hükümlere aykırı bir şekilde belirlenebileceği anlamına da gelmemektedir.

Yetki sözleşmeleri toptan satış sözleşmelerine ilişkin ele alınması gereken bir diğer konudur. Hukuk düzeninde esas olan mahkemelerin yetkisinin kanunla düzenlenmesi olsa da pratik nedenlerle bazı durumlarda tarafların yetkili mahkemeyi belirlemesine izin verilmektedir. Yetki sözleşmesi yapılması istisnai bir durumdur. Yalnızca tacirler ve kamu tüzel kişileri yetki sözleşmesi yapabilir. Bu kapsamda toptan satış sözleşmelerine ilişkin olarak yetki sözleşmesi yapılması mümkündür. Yetki sözleşmesi de tıpkı tahkim sözleşmesi gibi piyasanın serbestleşmesinde ve piyasaya olan yönelimi arttırmada etkili bir unsurdur.

Elektrik piyasasında tahkim; enerji şart anlaşması, mevzuatta yer alan düzenlemeler veya taraf iradeleri neticesinde söz konusu olmaktadır. Enerji Şart Anlaşması ile ticaret, çevre sorunları, rekabet gibi pek çok konuda yatırımcılara tahkime gitme olanağı tanınmaktadır. Vadeli işlem sözleşmelerinde, taraflar Borsa Yönetim Kuruluna veya yargı mercilerine başvurma hakkına sahiptir. Bu doğrultuda tarafların başvurabileceği yollardan biri de tahkimdir. EPIAŞ tarafından işletilen piyasalarda gerçekleştirilen işlemlerde ise, uyuşmazlığın incelenerek sonuçlandırılması, piyasa işletmecisinin yani EPIAŞ'ın sorumluluklarından biri olarak sayılmış, tahkime ilişkin bir düzenlemeye ayrıca yer verilmemiştir. İkili anlaşmalarda tahkim sözleşmesi yapılıp yapılmayacağı ise taraf iradesine bırakılmıştır.

Toptan satış sözleşmelerinde tarafların cezai şart kararlaştırılmasını engelleyen bir hüküm bulunmamaktadır. Ancak tarafların cezai şart kararlaştırmış olması halinde, bu cezai şartın fahiş bulunarak hâkim tarafından indirilmesi, sözleşmenin her iki tarafının da tacir olması nedeniyle, söz konusu değildir.

Fiziksel elektrik ticaretinin yapıldığı organize piyasa işlemleri, tarafların karşılıklı olarak akdettikleri sözleşmeler olmayıp, piyasa işletmecisi aracılığı ile gerçekleştirilmektedir. Piyasa işletmecisinin bu işlemler sırasında kullandığı sözleşmeler standart nitelikte sözleşmelerdir.

Standart sözleşmelerde yer alan hükümlerin ileride çok sayıda benzer sözleşmede kullanmak üzere hazırlandığı açıktır. Yani bahsedilen sözleşmeler genel işlem şartı niteliğinde hükümler içermektedir. Diğer yandan, Türk Borçlar Kanunu'nun 20 nci maddesi uyarınca yetkili makamdan aldığı izin çerçevesinde faaliyetlerini yürütmekte olan piyasa işletmecisinin hazırladığı sözleşmeler niteliğine bakılmaksızın genel işlem şartına ilişkin hükümlere tabi olacaktır. İkili anlaşmaların yapısı göz önünde bulundurulduğunda kural olarak bu sözleşmelerde genel işlem şartlarının varlığından bahsedilemeyecektir. Ayrıca düzenleyici işlemler uyarınca sözleşme kapsamında yer alan hükümlerin genel işlem şartı olarak değerlendirilmesi mümkün değildir.

Elektrik piyasası mevzuatında elektrik tedarik sözleşmelerine ilişkin sorumluluk detaylı olarak düzenlenmemektedir. Bu nedenle satış sözleşmesinin sorumluluğa ilişkin hükümleri niteliğine uygun düştüğü ölçüde elektrik tedarik sözleşmelerinde de uygulanma alanı bulmaktadır. Elektrik enerjisinde ayıp, genellikle elektrik kesintileri ve elektriğin belirlenen gerilim seviyesinde olmaması nedeniyle meydana gelmektedir. Yani elektrik tedarik sözleşmelerinde ayıp temel olarak şebekeden kaynaklanan sorunlar nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle çoğunlukla ayıptan sorumlu olan taraf piyasa işletmecisi olmaktadır.

Toptan satış sözleşmelerine ilişkin olarak sorumsuzluk anlaşması yapılması mümkün değildir. Bilindiği gibi, borçlunun, yetkili makamlar tarafından verilen izinle yürütülen ve uzmanlığı gerektiren bir hizmet, meslek veya sanat nedeniyle sorumlu olması halinde sorumsuzluk anlaşması yapması mümkün değildir. Toptan satış faaliyeti

ise lisans almak koşuluyla yürütülebilecek faaliyetlerdendir. Yani yetkili makam tarafından verilen izinle gerçekleştirilmektedir. Bu nedenle toptan satış sözleşmelerinde hafif kusurdan doğan sorumluluğun kaldırılmasını öngören anlaşmalar dahi kesin olarak hükümsüzdür.

Son olarak ele alınması gereken husus sözleşmenin sona ermesidir. Diğer sözleşmelerde olduğu gibi toptan satış sözleşmelerinde de sözleşme ya kendiliğinden ya da hukuki işlem ile sona ermektedir. Borçlar Hukukunda yer sözleşmenin sona ermesine ilişkin hükümler, elektrik tedarik sözleşmeleri açısından bire bir uygulama alanı bulmayacaktır. Bunun nedeni ise toptan satış sözleşmelerinin genellikle sürekli edimli olmasıdır.

Toptan satış sözleşmeleri; belirli süreli sözleşmelerde sürenin dolması, tüzel kişiliğin sona ermesi, imkânsızlık ve kanunun emredici hükümleri nedeniyle sözleşmenin sona ermesi halinde sözleşme kendiliğinden sona ermektedir. Ancak sözleşmenin kendiliğinden sona ermesine ilişkin genel hükümler, elektrik tedarik sözleşmelerinde, sözleşmenin sürekli niteliği ve piyasada güven ve istikrarı sağlama endişesi doğrultusunda yapılan düzenlemeler nedeniyle belirli bir çerçevede dâhilinde uygulanmaktadır.

Tarafların, sözleşme özgürlüğü ilkesi uyarınca aralarında anlaşarak sözleşmeyi sona erdirmesi yani bozma sözleşmesi yapması mümkündür. Toptan satış sözleşmelerinin sürekli niteliğinden dolayı bu sözleşmelere ilişkin bozma sözleşmesi, sözleşmeden doğan borçların ifasına başlanmış olması halinde ileriye etkili olarak hüküm ve sonuç doğurur. Taraflardan birinin tek taraflı irade beyanı da sözleşmenin sone erdirilmesi için yeterlidir. Bu durumda sözleşme, niteliğine göre fesih veya dönme müessesesi ile ortadan kaldırılmaktadır. Toptan satış sözleşmeleri kural olarak sürekli borç ilişkisi

doğurduğundan, bu sözleşmeler için fesih hükümleri uygulanır. Ancak belirtmek gerekir ki istisnai olarak toptan satış sözleşmelerinde de dönme söz konusu olabilmektedir.

KAYNAKÇA⁴³²

AKÇAAL, Mehmet : Borçlar Kanununun Genel İşlem Koşullarına Dair Hükümleri Hakkında Bir İnceleme, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 18, S. 1, s. 49-70.

AKİPEK, Jale /

AKINTÜRK, Turgut /

ATEŞ, Derya : Eşya Hukuku, İstanbul 2018,

AKER, Halit : Perakende Elektrik Satımı İle İlgili Mevzuata Genel Bir Bakış ve Borcunu Ödemeyen Abonenin Elektriğinin Kesilmemesine İlişkin Bazı Yargıtay Kararları Hakkında Değerlendirmeler, Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi, C. 3, S. 2, s. 1-22.

AKSOY, Hüseyin Can : Ceza Koşulunun Borçlunun Borca Aykırı Davranıştaki Kusuru İle İlişkisi Nedir?, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. 24, S. 2, s. 999-1018.

ASLAN, Yılmaz /

KATIRCIOĞLU, Erol /

ALTINAY, Galip /

ARDIYOK, Şahin /

GÜLTEKİN, Banu /

⁴³² Dipnotlarda geçen eserler yazarlarının soyadlarıyla anılmıştır. Aynı yazarın birden fazla eserine yapılan atıflar ile aynı soyadı taşıyan yazarların eserlerine yapılan atıflar kısaltılmış şekliyle parantez içerisinde gösterilmiştir. Aynı yazarın ilk eserine yapılan atıflar kısalma yapılmadan sadece yazarın soyadı ile gösterilmiştir.

ÖNAL, Emre /

AKÇAOĞLU, Can : Elektrik Piyasasında Rekabet ve Regülasyon, Ankara 2007.

ALTINOK ORMANCI, Pınar : Sürekli Borç İlişkilerinin Haklı Sebeple Feshi, İstanbul 2011.

Andreas von Tuhr : Borçlar Hukukunun Umumi Kısmı, Cilt 1 – 2, (Çeviren: Cevat Edege), Ankara 1983.

ANTALYA, O. Gökhan /

DOĞANCI E. Doğa : Genel İşlem Koşullarında Saydamlık Kuralının, Bunun TBK m. 20 vd.'daki Görünümlerinin ve TTK m. 55 f. 1 f ile TBK m. 20 vd.'nın Birlikte Uygulanabilirliğinin Değerlendirilmesi, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. 24, S. 2, s. 823 – 860.

ANTALYA, O. Gökhan : Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt V/1, 3, 3. Baskı, Ankara 2019

..... : Eşya Hukuku Cilt IV/1, 3. Baskı, Ankara 2019. (Kısaltılmışı: Antalya, Eşya Hukuku)

ARAL, Fahrettin : Türk Borçlar Hukukunda Kötü İfa, Ankara 2011.

ARAL, Fahrettin/

AYRANCI, Hasan : Türk Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, 13. Baskı, Ankara 2020.

ARIKAN, Mustafa : Taşınır Mülkiyetinin Devrinde Sebebe Bağlılık Sorunu, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 16, S. 1, s. 71-90.

ARSEBÜK, Esat : Türk Kanunları Bakımından Borçlar Hukukunun Umumî Esasları I, Ankara 1937.

- ARSLAN, Aziz Serkan** : HMK Hükümlerine Göre Teminat Kurumu ve Dava Şartı Niteliği, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Y. 2014, C. 16, s. 943-974.
- AŞIK, İbrahim** : “ Hukuk Muhakemeleri Kanunu’ na Göre Yetki Sözleşmesi “, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2011, S. 97, ss. 11-48
- ATAMER, Yeşim** : Genel İşlem Şartlarının Denetiminde Yeni Açılımlar, Prof. Dr. Necip KOCAYUSUFPAŞAOĞLU’ na Armağan, Ankara 2004, s. 291-332.
- : Sözleşme Özgürlüğünün Sınırlandırılması Çerçevesinde Genel İşlem Şartlarının Denetlenmesi, Ankara, Yetkin Yayınları, 2001. (Kısaltılmışı: Sözleşme Özgürlüğünün Sınırlandırılması)
- ATEŞ, Muhammet A.** : Enerji Toptan Satış Piyasalarının İzlenmesi ve REMIT, Uzman Gözüyle Enerji, C. 1, S. 5, s. 36-39.
- ATİYAS, İzak** : Elektrik Sektöründe Serbestleşme ve Düzenleyici Reform, İstanbul 2006.
- AYDOĞDU, Murat** : 6098 sayılı Türk Borçlar Kanununda Düzenlenen Genel İşlem Koşullarının Konu Bakımından Uygulama Alanı, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 13, S. 2, s. 1-50.
- AYDOĞDU, Murat /**
- KAHVECİ, Nalan** : Türk Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, İstanbul 2019
- AYRANCI, Hasan** : Enerji Sözleşmeleri, Ankara 2010. (Kısaltılmışı: Enerji)

- : Hatta Bağlı Enerji Sözleşmelerinin Hukuki Niteliği, Medeni Kanun' un ve Borçlar Kanunu' nun 90. Yılı Uluslararası Sempozyumu, C. 2, s. 1071-1097. (Kısaltılmışı: Hatta Bağlı Enerji)
- : Ön Sözleşme, Ankara 2006. (Kısaltılmışı: Ön Sözleşme)
- : Para Borçlarında Temerrüt Faizi, Hukuk Gündemi Dergisi, Y. 2006, S. 5, s.100-104.
- BAK, Başak** : Borsa Opsiyon Sözleşmeleri, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, C. 64, S. 4, s. 39-75.
- BAKLACI, Pınar /**
- AKINTÜRK, Esen** : Enerji Şart Anlaşması, Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi, C. 7, S. 2, s. 97-113.
- Basle Committee on**
- Banking Supervision** : Risk Management For Electronic Money Activites, Basle, 1998.
- BİÇEN, Yunus** : Türkiye Elektrik Piyasası Gelişim Süreci: Gün Öncesi ve Dengeleme Güç Piyasası Özellikleri, Karaelmas Fen ve Mühendislik Dergisi, C. 6, S.2, s. 432-438.
- BİLGE, Necip** : Cezai Şart, Esat Arsebük'e Armağan, Ankara 1958.
- BİLGİN, Ebru** : Elektrik Piyasasındaki Lisansların Hukuki Rejimi, Yüksek Lisans Tezi (Yayınlanmamış), Ankara 2010.

- BOLATOĞLU, Hilmi** : Rekabet Uyuşmazlıklarının Tahkime Elverişliliğine İlişkin Hukuki Çerçeve, Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 7, S. 2, s. 305–332.
- Borsa İstanbul** : Sorularla Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasası, Eylül 2017,
- : Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasası Vergi Rehberi, 2013
- : Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasası (VİOP) Tanıtım Kitapçığı- Vadeli İşlem Sözleşmeleri,
- BOZKURT Y., A. Ebru** : Elektronik Para, Sanal Para, Bitcoin ve Linden Doları'na Hukuki Bir Bakış, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C. 73, S. 2, s. 173-220.
- CEVLAN, Durmuş** : Elektrik Tedarik Sözleşmelerinde Bedel, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2012.
- COŞKUN, Ali** : Türkiye'de Elektrik Enerjisi Sorunu ve Ekonomik Gelişmemizdeki Önemi, Journal of Social Policy Conferences, 1985, S. 34, s. 72-83.
- ÇEKİN, Mesut Serdar** : Borçlar Hukuku ile Veri Koruma Hukuku Açısından Blockchain Teknolojisi ve Akıllı Sözleşmeler: Hukuk Düzenimizde Bir Paradigma Değişimine Gerek Var Mı?, İstanbul Hukuk Mecmuası, C. 77, S. 1, s. 315 – 341.
- DEMİR, Ahmet** : Türkiye'de Cumhuriyet Döneminde Enerji Politikaları, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi, C. 35, S.1, s.107-127.
- European Union** : Payment Services Directive 2.
- EPDK** : Dünya Genelinde Uygulanan Elektrik Ticaret Rejimlerinden Örnekler 2003.
- : Elektrik Piyasası Uygulama El Kitabı, Nisan 2003.

- EPIAŞ** : Gün İçi Piyasası Kullanıcı Kılavuzu Piyasa Operasyonları Direktörlüğü, 2016.
- ERDEM, Ercüment** : Viyana Satım Anlaşmasına Genel Bakış ve Maddi Uygulama Alanı, Milletlerarası Ticaret Hukuku İle İlgili Makaleler (2007-2016), İstanbul 2016.
- EREN, Ercan /**
- SUNAL, Seçkin /**
- ŞAHİN, Serçin /**
- ÇIRPICI, Yasemin Asu** : Değişen Dinamikler Çerçevesinde Elektrik Piyasasına Yönelik Modelleme Yöntemleri: Bir Literatür Taraması, Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi, C. 4, S. 1, s. 315-325.
- EREN, Fikret** : Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 25. Baskı, Ankara 2020.
- : Borçlar Hukuku Özel Hükümler, 8. Baskı, Ankara 2020. (Kısaltılmışı: Eren, Borçlar Özel)
- ERKAN, Umut Vehbi /**
- ÖZDEN MERDENCİ, Selin** : Türk Borçlar Kanunu ve İlgili Mevzuat, Ankara 2015.
- ERMAN, Hasan** : Borçlar Hukukunda Akit Serbestisi ve Genel Olarak Sınırlamaları, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C. 38, S. 1-4, s. 601-620.
- EPIAŞ** : Gün İçi Piyasası Kullanıcı Kılavuzu Piyasa Operasyonları Direktörlüğü 2016.
- EROĞLU, Muzaffer** : Enerji Sektöründe Ayrışma Uygulamaları, Rekabet Hukuku Dergisi, C. 11, S. 1, s. 109-148.
- ERTAŞ, Şeref** : Eşya Hukuku, 15. Baskı, İzmir 2020.

- ERSAN/ÜNLÜ, Ulaş** : Tezgahüstü Türev Piyasa İşlemleri, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C. 6, S. 1, s. 143 – 163.
- ERSOY, Ersan** : Türkiye’de ve Dünyada Organize Türev Piyasaların Gelişimi, Muhasebe ve Finans Dergisi, Y. 2011, S. 51, s. 63-80.
- ESENER, Turan** : Akitlerde Esaslı Noktalar İle İkinci Derecedeki Noktaların Tefriki Meselesi, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 16, S. 1-4, s. 267-276.
- ESENER, Turhan /**
- GÜVEN, Kudret** : Eşya Hukuku, 8. Baskı, Ankara 2019.
- EÜAŞ** : Elektrik Üretim Sektör Raporu 2019.
- Fındık, H. (2016). Elektrik Vadeli İşlem Sözleşmeleri ve Muhasebeleştirilmesi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İİBF Dergisi*, <http://dx.doi.org/10.18074/cnuiibf.330> .
- GÜLSU, Serhat** : Organize Piyasalardaki Türev Araçların İşlem Hacimlerinin Sigorta Sektörünün Gelişimine Etkisi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2019.
- GÜNDAY, Metin** : İdare Hukuku, 11. Baskı, Ankara 2017.
- GÜVEN, Pelin** : Enerji Sektöründe Yapılan Sözleşmelerden Doğan Uyuşmazlıkların Çözümü, Uluslararası Enerji ve Güvenlik Kongresi, Kocaeli 2014, s. 118-132.
- GÖKÇEOĞLU, Kamil Haluk** : Cezai Şart ve Güncel İçtihatlar, İstanbul, Kazancı Hukuk.
- GÖNEN, Yakup** : Türkiye’ de Elektrik Kamu Hizmetinin Yürütülmesi ve Lisans Usulü, Ankara 2011.
- GÖZLER, Kemal /**

- KAPLAN, Gürsel** : İdare Hukuku Dersleri, 22. Baskı, Bursa 2020.
- GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref /**
- TAN, Turgut** : İdare Hukuku Cilt I, 13. Baskı, Ankara 2019.
- GÜVEN, Kudret** : Enerji Sağlama Sözleşmeleri, Hüküm ve Sonuçları, Ankara 1994.
- : Enerji Sağlama Sözleşmelerinde Yan Yükümlülükler ve İşlevi, Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2017, C. 3, S. 1, s. 11-46. (Kısaltılmışı: Yan Yükümlülükler)
- HAVUTÇU, Ayşe** : Açık İçerik Denetimi Yoluyla Tüketicinin Genel İşlem Şartlarına Karşı Korunması, İzmir 2003.
- : Tam İki Tarafa Borç Yükleyen Sözleşmelerde Temerrüt ve Müsbet Zararın Tazmini, İzmir 1995. (Kısaltılmışı: Tazmin)
- HEREK, Hatice /**
- GÜLÇİÇEK, Hüseyin Güçlü** : Türkiye’de Vergi Suçları ve Cezalarının Değerlendirilmesi: Antalaya İli Örneği, Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, C. 32, S. 1, s. 311-342.
- HİNÇ, Agah** : 2020 Yılı Türkiye’de Elektrik Sektörü Rekabet Durumu Değerlendirmesi.
- Honsell/Vogt/Wiegand, Kommentar zum schweizerischen Privatrecht, Obligationenrecht I. Art. 1-529, 4. Auflage, Basel 2007.
- İLTER, Barış/**
- NARİN, Müslime** : Türkiye Elektrik Türev Piyasalarının Gelişimi, Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi, C. 4, S. 2, s. 153-173.
- İŞGÜZAR, Hasan** : Tek Satıcılık Sözleşmesi, Ankara 1989.

- KARA KILIÇARSLAN, Seda** : Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, “Tüketici Sözleşmelerinde Bilgilendirme Yükümlülüğü”, C. 5, S. 2, s. 183-222.
- KARA, Mustafa Sencer** : Genel İşlem Şartlarına İlişkin Haksız Rekabet Hükümleri”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 17, S. 1-2, s. 723- 744.
- KAŞAK, Esra** : Sözleşmenin Niteliğine ve İşin Özelliğine Yabancı Olan Genel İşlem Koşulları (6089 sayılı Tbk.M.21/2), İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C 3, S. 1, s. 415 – 430.
- KAYHAN, Furkan /**
- OKUR, Abdurrahman** : Türkiye’de Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasası İle Bu Piyasada Yer Alan Emtiaya Dayalı Sözleşmelerin Değerlendirilmesi, Bankacılık ve Finansal Araştırmalar Dergisi, C. 4, S.2, s. 1-14.
- KENT, Bülent** : Türk ve Alman Hukukunda Elektrik Piyasasının Düzenlenmesi ve Düzenleyici Kurumları, Ankara 2012.
- KILAVUZ, Ali Kemal** : Enerji Şart Anlaşması Çerçevesinde Uyuşmazlıkların Çözümü, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.13, S.1-2, s. 179-215.
- KILIÇOĞLU, Ahmet M.** : Borçlar Hukuku Özel Hükümler, 24. Bası, Ankara 2020.
- KİZİR, Mahmut** : Yargıtay Kararları Işığında Basiretli İşadamı Gibi Hareket Etme Yükümlülüğünün Sözleşmenin Değişen Şartlara Uyarlanmasına Etkisi, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 19, S. 2, s. 245 – 282.

KOCAMAN, Behçet : Teknik Olmayan Enerji Kayıplarının Azaltılmasında PLC Sayaçlarının Önemi, BEÜ Fen Bilimleri Dergisi, C. 7, S. 2, s. 220-230.

KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, Necip /

HATEMİ Hüseyin /

SEROZAN Rona /

ARPACI Abdülkadir : Borçlar Hukuku Genel Bölüm, Cilt 1, 4. Basıdan 7. Tıpkı Bası, İstanbul 2017.

KOÇ, Ali Can /

TEMİZEL, Fatih : Elektrik Enerjisi Ticaretinin Finansal Piyasalar İçindeki Yeri: Türkiye İçin Öneriler, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C. 15, S. 3, s. 135-143.

KOÇ, Özgür Emre /

GÜLŞEN, Mustafa Alpin : Elektrik Enerjisi Piyasasında Regülasyon ve Bağımsız Düzenleyici Kurumlar: Türkiye Örneği, Sosyoekonomi Dergisi, C. 26, s. 37-51.

KUNTALP, Erden : Ard Arda Teslimli Satım Akdi, Ankara 1968.

KÜÇÜKBAHAR BEYGO, Duygu /

AYDINLI, Ali Y. : Elektrik Toptan Satış Piyasasında Ticaret İmkânları ve Hedef Piyasa Yapısı, Türkiye 12. Enerji Kongresi Konferansı, Kasım 2012.

NOMER, Ergin /

EKŞİ, Nuray /

- GELGEL, Ö. Günseli** : Milletlerarası Tahkim Hukuku, 3.Bası, İstanbul 2008.
- NOMER, N. Haluk /**
- ERGÜNE, M. Serkan** : Eşya Hukuku, 7. Bası, İstanbul 2019.
- NURMUKHAMBETOVA, Aigul** : Elektrik (Enerji) Kayıp-Kaçak Bedelinin Tahsili Dürüslük Kuralına Aykırı Sayılır Mı?-Kazakistan Hukukundaki Durumla Karşılaştırmalı Olarak, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Şeref ERTAŞ'a Armağan, C. 19, Özel Sayı-2017, s. 1473-1521.
- OĞUZMAN, M Kemal /**
- SELİÇİ, Özer /**
- OKTAY – ÖZDEMİR, Saibe** : Eşya Hukuku, 22. Bası, İstanbul 2020.
- OĞUZMAN, M Kemal /**
- ÖZ, Turgut** : Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Cilt 1, İstanbul 2020.
- OKTAY, Saibe** : İsimli Sözleşmelerin Geçerliliği, Yorumu ve Boşluklarının Tamamlanması, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C. 55, S.1-2, s. 263 – 296.
- ONAT, Nevzat** : Türkiye’de yenilenebilir kaynaklardan elektrik enerjisi üretimi: Mevcut durum ve gelecek beklentileri, Akıllı Ulaşım Sistemleri ve Uygulamaları Dergisi, C. 1, S. 1, s. 8-15.
- ORER, Gürsel** : Ekonomik Kamu Düzeni ve Devletin Ekonomiye Müdahalesi, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, Y.2015, S. 6, s. 363-393, s. 371.

OZANOĞLU, Hasan S. Ozanoğlu : İstisna ve Özellikle İnşaat Sözleşmelerinde Müteahhidin Eseri Zamanında Tesliminde Gecikmesine Bağlanan İfaya Eklenen Cezai Şart Kayıtları, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 3, S.1-2, s. 78-133.

ÖZÇELİK, Barış : Sözleşmeden Doğan Borçların İfasında İmkânsızlık ve Sonuçları, AÜHFD, C. 63, S. 3, s. 569-622.

ÖZDAMAR, Mehmet : Sigortacının Sözleşme Öncesi Aydınlatma Yükümlülüğü, Ankara 2009.

ÖZDEMİR, Atalay /

ÖZDEMİR, Naziye : İmraratorluktan Cumhuriyete Türkiye’de Elektriğin Tarihsel Gelişimi, Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi, C. 2, S. 3, s. 17-32.

ÖZTÜRK, Nurettin /

KOÇ, Asuman : Elektronik Para, Diğer Para Türleriyle Karşılaştırılması ve Olası Etkileri, Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi , C.6, S. 11, s. 207-243.

ÖZEL, Çağlar : Genel İşlem Koşulları Meselesi ve Borçlar Kanunu Tasarısının Genel İşlem Koşullarına Yönelik Olarak Getirdikleri, SosyoEkonomi Dergisi, C. 3, S. 3, s. 153-167.

PINAR, Hamdi : Elektrik Satışları Üzerinden Alınan %2’lik TRT Payının Hesaplanmasının Hukukî Yönden Değerlendirilmesi, Doç.Dr. Haluk Konuralp’a Armağan, C. III, Ankara 2009, s. 773-793.

Rekabet Kurumu : Elektrik Toptan Satış ve Perakende Satış Sektör Araştırması, 2015.

- RUHİ, Ahmet C.** : Sözleşmeler Hukuku, 2. Baskı, Ankara 2013.
- SCHWARZ, A.B.** : Borçlar Hukuku, İstanbul 1948.
- SEROZAN, Rona** : Borçlar Hukuku Genel Bölüm, C. III, İfa Engelleri Haksız Zenginleşme, 2. Bası, İstanbul 1992.
- : Eşya Hukuku I, İstanbul 2014.
- : Sözleşmeden Dönme, İstanbul 2010.
- SİRMEN, Lale** : Eşya Hukuku, 8. Baskı, Ankara 2020.
- : Modern Hukukta Sözleşme Kavramı ve Türk Hukuku, H. Cahit Zarifoğlu'na Armağan, Ankara 1972, s. 441-472. (Kısaltılmışı: Sözleşme Kavramı)
- STOFT, Steven** : Power System Economics Designing Markets for Electricity, IEEE Press/Wiley-Interscience Press, 2002.
- SÜDÜPAK, Ömer Buğra** : İpekyolu Güzergahında Hazar Denizi Bölgesindeki Doğalgaza Genel Bakış ve Türkiye’de Doğalgaz Regülasyonları, Enderun Dergisi, Y. 2018, C. 2, S. 1, s.9-23.
- ŞAHİN, Cenk** : Amerikan Fedaral İdare Hukukunda “Regülasyon” (Ve Türk İdare Hukukuna Yansımaları), İstanbul 2010.
- ŞAHİN, Selen Yersu** : Enerji Sektöründe Ayrışma, Rekabet Kurumu Uzmanlık Tezi (Yayınlanmamış), Ankara 2012.
- ŞEN, Serkan** : Elektrik Piyasalarının Rekabet Boyutlu İncelenmesi ve Pazar Gücü: Türkiye İçin Açılımlar, EPDK Uzmanlık Tezi (Yayınlanmamış), Ankara 2006.
- TAN, Turgut** : “Anayasal Ekonomik Düzen”, Anayasa Yargısı Dergisi, Y. 1990, C. 7, s. 161-178.

- TANDOĞAN, Haluk** : Borçlar Hukuku Ders Notları, Ankara 1966.
- TANRIVER, Süha** : Hukuk Muhakemeleri Kanunu Bağlamında Akdedilen Yetki Sözleşmeleri Üzerine Bazı Düşünceler, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Hakan PEKCANITEZ'e Armağan, Y. 2014, C. 16, Özel Sayı, s. 459-468.
- TATLI, Burçak** : Türkiye Elektrik Pazarında Güncel Gelişmeler ve Avrupa Birliği Komisyonunun CEZ Kararı, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 9, S. 1, s. 77-104.
- Tercier, Pierre /**
- Pichonnaz, Pascal /**
- Develioğlu, H. Murat** : Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 2. Baskı, İstanbul 2020.
- TEKELİ, Recep /**
- İLİMAN, Tarık** : Türkiye'deki Düzenleyici ve Denetleyici Kuruluşlar: İdari Para Cezalarının Hukuksal Zeminlerinin Değerlendirilmesi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C. 3, S. 1, s. 23-36.
- TEKİNSOY, Ayhan** : Bağımsız İdari Otoriteler ve Regülasyon Anlayışı – Tartışmalar, Sorunlar, Ankara Barosu Dergisi, Y. 2007, C. 65, S. 2, s. 119-134.
- TUNÇOMAĞ, Kenan** : Türk Hukukunda Cezai Şart, İstanbul, Baha Matbaası, 1963.
- TURGUT, Murat** : Türkiye'de Elektrik Endüstrisinde Deregülasyon Süreci ve Elektrik Borsasından Sürdürülebilir

Beklentiler, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Ekim/2015.

- TEİAŞ** : 2018 Yılı Türkiye Elektrik İletimi Sektör Raporu.
- TÜSİAD** : Elektrik Piyasasının Serbestleşmesi ve Arz Güvenliğinin Sağlanması İçin Öneriler, TÜSİAD Enerji Stratejisi Dizisi-1, 2008.
- TÜSİAD** : Türkiye Enerji Stratejisi Dizisi No: 1 – 2 – 3 Özet Bulgular, TÜSİAD Basın Bülteni, 22 Mayıs 2008.
- ULUSOY, Ali** : Kamu Hizmeti İncelemeleri, İstanbul 2004.
- : Regülasyon Kurumları Hakkında Genel Bir Değerlendirme, Ankara Barosu Dergisi, Y. 2000, S. 2, s. 45-60. (Kısaltılmışı: Regülasyon)
- : Telekomünikasyon Alanındaki Ara Bağlantı (Şebekeler Arası İrtibat ve İşbirliği) Sözleşmelerinin Hukuksal Niteliği, AÜHFD, C.50, S. 2, s. 147-158. (Kısaltılmışı: Telekomünikasyon)
- ÜNAL, Onur** : Elektrik Piyasası Oluşumu, Ankara Barosu Dergisi, C. 65, S. 4, s. 83-98.
- VEZİROĞLU, Cem** : Türk Borçlar Kanunu Tasarısı Çerçevesinde Genel İşlem Koşulları, İstanbul Barosu Dergisi, C. 84, S. 5, s. 3073-3083.
- World Energy Council** : 23rd World Energy Congress, “Türkiye Enerji Piyasasının Görünümü, Başarılar, Genel Bakış ve Fırsatlar”, İstanbul, 2016.
- :Türkiye Enerji Piyasaları Araştırma Raporu-Mevcut Durum Analizi-2018.
- VELİDEDEOĞLU, H.Veldet** : Türk Medeni Hukuku, İstanbul 1963.

- YAVUZ, Mustafa** :Elektrik Piyasasında Piyasa Faaliyetleri, Ayırıştırma ve Çapraz Sübvansiyon Yasağı, Ankara Barosu Fikri Mülkiyet ve Rekabet Hukuku Dergisi, Y. 2008, S. 4, s.39-77.
- : Elektrik Tedarik Sözleşmeleri –Özellikle İkili Anlaşma-, İstanbul, 2011. (Kısaltılmışı: İkili Anlaşma)
- YAVUZ, Nihat** : Borçlar Hukuku El Kitabı, Ankara 2018. (Kısaltılmışı: Yavuz, Nihat, Borçlar Hukuku)
- YILDIRIM, Mustafa Fadıl** : Standart Bilgisayar Ayıplarından Sözleşmeye Dayalı Sorumluluk, A.Ü. Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi, Y.1998, C. 2, S. 1, s. 147-160.
- YILDIZ, İstemi** : Türkiye Elektrik Toptan Satış Piyasasında Uzun Dönemli Fiyat Projeksiyonu, EPDK Uzmanlık Tezi (Yayınlanmamış), Ankara 2012.
- YÜCEL, Cemal Ökmen** : Elektrik Üretiminde Hâkim Durumun Tespiti, Yayınlanmamış Rekabet Kurumu Uzmanlık Tezi, Ankara 2012.
- ZENGİNOBUZ, Ünal** : Elektrik Sektöründe Özelleştirme, Rekabet ve Regülasyon, Perşembe Konferansları, Ankara 2000, s. 101-147

ELEKTRONİK KAYNAKÇA

Türkiye Elektrik İletim Anonim Şirketi

<https://www.teias.gov.tr/tr/hakkimizda/tarihce> (s.e.t 25.01.2019)

Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu

<http://www.epdk.org.tr/Detay/Icerik/1-1051/kurumsaltarihce> (s.e.t 26.01.2019)

Enerji Piyasaları İşletme Anonim Şirketi

<https://www.epias.com.tr/kurumsal/hakkimizda> (s.e.t 10.03.2019)

Enerji Ticareti Derneği

<http://www.etd.org.tr/tr/sozluk> (s.e.t 10.03.2019)

İstanbul Menkul Kıymetler Borsası

<http://www.imkb.gov.tr/glossary/t-z/isedictionary t.aspx> (s.e.t 30.03.2019)

<https://www.dunya.com/ekonomi/zonguldakli-komur-ureticisi-catalagzi039ni-isletmeye-talip-haberi-218631> (s.e.t 31.03.2019)

<https://www.borsaistanbul.com/urunler-ve-piyasalar/piyasalar/vadeli-islem-ve-opsiyon-piyasasi> (s.e.t 05.04.2019)

<https://www.gcmforex.com/viop/viop-egitimleri/makaleler/viop-kontrat-fiyatlari-nasil-belirlenir-nasil-islem-yapilir> (s.e.t. 30.11.2019)

<https://www.borsaistanbul.com/urunler-ve-piyasalar/piyasalar/vadeli-islem-ve-opsiyon-piyasasi/viopta-nasil-alim-satim-yapilir> (s.e.t. 22.12.2019)

(<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, (s.e.t 07.07.2020).

ÖZET

Ülkemizde, yakın bir zamanda elektrik enerjisi piyasasında dikey bütünleşik yapıda ayrışmaya gidilmiştir. Ayrışma sonucunda oluşan yapıda, sözleşmeye konu faaliyetin niteliğine göre farklı sözleşme türleri ortaya çıkmıştır. Bu sözleşmelerden biri de elektrik tedarik sözleşmeleridir. Doktrinde elektrik tedarik sözleşmesi kavramı, hem tüketici ile tedarikçi arasındaki sözleşmeleri hem de toptan satış sözleşmelerini kapsayacak şekilde kullanılmaktadır. Oysa bu sözleşmelerin kapsam ve içeriği birbirinden oldukça farklıdır. Hatta toptan satış sözleşmeleri kendi içerisinde dahi farklı sözleşmeler barındırmaktadır.

Toptan satış sözleşmeleri; organize piyasa işlemleriyle, ikili anlaşmalarla veya tezgâh üstü piyasa işlemleriyle gerçekleştirilebilir. Tezgâh üstü piyasalarda gerçekleştirilen işlemlerin de ülkemizde ikili anlaşmalar kapsamında değerlendirildiği görülmektedir. Toptan satış sözleşmelerinin büyük bir kısmı ikili anlaşmalar vasıtasıyla gerçekleştirilmektedir. İkili anlaşmalarla tedarik edilen elektrik enerjisinin, piyasa katılımcısının yükümlülüklerini karşılamada yetersiz kalması halinde ise bu anlaşmaları tamamlayıcı nitelikte olan gün öncesi piyasası ve gün içi piyasası devreye girmektedir. Bir diğer toptan satış piyasası kısa bir süre önce oluşturulan vadeli elektrik piyasasıdır. Vadeli elektrik piyasasının hukuki alt yapısı oluşturulmuş olmakla birlikte, teknik alt yapıya ilişkin hususlar henüz tamamlanamadığından mevcut durumda işlem gerçekleştirilememektedir. Piyasanın 2021 yılında faaliyetlerine başlaması beklenilmektedir.

Toptan satış sözleşmeleri, sui generis sözleşmelerdir. Kanun koyucunun “toptan satış sözleşmesi” ifadesini kullanması sözleşmenin niteliğini değiştirmemektedir. Bu nedenle satış sözleşmesine ilişkin hükümler niteliğine uygun düştüğü ölçüde toptan satış sözleşmelerinde uygulama alanı bulacaktır. Elektrik enerjisinin niteliği ve elektrik

tedariknin klasik mal tesliminden ayrılması, toptan satış sözleşmelerinde satış sözleşmelerine ilişkin ayıp, bedelin belirlenmesi, temerrüt gibi hükümlerin uygulamasını farklılaştırmaktadır. Bu hükümlerin uygulanması ayrıca toptan satışın gerçekleştirildiği piyasa işleminde göre de değişkenlik göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Elektrik Enerjisi, Elektrik Enerjisi Piyasası, Toptan Satış Piyasası, Toptan Satış Sözleşmesi, İkili Anlaşma, Elektrik Enerjisi/Kapasitesi Tedariki.

ABSTRACT

In Turkey, the vertically integrated structure of the electricity market has recently been disintegrated. Different types of contracts emerged according to the nature of the contractual activity in the structure formed as a result of the disintegration. One of these contracts is electricity supply contracts. In the doctrine, the concept of an electricity supply contract is used to cover both contracts between the end consumer and the supplier as well as wholesale contracts. However, the scope and content of these contracts are fairly different from each other. Wholesale contracts even have different contracts within themselves.

Wholesale contracts can be placed through organized market transactions, bilateral agreements, or over-the-counter market transactions. It is seen that the transactions carried out in the over-the-counter markets are evaluated within the scope of bilateral agreements in our country. Most wholesale contracts are placed through bilateral agreements. The day-ahead market and the intraday market, which are complementary to these agreements, come into play if the electricity supplied by bilateral agreements is insufficient to meet the obligations of the market participant. Another wholesale market is the recently created electricity futures market. The transaction cannot be carried out in the current situation since the issues related to the technical infrastructure have not been completed yet even though the legal infrastructure of the electricity futures market has been established. The market is expected to start operations in 2021.

Wholesale contracts are *sui generis* contracts. The use of the term "wholesale contract" by the legislator does not change the nature of the contract. Therefore, it will find an application area in wholesale contracts to the extent that the provisions related to the sales contract comply with its nature. The nature of electrical energy and the disintegration of electricity supply from classical goods delivery differentiates the

application of provisions such as defect, determination of price, or default in wholesale contracts. The application of these provisions also varies according to the wholesale market transaction.

Keywords: Electrical Energy, Electrical Energy Market, Wholesale Market, Wholesale Contract, Bilateral Agreement, Electrical Energy/Capacity Supply.